MICHAEL ONDAATJE

Romano *Anglas ligonis* autorius

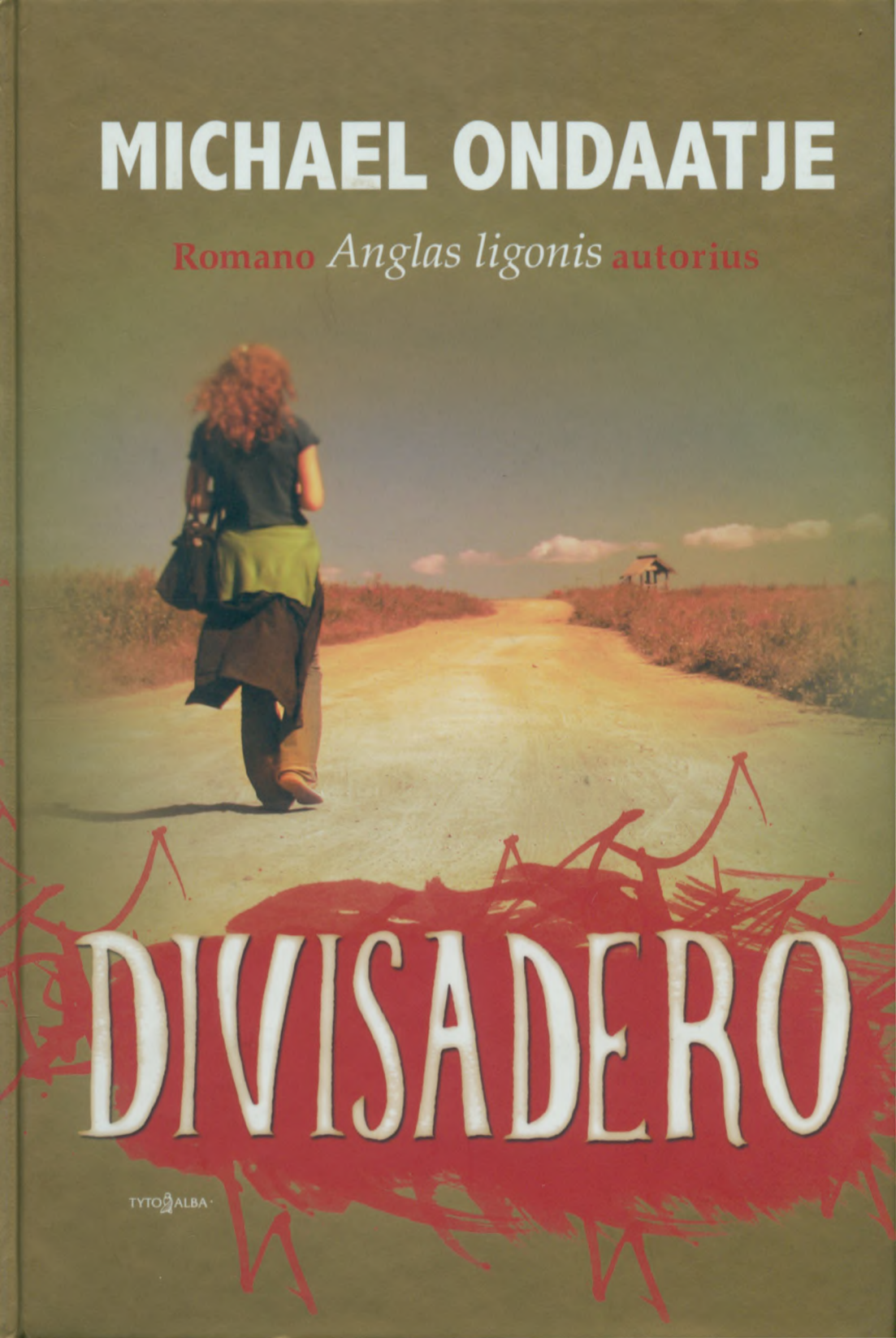

DIVISADERO

TYTO ALBA

MICHAEL ONDAATJE

DIVISADERO

ROMANAS

Iš anglų kalbos vertė
Valdas V. Petrauskas

VILNIUS 2009

UDK 820(71)-3
On-06

DIVISADERO by Michael Ondaatje
McClelland and Stewart Ltd.
Toronto, 2007

Knygos vertimą parėmė

Kanados menų taryba ir
Kanados užsienio reikalų ir tarptautinės prekybos ministerija
The Canada Council for the Arts
AND
The Department of Foreign Affairs and International Trade Canada

Valdas V. Petrauskas –
Lietuvos rašytojų sąjungos,
Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos,
Kanados literatūros vertėjų asociacijos narys

Copyright © 2007 by Michael Ondaatje
© Valdas V. Petrauskas, vertimas
į lietuvių kalbą, 2009
© Ilona Kukenytė, viršelio
dizainas, 2009
© „Tyto alba", 2009

ISBN 978-9986-16-680-1

Turinys

PIRMAS SKYRIUS
Ana, Klerė ir Kupas
11

ANTRAS SKYRIUS
Šeimyna ratuose
189

TREČIAS SKYRIUS
Namas Demiu kaime
211

Džonui ir Beverli,
ir šviesaus atminimo Creon Corea –
kurį mes vadinome Egiliu

Kai mudu gulime apsikabinę, kartais tu manęs klausi, kuriuo istorijos laikotarpiu aš norėčiau gyventi. Ir aš atsakau: Paryžius, ta savaitė, kai mirė Kolet... Paryžius, tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimt ketvirtųjų metų rugpjūčio trečioji. Po kelių dienų per valstybines laidotuves ant jos kapo gulės tūkstančiai lelijų, ir aš norėčiau ten atsidurti, eiti pasivaikščioti rasotų liepų alėja, pastovėti Palė Ruajalio parke prie namo, kur ji turėjo butą antrame aukšte. Tokių žmonių kaip ji gyvenimo istorija brangi mano širdžiai. Ji buvo rašytoja, pareiškusi, jog vienintelė jos dorybė – tai nepasitikėjimas savimi. (Regis, dieną ar dvi prieš mirtį Kolet aplankė Žanas Ženė** ir nieko iš jos nepavogė. Ak, ir taurumas to garsiojo vagies!..)*

„Mes turime meną, – sakė Nyčė, – tad tiesa mums nebaisi.“ Tikroji tiesa apie bet kokį įvykį amžina kaip ir man Kupo istorija bei mano sesers gyvenimo tarpsnis. Kiekvienąsyk, kai vėlai po vidurnakčio sučirškia telefonas, aš staiga patikiu, jog viskas įmanoma, ir, pakėlusi ragelį, laukiu, kada pasigirs Kupo balsas arba gilus atodūsis, prieš prabylant Klerei.

Nes aš esu nebe ta, kokia buvau bendraudama su jais ir kokia buvau apskritai. Kai buvau vardu Ana.

* Kolet (Sidonie Gabrielle Colette, 1873–1954) – prancūzų rašytoja, Gonkūrų akademijos pirmininkė, autobiografinių kūrinių serijos apie Klodiną autorė, pagarsėjusi laisvu gyvenimu ir visuomenės normų nepaisymu.

** Žanas Ženė (Jean Genet, 1910–1986) – prieštaringos šlovės prancūzų rašytojas, poetas ir dramaturgas, ankstyvoje jaunystėje – valkata ir smulkus nusikaltėlis.

Ana, Klerė ir Kupas

Našlaitis

Įsisupusi į storą antklodę, Klerė sėdi raita ant arklio prie mūsų senelio rąstų trobelės, ant aukštos kalvos, priešais šlaitu nusidriekusią kaštonų giraitę. Pakūrusi židinį, ji praleido naktį trobelėje, mūsų protėvio statytoje prieš ketvirtį amžiaus, tada, kai jis, pirmasis atvykęs į šį kraštą, gyveno joje kaip atsiskyrėlis ar šiaip koks vienišius. Viengungis, patenkintas savo būtimi, galų gale užvaldė visas žemes aplink, kiek siekė žvilgsnis. Vedė iš ilgesio, būdamas keturiasdešimties, susilaukė sūnaus ir paliko jam tą ūkį palei Petalumos kelią.

Klerė lėtai užjoja ant gūbrio, kūpsančio tarp dviejų rytmečio ūkanos užklotų slėnių. Po kairei – pakrantė. Po dešinei – kelias į Sakramentą ir deltos miestus, tokius kaip Rio Vista, kuriuose gyvena žmonės nuo aukso karštligės laikų.

Ji paragina arklį ir palei kuplius medžius leidžiasi žemyn per baltą kaip pienas rūką. Maždaug prieš dvidešimt minučių užuodusi dūmus, pagaliau Glen Eleno pakrašty išvysta liepsnojant miestelio barą – padegė vietinis piromanas, prieš tai, matyt, įsitikinęs, jog viduje nėra žmonių. Ji žiūri iš tolo, nenulipdama nuo arklio. Arklys, Laisvūnas, labai retai pakenčia, kad jį apžergtum; tik kartą per dieną įmanoma jį prigauti. Nei raitelė, nei arklys nevisiškai pasitiki vienas kitu, nors jis – mano sesers Klerės geriausias draugas. Ji griebiasi įvairiausių gudrybių, tramdydama jį, kad tik nepasiustų stotis piestu ir spardytis. Visada po ranka

turėdama plastikinių maišelių su vandeniu, ji pasilenkia, griebia vieną ir teškia arkliui per sprandą, tad, pajutęs, lyg kraujas sroventų, jis akimirką apsiramina. Raita ant arklio, Klerė užsimiršta, jog ji raiša, ir jaučiasi kaip pasaulio valdovė, kentaurė. Vieną gražią dieną ji susitiksianti su kentauru ir už jo ištekėsianti.

Tik po valandos gaisras nuslopsta. Glen Eleno baras visada garsėjo riaušėmis, ir netgi dabar gatvėse šen bei ten kyla mušty-nės, tikriausiai pagerbiant įsimintiną įvykį. Ji pavaro arklį šonu prie žemuoginio arbuto slidžiu raudonu kamienu, nusiskina ir suvalgo kelias uogas ir pro gaisravietę joja žemyn į miestelį. Ris-nodama pro šalį, girdi, kaip, dundėdamos lyg perkūnija, griūva paskutinės sijos, ir pasuka arklį toliau nuo griausmo.

Grįždama namo, ji joja pro vynuogynus su prieštvaninėmis orpūtėmis, pučiančiomis šiltą orą vynuogėms apsaugoti nuo šalnų. Prieš dešimt metų, kai ji buvo dar jauna, šildydami orą, žmonės kiauras naktis degindavo laužus.

Beveik kiekvieną rytą kaip paprastai einame į virtuvę, dar sken-dinčią tamsoje, ir tylėdami atsipjauname po gerą luistelį sūrio. Tė-vas išgeria puodelį raudonojo vyno. Paskiau traukiame į tvartą. Ten jau darbuojasi Kupas, grėbsto mėšlinus šiaudus, ir netrukus imame melžti karves, įrėmę galvas joms į pašones. Tėvas, mudvi su seserimi, abi vienuolikmetės, ir Kupas, bernas, keleriais metais vyresnis už mus. Niekas neprataria nė žodžio, vien žvanga kibirai ir girgžda varstydamiesi praviri tvarto vartai.

Tuo metu Kupas nelabai leisdavosi į kalbas, tik šnekėdavo sau vienas, lyg pasitikrindamas, ar moka kalbėti. Daugiausia stengdavosi išsiaiškinti tai, ką mato: šviesą tvarte, vietą, kur pa-togiausia perlipti per tvorą, kokius viščiukus reikėtų atskirti nuo

viso būrio, pagauti ir pasikišti po pažastimi. Mudvi su Klere, ištaikiusios progą, klausydavomės jo bambėjimo. Tuomet Kupas būdavo kaip atskleista knyga. Mes supratome, jog jis toks nekalbus ne todėl, kad mūsų vengia, – tiesiog nerasdavo tinkamų žodžių. Kasdieniame gyvenime jis jautėsi kaip žuvis vandenyje. Tačiau bendravimo kalbos mokėsi iš mudviejų.

Tuo metu mudvi, seserys, naudojomės beveik visiška laisve. Tėvas augino mus pats vienas ir buvo per daug užsiėmęs, kad galėtų suvokti visas vingrybes. Jis džiaugdavosi, kai dirbdavome savo darbą, tačiau greit supykdavo, kai mudvi kur nors pradingdavome. Po mamos mirties ne kas kitas, o Kupas išklausydavo mūsų nuoskaudas ir rūpesčius ir visada duodavo mums valią, kai manydavo, jog mudvi to norime. Tėvas kiaurai permanė Kupą. Lavino jį, kad jis išaugtų į tikrą ūkininką, ir tiek. Vis dėlto Kupas skaitydavo knygas apie šiaurės rytų Kalifornijos auksavietes ir aukso kasyklas, apie žmones, ant kortos stačiusius viską kokiame nors upės vingyje ir suradusius lobį. Savaime suprantama, dvidešimtojo amžiaus antroje pusėje jis vėlavo ištisu šimtmečiu, tačiau tikėjo, kad dumblių ir žolių prižėlusiose upėse arba pušynais apaugusiuose kalnuose tebeslūgso aukso klodai.

Mūsų namuose, podėlyje, pačiame lentynos viršuje, aptikau knygą ar veikiau brošiūrą baltu aplanku. *Pokalbiai su kalifornietėmis: moterys vakar ir šiandien.* Diduma jų nemokėjo rašyti, tad Berklio universiteto archyvarai važinėjo su magnetofonais, norėdami įamžinti jų gyvenimo istorijas ir praeities atgarsius. Monografijoje buvo pateikti įrašai nuo devynioliktojo amžiaus pradžios iki šių dienų, nuo *Donjos Eulalijos pasakojimo* iki *Lidijos Mendes pasakojimo.* Lidija Mendes buvo mūsų motina. Iš tos knygos mudvi ir sužinojome apie moterį, mirusią tą pačią savaitę, kai gimėme mudvi su Klere. Tiktai Kupas, bernaujantis mūsų

ūkyje nuo pat mažens, vienintelis buvo matęs ją gyvą. Klerei ir man ji buvo anų dienų aidas, tėvo retkarčiais minima moteris, žvelgianti iš pageltusios nuotraukos, moteris, kurios atsakymai į klausimus telpa keliuose tos knygos skirsniuose.

Visos apklausiamos moterys toje knygoje kalbėjo nusižeminusios, įsivaizduodamos, kad istorija savaime vyksta aplink jas, bet be jų. „Mes augome Vidurio Lygumoje, į šiaurės rytus nuo Los Andželo, kur tėvas dirbo prie asfalto gavybos. Ištekėjau, kai man buvo aštuoniolika, ir tą vakarą mes ilgai ilgai šokome *Kandiklyje* ir *Palšyje*, kur, pasak mano vyro, griežė patys geriausi krašto smuikininkai ir gitaristai. Pievoje šalia didžiosios uolos stovėjo vaišėmis apkrautas stalas – ant ožių užmestos kelios lentos. Mano vyro tėvas atvyko į San Fransiską prieš trisdešimt metų ir, kaip girdėjau, tą pačią dieną garlaiviu išplaukė į Petalumą ir pasistatė šiuos namus. Atvažiavusi čionai, pamačiau begalę dedeklių vištų. Tačiau mano vyras nenorėjo samdyti didelės šeimynos, tad mes pasilikome tik melžiamas karves ir auginome kukurūzus – lapės pjovė vištas, neįmanoma buvo nuo jų apsisaugoti. Be to, kalvose veisėsi daugybė kitokių žvėrių – lūšių ir kojotų, sekvojų miškuose knibždėjo barškuolių gyvačių, o kartą mačiau pumą. Tačiau tikra Dievo bausmė buvo usnys. Mes iš paskutiniųjų stengėmės jas išnaikinti. Kaimynai žiūrėjo į jas pro pirštus, tad jų sėklas vėjas išnešiodavo po mūsų žemes.

Pakelėje, Petalumos link, gyveno žmogus, toks mielas malonus žmogus, laikęs šimtinę ožkų. Kartais jis atklysdavo į mūsų laukus su visa kaimene – itin mažytėmis ožkomis, kurios ėda usnis, grynai sukramtydamos sėklas ir jas suviršikindamos. Priešingai nei karvės. Karvės ėda usnis, bet sėklų nesuviršikina. Jei neapsikenti nuo usnių, toks žmogus tau nepamainomas... Gretimoje sodyboje įvyko baisi nelaimė. Bernas nužudė Kuperius,

lenta negyvai užplumpino vyrą ir žmoną. Iš pradžių niekas nenumanė, kas tasai galvažudys, tačiau liko gyvas jų sūnelis, kelias dienas glūdojęs ankštoje landoje po grindimis. Jis buvo ketverių metukų ir, galų gale išlindęs, papasakojo, kas nužudė tėvus. Mes parsivedėme vaiką namo, jis augo ir dirbo mūsų ūkyje."

Tik tiek mes ir žinome apie savo motiną. O visa kita – jos mintys ir godos – mums neįmenama. Ji išsipasakojo vien labiausiai ją sukrėtusius įvykius, tad mes sužinojome nebent, kad ji buvo prielanki ožkaganiui, kad patyrė akimirką džiaugsmo per šokius, kad paliudijo, kaip gretimoje sodyboje įvyko žmogžudystė ir kaip pas mus atsidūrė Kupas. Mes nieko nežinome nei apie jos pomėgius, nei apie jos sugebėjimus, nei apie jos gailiaširdiškumą. Apie tai, kas mūsų tėvui, matyt, buvo kelrodė žvaigždė. Viso labo du puslapiai apie tą „kalifornietę", kuri gimdydama pasimirė dvidešimt trejų metų.

Knygelėje baltu aplanku nė vienu žodžiu neužsiminta apie keistą tėvo poelgį, kai jis per tą sumaištį, kilusią žmonai mirus, oficialiai įsivaikino kūdikį, gimusį toje pačioje ligoninėje, kur gimdė žmona, kitos, irgi mirusios gimdyvės dukrytę, parsivežė abu kūdikius namo ir užaugino įvaikintą mergaitę, vardu Klerė, kaip savo dukterį. Taigi kartu augo abi mergaitės, Ana ir Klerė, gimusios tą pačią savaitę. Visi laikė jas sesutėmis. Taip kilniai pasielgė mūsų tėvas, mirus Lidijai Mendes. Įvaikinto kūdikio mirusi motina neturėjo artimųjų arba buvo vieniša: galimas daiktas, todėl tėvas galėjo be vargo įsidukrinti naujagimę. Visa tai atsitiko Santa Rosos pakraštyje: trumpai tariant, ligoninėje netekęs žmonos, tėvas mainais parsivežė kūdikį.

Kaip ir visi tėvai retkarčiais tėvas mus priglausdavo. Beje, tik tada, kai mums pavykdavo jį užklupti toje niekieno žemėje, neapibrėžtoje terpėje, kur jis, nuovargio palaužtas, pamažu grimzdavo į miegą, tarytum grumdamasis pats su savimi. Aš įsitaisydavau pas jį ant senutės, languotu audiniu muštos sofos ir įsliuogdavau į jo glėbį nelyginant šunytis, dėdamasi esanti tokia pat išvargusi kaip ir jis – gal išsekintas pernelyg kaitrios saulės ar pernelyg sunkios darbo dienos.

Kartais ir Klerė įsisprausdavo, nenorėdama likti viena, ypač jei būdavo audra. Aš nieko daugiau netrokšdavau, kaip veidu prisiglausti prie jo languotų marškinių ir apsimesti mieganti. Lyg būtų koks nusikaltimas ar, priešingai, palaima, ar bent didžiausia malonė uosti tėvo kvapą. Taip elgtis vidury dienos būtų protu nesuvokiama, jis iškart mus atstumtų. Jis nebuvo šiuolaikiškas tėvas: išauklėtas pagal kelias vyrų elgesio taisykles, kitaip elgtis nemokėjo, be to, nebeturėjo žmonos, kuri būtų galėjusi jį perauklėti. Taigi tekdavo tenkintis ta sambrėškio valandėle, kai jis atleisdavo vadžias ant languotu audiniu muštos sofos su dukrytėmis prie šonų. Aš stebėdavau, kaip trūkčioja jo akių vokai, išraizgyti plonyčių raukšlelių, liudijančių jo nuovargį, – man atrodydavo, lyg kažkas jį, plaukiantį vidury upės, tampo virve. Ir tuomet prisiglaudusi aš taip pat pamažu grimzdavau į miegą. Manding, toks tėvo elgesys neabejotinai reiškia, kad jis gins ir saugos tave visą gyvenimą.

Daugiau nei prieš šimtmetį, tūkstantis aštuoni šimtai keturiasdešimt devintųjų metų rugpjūtį, būrelis vyrų įsirengė stovyklą slėnyje per šimtą mylių į šiaurę nuo Petalumos. Jie susirentė trobeles vietovėje, kurią pavadino Badžerio Kalva, ir ėmė ieš-

koti aukso. Įsibridę ligi kelių į ledinį upės vandenį, dvidešimt vyrų plovė smėlį ir buvo jau benumoją į viską ranka, kai, atėjus žiemai, įsisiautėjo audros. Po pusmečio vienoje vietovėje, vėliau pavadintoje Našiuoju Slėniu, jie aptiko aukso gyslomis išraizgyto kvarco klodus. Išdygo šimtinė palaikių viešbutukų, neilgai trukus tolydžio perspausdinamuose žemėlapiuose pasirodė keisčiausi kasyklų pavadinimai – *Troškinys, Baltoji Karštligė, Apgaulinga Perkūnija, Pragaro Saldybė, Kapinės, Atsiskyrėlis Džekas, Lobingasis Pragaras, Nec plus Ultra*, Sidabrinė Šakutė, Nartusis Žirgas, Sultonė.* Vyrai, atsidūrę kalnuose be maisto atsargų, bėdos tekti tapo medžiotojais, apsiginklavę šratiniais šautuvais ir pistoletais, šaudė jerubes, naminius gyvulius, lokius. Pridygo mėsinių. Upėmis ėmė plaukioti garlaiviai, siekdami pačias tolimiausias vietas krašto gilumoje, tokias kaip Plunksnupę. Ilgai netrukus radosi marga visuomenė. Lošėjai, vandens tiekėjai, samdomieji šauliai, prostitutės, laikraštininkai, kavos gėrikai, prekiautojai viskiu, poetai, šunys gelbėtojai, paštu užsakytos nuotakos, moterys, akimoju įsimylinčios staiga praturtėjusius vyrukus, sìniai, kurie, prieš leisdamiesi kelionėn atgal į pakrantę, prarydavo auksą, kad niekas jo neatimtų, keliautojai oro balionais, mistikai, Lola Montes, operos dainininkai, – gerieji ir blogieji, tie, kurie skynėsi kelią, dulkindamiesi su kuo pakliūva. Lygumose ir kalnuose po žmonių kojomis sproginėjo dinamito užtaisai. Septyniolika mylių tunelio raitėsi po Ajova Hilo miesteliu. Sudegė Sonora. Sudegė Vivervilis. Sudegė Šasta ir Kolumbija. Sudegė ir atsistatė, vėl sudegė ir vėl atsistatė. Ištvino Sakramentas.

Po šimto metų, tuo metu, kai Kupas svaičiojo apie aukso

* Toliau Nėra Kur (*lot.*).

karštligės laikus, Jubos ir Rusų upių pakrantėse dieną naktį triūsė penki tūkstančiai aukso ieškotojų. Jie naršė po apleistus kalnų miestelius, pavadintus mylimųjų, šunų ir romanų personažų vardais – vardais, lyg laiko kapsulės atspindinčiais naujo gyvenimo alkį ir geismą. *Nec plus Ultra!* Kiekviename žemės lopinėlyje, grafystės žemėlapyje pažymėtame taškeliu, vis kas nors nutikdavo. Šioje upės pakrantėje du broliai nužudė vienas kitą, nesutarę, kuria kryptimi reikėtų traukti. Kitur kažkas išmainė moterį į auksavietę. Galima buvo pamanyti, kad kiekviename upės vingyje nutinka kas nors, verta Balzako plunksnos.

Dabar aukso ieškotojai dunda *Airstream* vilkikais, motorinėmis žemsiurbėmis gremžia upių dugną, susemia paskutines aukso smilteles. Potvyniai ir audros per pastarąjį šimtmetį išplovė auksą iš klodų, slūgsančių nuo priešistorinių laikų, išsklaidė jį po visą upę. Kalnakasiai narų skafandrais išnaršė visas sietuvas, gelmių tamsybėje pasišviesdami milžiniškais deglais.

Kupo gyvenimas mūsų ūkyje neturėjo nieko bendra su visa kuo, kas sietina su auksu. Ko gero, Kupas vis dar jautėsi atsiradęs iš nežinia kur, nes mes niekada neužsimindavome apie siaubingą jo tėvų mirtį. Mes stengėmės ugdyti ūkininkui pravarčius įpročius ir priedermes, tad dabar jis galėdavo užsimerkęs parjoti į mūsų senelio trobelę, iš vėjo ošimo medžio viršūnėje sumesdamas, kur ir kuria kryptimi joja, jausdamasis visiškai saugus. Mūsų dirvose ilgainiui nebeliko akmenų ir riedulių, lentinis stalas virtuvėje būdavo švarut švarutėlis, vartai tai užkabinti grandine, tai atrakinti, tai užrakinti, tai atrakinti. Auksas Kupui reiškė laimę ir galimybę, kažką nepaprasta, negirdėtą gyvenimą, kur tyko ir mirtis, ir meilė, ir tikimybė prarasti save. Pakeleivingu automobiliu jis išvažiavo į šiaurės vakarus ir po dviejų valandų kelionės Kolfakso–Ajova Hilo keliu jau žiūrėjo, kaip vyrai gręžia

ir urbia Rusų upės šiaurinę atšaką. Būdamas vos septyniolikos metų ir puoselėdamas viltį papildomai užsidirbti pinigų, karštosiomis parsisamdė už menkus skatikus dirbti su *Anaconda* siurbliais. Po savaitės, vos vilkdamas kojas, visas persikreipęs, grįžo namo. Ir, kaktomuša susidūręs su mumis, sesutėmis, nepasakė nė žodžio, nors mes taip troškome išgirsti, kur jis buvo pradingęs. Vis dėlto, nors ir kur jis būtų buvęs, mes matėme, kad jis lyg pasikeitęs, kad, be abejo, patyrė didelių pavojų.

Su *Anaconda* siurbiamąja žarna rankose jis nušoko nuo plūduriuojančios platformos ir nugrimzdo į upės dugną. Po sekundės atsibudo generatorius, ir jis, svaidomas ir blaškomas į šalis, visaip bandė tą gyvą žarną nukreipti po rieduliais – susiurbti, galimas daiktas, ten įstrigusius aukso grynuolius. Kartais, nustojusi siurbti žvirgždą, žarna iš vandens švystelėdavo į orą, ir Kupas, nepaleisdamas jos iš rankų, krisdavo žemyn, trenkdamasis į standų upės paviršių, vėl grimzdavo gelmėn, o oda pamuštas metalinis skafandras su apskritais stiklo langeliais nežmoniškai trindavo sprandą, ir jis burna gaudydavo plonyte srovele vidun vos almantį orą, puikiai suprasdamas, kad gali staiga jo pritrūkti.

Įsitaisęs tamsioje mūsų namų virtuvėlėje, Kupas bandė mums visa tai papasakoti, tačiau sugebėjo nebent miglotai užsiminti, į kokius pavojus leidosi, neapgalvotai imdamasis to kvailo darbo. Taigi mes nesužinojome, kas iš tikrųjų jam nutiko. Prisimenu, kaip visi mes susėdę rypavome: „Visą savaitę Kupo nėra, visą savaitę Kupo nėra. Kurgi jis pradingęs? Kas jam nutiko? Kokia moteris jį taip nustekeno?“

Kalvoti mūsų ūkio laukai žiemą žaliuodavo, be perstojo pliaupiant lietui, ir nurusdavo vasarą ir rudenį. Grįždami namo iš Nikasijo, važiuodavome į šiaurę, tolydžio kildami vis aukščiau į kalvynus, paskiau, leisdamiesi žemyn, siauru išmaltu keliuku staigiai pasukdavome dešinėn ir, pavažiavę apie ketvirtį mylios, atsidurdavome prie tvartų – tą kelio galą automobilis šokčiodavo per spygliuotas traktorių padangas, įkastas į žemę, kad vairuotojas norom nenorom sumažintų greitį. Vėliau, jau paaugusios, mudvi su Klere keikdavome tas padangas, kai pilnomis šlapimo pūslėmis knapsėdamos grįždavome iš vakarėlių Glen Elene. Tekdavo sustoti pakalnėje, visiškoje tamsoje. Dabar mano eilė, sakydavau ir, išlipusi lauk su savo naujutėle kartūnine suknele ir ankštais bateliais, nugindavau į šalį labai draugiškus ir budrius asilėnus, užstojusius mums kelią.

Visa kuo panašios kaip seserys, mudvi varžydavomės dėl Kupo, mūsų idealo, stengdamosi pralenkti viena kitą. Tuo metu, kai jis buvo jau beveik dvidešimties, mes pastebėjome, kad jis turi kitą gyvenimą, dingsta mieste, lanko biliardo sales, šokius ir grįžęs vos spėja nuvežti Klerę į fortepijono pamokas. Ji žiūrėdavo į jo įdegusias raumeningas rankas, žiūrėdavo, kaip jis perjungia bėgius, kaip posūkiuose pakreipia vairą, lyg nerdamas į vandenį, kaip vienu judesiu vėl staigiai pasuka tiesiai keliu. Jai patikdavo, kad jis daro viską lengvai, be jokių pastangų. Po metų, nuvykęs į Nikasiją jos parvežti, jis peršoko ant gretimos sėdynės, numetė jai raktelius, išsiėmė iš dėtuvės knygą minkštais viršeliais ir ėmė skaityti, o ji, išsigandusi, visko bijodama, vos tvardydamasi, kad nesuklyktų, pasuko automobilį, kuris staiga jai pasirodė milžiniškas, įkalnėn vingiuotu keliu, o paskiau leidosi pašlaitėn namų link. Jis nė karto nekilstelėjo akių, nepratarė nė žodžio, tik metė žvilgsnį į mulą, kurio ji vos nekliudė kaip tik tuo metu, kai jis

netyčia pažvelgė į šoninį veidrodėlį. Nuo tos dienos Klerė pati viena važiuodavo į fortepijono pamokas, be galo pasigesdama Kupo. Tuo tarpu Kupas ryžtingai užsimesdavo ant peties glėbį šieno ir, kita ranka prisidegęs cigaretę, drožda vo į tvartą.

Kartais mudvi su Klere važiuodavome keliuku pašlaitėn visiškoje tamsoje, išjungusios automobilio žibintus. Arba, naktį pro savo miegamojo langą užsiropštusios ant stogo ir atsigulusios aukštielninkos ant perdien įšilusių čerpių, plepėdavome ir dainuodavome. Skaičiuodavome sekundes, stebėdamos meteorų lietų danguje. Perkūnijai sudrebinus namą ir arklidę, tvykstelėjus žaibui, matydavau, kaip Klerė pašokusi sėdasi lovoje, žegnojasi vos gaudydama kvapą, sunerimusi nelyginant šuo. Kartais ji išjodavo raita ant savo arklio ir prasmegdavo ištisomis dienomis, o aš tuo tarpu prasmegdavau įgulusi į knygą. Bet tuomet viskas dar teikė mudviem džiaugsmą. Ir Nikasijo baras, ir Druidų menė, ir Sebastijanio kino teatras Sonomoje, kur ekranas nelyginant Petalumos baseino paviršius mainydavosi sulig kiekvienu šviesos atšvaitu, ir šimtai baltabruvių strazdų, amžinai tupinčių ant telefono laidų ir pratisai klykiančių prieš lietų. Ir vasarį pražystančios violetinės gėlytės, dvylikadeivės, dar vadinamos krintančiomis žvaigždėmis. Ir karklo vytelės, kuriomis, prieš veždamas mane į ligoninę, Kupas suveržė man ranką, lūžusią per riešą. Tuomet man buvo keturiolika. Jam – aštuoniolika. *Viskas dabar jau biografija*, pasak Liuciano Froido*. Tai, ką mes darome, kodėl tai darome, kaip piešiame šunį, kas mums prie širdies, kodėl viso to negalime pamiršti. Viskas yra koliažas, netgi genetinis kodas. Mumyse pasilieka žmonės, netgi vos šmėkštelėję mūsų gyvenime. Jie glūdi mūsų atmintyje iki

* Liucianas Froidas (Lucian Freud, gim. 1922 m.) – anglų dailininkas, Sigmundo Freudo vaikaitis.

paskutinės mūsų gyvenimo dienos, prabildami kiekvienąsyk, kai mums tenka peržengti tam tikrą ribą.

Kas iš tikrųjų buvo Kupas? Mes niekada nesužinojome, kaip atrodė jo tėvai. Mes niekada nebuvome tikri, kokius jausmus jis puoselėja mūsų šeimai, priglaudusiai jį ir atvėrusiai jam naują gyvenimą. Jis buvo negandų persekiojama žmogžudystės auka. Dar paauglys būdamas, varžydavosi, imdavo tik tai, kas duodama. Auštant lyg katinas išlįsdavo iš pašiūrės, rąžydamasis taip, lyg būtų miegojęs dienų dienas, nors iš tikrųjų būdavo nakčia vos prieš tris keturias valandas sukoręs keturiasdešimt mylių, pakeleivingu sunkvežimiu grįždamas iš San Fransisko, kur iki vėlumos žaisdavo biliardą. Jau tada man neduodavo ramybės mintis, kaip jis sugebės išgyventi ir apskritai kaip gyvens ateityje. Žiūrėdavome, kaip jis murma kažką panosėje, balsu kažką svarsto sau vienas, ardydamas traktorių arba į penkiasdešimt aštuntųjų metų biuiką virindamas radiatorių, išplėštą iš seno automobilio. Viskas buvo koliažas.

Kažkur guli tėčio darytų Klerės ir mano nuotraukų albumas – mudviejų brandos kaleidoskopas – nuo pirmųjų nerūpestingų pozų iki lemtingų ar išdidžių žvilgsnių, pamažu ryškėjant tikriesiems mūsų bruožams. Tarp Kalėdų ir Naujųjų metų – fotografuodavomės kasmet tuo pačiu metu – tėtis nuvesdavo mudvi į ganyklą prie uolų (kur palaidota mama) ir vieną kurią gražią gruodžio pabaigos popietę nutraukdavo įamžindamas nespalvotoje nuotraukoje. Reikalaudavo, kad kukliai apsirengtume, nors vėliau, kai mudvi paaugome, Klerė apsiaudavo blukintus džinsus, o aš apsinuogindavau petį, ir šitaip sukeldavome dvidešimties minučių ginčą. Jam tai anaiptol neatrodydavo sąmo-

jinga. To kasmetinio ritualo jam reikėdavo kaip gražiai padengto stalo praeičiai prisiminti.

Mudvi tyrinėdavome save, žvelgdamos į tą evoliucionuojantį portretą. Jis skatino mus slapčia varžytis. Viena mudviejų tapo gražesnė, bet uždaresnė, o kita – drovesnė, bet maištingesnė. Mus išduodavo laikysena. Pavyzdžiui, vienais metais, norėdama nuslėpti randą, Klerė pozavo nuleidusi galvą. Nors mudvi buvome beveik neišskiriamos, vis dėlto skyrėmės viena nuo kitos, kiekviena ugdydama savitą charakterį. Be to, ten buvo dar paskutinė mudviejų, šešiolikmečių, nuotrauka, kurioje mudvi – kaip ant delno. Kiek vėliau tą nuotrauką aš išplėšiau iš albumo.

Klerė prisimena, kad ji, nešina kamanomis, švilpaudama įėjo į arklidę ir išgirdo, kaip kažkur tamsoje barkšteli kanopa paspirtas kibiras. Niekas negalėjo garde palikti kibiro, vadinasi, arba kas nors ten buvo, arba arklys nutrūko nuo sieto. Nepaleisdama kamanų iš rankos, ji nušlubčiojo toliau. Būtų galėjusi šūktelėti, bet nesušuko. Arklidėje buvo tamsu ir tylu, ir, priėjusi prie kampo, ji atidžiai apsižvalgė ir pamatė mane tysant pasliką. Staiga iš prietemos šuoliais išnėręs arklys partrenkė ją ant žemės.

Netgi dabar mudviejų atmintyje žioji spraga, kai ateina į galvą tas įvykis. Suvokiame nebent tai, jog atsitiko kažkas ypatinga. Klerė prisimena, kad švilpaudama įėjo į arklidę, tačiau to, kas buvo toliau, ką mudvi nesėkmingai bandėme drauge atkurti, ji nesugebėjo prisiminti: toks įspūdis, lyg jai būtų žiežirbos iš akių pasipylusios. Klerė akimirką stebeilijo į mane, parblokštą nutrūkusio arklio, kuris staiga metėsi į šalį, apsisukęs tamsoje šoko ant jos, ir ji neteko sąmonės. Arba, galimas daiktas, kaip ir aš ji išsitiesė leisgyvė ant cementinės aslos, nepajėgdama nė

krustelėti, o tuo metu aplink mus virė gyvas pragaras, kaukšėjo arklio kanopos – negirdėjau nė menkiausio garso, mačiau tik žiežirbas lakstant. Arklys tikriausiai pasiuto, išsigando negalėdamas išsiveržti į lauką – davėsi taku tai į vieną pusę, tai į kitą, klupo slysčiodamas ant šiaudais apkreiktos cementinės aslos, atsitrenkdamas į lentines gardų pertvaras, pasibaidęs paklaikusiomis akimis šuoliavo per arklidę, tolydžio apsisukdamas prie uždarytų vartų. Ar tuo metu mudvi ką nors suvokėme? Ar jau buvome nukilusios į dvasių pasaulį, nenumanydamos, gyvos ar mirusios esame?

Kai Klerė atsimerkė, regis, aš jau sėdėjau per porą žingsnių nuo jos ir nejudėdama žiūrėjau į ją vangiu žvilgsniu. Neturėjau jėgų pasikelti ir net nesuvokiau, kas iš tikrųjų atsitiko. Aplink mėtėsi lentgaliai. Niekas mudviejų nepasigedo. Sprendžiant iš šviesos, besismelkiančios pro apdulkėjusius langus, buvo vakarienės metas.

Laisvūnas – šiuo gražiu vardu Klerė vadino arklį. Aš nenuleidau nuo jos akių. Vėliau prisipažinau, jog žiūrėjau tik todėl, kad jos skruostas buvo kruvinas, nors ji skundėsi, kad jai skauda tik rankas. Tuomet mudviem buvo po penkiolika. Pagaliau arklidėn atėjo Kupas ir, pritūpęs šalia manęs, pavadino mane Klere. Tai išgirdusi Klerė sutriko, nesusivokdama, kas esanti. Tačiau ne aš, o ji buvo Klerė, Klerė, susirūpinusi, jog dabar po kaire akimi liks siauras randelis, panašus į išdžiūvusį ašaros patakėlį, – kaip tik iš tos vietos ir sruvo jai kraujas.

Tą pavakarę per sumaištį arklidėje kažkas mudviem atsitiko. Mudvi netikėtai atsidūrėme plačiame ir miglotame suaugusiųjų pasaulyje ir nuo šiol turėjome būti aiškiai skiriamos: tiktai Ana ir tiktai Klerė. Dabar buvo svarbu ne tai, jog mudvi – seserys ar dar blogiau – laikomos seserimis. Nuo tos akimirkos mudvi

stengėmės įsivilioti Kupą į savo ratą. Kelis mėnesius mes vis grįždavome prie to „įvykio“. Dabar mus skyrė riba, kažkas panašaus į tai, ko mes neįžiūrėjome nuotraukose, kuriose mudvi visada susiėmusios už rankų. Man regis, albumas tebeguli Klerės knygų lentynoje. Jeigu ji kartais žiūri nuotraukas, tikriausiai aiškiau mato, kaip skirtingai mudvi brendome. Tais metais, kai Klerė trumpai nusikirpo plaukus ir ėmė tolti nuo manęs, tais metais ir aš žvelgiau į pasaulį suglumusi, viską slėpdama giliai širdyje.

Kodėl Kupas niekada nepakliūdavo į tėčio nuotraukas? Buvo kelios jo nuotraukos, bet visos neryškios arba apšviestos. Pasitaikė keletas sunkiai įžiūrimų jo atvaizdų lange, arba jo šešėlis ant žolės arba ant kokio gyvulio šono. Maža kur gali kristi jūsų šešėlis!

Šiaip ar taip, tą pavakarę Kupas aptiko mudvi arklidėje ir supainiojo mūsų vardus, pribėgo prie manęs ir, pakėlęs ant rankų, tarė: „Klere, Dieve mano, Klere“, ir tuomet man dingtelėjo mintis: vadinasi, aš esu ne Ana, vadinasi, ten guli Ana.

Dabar Kupas gyveno senelio trobelėje. Iš ten, nuo aukšto skardžio, atsiverdavo vaizdas į juodųjų ąžuolų ir kaštonų giraitę, kur kiekvieną rytą valandą kitą tarp gruoblėtų šakų strygsodavo rūko ledynas. Tuo metu Kupas buvo devyniolikos, gyveno vienumoje, kurios visada taip troško. Pats vienas, be niekieno pagalbos, perstatinėjo trobelę. Prausdavosi šaltu vandeniu prie tvenkinio kalvos pašlaitėje. Vakare, tylutėliai prasmukęs pro mūsų sodybą, lėkdavo į Nikasiją arba Glen Eleną pasiklausyti muzikos. Kartkartėmis sėsdavo valgyti prie bendro stalo, staiga pašokdavo su duonos rieke rankoje ir išrūkdavo – nepasisakęs

nei kur eina, nei ko. Seserys suvokė, jog gyvenimas su Kupu eina į pabaigą. Jis buvo mandagus, nenuspėjamas, dingdavo beveik kiekvieną vakarą. Grįždamas ant kalvos užgesindavo variklį ir tyliai nusileisdavo pašlaitėn, kad niekas negirdėtų, paskiau pusę mylios ligi savo trobelės nueidavo pėsčias, vien šešėlio lydimas.

Jis važiuodavo į miestą drauge su merginomis tik tuo atveju, jeigu jos irgi norėdavo pasiklausyti muzikos. Nikasijo diskotekose Klerė ir Ana, vilkėdamos San Rafaelyje pirktomis suknelėmis, rinkdavosi vyrus, sėdinčius prie baro, lyg šalia stovintis Kupas būtų priklausęs kitai padermei. Jis laikydavosi atokiai, kikendavo sau patyliukais į kumštį, beveik nešnekėdavo. Kas yra Kupas iš tikrųjų? – svarstydavo jos mintyse. Kartą, kai, Kupui išvykus, po valandos jiedvi nusibeldė į Nikasiją, pamatė jį vidury porų ankštoje šokių aikštelėje. Jis įsukdavo moterį šokio sūkuryje ir pagaudavo ją savo įdegusiomis rankomis. Nebuvo geras šokėjas, veikiau prastas, tačiau merginos prašmatniais aukštakulniais bateliais mielai įsikniaubdavo jam į kaklą, nekreipdamos dėmesio į jo mėšlinus batus. „Žinai, jis tikras kaubojus“, – pareiškė Ana. Nenorėdamos sugadinti jam vakaro, jiedvi dingo, jam nespėjus jų pastebėti minioje.

Būdamas vyresnis, jis prisiėmė ir dvasinio globėjo, ir tarpininko tarp tėvo ir dukterų vaidmenį, kuris iš tikrųjų turėtų priklausyti motinai. Tai anaiptol nesiderino su jo būdu, ir, ko gero, trokšdamas nuo to pabėgti, jis persikėlė gyventi į senelio trobelę. Jai perstatyti reikėjo pinigų, ir jis užsidirbo iš papildomų darbų. Prieš kelerius metus, dar būdamas paauglys, jis padėjo tėčiui statyti vandentiekio bokštą, dabar nelyginant sekykla kyšantį virš laukų. Pilkas statinys pamažu kilo ant griaučius primenančių statramsčių, ir, dar nebaigęs darbų, Kupas, išsitieseęs ant nuožulnaus stogo, žiopsodavo į aplinkines kalvas, lyg ieškodamas

kelio į laisvę. Dabar, po dešimties metų, bokšto viduje kažkas prakiuro.

Vos atvožus dangtį ir žvilgtelėjus žemyn, Kupą pagavo baimė. Dingtelėjo mintis, jog tame tamsiame vandenyje galbūt nardo gyvatė ar plūduriuoja lavonas. Jis pastoviniavo valandėlę saulėkaitoje, paskiau užsitraukė kopėčias, kuriomis lipdavo ant stogo, ir nuleido jas žemyn į vandenį. Po to nusirengė, prisirišo prie juosmens plaktuką ir nusileido į talpyklą.

Riešą jis apsivyniojo standžiomis gumelėmis, po jomis prikaišiojo sekvojos pagaliukų, panašių į pieštukus. Kažkas patarė jam nuvažiuoti į Petalumą, į Abdono Lamberio įmonę. Kai jis pasisakė atvažiavęs pasikalbėti su ponu Abdonu, pagyvenę vyrai drožlėmis ir pjuvenomis aplipusiomis rankomis mandagiai jam paaiškino, jog Abdonas – šventasis, statinių gamintojų globėjas. Kupas tikėjosi bokšte aptiktus plyšius užkalti mediniais pleištais iš lauko, tačiau tie vyrai, gaminantys ir taisantys vyno statines, patarė verčiau panaudoti gerai nusmailintus sekvojos arba kedro pleištelius ir kiaurymes užtaisyti ne iš lauko, bet iš vidaus, idant pleištai sudrėkę išbrinktų. Pasak jų, netgi gulėdama upės dugne, sekvoja išsilaiko daugiau nei šimtą metų.

Jis atsispyrė nuo kopėčių ir nuplaukė į tamsą, kol atsidūrė prie sienos. Talpykla buvo prakiurusi ne žemiau ir ne aukščiau vandens linijos, kur mediena buvo sausa, bet tikriausiai kur nors apie sandūrą. Mediena genda iš krašto, kaip tik ten įsimeta puvinys. Kupas plūduriavo vandenyje, pirštais įsikibęs į slidžias briaunas. Aklomis turėjo pirštais užčiuopti vietą, leidžiančią vandenį, nes įžiūrėti buvo neįmanoma. Sugaišti tektų kelias valandas ar netgi dienas, stingstant šaltoje ir tvankioje talpykloje. Nepalengvėjo net tada, kai pirštais užčiuopė inicialus, kuriuos buvo išpjaustęs prieš kelerius metus. Lemtis, pagalvojo. Kiek

dar teks per visą gyvenimą jam ar jo globėjams taisyti talpyklą? Jie pasistatė sau kalėjimą.

Drebėdamas jis išlipo, apsimovė kelnėmis, apsivilko marškinius ir atsistojo pasišildyti saulėkaitoje. Tuomet ir pastebėjo, kad pro sodybos namo antrojo aukšto langą jam moja Ana ir Klerė. Sušilęs jis nusileido apačion.

Kodėl taip yra, jog mes esame niekas? Jaunystėje tariamės esą visatos centras, tačiau tiesiog plaukiame pasroviui, renkamės vieną ar kitą kelią, pasiduodami likimo malonei, gyvename geriau ar blogiau, nelygu laimė, patys beveik neturėdami nei pasirinkimo, nei apsisprendimo laisvės. Ko gero, po daugelio metų, pažvelgęs į praeitį, Kupas būtų galėjęs pabandyti atskleisti ar bent panagrinėti kai kuriuos savo arba Klerės ir Anos būdo bruožus, tačiau dabar, kai jis, popiečio saulės nutviekstas, irgi pamojo ranka merginoms, Ana ir Klerė jam atrodė panašios kaip du vandens lašai, tik skirtingomis palaidinukėmis, viena – geltona, kita – žalia, jis netgi nebūtų galėjęs pasakyti, katra vilki kokia palaidinuke. Vėl pasinėrus į talpyklos tamsybę, jam vis dar stovėjo akyse matytas vaizdas – merginos, mojančios pro jas užstojusią medžio šaką.

Dar sykį pasinėręs į vandenį, jis plaukiojo stengdamasis užčiuopti bent menkiausią sprogymę, bent kokį plyšelį. Kupui labiau patiko metalas, jo kvapas, tepaluotas karteris, aprūdijusios grandinės, visa ta metalo įvairovė. Taisant automobilį, atsirasdavo naujos būties galimybė, nors sodybos gyventojai retai kur išvažiuodavo. Tėtis kartą pasidavė anapus valstijos sienos, į Nevadą, ir vėliau, prisimindamas tą kelionę, vadindavo ją neprotinga, beprasmiška, galbūt pavojinga. Tačiau Kupas mėgo rizikuoti ir, susidūręs su pavojumi, nesiblaškydavo. Tą kelią jam nurodė kaimynas, kurio žmona po kelių mėnesių mirė begimdydama. Jis suprato, jog gyvenime viską lemia laimė.

Jis aptiko plyšį tada, kai jau buvo iščiupinėjęs beveik visą talpyklą. Dirbtinai, teatrališkai nusikvatojo, mėgaudamasis nuskardėjusio juoko aidu, paskiau, mėgdžiodamas varles, kurias ne kartą matė plūduriuojant upėje netoli kranto, vėl nėrė į vandenį. Įsmeigė sekvojos pleištą ir užkalė jį po vandeniu. Aptikęs antrą kiaurymę, taip pat ir ją užpleištavo ir nuplaukė prie kopėčių. Kai išlipo ant talpyklos stogo, netgi saulės spinduliai negalėjo jo sušildyti. Parkūręs į sodybą, įbėgo į vidų, nusirengė ir, susisupęs į antklodę, vėl išėjo į lauką.

Baigęs trobelę, Kupas įstatė didelį langą, kad galėtų grožėtis medžiais. Tada ėmėsi verandos. Kiekvieną rytą nuo septintos valandos visame slėnyje aidėdavo plaktuko kaukšėjimas. Jis užsispyręs dirbo vienas, ir visus tuos mėnesius vienintelis jo draugas buvo katinas Kalnius, kuris bastydavosi sau vienas, niekam nelįsdamas į akis. Retkarčiais katinas leisdavosi siauru, žmonių išmintu takeliu, pačiu pakriaušiu, tačiau niekada nenuklysdavo toliau. Vis dėlto kiekvieną kartą, atplėšęs akis nuo darbo, Kupas matydavo, jog Kalnius stebi jį, užsiglaudęs kalvos viršūnėje, paskiau priglunda prie žemės ir staiga pradingsta. Niekas nematė jo miegant, niekas nežinojo, kur jis gyvena. Vis dėlto kitą žiemą, audrai nusiaubus visą kraštą, niekam neatėjo į galvą mintis, jog Kalnius būtų galėjęs nugaišti.

Sienas iš lauko Kupas apkalė banguotos skardos lakštais, lentas tausodamas atvirai verandai. Polius nuliejo iš cemento, kad išlaikytų grįstus per dešimt pėdų virš šlaito. Paskiau neskubėdamas klojo lentas, paganydamas akis tai į sklandantį sakalą, tai į jo šešėlį, tai į miglą, tarytum ledynas slenkančią per giraitę. Jis nesijautė vienišas savo vienatvėje, nors tai, kas netrukus

nutiko, įvyko kaip tik todėl, jog ištisas savaites nematė jokio žmogaus. Jis alkte alko ko nors paprasta, kasdieniška – drauge su kuo nors pasijuokti, paliesti kieno nors ranką.

Ar tai, kas atsitiko, buvo nuodėmė ar prigimties dalykas? Žmogus, nesvarbu, kas jis būtų, berniukas ar mergaitė, gana ilgai gyvendamas su šeima, prisiriša prie jos, taigi, taip protaujant, galima suvokti, kas atsitiko toje verandoje, kai liovėsi kaukšėjęs plaktukas, kai, stojus tylai, atrodė, jog ten nebėra nė gyvos dvasios.

Nė vienas jųdviejų nežengė pirmo žingsnio. Toks įspūdis, jog abiejų širdys plakė kaip viena. Tuo vingiuotu, karvių išmintu takeliu, kuriuo kartais stypindavo Kalnius, takeliu, vedančiu prie trobelės, saulės spindulių nužertos rytiniame kalvos šlaite, vieną gražią dieną ėmė vaikščioti Ana – Ana, anksčiau laigydavusi kaip berniūkštis ar šunytis, Ana, kažkada nusilaužusi ranką per riešą, kurį Kupas, prieš veždamas ją pas chirurgą į Petalumą, įtvėrė gluosnio vytelėmis, Ana, gundžiusi seserį užrištomis akimis pereiti skersai greitkelio prie vandentiekio bokšto (*Aš tau užmokėsiu, Klere*), o Klerei atsisakius, perėjusi pati; Ana, kuri skaito ir skaito, taip įsigilinusi į knygas, jog viršunosėje net įsirėžia raukšlelės, lyg ji stengtųsi pamatyti ant nosies nutūpusią musę. Ji praėjo pro medį, ant kurio apatinės šakos visada kabodavo maišas su pesticidais, pro tą patį medį, kurio paunksnėje, genami į aptvarą, sustodavo gyvuliai nusibaidyti spiečiais apnikusių musių ir uodų. Kupas, jos manymu, tikriausiai jau bus papietavęs. Buvo beveik antra valanda. Ji užkėlė antruosius aptvaro vartus, ir tuo metu, kai kabino grandinę, apvyniojusi ją aplink stulpą, staiga pliūptelėjo smarkus lietus, kiaurai permerkdamas drabužius. Jie apsunko, patamsėjo. Netrukus lietus nuščiuvo.

Nekreipdamas dėmesio į staigiai prašniokštusį lietų, Kupas sėdėjo atviroje verandoje, ant paties krašto, įsmeigęs žvilgsnį į priešais dunksančią kalvą, apaugusią tūkstančiais medžių. Naujos grindys nė nebrakštelėjo po Anos kojomis. Po verandą vaikščiojo vėjas. Jis atsigręžė ir staiga išvydo ją. Jo veidas buvo nugultas šešėlių, saulei švyksant pro lietaus debesis.

Tu šlapias, prabilo ji.

Tikrai...

Atsiliepė jis abejingai ir, nepasakęs daugiau nė žodžio, nuėjo į šalį.

Paukščiui pakaktų penkių minučių per tą drėgmę nuskristi iki sodybos, dingtelėjo jai mintis. Savaime suprantama, jis skristų ne tiesiąja, veikiau lėktų vingiais, brėždamas didesnes ar mažesnes kreives, nelygu žemės paviršius. Ji sugaišo dvidešimt penkias minutes, kol čia atsigavo. Automobiliu prireiktų ne daugiau kaip keturių minučių. Raitomis smulkia risčia – dešimties. Tą akimirką sodyba kalvos pašlaitėje jai atrodė kaip miestas, nutolęs per daugelį kelionės dienų. Pažvelgus į tolį, jai pasirodė, kad jie saugiai atskirti nuo visų mažų mažiausia šimto ūkanotų slėnių – atstumas, kurį įveikti prireiktų keliauti ištisą naktį.

Būk geras, Kupai, užkurk židinį!

Lietus šiltas, tarė jis pusbalsiu, lyg kalbėdamas su savimi, paskiau garsiau pridūrė: lietus šiltas.

Užkurk židinį man. Sulijau. Drabužiai šlapi, nors gręžk.

Duokš. Padžiausiu.

Kai jis nutraukė nuo jos perkelinę palaidinukę, ši atrodė kaip jūros dumbliai. Jis nustėro taip staigiai ją nuvilkęs. Nukaitusi ji nuleido akis, pilkšvoje šviesoje nužvelgdama savo skaistybę. Gležną kūną, lietaus lašų išmargintą. *Dabar mano eilė*, tarė.

Tyloje buvo girdėti nebent, kaip gurgdamas laštaku alma vanduo. Aplink viešpatavo ramybė. Debesys, migloti kalvų kontūrai. Ji išvydo save su Kupu tą akimirką, kai iš po debesų išniro saulė. Lapės vestuvės, sakydavo tėtis.

Vėliau, negalėdama pamiršti tos dienos, ji tarėsi tuo pačiu metu buvusi visur. Stovėdama sodyboje prie viryklės, sakiusi Klerei: „Ak, mane užklupo lietus." Ir Klerė pripuolusi padėti jai (vėl!) nusirengti. „Ne, nereikia, aš pati." Arba, prisiglaudusi žalių medžių paunksnėje, mačiusi įįdviejų pažeidžiamus kūnus, kitapus lomos gulinčius atviroje verandoje. Mačiusi Aną ir Kupą. Po trumpos liūties saulei praspįstant pro debesis, jos kūnu šmėkščiojo tikri šešėliai, kai jis glostė jos pilvą, lyg – tyčia ar netyčia – braukdamas pirštais per vandens paviršių. Ji žiūrėjo į jo įdegusią ranką, susivėlusius plaukus, pakreipusi galvą matė jo sudrėkusią suktinę, tebesmilkstančią ten, kur jis ją padėjo, – ant paties verandos kraštelio.

Jai dingojosi, jog visiškai ne Kupas guli ir šalia jos, ir užgulęs ją, taip stipriai prispaudęs jos pečius prie grindų, kad ji bandė ištrūkti. Ana, pagaliau tarė jis, tą vienintelį žodį, lyg prisipažinimą. Paskiau jo gniaužtai atsileido, nustojo spaudęs prie grindų, užgulė ją visa krūtine, ir toje permainingoje šviesoje ji jo nebematė, tik plaukus, nusvirusius jai ant akių ir veido.

Juodu gulėjo ant šono, vienas priešais kitą. „Lapės vestuvės", – tarė jis, kartodamas jos namuose dažnai girdėtus žodžius, bet dabar jai pasidarė nesmagu, ji nenorėjo girdėti jokių užuominų apie artimuosius, troško tylos. Lyg... lyg... lyg, jiedviem tylint, išnyktų apčiuopiamoji tikrovė, niekur nepalikdama nepaneigiamų įkalčių.

Kai kada ji ateidavo stačiai pažiopsoti, kaip jis dirba. Siūlydavosi petys petin kalti lentas, bet jis nesutikdavo. Kartais atsinešdavo knygą iš bibliotekos ir, atsisėdusi skardinio stogo šešėlyje, įnikdavo skaityti, kol pagaliau nuščiūdavo pjūklo zirzimas ir plaktuko kaukšėjimas, ir ji atsidurdavo kitoje šalyje, Italijoje su *Leopardu* arba Prancūzijoje su muškietininku. Kartais, bandydami žodžiais atsitverti nuo aistros, jie beveik neprisiliesdavo vienas prie kito, o kai kada ji atsinešdavo knygą, tačiau nebaigtoje, nedažytoje trobelėje jos neskaitydavo ir netgi nesišnekėdavo. Vieną popietę ji atsinešė sodyboje aptiktą seną gramofoną ir keletą septyniasdešimt aštuonių apsisukimų plokštelių. Juodu prisuko gramofoną rankenėle lyg seno modelio fordą ir ėmė šokti *Begin The Beguine**, paskiau vėl prisuko ir šoko toliau. Klausydamiesi muzikos, juodu jautėsi nukilę į kitą laiką, nutolę nuo artimųjų, nuo sodybos.

Sėdėdama verandoje, Ana žiūrėjo į Kupą, glausdama prie krūtinės jo juodus marškinėlius. Pasilenkusi atsegė savo kuprinukę ir išsitraukė budistų vėliavų rinkinį, kurį nusipirko pagal katalogą. Apsivilko jo marškinėlius ir pakėlė akis į statramsčius, viršum durų laikančius stogo šlaitą. „Kupai, ar gali man padėti? Aš noriu užlipti į viršų. Galėtume jas prikalti prie laštako virš durų." Ji jau laikė rankoje plaktuką ir vinį. Jis pritūpė, kad jai būtų patogiau užsiropšti jam ant pečių. „Duok valią širdžiai ir protui, – uždainavo ji. – Gero vėjo!" Jis jautė ją, drėgną, tupint ant sprando, kai ji pasistiebusi pririšo vieną vėliavų rinkinio galą, ir visa virtinė, vėjo plaikstoma, suplevėsavo, pakilusi nuo žemės.

Čia penkios vėliavos, paaiškino ji. Geltona – tai žemė, žalia – tai vanduo, raudona – ugnis, kurios mes turime saugotis, balta –

* Itin populiari dvidešimtojo amžiaus ketvirtojo dešimtmečio melodija.

tai debesys, mėlyna – dangus, erdvės ir proto beribė. Kupai, nebežinau, ką daryti. Tupėdama jam ant pečių, tarp dangaus ir žemės, ji nukreipė žvilgsnį į tolį.

Kaip tu manai, ar Klerė žino?

Su Klere mudvi kalbamės kiekvieną vakarą, ir aš jai nė vienu žodžiu neužsimenu apie tave, ir, ko gero, jai jau kilo įtarimas, kodėl aš nė vienu žodžiu neužsimenu apie tave.

Vadinasi, Klerė žino.

Kartais popietėmis ji šnekėdavo su juo mokykline prancūzų kalba, taisyklingai tardama kiekvieną žodį, lyg nebūtų augusi drauge kaip tikra sesuo. Arba, stengdamasi pabėgti nuo jo aistros, skaitydavo kokio nors miesto aprašymą. Kartais įsikniaubdavo į jo įdegusį petį, o pasimylėjusi apsipildavo ašaromis. Pasitaikydavo tokių dienų, kai ji negalėdavo gyventi be to vaikino ar vyro, nesvarbu, kaip jį pavadintum, negalėdavo ištverti neverkusi, nebandžiusi jam atverti akių, kad jis suvoktų, kokią kraštinę ribą juodu priėjo. Kai jie mylėdavosi, kai, artėjant orgazmui, jis žiūrėdavo į ją, jo abejingas veidas persimainydavo lyg skausmo pervertas, tačiau jis netardavo nė žodžio. Taip jam būdavo lengviau. Jis nelydėdavo jos sodybon kiekvieną vakarą, kad nereikėtų sėsti prie stalo drauge su jos tėvu ir seserimi, lošti visto, matyti, kaip Ana staiga pastebi, jog Klerė įdėmiai žiūri į ją, stengdamasi įspėti jos mintis. Tos visto partijos užsitęsdavo beprotiškai ilgai – bevaisiai laimės bandymai, taškų skaičiavimas, kortų derinių parinkimas, maniakiškas jos tėvo polinkis lošti iki paskutiniosios. (Beje, Kupas vienintelis gerai mokėjo lošti. Ana prisimindavo, kaip jie kadaise lošdavo kortomis ir kaip jis juokdavosi iš jų neišmanymo.) Visa bėda, kad ji turėjo miegoti vienoje lovoje su Klere, ir abi nepratardavo nė žodžio.

Vadinasi, Klerė žino.

Ar Kupas buvo dar ką nors įsimylėjęs? Ar buvai ką nors įsimylėjęs? – paklausė ji. Iš pradžių jis varžėsi aiškinti. Paskiau tarė: „Tokią moterį Tularyje.“ – „Papasakok apie ją.“ – „Ne.“ – „Na, papasakok.“ – „Ne.“ – „Ar galėtum palyginti mane su ja?“ – „Aš gulėjau su ja tik vieną naktį.“ – „Aha, gulėjai.“ Ji pabučiavo abejonių miaukiamą jo veidą, apsirengė ir pati viena leidosi pašlaitėn. Pusiaukelėje į namus akys buvo pilnos ašarų, bet ji susitvardė. Pabandė įsivaizduoti save gulint su kuo nors kitu. Niekas kitas negalėtų taip gerai jos pažinti kaip Kupas. Niekas kitas taip gerai nepažintų Kupo kaip ji. Ji pajuto, jog tos mintys suteikia jai jėgų grįžtant į kitą gyvenimą. Jai buvo šešiolika. Beveik vaikas.

Petalumoje Ana užsuko į Rekso ūkinių prekių parduotuvę, nusipirko skardinę mėlynų dažų, tokio atspalvio, kad derėtų su mėlyna vėliava, ir nunešė į trobelę ant kalvos. Kupas išnešė stalą į verandą. Ji atvožė skardinės dangtelį ir išmaišė dažus. Tą dieną buvo keistas oras, negailestingai šutino, bet retkarčiais užlėkę vėjo gūsiai plaikstydavo vėliavas, plėšdami nuo vinies. Ana prisimena menkiausią smulkmeną. Ji prisuko gramofoną. Juodu laukė, kada galės pasimylėti. Garsiai asmenuodama prancūziškus veiksmažodžius, ji nugludino švitriniu popieriumi stalą ir ėmė dažyti. Trobelės nedažytos sienos ir baldai ją stačiai siutino, ir ji nutarė tuos mėlynus dažus padovanoti Kupui. Staiga vėjas nuščiuvo, ir ji pažvelgė aukštyn. Dangus buvo tamsiai žalias, debesys sūkuriavo nelyginant aliejiniai dažai.

Perkūnas trenkė virš verandos tuo metu, kai juodu gulėjo apsikabinę, tarytum siūbtelėjo piltuvu ant jų nuogų kūnų. Jie nedrįso atsiplėšti vienas nuo kito. Anai ėmė rodytis, jog jų kūnai susiliejo. Jog jos širdyje plaka Kupo širdis. Perkūnija vis dar

aidėjo ausyse, ir ji nieko daugiau negirdėjo. Drebėjo jo glėbyje. Staiga ji pamatė, kaip iš nežinia kur išnėrusi ranka griebia Kupui už plaukų, patraukia, atplėšia nuo jos, ir prieš akis šmėkštelėjusį dangų užstojo palinkęs prie jos tėvo veidas.

Jis atjojo perspėti vaikino, jog artėja audra, galimas daiktas, tornadas, tačiau, kai, išsigandęs perkūnijos, jo arkliukas metėsi į šalį, jis nulipo ir aplink trobelę nuėjo verandos link. Anaiptol ne gėda jį apėmė tuo metu, bet baimė. Griebęs už pečių, jis pakėlė nuo žemės dukterį, nuogą kaip ką tik pagimdytą, ir bloškė nuo verandos atšlaitėn ant šlapios vejos. Kupas stovėjo nejudėdamas. Anos tėvas priėjo ir, atsivėdėjęs trikoje taburete, kirto jam tiesiai į veidą. Vaikinas virto aukštielninkas, atsitrenkė į stiklinę sieną ir išsitiesė kiek ilgas trobelėje ant grindų. Iš lėto pasikėlė ir atsigręžęs įsmeigė akis į užauginusį jį žmogų, vėl grėsmingai žengiantį artyn. Jis nekrustelėjo iš vietos. Smūgis į krūtinę vėl parbloškė jį ant žemės. Ana suklykė. Klykė matydama keistą Kupo nuolankumą, žiūrėdama, kaip tėvas darko gražų jauną Kupo veidą, lyg tas būtų dėl visa ko kaltas, lyg šitaip tikėdamasis panaikinti visa tai, kas įvyko. Pripuolęs klūpomis prie Kupo, jis vėl griebė taburetę ir užsimojęs smogė kelis kartus, kol vaikinas galų gale liko begulįs paslikas.

Atsipeikėjusi ir pagaliau susivokusi, jog tėvas nesiliaus ir tol daužys vaikiną, kol jį visai užmuš, Ana tekina puolė į verandą ir pabandė nustumti tėvą į šalį. Bet jai nepavyko. Kupas gulėjo nejudėdamas, lyg netekęs sąmonės. Tėvas dar sykį taburete kirto vaikinui į krūtinę, ir iš burnos plūstelėjo kraujas. Ji pabandė dar kartą atplėšti tėvą nuo vaikino, bet pristigo jėgų. Tuomet ji apsisuko, stvėrė didelę stiklo šukę ir dūrė jam į petį, iš visų jėgų

smeigdama pro languotus marškinius. Jis subaubė lyg jautis, staigiai pasisuko ir trenkė jai ūmai nusilpusia ranka. Grįžtelėjęs pamatė petin įsmigusią trikampę stiklo šukę. Ana ištrūko ir nuogu kūnu pridengė Kupą. Savo mylimąjį. Tėvas vėl nubloškė ją į šalį. Ji vėl atsistojo priešais tėvą, kūnu dengdama Kupą. Jo stipri kairė ranka iš lėto pakilo, sugriebė dukters kaklą, užspaudė gerklę. Viskas aplink aptemo, ji suklupo ant kelių ir suglebo. Susmukusi šalia Kupo, prisiglaudė prie jo veidu, trūkuodama, vos gaudydama orą, stengdamasi įsiklausyti į jo kvėpavimą, kol pagaliau išgirdo silpną alsavimą. Tačiau jis gulėjo be gyvybės ženklų. Kumštelėjo jį alkūne, bet jis neatsiliepė. Viena akis buvo užtinusi, kruvina. Ji nesitraukė nuo jo, rankomis apsiglėbusi krūtinę, lyg saugodama savyje Kupo širdį.

Tėvas nenuleido nuo jų akių. Paskiau lėtais žingsniais nuėjo prie lovos, paėmė avikailį ir, grįžęs atgal, apgaubė dukterį. Į tysantį Kupą nekreipė dėmesio. Paėmęs dukterį ant rankų, pernešė per stiklo šukėmis nužertą trobelę ir, atsidūręs lauke, pastatė ją ant žemės. Paskiau paėmė už rankos ir nepaleido visą kelią, visas dvidešimt minučių, kol juodu leidosi pakalnėn sodybos link, arkliukui tolydžio muistantis, o Anai visu balsu šaukiantis Kupo.

Jis nieko nebematė. Atsisėdo nebeskirdamas ribos tarp dangaus ir žemės. Slėnyje siautė audra. Lietus, paskiau šlapdriba. Ledokšniai kapojo banguotos skardos lakštais dengtą stogą. Jis sėdėjo trobelės vidury, kuo toliau nuo iškulto, vėtros išversto lango. Lauke, išsitempusios gulstine, plaikstėsi penkios vėliavos, Anos iškabintos prieš kelias savaites. Mėlyna, raudona, žalia, sklypelis geltonos ir tuo tarpu visai neįžiūrima balta.

Jis nieko nejuto, degė vien sumuštas ir sužeistas veidas. Kū-

nas buvo šaltas, nutirpęs. Jis merdėjo. Mirs, pamanė, jeigu nenusileis nuo kalvos. Ką dabar rastų sodyboje? Jis iš lėto atsistojo. Aplink taip siautėjo audra, kad, eidamas per trobelę, negirdėjo savo žingsnių, lyg apskritai jo čia ir nebūtų. Jis atsisėdo prie pusiau nudažyto stalo ir paėmė į rankas Anos atsineštą knygą. Ji buvo šalta.

Atsipeikėjęs jis susivokė, kad buvo užmigęs prie stalo. Dangus trumpai nušvito, bet tučtuojau įsisiautėjo vėjas, ir trobelė vėl radosi audros atkirsta nuo viso pasaulio. Tik vėliavos plazdėjo kaip plazdėjusios. Ar lauke šalta, patikrino, iškišęs ranką pro išdaužtą langą. Kažin, ar Ana dabar sodyboje? Kiekvieną kartą, kai ji sukikenusi pašokdavo verandoje nuo grindų, kartais jam atrodydavo, kad ji šaiposi iš jo ar – juo baisiau – iš jųdviejų abiejų. Tiesą pasakius, ji buvo kur kas jautresnė, nei jis galvojo. Rodydama vietą už dvidešimties žingsnių, ji tarė: „Štai ko man reikia. Kad čia kada nors būtų vonia." Lyg nepaisydama jųdviejų santykių.

Po valandos jis klūpojo ant plikos kalvos, apimtas baimės, kad gali nukrypti nuo tako ir pasiklysti beveik nieko nematydamas. Jis laikėsi to siauro tako, kliaudamasis gruntu – žarstė sniegą, norėdamas įsitikinti, jog apačioje ne žolė, bet žvirgždas arba purvas. Išėjęs iš trobelės, jis įsinarpliojo į spygliuotas vielas, susibraižė skruostą ir suplėšė plonytę striukę. Jis pasuko atgal. Kai, grįžęs į trobelę ieškoti kopėčių, ėjo pasieniu, kumščiu belsdamas į banguotos skardos lakštus, veidą kliudė plazdančios vėliavos. Jis nuplėšė jas ir apsivyniojo aplink riešą. Eikš drauge, Ana. Ir leidosi žemyn pakalnėn.

Iš aptemusio dangaus drėbė šlapias sniegas, aplink sūkuriavo vėjo blaškomi lapai. Jis beveik nieko nematė. Skaudėjo išmuštą akį. *Jeigu tu budistas, tu ištversi visa tai. Būtų neblogai, ar ne?* Jis

atkakliai ėjo į priekį. Iš šono siūbtelėjo sūdrus vandens šuoras, parversdamas jį ant žemės. Tikriausiai pratrūko užtvanka, vanduo užliejo lieptą, – ir jis kūliais nusirito pakalnėn, kiaurai permirkęs, aplipęs žvirgždais. Nugara atsitrenkė į medį ir sustojo užkliuvęs. Iš įsiūčio mintys maišėsi galvoje, ir jis, sukaupęs jėgas, apsikabino medžio kamieną. Nepaleisdamas medžio, atsistojo, apčiuopė apatinę šaką ir, laikydamasis jos, žengė toliau. Į veidą drėbė šlapias sniegas, bet jis ėjo nepaleisdamas šakos, kol pagaliau pirštai užkliuvo už kabančio maišo su pesticidais. Dabar jis susivokė, kur esąs. Susivokė, jog, eidamas toliau ta kryptimi, kur rodė šaka, galų gale atsidurs prie tvoros šiek tiek tolėliau nuo vartų. Kopdamas šlaitu į kalvą, jis stengėsi kaip įmanydamas laikytis tos krypties. Galiausiai užsibedė ant tvoros ir davė sau žodį, jog, atsidūręs kitoje pusėje, pailsės, atsisėdęs amžino poilsio. Bet vis dėlto, perlipęs per tvorą, jis ėjo toliau sodybos link, viena ranka laikydamasis vielos. Liko daugių daugiausia apie šimtą žingsnių. Jis nė nenumanė, kas iš namiškių galėtų būti viduje. Viela degino delną, bet jis paleido ją tik tada, kai iki namo beliko ne daugiau kaip trisdešimt žingsnių per lauką.

Po dešimties minučių, klaidžiodamas tamsoje, jis susivokė pametęs kelią. Užkliuvęs už statinės, tvojo kumščiu, kad kuo garsiau sudundėtų. Paėjėjo dar kelis žingsnius, bet kelią užtvėrė automobilis. Jis įtūžo. Apčiuopomis rado dureles ir patraukė. Iš pradžių jos nė nepajudėjo, bet paskiau truputį pasidavė: nebuvo užrakintos, tik apledėjusios. Visu svoriu užgulęs ant rankenėlės, jis patraukė dar kartą. Šįsyk durelės atsidarė. Jis vargais negalais įsitaisė ant sėdynės ir uždarė dureles. Tyla ir ramybė. Jis net girdėjo savo kvėpavimą. Įjungė šviesą viduje. Apmirusia ranka brūkštelėjo per lubas ir pamatė, jog pirštai aptekę sukepusiu krauju. Jei spynelėje būtų buvęs raktelis, būtų galėjęs įjungti šil-

dymą, bet raktelio nebuvo. Jis užgulė garso signalą. Jeigu liausis mygęs – gali čia ir numirti. Ausyse skambėjo jos žodžiai: geltona – tai žemė, žalia – tai vanduo, raudona – ugnis, kurios mes turime saugotis, balta – tai debesys, mėlyna – dangus, erdvės ir proto beribė. Jis neteko sąmonės.

Priešingai nei ji, tu nenorėjai mirti. Tu netgi pajėgei ateiti čionai.

Ar ji norėjo numirti?

Norėjo. Taip, man regis, tikrai norėjo.

Kas čia kalba? Buvo toks įspūdis, jog kažkas mygia nutirpusius kelius. Jis gulėjo prie krosnies ant grindų, susuptas į antklodes. Ant jo nukrito žiežirba. Pakvipo svylančia vilna. Gardus kvapas. Kaip kepsnio. Malonus.

Neišmesk mano drabužių.

Kodėl?

Man reikia...

Ko?

Man reikia...

Vėliavų, tarė ji. Ar Ana tau davė vėliavas?

Taip. Jos niekada negali liesti žemės.

Matai, priešingai nei ji, tu nenorėjai numirti. Kaip sugebėjai ateiti čionai?

Tai kalbėjo Klerė.

Kur ji?

Jie buvo čia. Jis ją parvedė. Ji nepasakė nė žodžio, netgi man. Ji spiegė, kai juodu grįžo namo. Ji norėjo numirti. Jis įsodino Aną į sunkvežimį ir išvažiavo. Buvo išsikruvinęs. Čia juodu užtruko ne ilgiau nei dešimt minučių.

Jis tylėjo. Nežinojo, ar Klerė apskritai ką nors žino.

Kupas buvo visas kruvinas. Kruvinais drabužiais. Maniau, kad jis sužeistas.

Ji nė nenumanė, kad Kupas laukė trobelėje, kol nurims audra: prieš išveždamas Aną, tėvas jai pasakė, kad jo ten nėra. Paskiau Klerė išgirdo lyg automobilio signalą, o atidariusi duris pro šlapdribą nieko nepamatė. Visiškai nieko. Netrukus ji vėl išgirdo automobilio signalą ir išėjo į priebutį pažiūrėti. Audra rimo, ir tamsoje ji išvydo silpną oranžinę švieselę, tačiau, kai tik gerai įsižiūrėjo, ji bemat užgeso. Jei būtų išėjusi truputį vėliau, nieko nebūtų pastebėjusi. Nebūtų pastebėjusi šviesos automobilio viduje. Virš namų nudundėjo griaustinis. Ji pastovėjo, palaukė, paskiau paėmė virvės ritinį, vieną galą pririšo prie priebučio turėklo, kitu apsijuosė aplink liemenį ir, nepaisydama audros, nuėjo pastebėtos švieselės link.

Dirstelėjusi pro automobilio priekinį stiklą, pagalvojo, kad jis miręs. Paskiau, pasišvietusi žibintuvėliu, pamatė trūkčiojant jo rankas. Vėl sudundėjo griaustinis. Klerė vos pajėgė jį pajudinti nuo sėdynės, bet vis dėlto vargais negalais ištraukė iš automobilio, paskiau per kiemo gruodą nuvilko prie namo ir užtempė laiptais. Nuo liemens nusirišusi gelbėjimo virvę, susupo jį į antklodę ir paguldė prie krosnies tuščiuose, tamsiuose namuose.

Kitą rytą patekėjo blyški saulė. Klerė atsibudo ir prisiminė, kas vakar nutiko. Nuėjusi į arklidę, paėmė kamanas, ir arklys, nuleidęs galvą, prakišo ausis pro apyvarus. Ji užklojo gūnią ir uždėjo balną, paskiau lengvai suveržė pavaržą. Pasilenkusi į priekį, pauostė arklio sprandą: tas kvapas jai visada ką nors primindavo.

Kiparisų alėjoje viešpatavo ramybė, ir dabar, raitai ant arklio, jai pasirodė, kad po audros visos jos juslės nepaprastai jautrios. Arklys iš lėto kabino į kalvą, o Klerė žvalgėsi aplink, akimis skvarbydama kiekvieną gūbrį – tikėdamasi įžiūrėti menkiausią

gyvybės gumulėlį, kuris galėjo atrodyti kaip maišgalys ar didelis akmuo, koks nors veršelis ar dar kitoks gyvis. Žmogus puoselėja ne per daugiausia vilčių, tiek ieškodamas pražuvėlių, tiek melsdamas malonės. Pašlaitėse mėtėsi nulaužytos šakos ir išvartyti tvorų stulpai. Naktį audra iš gretimo ūkio atrideno statinę su degalais. Aplink viskas sujaukta. Valandėlę ji jojo palei sodybos upelį, pajuodusį nuo dumblo, kuris tikriausiai dar niekad nebuvo iškilęs į paviršių. Užjojusi ant pirmosios kalvos, ji atsigręžė ir pamatė, jog vandentiekio bokštas suzmekęs – neišlaikė silpnos atramos.

Kupas buvo dingęs. Jau. Ji nežinojo nei kur Ana, nei kur tėvas. Buvo vienui viena, šešiolikos metų, raita ant arklio, kuris šiurpčiojo įsibaiminęs ir sudirgęs po nakties perkūnijos drebinamoje arklidėje. Klerė ramino jį švelniais žodžiais, šnekino be perstojo, tuo tarpu jis nestygo vietoje, veržđamasis leistis šuoliais, išlieti energiją, kurią ji stengėsi pažaboti.

Visa virtinė kaštonų gulėjo išversti prie Kupo trobelės. Ji nušoko nuo arklio ir užlipo į verandą. Visur mėtėsi stiklo šukės. Pro iškultą langą ji pamatė katiną Kalnių, susirangiusį ant lovos. Klerė niekada nebuvo jo pastebėjusi troboje. Gulėjo galvą padėjęs ant priegalvio, lyg nieko nebijodamas. Katinas, ir tas pasikeitė susijaukus gaivalams. Nelaukdama, kol jis pramerks akis, įkišo apsnūdusį katiną į priegalvio užvalkalą, palikusi iškištą galvą, ir valandėlę pastovėjo įšalusioje Kupo trobelėje. Prieš kelerius metus jai patikdavo kurį laiką pabūti vienai, kai trobelėje nieko daugiau nebuvo, tik demblys ir židinys. Tuo metu tai buvo jos „erelio lizdas“. Kol ten neįsikraustė Kupas ir Ana. Dabar, audros nusiaubta, ji vėl atrodė tokia pat skurdi kaip ir anksčiau. Ji susimąstė svarstydama, ką reikėtų daryti. Įsivaizdavo, kaip, jodama namo, atsigręžia pažiūrėti į liepsnojančią trobelę, į padangėn

kylantį juodų dūmų stulpą. Tačiau ši trobelė buvo vienintelis praeities, jų jaunystės atminimas.

Kupas niekada nebegrįš. Klerė tai žinojo. Viską žinojo apie juodu. Pastarąsias savaites ji gyveno lyg pakibusi tarp dangaus ir žemės. Ji matydavo Aną grįžtant – kartais jau temstant – didelėmis akimis, atviru veidu, bylote bylojančiu apie jos naują gyvenimą, naują patirtį, apie kankinančią ją baimę. Ana nesiliovė laksčiusi ten ir atgal. Jai nereikėjo atskleisti jokių paslapčių, sukant ratu po jų tamsią virtuvėlę.

Vadinasi, Klerė turėtų padegti trobelę.

Ji išėjo į šviesą. Atrišo pavadį, nešina katinu, ir, šnekindama tai jį, tai ir arklį, sėdo į balną.

Raudona ir juoda

*Grateful Dead** fanas, arba hipis, buvo vienintelis, su kuriuo Kuperis suartėjo, atvykęs į Tahou. Tiesą pasakius, visame kazino „hipis" darė geriausią įspūdį. Jis buvo hipių hipis, žemės druska, dabita kaubojiškais batais. Nuo tos dienos, kai Kuperis pirmą kartą išgirdo apie jį, iki to vakaro, kai pamatė jį sėdint prie lošimo stalo drauge su Broliais, jis atrodė nė kiek nepasikeitęs. Ilgaplaukis, amžinai tais pačiais suglamžytais havajietiškais marškiniais su karoliukais, dzingsinčiais vos jam krustelėjus, ir pažiūrėti pernelyg trumpu jūros kriauklelių vėriniu ant kaklo. Kuperis pirmąkart išgirdo apie jį šnekant sėdėdamas pasienyje ant sofutės.

Tas hipis, tavo bičas...

Dornas – ne hipis. Hipiu būdamas, negali lošti.

Tas tipas – hipis. Gerokai pavėlavęs suhipėti. Gyvena susidėjęs su logopede, su kuria susipažino per *Grateful Dead* koncertą. Kaip ir dera hipiui.

Dornas, augalotas ir pakumpęs, buvo romiausias kortuotojas, kada nors atvykęs iš kalnų. Jo įsitikinimu, pakanka per dieną pažaisti dvi valandas rankinį, kad išsivadėtų alkoholio ir kokaino nuodai ir tabako tvaikas, kurio prisigeria plaučiai, ilgus vakarus besėdint dūmų debesyse tarp rūkančiųjų.

* *Grateful Dead* – amerikiečių roko grupė, susikūrusi 1965 m. San Fransiske.

Ar tu hipis? – paklausė Kuperis. Juodu žiopsojo į lošėjus.

Visai galimas daiktas.

Yra toks juokelis: „Hipiai – tai gyvas įrodymas, kad kaubojai dulkina, kaip dulkinę, bizones."

Nieko nauja, šimtus kartų esu tai girdėjęs.

Atvykęs į Tahou, Kuperis beveik su niekuo dar nešnekėjo. Staiga jis susivokė, jog per trisdešimt sekundžių sugebėjo įžeisti patį sumaniausią ir pasiučiausią miesto lošėją, anot gandų, į ožio ragą dusyk surietusį patį Deividą Meimetą*. Naujasis pažįstamas uždėjo jam ant peties ranką.

Atsiprašau. Man reikia su kai kuo susitikti. Aš esu Edvardas Dornas**. Kaip ir garsusis poetas.

Hipis išėjo, ir Kuperis, nusekęs jam iš paskos, pamatė, kaip jis užšoko ant dviračio ir nuvažiavo gatve.

Kuperis buvo dvidešimt trejų metų, kai atvyko į Tahou ir susidūrė su Dorno ir jo bičiulių kompanija. Jis pradėjo kortuoti iš pradžių stebėdamas, paskiau žaisdamas biliardą pajūrio miestelių baruose ir lošimo namuose. Jis įsidėmėjo, kaip sparčiai senstantys žaidėjai sliūkinėja aplink stalus, kaip lengvai jie atsiperka šypsniu, kaip kai kurie jų pernelyg įsmilsta į lošimą. Ir jis jau sugebėjo atskirti ir nusivylusiuosius, ir garbėtroškas, ir tuos, kurie sugeba nuslėpti didumą savo sugebėjimų. Anksčiau Kuperis nelabai mokėjo pažinti žmones. Na o biliardas, tiesą pasakius, buvo maskaradas, kai žaidėjas turi kantriai rinkti taš-

* Deividas Meimetas (David Alan Mamet, gim. 1947 m.) – amerikiečių rašytojas, eseistas, dramaturgas, kino režisierius ir scenarijų autorius.

** Edvardas Dornas (Edward Dorn, 1929–1999) – amerikiečių poetas, priskiriamas prie *Black Mountain* poezijos mokyklos.

kus. Vėliau, pradėjęs kortuoti ir suvokęs, jog turi tokią dovaną, įsitikino, kad, lošiant pokerį, nebūtina slėpti savo sugebėjimų. Niekas neatsisako su tavimi sėsti prie stalo tik todėl, jog moki lošti kur kas geriau, nei atrodo iš pirmo žvilgsnio. Pokeris – tai pašėlusi matematika, akmeninė širdis, lemtis, žvelgianti į tave iš penktosios kortos, vadinamos *River*, arba Penktąja Gatve, lemtingosios kortos, žadančios sėkmę arba nesėkmę. Jam buvo nė motais sumaištis ir rizika – čia jis jautėsi kaip žuvis vandenyje. Matydamas, kaip Tahou tarp kortų stalų neryžtingai, lyg stengdamiesi aplenkti sietuvas, slankioja girtuokliai, jis prisimindavo, jog taip atrodė jis pats, panašiai kaip ir kiti apmulkinti vaikinai, prikalbintas grįžti prie *Anaconda* siurblių, įrengtų ant Rusų upėje plūduriuojančių platformų.

Būrelis, susitelkęs aplink Dorną, priglaudė Kupą po savo sparnu. Be Dorno, dar buvo Mančinis ir Dofinas, taip vadinamas po to, kai buvo užkluptas skaitantis europinį romaną. Jie eidavo per lošimo namus, išsipustę kaip Vajomingo karaliai, išskyrus Dorną, avintį sandalais ir apsikarsčiusį karoliais pagal paskutinį septintojo dešimtmečio mados žodį. Vargu, ar kuris lošėjas žinojo, kas yra Jungtinių Valstijų prezidentas, tačiau Dornas kaip apsėstas šlykštėjosi politika. Jis nekentė perkrikštų, tokių kaip Paunsas Otris, kurio gauja, vadinama „Broliais“, prieš sėsdama prie lošimo stalų, lipdavo į mezoniną pasimelsti. Dornas iš tolo lenkdavosi Otrio. Paunsas Otris klajojo tarp Tahou ir Las Vegaso, tačiau Dornas ir jo bendrai Las Vegasą laikė pasaulio paribiu. Jiems labiau patiko Tahou. Retkarčiais jie automobiliu nuvažiuodavo savaitgaliui į Riną ir kelionės metu nesiliaudavo ginčijęsi, kurie kvaišalai geriausi, o kurie prasčiausi, kuri šunų rūšis geriausia, kuris kortų sukčius, su kuriuo tekę susidurti, apsukriausias, kuri masažuotoja geriausia, kuris aktorius geriau-

sias, o kuris prasčiausias. Be jokios abejonės, visų jų nuomone, pats prasčiausias kino filmas buvo De Palmos *Įniršis*, apie tai ir kalbos negalėjo būti. Paskiau netikėtai įsiterpdavo Mančinis, tvirtindamas, jog pats didžiausias aktorius – Karlas Maldenas.

Beveik kiekviename filme – *Krantinė*, *Geismų tramvajus*, *Išpažintis*.

Ir dar – *Kerštas*...

Pagavai man žodį iš burnos. Jeigu nebūtų jo ir Keitės Churado, iš to filmo būtų šnipštas.

Juk jis vaidino ir filme *Vaikinas iš Sinsinačio*, ar ne? Tik dėl jo ir verta žiūrėti tą filmą, tiesa?

Mančinis, jau gerokai įsikarščiavęs, sudvejojo. Matai, Karlas vaidino daugelyje atsakančių filmų, bet *Vaikinas iš Sinsinačio* išėjo apyšleivis. Prisimeni, ten lošė penkių kortų malką. Ir Stivas Makvinas, kiek pamenu, turėjo tūzus ir dešimtakes. O Edvardas G. Robinsonas – irgi neprilygstamas meistras, jeigu būtų žaidęs šachmatais, jam būtų pastatę paminklą, – turėjo tris kortas, bet nė vienos poros. Tokiu atveju nevalia leisti traukti ketvirtos kortos, nieku gyvu. Apie tai negali būti nė kalbos. Kaip kažin ką. Tačiau tas švilpis Makvinas susidirba ir leidžia Edvardui G. išsilaikyti ir traukti kortą, o to jis *nieku gyvu* neturėjo leisti. Gali viską paaukoti, žmoną, *papūgą*, kad tik to neatsitiktų, nes gali pernelyg stambiai prakišti... Tu žinai, jog tavo rankoje – pačios geriausios kortos. Tu loši iš visų savo pinigų.

Ir kas gi atsitinka? Pamiršau.

Edvardas G. netyčia gauna kortų rinkinį, apie kokį nė nesvajojo, ir laimi.

Kuperis nieko neišmanė apie jų minimus filmus. Jie buvo jau sukakę trečią, ketvirtą dešimtį, o jis buvo jauniausias. Jie nenuleido nuo jo akies, žinodami, kad jis niekad nepaiso pavojų,

amžinai prisidaro bėdų. Tačiau jis stebino juos savo sugebėjimu kortuodamas meistriškai mėgdžioti kiekvieną jų, lyg kalbėtų skirtingomis kalbomis. Nors lošimo įkarštyje reikėdavo laikytis šaltakraujiškai, Kuperis kartais išmušdavo juos iš vėžių, kartais apstulbindavo savo kvailumu. Kad ir gabus mokinys, ne sykį jis tarytum stodavo į grumtynes vyras prieš vyrą, bet dažniausiai prieš save.

Dorno draugai neįsivaizdavo kitokio gyvenimo. Lošdavo dvylikos valandų maratonus, nuo viskio pereidami prie kokaino, skaitydavo Erdneizą ir Filipą K. Diką* prie baseino arba automobilyje su oro kondicionieriumi ant galinės sėdynės, dulkindavo pasakiškas moteris, visu garsu įjungę *Discovery Channel*, ir, leisdamiesi liftu, švirkšdavosi kvaišalus. Kuperis neprisidėdavo, laikydavosi atstu. Jis buvo blaivaus proto visur, tik ne prie kortų. Kovodami su nuovargiu, kiti griebdavosi perujietiškos žolytės. Knapsėdami nosimi, jie niekad neįstengtų laimėti. Tai buvo vienintelis paaiškinimas. Kai po daugelio metų Santa Marijoje viena moteris, vardu Bridžita, pasiūlė Kuperiui kokaino, jis tarė, suėmęs jos veidą delnais: „Aš žinau, jog tu manimi nepatikėsi, tačiau kada nors parašysi keturis šimtus žodžių ant degtukų dėžutės ir pamanysi, kad išperėjai šedevrą, įsivaizduosi, kad tu – neįveikiama." Ji nusišypsojo jam: „Tu – neįveikiamas, Kuperi."

Vieną pavakarę visi jie, sėdėdami užkandinėje, įsišnekėjo apie pasakiškus laimėjimus. Dornas užsiminė apie vieną lošėją, pravarde Pagonis, kuris išlošė būsimąją žmoną, turėdamas vien devynakių porą.

Visur buvo žabangos, vagystės ir narkotikai. Du vyrai papra-

* Erdneizas (S. W. Erdnase) – knygos „Kortų ekspertas" (1902) autorius, tikroji jo tapatybė nežinoma. Filipas K. Dikas (Philip Kindred Dick, 1928–1982) – amerikiečių rašytojas, socialinės fantastikos romanų ir apsakymų autorius.

šė Dorną nurodyti patikimą kortų dalytoją, ir šis paminėjo Fideliją. „Gražus vardas, – tarė jie. – O kokios jis tautybės?“ – „Filipinietis“, – atsakė Dornas. „Ačiū, nereikia, – tarė lošėjai. – Mes ieškome arijo.“ Kuperis apstulbo, tačiau Dornas paaiškino: „Nieko ypatinga, jiems reikia kortų dalytojo, kuris nekristų į akis.“ Tame pasaulyje buvo privalu greit atleisti kaltininkams. Kartais tekdavo išgerti su samdomais žudikais arba kvaišalų perpardavinėtojais, prieš savaitę galbūt nusiuntusiais į kitą pasaulį kokį perdozavusį narkomaną. Aplink gyveno žmonės, kurių gyvybė nutrūkdavo staiga. Jų būrelyje kiekvienam rūpėjo tik viena: kuriam pirmajam lemta pakloti kaulus. Dofinui ar Mančiniui. Dofinui, jų akimis žiūrint, buvo mažiau grėsmės ženklų. Nors jis reguliariai gėrė metakvaloną, jam sekėsi. Regis, jam niekas daugiau nerūpėjo, tik pasakoti draugams apie didžiųjų koncertuojančių pianistų įrašus ir talentą, ir, be kita ko, apie drabužius, putojant prieš mokasinus, tatuiruotes, vyrišką odekoloną, kaklaraiščius Vindzoro mazgais. Jis šnekėdavo valandų valandas apie tai, kokio ilgio turi būti rankovės ir kokio aukščio – apykaklė. Literatūros drabužių tema šedevru Dofinas laikė *Sakmę apie princą Gendžį** ir tose ilgose kelionėse automobiliu visus užmigdydavo, skaitydamas ponios Murasaki kūrinio skirsnius. Jau buvo juos apšvietęs apie japonų *noir* ir pirmąsias lemtingąsias moteris. „Tu dar nespėjai jų sutikti, – tvirtino jis Kuperiui, – tačiau tikrai sutiksi. Jos ateis pas tave, kai jausis silpnos. Nėra didesnės pagundos vyrui kaip sielvarto palaužta moteris. Jos kaip dvasininkės, niekad nebandyk joms „duoti forų“.“

Vis dėlto kokainas iškrėtė Dofinui kiaulystę: apsinarkotinusį

* „Sakmė apie princą Gendžį“ – vienas seniausių Japonijos romanų, parašytų IX amžiuje imperatoriaus rūmų damos Murasaki Shikibu (973–1025?) – tikrasis jos vardas nežinomas.

du baptistai jį įviliojo į trijų kortų lošimą, ir jis kiaurai prasilošė. Po kelių dienų jį ištiko širdies infarktas. Gulėdamas priešoperacinėje palatoje, jis paskutinįsyk susilažino dėl futbolo rungtynių ir po savaitės mirė. Kai Dornas atėjo patvirtinti jo tapatybės ir sanitaras atidengė paklodę, jie pamatė širdžių berniuką, ištatuiruotą ant blauzdos, jaunystės dienų prasto skonio liudijimą.

Taigi laimėjo Mančinis. (Jis ir toliau skrajojo nuo vienos moters prie kitos ir galiausiai visus apstulbino, Ajovos valstijoje apsiimdamas auklėti jaunus narkomanus.) Dofinui mirus, vienuoliktą valandą ryto jie susirinko jo bute. Spalvotas televizorius rodė be garso. Ekrane šmėkščiojo Persijos įlankos karo vaizdai, ir Mančinis ėmė junginėti kanalus, kol pagaliau aptiko puskelnėmis mūvinčią gyvačių kerėtoją. Jie žiūrėjo į ją netardami nė žodžio, prisimindami anekdotus apie Dofiną, paskiau sėdo į automobilį ir leidosi aplink ežerą. Daugiau nei šeši tūkstančiai pėdų virš jūros lygio aukštyje nusigerti buvo vieni niekai.

Jie vieni lošė pokerį, mokėsi naujovių ir nagrinėjo galimybes. Dornas kaip paprastai laikėsi savo svarbiausiojo principo (kaip dainoje): „Medžiojo tik ilgaplaukes, aptekusias pinigais." Po Dofino mirties užsitęsus ramybės pertraukai, Kuperis nutarė parodyti, kaip puikiai mokėtų dalyti kortas. Atplėšė naują kortų malką, išmetė garantines kortas ir juokdarius, atrinko dvidešimt šešias, perkėlė, greičiau nei per minutę supašė aštuonis kartus, kad kortos būtų sudėtos tokia seka, kokia buvo iš pradžių. Jis atskleidė jiems savo gudrybę, nors lošdamas niekada ja nesinaudojo, kad neprarastų jų pasitikėjimo. „Atidžiai stebėkite", – tarė jiems. „Darbuojies pirštais kaip geras katalikas, varstydamas rožinį, – tarė Mančinis. – Kam to reikia?"

Jau nuo seno žinoma, jog lemiamą gyvenimo valandą žmogui patenka į rankas netikusi knyga. Prieš kelerius metus, kai

San Fransisko prieplaukoje, lošiant trijų kortų montę, Kupą apšvarino sukčiai, jis užsuko į lošimų krautuvę norėdamas suvokti, kaip galėjo taip kvailai įkliūti, ir aptiko tūkstantis devyni šimtai antrųjų metų *Kortų eksperto* pakartotinį leidimą. Jis ne tik sužinojo trijų kortų montės suktybės mįslę – knyga jam tapo tikra Pandoros skrynia. Jam atsivėrė ištisas paslapčių pasaulis.

Aš tikėjausi surasti visus triukus, kokie tik gali būti panaudoti prieš mane, tarė Kupas. Tai buvo *Kortavimo mokslo* ir *meno traktatas.*

Ką gi, tau praverstų kada nors susitikti su Pagoniu, tarė Dornas, ir iš jo išmokti kai ko daugiau. Jis – senas vilkas, velniškai seniai lošia faraoną. Galbūt parašysiu tau trumpą rekomendacinį laišką.

Kelioms dienoms praslinkus po Dofino laidotuvių, jie išsiskyrė. Dornas grįžo namo į Nevada Sitį, kur jo amžinoji draugė Ruta dirbo logopede. Jis pasiūlė Kupui važiuoti kartu, ir juodu nurūko keliu, vingiuojančiu per pušynus, o kalnuose juos užklupo pūga, pasibaigusi tik jiems nusileidus į lygumą. Dornas perjungė radiją, kai tik galėjo pagauti KVMR dažnį. Nevada Sityje jis buvo bendruomenės šulas, darbavosi vietinio radijo stotyje ir, sutelkęs bendraminčius, seną apleistą kalvę pavertė bendruomenės centru. Be kita ko, jam nedavė ramybės sąmokslo teorija, kaip ir pokeris, paremta apgaule, išaiškėjančia iš nereikšmingų pastabų ir susižvalgymų. Dornas visada greit užuosdavo žabangas arba suktybes. Labiausiai jį erzino tai, kad jis niekaip nesugebėjo perprasti perkrikštų, Las Vegaso Brolių, sistemos ir jų pričiupti; jam buvo toks įspūdis, kad jie lenkia jį gudrumu. Jis negalėjo įminti, ar Paunsas Otris – įgudęs pokerio lošėjas, niekada nelinkęs pralošti, ar jam visada padeda kortų dalintojas arba koks nors sukčius, ženklinantis ar makaluojan-

tis kortas. Visai neseniai, sustiprėjus karo propagandai, Broliai įsisegė vėliavėles į švarko atlapą. Bjaurėdamasis jų akiplėšišku politiniu veidmainiškumu, Kupas pasišovė juos įveikti.

Nieko neišeis.

Man regis, išeis.

Ką gi, jeigu taip jau nori susiremti su Otrio gauja, pirmiausia susitik su Pagoniu. Pagonis tave pamokys. Jis grįžo prie normalaus gyvenimo, bet nekenčia visko, kas susiję su Las Vegasu. Be to, jis paveržė kažkieno merginą.

Tą, kurią išlošė kortomis?

Taip.

Kaip galėčiau pas jį nusigauti?

Pirmiausia niekada nevadink jo Pagoniu. Jis vardu Akselis. Važiuok autobusu iki Beikersfildo, paskiau paprašyk, kad kas nors pavėžėtų tave septyniasdešimt mylių į dykumą. Aišku, ne už dyka.

Akselis su savo moterimi buvo apsistojęs apleistoje Džeriko armijos bazėje: apsigyveno ten tūkstantis devyni šimtai aštuoniasdešimtųjų metų *Airstream* vagonėlyje, nutiesęs laidus prie transformatoriaus. Jie pasiūlė Kuperiui nakvoti senoje palapinėje, kur anksčiau buvo įsikūręs prižiūrėtojas, netoli jų sidabrinio būsto. Lina nuvedė jį prie šulinio, kur jie prausdavosi. „Dar tebėra aukso smilčių vandenyje“, – tarė ji. Jie gaminosi valgį lauke, ir per pusryčius ir pietus iš baliono šnypšdamos veržda-vosi propano dujos. Vakare Kuperis horizonte pastebėjo daugiau žiburėlių. Aplink stovyklą klaidžiojo du Linos arkliai.

Dorno vardas pralaužė ledus, ir Pagonis žiūrėjo į Kuperį kitomis akimis.

Dievuli, juk aš buvau taip gerai pažįstamas su jo motina, kad galėčiau būti jo tėvas.

Jis pats sumaniausias iš mūsų, maloningai tarė Kuperis.

Pagonis susimąstė, paskiau burbtelėjo: girdėjau, dabar jis hipis.

Lyg ir taip.

Kupas nulydėjo akimis Liną, kuri paėjėjusi užšoko ant savo arklio, lanksti kaip šerpė, ir netikėtai prisiminė Klerę. Raita ji visada atrodydavo tokia romi. Pagonio žodžiais tariant, už Linos galvą paskirta premija, jos vyras niekada jai neatleis, kad ji paspruko ir jis nebegali jos mušti. *Sielvarto palaužta moteris...* prisiminė Kuperis. Dieną bus galima iššvalgyti plokščiakalnį, arklių išmintus takus ir apleistas aukso kasyklas. Lina stebėjosi, kad Kuperis išmano apie arklius. „Čia tai bent, raitas lošėjas!" Juodu išjojo pasižvalgyti po dykumą. Šiaip ar taip, Kuperiui reikėjo laukti vakaro – Akselis atsisakė traukti kortas, kol nesutems, vėliau jis pasišaukė Kuperį į savo vagonėlį ir uždarė duris. Iš ten juodu išnėrė tik po trijų keturių valandų, Kuperis grįžo į savo palapinę ir griuvo miegoti.

Retkarčiais popiet jis bastydavosi tarp tuščių kavinių ir kareivinių po apleistą karinę bazę, panašią į mėnulio dykvietę. Nesutikdavo nė gyvos dvasios, nors naktį kartais girdėdavo gaudžiant generatorių ar pastebėdavo degant laužą. Pasikalbėti galėdavo tik su Lina ir Akseliu. Tie guru ir mokinio santykiai jam atrodė kaip parodija, juo labiau kad Pagonis visa gerkle trimituodavo apie savo lytinį gyvenimą – jis netgi atsiprašė dėl triukšmo, o jo klykesiai dažnai primindavo pagalbos šauksmą. Juodu mylėdavosi pavakare, o pasimylėję išlįsdavo iš vagonėlio kaip susigėdusios miegapelės. Kuperis gulėjo palapinėje už keturiasdešimties žingsnių, skarele prisidengęs akis, kad galėtų

pasnūduriuoti akinančiai plieskiant popiečio saulei, tačiau neįmanoma būdavo negirdėti tai kapituliacijos, tai pergalės šūksnių, sklindančių iš vagonėlio.

Po savaitės kortavimui Pagonis skiria dvigubai daugiau laiko. Dabar jie lošia mažų mažiausia šešias valandas. Vidurnaktį daro pertraukėlę, Akselis eina į virtuvę ir grįžta, nešinas viskio buteliu ir dviem stiklinėmis, ir jie lošia toliau. „Žiūrėk, kad nebūtų dirbtinai užrauktų partijų", – sako jis, lyg prieš tai ištisas valandas jie būtų tik repetavę.

Pagonis užrašo popieriaus lape, kiek teoriškai kiekvienas išlošė ir kiek pralošė. Kuperio skola, regis, jau siekia trisdešimt tūkstančių dolerių. „Kas pralošia, tas važiuoja į Miniverą pirkti maisto, – sako Pagonis, – na, o aš nemoku joti nei arkliu, nei mulu." Kitą vakarą jis padidina sumą. „Jeigu išloši, galėsi pasimylėti su Lina. Pabandyk dalyti iš malkos vidurio. Šiąnakt viskas leistina. Jeigu tave sučiupsiu sukčiaujant, sandėris atšaukiamas. Jeigu išloši, galėsi jai parodyti tiek meilės, kiek turi, kaip pastebėjau." Kuperis baisiai susigėsta. „Žmonės pasakoja, kad aš išlošiau Liną kortomis, – toliau kalba Pagonis, – bet, tiesą pasakius, ji mane išlošė. Savaime suprantama, kortas dalijau aš. CŽV įsivaizduoja, kad, žinodamas žmogaus silpnybę, gali bet ką palaužti, bet ką apsukti. Paprastai svarbiausią vaidmenį atlieka seksas, paskiau eina pinigai arba valdžia. Na, kartais puikybė arba tuštybė. O kokia tavo silpnybė, ką?"

Juodu lošia, ant palangės – stiklinės su viskiu. „Bepigu dalyti kortas prie didelio stalo, na, o mes pasitenkinsime mažu. Be to, Las Vegase daug visokių dalykų blaško dėmesį. Mums niekas netrukdo. Taigi akylai mane stebėk."

Taip prasideda antroji savaitė tolyn labyn neteisėtų pratybų. Kaip sukčiauti, kad tavęs nepagautų už rankos? „Tai toks dalykas, į kurį mes nesame linkę iš prigimties, – burba Akselis, – nemokame gražiai ir mikliai darbuotis pirštais, dėdamiesi, jog nieko neatsitiko. Sudaryk įspūdį, jog nieko ypatinga nėra. Neskubėk dalyti kortų, dalyk apsimesdamas mulkiu, kuris tariasi, kad moka labai gerai lošti. Tuomet galėsi juos aplošti. O dabar parodyk man, kaip moki žymėti kortas." Kuperiui aišku kaip dieną, kad, Akselio akimis žiūrint, Las Vegasą vertėtų palaidoti po smėliu. „Žiūriu į šią karinę bazę ir labai tikiuosi, kad tokio pat galo sulauks Las Vegasas – prasmegs smėlynuose drauge su savo dainininkais ir komediantais. Po tūkstančio metų žmonės atkas didžiojo Veino Niutono* kapą, ir jis vėl bus dievas." Akselis šneka be perstojo. Kuperiui jis primena autostopininkus, kurie, įsiprašę į automobilį, beria Biblijos citatas, nurodydami skyrių ir eilutę, trokšdami įtikinti, kad pasaulio pabaiga ateis dar šią savaitę. Pagonis jį moko manierų, stiliaus, atidumo. „Regis, Tolstojus, įėjęs į kambarį, kur susirinkęs žmonių būrelis, per penkiolika minučių kiaurai permanydavo kiekvieną, – sako jis. – Vienintelis žmogus, kurio jis nesugebėjo permanyti, buvo jis pats. Štai kur puikus profesionalas."

Pagonis pašo ir dalija kortas greitai, piktai, vardydamas tai, kas jam patinka tame pasaulyje, iš kurio jis pabėgo, – espreso kavą, Donaldo Vestleiko** romanų siužetus, rūkytų *jalapeño* pipiriukų skonį, – o Kuperis įdėmiai stebi jo rankas. Jeigu jis be reikalo apkaltins Pagonį – pralošt tūkstantį dolerių. „Tik vieną

* Niutonas (Carson Wayne Newton, gim. 1942 m.) – amerikiečių dainininkas ir pramogų verslo atstovas, gyvenęs Las Vegase.

** Vestleikas (Donald Edwin Westlake, gim. 1933 m.) – amerikiečių rašytojas, detektyvinių romanų autorius.

tūkstantį, – sako Akselis. – Paprastai, kai esi be reikalo apkaltintas, išsitrauki pistoletą ir peršauni tam tipui petį. Ir nepamiršk: jeigu šiąnakt išloši, Lina laukia už durų. Aš miegosiu palapinėje. Turbūt staugsiu iš pavydo kaip vilkas. Tačiau sandėris – šventas dalykas. Beje, aš jai pasakiau, ir ji neprieštaravo. Apie tokias lažybas skaičiau vienoje Folknerio knygoje." – „Neblaškyk man dėmesio", – sako Kuperis. „Jau po laiko. Pasakodamas apie Tolstojų, aš dukart sukeičiau kortas, o tu pražiopsojai. Klauseisi ir mėgavaisi, įkliuvęs į minčių labirintą. Liaukis mėgavęsis, galvok apie kortą..."

Antra valanda nakties. Kuperis atsistoja, užrašo, kiek pralošęs, popieriaus lape, prisegtame prie blizgančių durų. Jis siaubingai nusivylęs. Tikėjo, kad turi talentą. „Ar žinai, koks yra geriausias posakis, kada nors girdėtas kino filmuose?" – klausia Pagonis, vis dar nesikeldamas iš vietos. „Pasakysi rytoj, – sako Kupas. – Labos nakties." Iš kito kambario prabyla Lina: „Tai pralošei, ar ne?" Jis netgi nenumano, ar ji žino apie kvailą Akselio pasiūlymą lošti iš jos. Ji ima jam už rankos. „Gražios tavo rankos. Akselis man sakė. Labos nakties." Kuperis dingsta tamsoje, grįžta į savo palapinę ir tuojau pat užminga. Netrukus jį pažadina jųdviejų žvengimas.

Vieną vėlų vakarą juodu meta kortas ir drauge su Lina eina pasivaikščioti palei vorupę. Užkopia ant kalvos, kur netgi tamsiau nei apačioje, mėnulis kone visai išdilęs, ir Kupui regisi, kad jis ne šioje žemėje. Priėjusi arčiau, Lina ima jam už rankos, ir jųdviejų pirštai susipina. Kupui, jau seniai tokiam vienišam, tai nepaprastas artumas, slaptas ženklas. Ji atsigręžia tamsoje ir, dirstelėjusi į jį, sako: „Ak, čia tu" – atšlyja ir nueina. Jai tolstant, išgirsta ją sakant: „Atsiprašau, apsipažinau."

Ji kas akimirką primena jam Klerę. Moteris, Akselio išgel-

bėta nuo gyvenimo klaidos. Ji kupina jausmų, išduodančių jos kaimietišką prigimtį. Kai po kelių dienų Kuperis išsiruošia autobusu važiuoti į Beikersfildą, ji nedrąsiai su juo atsisveikina. Jis pakšteli jai į languotos palaidinukės apykaklę. Paskiau į smilkinį. Ir Akselis, beveik visą viešnagės laiką laikęsis per atstumą, kaip meškinas suspaudžia jį savo glėbyje.

Šiaip ar taip, jis išmoko viso to, ko buvo atvažiavęs. Jis išlošė ne kažin kiek partijų, bet žino – nors mokytojas to ir nepasakė, – kad dabar galėtų dalyti kortas Aukščiausiojo Teismo teisėjams ir neįkliūti.

Naktinio autobuso prieblandoje jis apžiūrinėja savo rankas, varto ir šiaip, ir taip. Pagonio rankos kaip panelės, kaip princesės. Grįždamas į Las Vegasą pas Dorną ir kitus, Kupas staiga pasijunta dar nepasiruošęs. Jis susivokia, jog gyveno kurį laiką įsileidęs į painius asmeninius pokalbius su žmogumi, galimas daiktas, kuoktelėjusiu, *Airstream* vagonėlyje, prie mažytės lempelės apšviesto staliuko. Jis pavojingas tiek sau, tiek kitiems. Autobusui artėjant prie Las Vegaso, jis pakelia akis. Dangus virš dykumos miesto liepsnoja tarsi gaisro ugnimi.

***

Karas Persijos įlankoje prasideda tūkstantis devyni šimtai devyniasdešimt pirmų metų sausio septynioliktąją, netrukus po vidurnakčio, antrą valandą trisdešimt penkios minutės. Nevados lošimo namuose – tai tik eilinis pavakarys, niekuo nesiskiriantis nuo kitų. Ant sienų pritvirtintų televizorių ekranuose, kur paprastai mirga žirgų lenktynės arba futbolo rungtynės, – gyvi

Amerikos invazijos vaizdai. Trims tūkstančiams lošėjų, Horsšū lošimo salėse kvėpuojančių kondicionuotu oru, karas jau atrodo kaip kompiuterinis žaidimas, vykstantis pramanytoje planetoje. Televizorių garsas išjungtas. Aplink pramogos, kekšės su mobiliaisiais telefonais, darban įnikusios masažuotojos, žetonų tarškėjimas, ir niekas nesugeba sudrumsti kasdienės kazino tikrovės, kur „dangaus akis" stebi kiekvieną partiją žalios gelumbės fone. Tuo pat metu kitos dykumos naktyje horizontą nutvieskia balti ir oranžiniai sprogimai ir ugnies kamuoliai. Be dvidešimt dviejų minučių trečią Jungtinių Valstijų sraigtasparniai ir radarais neaptinkami bombonešiai apšaudo miestą raketomis ir užverčia giluminėmis bombomis. Vienos didžiausių šiuolaikinių pažangiausios technologijos priemonėmis vykdomų skerdynių tęsiasi keturias paras. Sraigtasparniai *Cobra*, *Warthog*, *Spectre* ir jo dvynys *Spooky* duodasi virš dykumos greitkelio ir besitraukiančios irakiečių kariuomenės, svaido termobarines, kuro–oro ir vakuumines bombas, sprogmenis, susiurbiančius visą deguonį, ir žemę nukloja uždususių, subliūškusių žmonių lavonai.

Dornas, jo mergina Ruta, Mančinis ir Kuperis. Keturiese tariasi kazino kavinėje. Pirma valanda nakties. Mančinis irgi nori lošti prieš Brolius. „Aš tavimi nepasitikiu, – sako Dornas. – Tu esi geras aktorius, bet kartais tave galima kiaurai permatyti. Dofinas, nekaltas iš pažiūros, – štai kas mums praverstų, bet jo nebėra. Vadinasi, lošiu aš." Dornas ima viską į savo rankas.

Gal tuomet aš galiu vairuoti? – klausia Mančinis.

Ne. Vairuos Ruta. Būtų geriausia, jeigu keletą dienų pasėdėtum su Kupu, pamiklintumėte pirštus dalydami kortas, paloštumėte, sekdami laiką, kiekvieną ėjimą. Žodžiu, viską.

Vadinasi, vairuos Logopedė. O aš – *kiaurai permatomas*. Taigi salėje manęs nebus...

Ne, tau negalima ateiti, jie iškart suuos, kad mes dirbame išvien. Tiesą pasakius, būk kur nors netoliese, kitame kazino. Ką sugebėjai iššniukštinėti apie Otrį? Ar jis turi kortų dalintoją?

Jis visada lošia su keliais bendrais, sunku išsiaiškinti, kuris iš tikrųjų svarbiausias. Pirštus miklina tai vienas, tai kitas, man regis, keičiasi kas kelios partijos.

Kuperis jį nutraukia. Tuomet siūlau visus juos suriesti į ožio ragą.

Tuomet tu nebegalėsi nosies parodyti šiame miestelyje. Jeigu jie sukčiauja, vadinasi, atpažįsta sukčius. Tu važiavai pas Pagonį išmokti taip lošti, kad niekas tavęs neperprastų.

Man nusispjaut.

O man ne, – sako Ruta. – Čia mes gyvename. Čia dirbame.

Dornas ir Kuperis išlipa iš lifto mezonine ir, nulipę pusę aukšto, neria į kortuotojų akivarą. Broliai visada sėdi nedideliame kazino kambarėlyje, mėlyna virve atitvertame nuo didžiosios pokerio salės, prie vienintelio stalo. Nors lošėjus budriai seka „dangaus akis“, lošimai čia dvelkia tokia pat grėsme kaip ir senovėje lošiant faraoną. Niekas neapsaugotas nuo žmogiškųjų silpnybių, bet visi žino, ko reikia tikėtis. Dornas ryškiais geltonais havajietiškais marškiniais siurbčioja viskį ir stebi, kaip Broliai vysto mėgėją. Otris mostu kviečia sėsti prie stalo. Dornas ir Kuperis dvejoja. To iš jų ir tikimasi: jie prisibijo Perkrikštų. Jie mostais parodo, kad eina išgerti dar po vieną ir, galimas daiktas, užsuksią vėliau, bet traukia toliau per sales. Po valandos, kai jie pagaliau, peržergę mėlyną virvę, atsisėda prie Otrio su dviem vagimis iš

šalių, iškart pasidaro aišku, kad lošimas bus privatus – kazino kortų dalintojo nėra prie stalo. Ir bus lošiama *Texas Hold 'Em*. Tai Brolių pokeris.

Per pirmąją partiją Dornas išlošia tūkstantį dolerių. Broliai paprastai visada numeta tokį masalą, ir Dornas kuklinasi. Palinksta į priekį, plačiai šypsodamas ir linksėdamas galvą ilgais sulipusiais plaukais. Otris ima postringauti apie tarptautinę padėtį, apie šią dykumą ir aną, nerimą keliančią dykumą. Partija tęsiasi ilgiau nei valandą, tai gera korta, tai prasta, sėkmė išlygina nesėkmę, kaip paprastai – ne visai taip sekasi, kaip vienas nori. Kai ateina eilė Kupui dalyti kortas, jis perkelia malką sąžiningai. Lošėjai akylai stebi rankas, seka slepiamas gudrybes. Kupas įsidėmi, kaip kaimynas iš dešinės perkelia kortas, kiekvieną kartą beveik per tą pačią vietą. Prie stalo visi šneka be perstojo, pilasi anekdotai ir visokiausios įdomybės, tačiau Kuperis galvoja apie geriausią kortų kombinaciją. Žino, kad netrukus kas nors neištvers. „Nekirsk, jei banke smulkmė, – patarė jam Mančinis. – Tausok savo talentą kirčiui su paplėšais." Tad Kuperis laukia.

Jis numatė tam tikru metu, maišydamas kortas, sudaryti dvi kombinacijas: vieną – Otriui, kitą, geresnę, sau. Tą grėsmingą lemiamą kortų pluoštelį įterpsiąs po ženklinta korta, pakišta į tą vietą, per kurią kaimynas iš dešinės paprastai perskelia malką. Jeigu kaimynas perkelsiąs malką per žymėtąją kortą, Kupui nereikėsią slapčia keisti ar skelti malkos: jie galėsią statyti tiek, kiek širdis geidžia, iš anksto žinodami kortų seką. Kai tik viskas bus paruošta, jis duos ženklą Dornui, kad šis užleistų miglą priešininko dėmesiui išblaškyti.

Lošti pradėta popiet, o dabar jau septynios vakaro. Sukčius, Otrio dešinioji ranka, dalija kortas tebelošiant *Texas Hold 'Em*.

Netrukus Dornas pasiūlo didinti banką, kad suma nuolat dvigubėtų. Dar dvi malkos – ir vėl ateis Kuperio eilė dalyti. Juodu su Dornu jau išlošė ir pralošė kelis kartus, bet laikosi kietai. Tikras susirėmimas dar prieš akis.

Dornas pasakoja apie matytus žinių vaizdus, skerdynes toje „nerimą keliančioje dykumoje", apie amerikiečių lėktuvus, išpleškinančius po dešimt tūkstančių kulkų per minutę viršum to sprunkančių kareivių užkimšto greitkelio. „Tai vakarykštės naujienos, – murma jis. – Mes verčiame ant galvų penkių šimtų svarų prieštankines kasetines bombas, išsvaidančias aplink aštrias kaip skustuvas skeveldras keturių tūkstančių pėdų per sekundę greičiu. Iš biblinių aukštumų deginame žmones. Greitkelis, pasak pranešėjų, kaip Deitono paplūdimys pavasario savaitgalį." – „Liaukis!" – neištveria Otris, bet Dornas neatlyžta. „Paskutinio teismo diena... Pasak pranešėjų, žmonės – kaip nuodėguliai." Kuperis baigia pašyti kortas ir įterpia savo derinuką po ženklinta korta. Prie stalo tylu. Dornas priduria dar keletą pastabų apie Respublikos gvardijos sutriuškinimą, bet Otris kilstelėja ranką, reikalaudamas tylos. Kuperis pašo kortas, dėdamasis, jog kaip užkerėtas klausosi Otrio, kuris prisimena savo akimis matytas apeigas, kai šešiametė mergaitė perkrikštijama staiga ėmusi iš atminties berti ištisus Senojo Testamento skyrius.

Kuperis išdalija kiekvienam lošėjui po dvi užverstas kortas. Štai jos:

DORNAS	X	OTRIS	Y	KUPERIS
K ♠	6 ♢	T ♣	5 ♣	7 ♢
10 ♠	2 ♣	T ♠	D ♠	7 ♣

Kuperis prašo Otrį toliau pasakoti tą istoriją, trokšdamas nukreipti jo dėmesį nuo pasakiškai gražios kombinacijos, kurią jam pavyko ką tik padaryti. Dornas pradeda statymų raundą, Otris kelia sumą. Kuperis seka jo pavyzdžiu, ir abu vagys atsimeta. Kupas atsilošia kėdėje ir atsipalaiduoja. Viskas buvo paruošta maišant kortas. Dabar nieko kita nebelieka, kaip lošti. Jis nuima viršutinę kortą ir, kaip ir pridera, atideda į šalį, ima tris kortas ir deda atverstas ant stalo.

DORNAS	OTRIS	KUPERIS
K ♠	T ♣	7 ♢
10 ♠	T ♠	7 ♣

ATVERSTOSIOS KORTOS

T ♡ 7 ♠ 4 ♣

Dornas turi ne kažin ką, bet vis dėlto tęsia statymų raundą, ir Otris, dabar jau turįs tris tūzus, didina sumą. Kuperis ima patyliukais dainuoti: *Tu puoli slėptis už uolos, tačiau uolos nebėr...* ir siūlo Otriui statyti. Dornas atsimeta. Dabar partijos tempas smarkiai sulėtėja.

Kuperis nukelia viršutinę kortą prieš dalydamas. Korta nereikšminga, būgnų aštuonakė, ji nieko negali pakeisti – tik skelbia naują statymų raundą.

Ar esi vedęs? – klausia Otris Kuperį. Rentgenu bando peršviesti vaikino asmenybę.

Ne, kuo ramiausiai atsako Kuperis.

Ar turi merginą?

Ne, pone, neturiu merginos. Kuperis plekštelėja liežuviu. O jūs – vedęs?

Taip, vedęs.

Otris nežmoniškai kelia sumą. Kupas susimąsto, pažarsto savo žetonus. Dar truputį pamąsto ir atsako ta pačia pinigų suma, kokią ką tik pasiūlė Otris. Jau beveik pusė dešimtos, o banke – kone šimtas tūkstančių dolerių, be to, dar daugmaž tiek pat prieš kitus du tebesėdinčius lošėjus. Dabar netgi Otris prityla, ir Kupas deda paskutinę kortą, vadinamąją *River*, ir apverčia ją, mintyse kažką sau kuždėdamas. Jis sutryps Otrį, pažemins jį su ta niekinga širdžių septynake.

OTRIS	KUPERIS
T♣	7♢
T♠	7♣

ANT STALO

T♡ 7♠ 4♣ 8♢ 7♡

Drauge su šiomis penkiomis paprastomis kortomis, atverstomis ant stalo, Otris dabar turi „pilną namą“: tris tūzus ir dvi septynakes. Džiūgaudamas jis sustumia visus savo likusius žetonus į bendrą krūvą banke. Kupas seka jo pavyzdžiu. Juodu atverčia kortas. Kupas parodo savo septynakes. *Voilà**, sako jis.

Otris atpažįsta slibiną, spjaudantį patyčių ugnimi. Kupas susižeria tris šimtus tūkstančių su trupučiu, paskiau iš lėto atsistoja.

Sėsk, vaike, sukužda Otris ūmai prigesusiu balsu.

Sėsk, lyg aidas atsiliepia Dornas.

Kuperis tebestovi, rinkdamas žetonus. Užvertęs galvą, nukreipia žvilgsnį į „dangaus akį“, kuri, jis gerai tai žino, jį stebi,

* Štai (*pranc.*).

bet jis žino ir tai, kad nesusekė to, ką jis padarė, ir draugiškai jai pamoja.

„Tu – vaikas, mulki paskutinis“, – sako Dornas.

Kuperis sužiūra į jį, suvokęs, kad jis ne juokais pyksta. Paskiau eina prie kasos ir, visų lošėjų stebimas, atiduoda žetonus ir atsiima pinigus. Mančinis stovi mezonine, užsikvempęs ant turėklų, ir žiūri žemyn.

Kuperis trinkteli per lifto mygtuką, keliasi į vienuoliktą aukštą, išeina, laiptais lipa į automobilių stovėjimo aikštelę ir apsižiūri, kur stovi Dorno automobilis. Tyliai sumirksi žibintai, ir jis pasuka automobilio link. Ruta pasislenka ant keleivio sėdynės. „Ar pasisekė?“ – „Taip.“ Jie išvažiuoja iš tamsios stovėjimo aikštelės į elektros šviesų išraižytą dykumos pasaulį. Po dvidešimties minučių miestas lieka užpakaly.

Visą naktį radijas perduoda žinias apie karą. Ruta žiūri į jį, atsirėmusi į automobilio dureles. Kuperis, paprastai toks nedrąsus, dabar jau galvoja, kad kvailai pasielgė peržengdamas visas ribas. Ji kepšteli pirštu jam į petį, ir jis atsipeikėjęs atplėšia žvilgsnį nuo kelio.

Ar esi girdėjęs apie *Sofi pasirinkimą*? – klausia Ruta. Knygą? Kartą klausiausi per radiją kalbant tą vaikiną, kuris ją parašė. Klausiamas, ką jis dabar rašo, nenorėjo atsakyti. Truputį vėliau atsiprašė, kad neatsakė į klausimą, ir paaiškino: „Žinote, man rodos, aš jau parašiau pačią nuoširdžiausią, pačią prasmingiausią knygą, kokią tik galėjau. Aš netikiu, kad galėčiau dar kartą taip toli nueiti. Dabar, ko gero, pabandysiu ką nors panašaus į komediją. Žinau, komediją rašyti nelengva. Tačiau bent jau neisiu tuo pačiu keliu.“ Man tai patiko, įstrigo rašytojo mintis.

Paskiau aš perskaičiau viską, ką jis buvo parašęs, bet, savaime suprantama, niekur neužtikau komedijos. Nes, kaip kažin ką, žmogus negali grįžti atgal.

Žinau, Kupas atsako taip tyliai, kad ji vos nugirsta.

Ruta snaudžia, netrukus ji pati turės sėsti prie vairo, kad paryčiais atsidurtų Las Vegase. Kuperis sukinėja radiją, ieško daugiau žinių apie karą, bet neišgirsta nieko nauja. Jis supranta, jog dabar, kai išlošė šitaip begėdiškai, puikuodamasis savimi, jau niekada nebegalės pasirodyti Las Vegase ir netgi Tahou. Per pačią pirmąją pamoką Pagonis jį perspėjo, kad neišsišoktų, stengtųsi išlaikyti pusiausvyrą. Kaip profesionalus sukčius Akselis laikė save natūralistu, visada trokšdamas daryti įspūdį, kad nieko ypatinga nėra. Ir tai, kas atsitiko su Broliais, neturėjo nieko bendra su sėkme. Dornas tikriausiai stengėsi nukreipti nuo savęs ugnį, visą naktį nekeldamas kojos iš kazino ir dėdamasis, kad baisiausiai siunta ant Kuperio. Na o Ruta, kaip žinoma, paryčiais paliks automobilį stovėjimo aikštelėje ir šitaip išvengs Brolių įtarimų.

Jie stabteli išgerti pakelės bare. Grįžęs į automobilį, Kuperis padalija pinigus į keturias lygias dalis ir savąją įsikiša į seną Šiaurės vakarų oro linijų krepšį. Paskiau juodu važiuoja toliau paskutinį kelio tarpsnį, nuleidę langelius, greitkelio vėjas gairina jam veidą. Vienoje vietoje jis sustabdo automobilį, ir ji klausia: „Kas atsitiko?“ Vidury kelio tupi pelėda, iš pažiūros visiškai nenusiteikusi trauktis nuo šilto asfalto, ir Kupas, aplenkęs ją, važiuoja toliau. Kai jie pagaliau pasiekia Tonapaho autobusų stotį, valandėlę jis sėdi, susidėjęs rankas ant vairo, lyg įjudviejų dar lauktų mylių mylios kelio. Jie išlipa, Ruta apeina automobilį, ir juodu apsikabina. Kupas netrukus pradings. Niekada nebesusitiks su draugais. Jis ima Šiaurės vakarų oro linijų krepšį ir drožia

keliu. Ruta trūkteli iš vietos ir, lenkdama jį, nuspaudžia garso signalą, pamoja ranka pro langelį, bet jis nepripažįsta pakartotinių atsisveikinimų. Jis jau svetimas.

Rytojaus rytą, pusę aštuntos, kai Dornas ir Mančinis ateina į kazino kavinę *Upė* pusryčiauti, Ruta jau sėdi viena prie staliuko, o aplink – suirutė. Keturios padavėjos guminiais batais braido po patvinusią dirbtinę upę, po dideliais akmenimis ieškodamos nakčia sugedusio siurblio jungiklio. „Upė rauda“, – sako Mančinis. Jie supranta, kad Kuperis, jų „įpėdinis“, iki gyvos galvos bus įrašytas į visų – bent jau didžiausių – kazino juoduosius sąrašus. Jie taip pat supranta, kad visi trys bus vienaip ar kitaip amžinai su juo susiję. Bet, užuot apie tai kalbėję, jie žiūri į padavėjas, kurios, dabar jau kvatodamos, taškosi vandeniu.

Le Manouche

Ji sparčiai ėjo taku, iš abiejų pusių apsodintu dygliakrūmiais, saulės spinduliai, smelkdamiesi pro šimtamečių ąžuolų šakas, savo blyksniais margino jos veidą ir šviesius plaukus: taip ji ėmė vaikščioti nuo to laiko, kai prieš kelias dienas susidūrė su keturiais vyrais. Ginkluoti šautuvais, su šunimis, jie stovėjo vidury miško, kryžkelėje, ginčydamiesi ir rėkaudami vienas ant kito, o jai prisiartinus paleido keletą dviprasmiškų pastabų prancūziškai, bet ji apsimetė, kad nesupranta. Grėsminga aplinka sudrumstė jai ramybę. Vis dėlto, nekreipdama dėmesio į tą apmaudų atsitikimą, Ana neatsisakė popietinių pasivaikščiojimų. Miško taku mindavo iki laukymės, paskiau paupiu iki grįsto kelio ir dar apie kilometrą iki Demiu kaimo. Tai būdavo ne tiek pasivaikščiojimas, kiek prasibėgimas. Demiu ji nusipirkdavo maisto, susidėdavo į kuprinę ir grįždavo namo. Sparčiais žingsniais sukardavo tą kelią per pusantros valandos. Namas, kurį ji nuomojosi, priminė pilį, bet tai buvo anaiptol ne pilis, kaip ji iš pradžių manė, o tiesiog pilaitė. Ji niekada nebuvo gyvenusi pilyje, kaip niekada nebuvo mačiusi medžioklinių šunų, prieš susitikdama su karingai nusiteikusiais medžiotojais.

Didumą laiko Ana dirbdavo viduje, atsisėdusi virtuvėje prie stalo, skaitydavo Liusjeno Seguros rankraščius ir ranka rašytus dienoraščius. Pilaitėje kadaise gyveno rašytojas; kartais ji įsivaizduodavo, kad šoka su juo pagal nesudėtingą kontrapunkti-

nę melodiją. Tad, pakėlusi akis nuo rankraščio, ji nesusivokdavo kur esanti ir tik vargiai atpažindavo duris ir kambarį – taip būdavo pasinėrusi į paieškas: rausdamasi prancūzų rašytojo kūryboje, jos gelminiuose sluoksniuose tikėjosi aptikti kokią nors jo gyvenimo smulkmeną ir ją aprašyti. Vienas kolega, apibūdindamas jos darbą, pareiškė, kad ji „šlavinėja vertėjo namus". Ji žinojo, kad, palypėjusi akmeniniais laiptais ir pasukusi į kairę, atsidurs jo miegamajame ir iš ten pamatys šimtamečio ąžuolo šakas, galbūt tokias pat, kokias matė prancūzas, kai prieš kelis dešimtmečius rengdavosi stovėdamas prie lango.

Kartą per savaitę atvažiuodavo *madame* N su vyru. Ji tylutėliai viduje valydavo dulkes, o *monsieur* N darbuodavosi sode, rankiodavo nudžiūvusias šakas ir ravėdavo gėlių lysves. Be to, jis buvo ir kaimo laiškininkas. Juodu išbūdavo visą rytmetį, o paskiau išvažiuodavo. Kai pilaitėje niekas negyvendavo, juodu atvažiuodavo dažniau, jausdamiesi kaip nuolatiniai prižiūrėtojai. Dabar jie atbildėdavo savo mėlynu *Renault 4L*, atveždami naujienų apie pasaulio įvykius, apie vietinius politikus ir visokiausius karus. *Monsieur* N apžiūrėdavo pievą ir nutardavo nešienauti, palaukti dar vieną savaitę ir tik tada imtis darbo, o *madame* N bandydavo išmokyti Aną virimo pagrindų, kad ji pasigamintų triušienos troškinio trims dienoms ir tam laikui išsivaduotų nuo virtuvės.

Jos vyras žingsniais matuodavo mūrine tvora aptvertą sodą, papsėdamas pypkę ir džiaugdamasis, kad taip gražiai apkarpė medžius. Jis apeidavo visą sodybą ir stabtelėdavo prie visada atvirų galinių durų, vedančių į pievą, pasižiūrėti į Aną, kuri, palinkusi prie stalo, amžinai rašydavo arba skaitydavo storą knygą, nepakeldama akių, nenujausdama, kad jis stovi už kelių žingsnių nuo atdarų durų, ir jis, palingavęs galvą, traukdavo toliau. Toji moteriškė iš Amerikos, sakydavo jam žmona. Atsistojusi ji atro-

dė tokio pat ūgio kaip jis. Šviesiais, trumpai kirptais plaukais. Ji atrodė sveika ir drūta. Savo Naujojo Pasaulio prancūzų kalba ji išklausinėjo, kur jis patartų jai eiti pasivaikščioti, ir jis nubraižė jai planą, nužymėdamas patogiausius kelius ir takus, vingiuojančius pro kitų žmonių valdas ir kertančius upę. Patarė jai visada užkelti visus vartus. Pilaitės savininkas, vos atvažiavęs, iškart išlėkdavo su reikalais į Armanjako varyklą arba kur nors kitur. Tačiau ši viešnia buvo visiškai kitokia. Ji neturėjo nė menkiausio noro eiti į miestelį. Čia jai buvo gera. Jie atvažiuodavo kartą per savaitę, ir ji kalbėdavosi su jais daugių daugiausia pusvalandį, paskui tuojau pat grįždavo prie stalo ir vėl įguldavo į savo knygas. Jis žinojo, kad ji retkarčiais eina į kaimą. Būdamas laiškininkas, visą dieną praleisdavo ant kojų, tai buvo jam įaugę į kraują. Jam atrodė nenormalu kiaurą dieną tūnoti namie. Žodžiu, kai ji pakvietė jį į vidų ir siauru koridoriumi nuvedė į virtuvę, jis pamatė atdaras duris į pievą, kaip tik į tą vietą, kur praeitą savaitę stovėjo žiūrėdamas, kaip ji dirba, – paskiau padavė jam popieriaus lapą, ir jis nubraižė labai tikslų planą su masteliu: darbas jį išmokė kilometrais matuoti atstumus, gerai įsidėmėti valdų ribas ir upelių vingius. Jis nupiešė namo stačiakampį, apskritimu pažymėdamas prieskoninių žolelių lysvę, paskiau atkūrė visą aplinkinį pasaulį, o galiausiai giraites ir tolimus, elnių gyvenamus miškus, praleisdamas turistų lankomas vietas, kurių ji turėtų vengti. Pasak Anos, planas buvo „vertingas“, galimas daiktas, kada nors jį įrėminsianti ir pasikabinsianti svetainėje ant sienos, San Fransiske, savo bute Divisadero gatvėje, brangiausią atminimą, sužadinantį širdyje begalę jausmų. Širdies gilumoje ji puoselėjo mintį, kad, bėdų apnikta, visada galėsianti rasti čia prieglobstį.

Eidama pasivaikščioti, ji visada pasiimdavo planą. Nuo tos dienos, kai susidūrė su keturiais medžiotojais, nebesegėjo sijonu, vilkosi džinsus ir pusantros valandos žygį sutrumpino dešimčia minučių. Takas, iš abiejų pusių apaugęs dygliakrūmiais, buvo nelygus, nusėtas akmenimis, ir jai teko sulėtinti žingsnius. Ji pasuko iš kelio ir iškart įkliuvo į kadagyną, apdvelkusį ją savo kvapais. Saulės spinduliai smelkėsi pro medžius, ir tuomet ji, kai stabtelėjusi pakėlė akis į atsivėrusį grožį, išgirdo muziką.

Dainavo moteris. Jei būtų žinojusi, kad ten esama ir vyrų, nebūtų pasukusi į tą pusę, iš kur plaukė garsai. Jie viliote viliojo. Moters balsas, melodija, lyg ir be jokios kompozicijos, pernelyg paprasta, kad žavėtų, nors balsas buvo skaidrus, kaip šaltinio vanduo. Ana stabtelėjo. Nuo šakos ant šakos tingiai striksėjo žvirbliukas. Neskubėdama ji pasuko proskynos link, keliskart stabtelėdama, bandydama įminti melodiją.

Ji išėjo į laukymę. Ten pamatė moterį, ant kėdės tiesia atkalte sėdėjo vyriškis, pritardamas jai styginiu instrumentu, regis, gitara. Iš pradžių juodu jos nepastebėjo, nors tikriausiai pajuto – užpakaly, ko gero, tarp medžių, ūmai stojo tyla, – nes moteris atsigręžė ir, pamačiusi Aną, nustojo dainuoti ir plačiais žingsniais nuėjo šalin, palikdama vyrą vienui vieną laukymėje.

Prancūzija Anai buvo ramybės ir įsislaptinimo „sala“. Išskyrus *monsieur* ir *madame* N, niekas daugiau nesilankė. Ir niekas rašytojo namuose jai nepriminė Šiaurės Amerikos. Ji atsikratė daugelio savo profesinio gyvenimo prievolių – pažinčių, griežtų terminų, prašymų parašyti įžangą, – visų tų dalykų, kuriuos savo įprastinėje aplinkoje būtų laikiusi svarbiausia pareiga. Niekas kitas taip nesutrikdė jos kasdienybės nuo tos dienos, kai ji

atvyko į Žero departamentą, kaip būrelis vyrų su šunimis miško kryžkelėje, būrelis vyrų, kurie tyčiodamiesi plakė ją liežuviais ir, jai pasukus į šalį, grūmojo kumščiais. Kukliame būste ji jautėsi kaip namie, beveik viskas jai buvo įdomu, lyg pradedant naują gyvenimą. Savo užrašų knygutėse ji pirašydavo galybę pastabų ir netgi pripiešdavo piešinių, neturinčių nieko bendra su tyrimais. Kai, sėdėdama prie savo darbo stalo, pro atdaras duris išgirsdavo paukščio giesmę, bandydavo ją fonetiškai užrašyti popieriaus lape. Ir niekad nepraleisdavo progos, aiškiai išgirdusi čiulbesį. Sklaidydama savo maniakiškus užrašus, Ana aptikdavo natomis užrašytų paukščių giesmių, vienur nupieštą usnį, kitur – ponų N *Renault*.

Vyriškis su gitara grįžtelėjęs sužiuro į ją. Nenorėdama pasirodyti nemandagi, Ana pagalvojo, kad reikėtų tarti vieną kitą žodį, ir pasuko vyriškio link, o jis sėdėjo įsmeigęs akis į žolę, per kurią ji brido.

Sveiki. Atsiprašau, kad jums trukdau.

Lyg būtų tam tyčia atėjusi jį sutrukdyti, kad galėtų atsiprašyti!

Ji nebijojo, jautėsi visiškai saugi. Ne todėl, kad rankose jis laikė tik gitarą, ne ginklą, – iš jo akių buvo matyti, kad jis nukilęs į dausas, kad tik dabar ji grąžina jį tikrovėn. Ir tik žengdama paskutinius žingsnius jo link, ji susivokė, kad, pasukusi proskyna, tikriausiai jį girdėjo skambinant gitara, nuostabiai niūniuojant ir brunzginant stygas, – moteris dainuodama tik sekė ritmą ir melodiją. Tiesą pasakius, pritarė ne jis jai, o ji jam. Tad dabar visa tai, ką ji girdėjo, atgijo jos atmintyje, bet jau kita seka. Taigi jis atviliojo ją į laukymę, ne ji.

Gitara buvo palaikė, visai nuzulinta. Priėjusi arčiau, ji paste-

bėjo, kad jo rankos vabzdžių sugeltos, randuotos. Drabužiai, iš tolo atrodę dailiai, buvo nelyginti, suglamžyti, marškiniai purvinais rankogaliais, liemenėje trūko sagų. Ypač rankos atrodė sugrubusios, visko mačiusios.

Pažvelgusi į tą pusę, kur dingo moteris, medžių paunksnėje, po nusvirusiomis šakomis, ji pamatė vagonėlį.

Tai buvo ta pati laukymė, kur daugiau nei prieš savaitę, tik atvykusi į Demiu, jau antrą vakarą Ana, apsivilkusi suknelę be rankovių, ėjo pasivaikščioti su savo drauge Branka. Pieva tuomet jai pasirodė lyg išsiskleidęs žiedas, nelyginant mėnulio lanka. Ji pasivartė kūliais, nuskynė keletą auksinių raipstų, kurie mėnesienoje atrodė bespalviai. Jai nė į galvą neatėjo, jog kažkur netoliese stovi vagonėlis, o jame gyvena žmonės, buvo įsitikinusi, kad čia jiedvi vienos su Branka, architekte, automobiliu atvežusia ją iš Paryžiaus. Branka ketino pabūti su ja tik vieną dieną. Ji padėjo Anai išsinuomoti rašytojo namą, sudariusi sutartį per savo firmą. Jiedvi grįžo į pilaitę, žirgliodamos per žemus krūmelius, gyvatvorėse lengvai rasdamos spragų, aiškiai matomų mėnesienoje.

Dar žingsnis – ir Ana atsidurtų vyriškio su gitara valdose. Jeigu sustotų daugiau nei per keturis žingsnius – vadinasi, parodytų, kad jo bijo, bet ji nė kiek jo nebijojo. Viena ranka apkabinęs gitarą, kaip mylimą šunį, vyriškis atrodė santūraus būdo.

Atsiprašau, kad jums sutrukdžiau. Bet buvo taip žavu klausytis.

Tiesą pasakius, muzika jos nesužavėjo. Stačiai pasirodė keista – muzika miške. Kažkas netikėta. Galbūt ir žavu. Ji beveik nesumelavo. Pasigirdus muzikos garsams, miške stojo ramybė; uodai ir mašalai, ir tie nustojo zyzti ir grūsti čiulkinį. Ji grįžtelėjo į pritilusį mišką.

Nežinojau, kad jūs čia gyvenate. Jau esu buvusi čia anksčiau vieną vakarą.

Dešinės rankos pirštais jis perbraukė per stygas, šešios natos išsiskleidė jos link nelyginant vėduoklė. Jis šyptelėjo jai, paskiau užgrojo melodiją, kurioje skambėjo viskas: varpai, būgnai, nutrūkęs balsas.

Ten buvo pieva, vėliau pasakojo jis Anai, pieva, kur vaikystėje jo mama dainuodavo, o jis pritardavo jai gitara. Žiūrėdavo ne į stygas, bet į mamos veidą, stengdamasis pagauti staigius melodijos vingius; tik iš akių galėdavo įminti jos balso moduliacijas – tai varnėno trelę, tai miškinio strazdo giesmę, – sėdėdavo šalia jos ir rikiuodavo natas, nelyginant skaičiuodamas kilometrinius stulpus, jai skriejant darnių sąskambių keliu. Vaikystėje jam visada dingodavosi, kad jo muzikos pamokos – tinklelis gaudyti tai, ką regi aplink: drugelius pievoje, vėją, siaudžiantį medžių viršūnėse, o paskiau išdalyti viską dovanai, pamaloninti, kaip pamaloninamas draugas, pasiūlant jam iš rieškučių atsigerti šalto vandens.

Baigęs skambinti, jis tarė: jūs nedainavote. Jūs man nepritarėte.

Ne. Būčiau tik nereikalinga gaida.

Kuo daugiau gaidų, tuo muzika skambesnė.

Na, o ana dainininkė...

Ana nebežinojo ką pridurti, nesiryždama per daug klausinėti.

Ji ateina iš kaimo mokytis. Kartą per savaitę duodu jai pamoką. Ar jūs gyvenate tame name su *pigeonnier**?

Ji linktelėjo galvą.

Ant gitaros kaklelio nutūpė bitė, ir vyriškis nupūtė ją, atki-

* Balandinė (*pranc.*).

šęs lūpas. Kai ji grįžo, greitai apsukusi ratą, jis nuspriegė ją, ir ji, trūkčiodama visu kūneliu, nukrito į žolę.

Aš vardu Rafaelis, jeigu jums įdomu.

Ak, taip, taip, man jus minėjo pilaitės savininkas. Sakė, kad greičiausiai čia jus sutiksiu. Ji grįžtelėjo. Manding, man jau metas eiti.

Jis pasisiūlė ją palydėti. Tačiau nuėjo ne pačiu tiesiausiu keliu. Nuvedė ją per krūmynus. Kartais jiems tekdavo susilenkus landžioti po žemai nusvirusiomis medžių šakomis. Jis nepaisydavo, kad už kelių žingsnių po dešinei vingiuoja patogus takas, lyg ežys ar vėžys pasirinkdavo savo prigimčiai būdingesnį kelią. Vis dėlto, šitaip eidami, jie užtruko kur kas ilgiau, kol pasiekė sodybą. Ji susibraižė, šiek tiek supyko ant savo vedlio – laukymėje patirto malonumo kaip nebūta.

Prie virtuvės durų ji paklausė, ar jis nenorėtų atsigerti, iš čiaupo prileido du puodelius vandens ir pasiūlė jam atsisėsti prie knygomis ir popieriais nukrauto stalo. Kad būtų daugiau vietos, dešine ranka jis nustūmė knygas į šalį, nė nežiūrėdamas į jas. Jo akys lakstė po virtuvę kaip vagies. Niekas nekviečia nepažįstamų žmonių užeiti į vidų atsigerti, bet Ana buvo išsiilgusi žmonių – jau keletą dienų su niekuo nebendravo. Jis stebeilijo į baldus ir paveikslus, sakytum ryte rijo juos akimis, lygiai taip pat žiūrėjo ir į ją, lyg iš smalsumo, lyg grožėdamasis. Tokiu pat žvilgsniu jis spoksojo ir į raudoną emaliuotą puodelį rankose.

Kai kas mano tėvą laikė vagimi, tarė jis, lyg skaitydamas jos mintis. Bet jis niekada nevogdavo ten, kur būdavo kviečiamas į svečius.

Kultūringas žmogus, tik tiek sugebėjo ji atsakyti, norėdama parodyti, kad jo žodžiai nepadarė jai didelio įspūdžio.

Ir aš taip manau. Nesvarbu, kad savo meno padedamas jis išmoko – ir išmokė mane – vertinti daiktus, kuriuos vargu ar man lemta kada nors turėti. Man, pavyzdžiui, šiame kambaryje vertingiausias atrodo mėlynas stalas, nors ir žinau, kad jo vertė nėra tokia jau didelė.

Ar jūsų tėvas gyvena šiame krašte?

Jis ne prancūzas. Po karo jis negrįžo į savo šalį, nes čia susitiko mano motiną. Per karą jis buvo sužeistas. Vėliau jis subūrė nedidelę gaują, gvelbiančią – ar gerai sakau? – viską iš namų, kur niekas jų nekviesdavo. Karo metai buvo sunkūs, ir, man regis, jis galvojo, kad frontininkai yra nusipelnę geresnio atlygio.

Vadinasi, jis gvelbdavo. Keistas žodis. Atsiprašau, pamiršau, kuo jūs vardu.

Rafaelis.

Na, o jūsų tėvas?

...niekad nenorėjo, kad aš būčiau vagis.

O mama? Ji irgi vogė? Jis išsišiepė. Juodu susipažino bevogdami?

Beveik. Veikiau juodu susipažino kalėjime. Ji dirbo pusę dienos policijos komisariate. Man regis, jis ją sužavėjo, nors ir buvo gerokai vyresnis. Ar galima būtų dar vandens?

Taip, žinoma. Raudonu puodeliu nešina, ji nuėjo prie kriauklės. Neseniai miške susidūriau su keistais medžiotojais, tarė.

Visur pilna piktadarių. Tokių žmonių kaip aš.

Ji nusikvatojo.

Čia yra didelis daržas, ar ne? Norėčiau apžiūrėti. Galėčiau jums ko nors išvirti.

Eikite pro šias duris. Imkite, ką tik norite...

Stovėdama prieš pasmėlusį veidrodį, Ana nusiprausė veidą, nusimazgojo rankas, paskiau nusitrynė kojas drėgnu frotiniu rankšluosčiu. Netrukus, išėjusi į daržą, pamatė jį rūkant cigaretę, apžiūrinėjant daržovių lysves.

Kas buvo tie medžiotojai? Ar jie iš kaimo?

Niekuo negaliu jums padėti. Ne mano daržas – ne mano pupos.

Vadinasi, mano galva, nieko man nepasakytumėte, jeigu netgi žinotumėte, kas jie tokie... Tiesą pasakius, aš labai išsigandau.

Sulig tais žodžiais iš vidinės švarko kišenės jis išsitraukė žalią skarutę. Kitą kartą, kai eisite pasivaikščioti, užsiriškite ją ant rankos ir galite nieko nesibaiminti.

Ji paėmė skarutę.

Jūsų tėvas buvo anglas? Jūs kalbate labai...

Mano tėvas puikiai mokėjo angliškai.

Jis čia kartais atvažiuoja?

Jau kuris laikas nesirodė.

Ką gi, jei kada nors vėl pasirodytų, laikyčiau savo pareiga pasikviesti jį į svečius.

Rafaelis pritūpęs ėmė skinti pupeles, saujomis berdamas ankštis į žalią kartūno skarelę, kurią ji laikė ištempusi priešais save.

Gal turėtumėte gabalėlį jautienos?

Aš įnešiu pupeles ir atpjausiu mums porą gabalėlių.

Netrukus lėtais žingsniais jis įėjo į vidų, ištraukė iš kišenės rozmarino šakelių ir keturias figas. Ėmė taisyti salotas, pripjaustė į jas česnakų griežinėlių.

Tai kaipgi jums pavyko išvengti nusikalstamo gyvenimo? Ir pasprukti nuo savo žavaus tėvelio?

Ana kalbėjo su juo kaip su senu vaikystės draugu, subrendusiu ir tapusiu kresnu vyru. Dabar jis pjaustė pomidorus savo –

muzikanto – rankomis. Jo akys, iš pradžių laksčiusios po virtuvę, dabar ramiai žvelgė į Aną. Nebeatrodė kaip sukaustytas ar įsitempęs, koks atrodė tik atėjęs. Ir su ja laikėsi laisvai, nesivaržydamas. Tad, kai, kelioms dienoms praslinkus po tų pietų, ji pirmąsyk atsigulė su juo į lovą, ją nustebino jo neryžtingumas. Jis neatšlijo nuo jos, bet ir neskubėjo. Virtuvėje prie stalo jis nė kiek nesivaržė, bet lovoje buvo nedrąsus, o gal ir nepajėgus, lyg kadaise būtų nudegęs ir ligi šiol nenusikratęs baimės. Juodu ramiai gulėjo apsikabinę, ir tiek. Jis mėgavosi jausdamas, kaip ji kvėpuoja jam į petį, grožėdamasis apgamu ant rankos aukščiau alkūnės. Ir užsnūdo mąstydamas apie tą tamsų taškelį.

Jis visiškai neturėjo tuštybės, nė nebandė dangstyti savo tuklaus kūno, slėpti savo negalių. Kai pagaliau jie gerai pasimylėjo (bent jau ji taip manė), jis atsikėlė ir nuogas stryktelėjo iš lovos, norėdamas pramankštinti kojas, paskiau palengva nuėjo prie lango, atidarė ir užsirūkė cigaretę, žiūrėdamas į lauką ir nepaisydamas, kaip atrodo taip atsistojęs, nušviestas saulės. Vėliau jis prisipažino, jog jam visiškai nerūpi jo „linijos“. Ana dar nebuvo sutikusi tokio vyro. Atrodė, kad jis – žmogus be slėpinių. Juo labiau kad jis papasakojo jai apie savo ankstesnę meilę, kuri jį taip paveikė, kad jis užsisklendė savo kiaute ir tik vargais negalais atgavo pasitikėjimą savimi. Tiesą pasakius, širdį jis atvėrė pirmą kartą, ir tik jai. Visame pasaulyje tikriausiai esama tokių meilės sužeistų žmonių kaip mes, tada pareiškė Ana, ir tai tikriausiai visiškai suprantama.

Jis prisipažino, jog kaip tik dėl to vėliau jis nebegalėjo dainuoti vienos dainos. Dainos apie moterį, vidury nakties atsikėlusią iš lovos ir palikusią savo mylimąjį. Žmonės pasakodavo ją matę tai viename, tai kitame šiaurės Prancūzijos kaime, bet,

gandui pasiekus jo ausis, jos ten jau nebūdavo. Dainõs apie begalines paieškas, dainos, kurią dainavo šis vyras, iki šiol beveik nieko daugiau apie save nepasakojęs. Įdiržusiais pirštais jis žadindavo gitaros dvasią. Dainuodavo tą dainą tiems, kurie augo metų metus jo klausydamiesi, kuriems nebuvo paslaptis jo noras laikytis šešėlyje. Jis žinojo, kad visi jį laiko droviu, slapuku, tačiau dabar jis nebeslėpė savo širdies žaizdų nuo draugų. *Jei kuris keliaudamas sutiksit ją – pašaukite mane, sušvilpkite...* – dainuodavo jis, ir sulig tais žodžiais klausytojai ilgainiui įprato šaukti ir švilpti. Daina buvo tokia nedviprasmiška, aiški, kad jis visas buvo kaip ant delno, tad galėjo atsiverti be jokių gudravimų, į kiekvieną žodį sulaukdamas atsakymo, lyg būtų nebe scenoje, o drauge su visais.

Tuo metu, kai dar nebuvo pergulėjęs su Ana, jis nesitikėjo kokio nors ypatingo jos dėmesio. Juodu pietaudavo nė neketindami vienas kito gundyti. Ir pirmąją popietę antrojo aukšto miegamajame jie praleido draugiškai ir nuoširdžiai, nei vienas, nei kitas dar nebuvo įsimylėjęs, tad nematė nieko lemtinga ar lemiama, kai pabudo apsikabinę, sukišę nosis, užgniaužę kvapą. Jie gulėjo beveik susiglaudę, ir iš to menko tarpelio, skiriančio juodu, dvelkė kalendromis. Jis pašėlusiai mėgo kalendras ir prieš kelias valandas pritrupino jų į salotas. Jo kišenėse visada būdavo prieskoninių žolelių, bazilikų arba mėtų, tad jis galėdavo atsilaužti duonos kampą ir bet kur suruošti vaišes.

Tą pirmąją dieną, Anai nuėjus į viršų apsiprausti, jis valandėlę paslankiojo lauke, pasvajojo darže tarp lysvių, paskiau įbrido į gilią daubą, *mare**, prie kurios prieš šimtą metų piemenys atvarydavo girdyti gyvulius. Pastovėjo – tamsus šešėlis plačiaša-

* Kūdra (*pranc.*).

kio ąžuolo paunksnėje, paskiau išlipęs išsitiesė ant žolės, ir Ana, pažvelgusi pro langą, pagalvojo, kad jis bus nuėjęs.

Iš pradžių Rafaelis jai atrodė kaip žmogus, manantis, kad viskas aplink svetima, – savo įdiržusiais pirštais jis skabydavo prieskoninių žolelių lapelius lygiai taip pat grakščiai, kaip po trijų dienų suspaudė jos ranką per riešą, vos vos prisiliesdamas, tad pulsas tvinksėjo, kaip tvinksėjęs, nė kiek nevaržomas. Ji nukreipė akis žemyn į randą ant krumplių ir taip stovėjo, nepakeldama akių, niekaip neatsakydama į jo prisilietimą, tik pulsas, be abejo, padažnėjo. Jai dingtelėjo mintis apie muzikos garsus, šitų randuotų rankų pažadintus. Ji neįsikniaubė jam į krūtinę, į bazilikų pluoštelį marškinių kišenėlėje, laukė, kol jis paleis jos ranką. Eikš, tarė jam. Žiūrėk po kojomis. Jie užkopė akmeniniais laiptais, ganėtinai plačiais trims raiteliams joti vienam šalia kito, paėjėjo koridorium ir įsmuko į kambarėlį, ji priklaupusi įjungė elektrinį šildytuvą ir luktelėjo, kol užsidegs trys raudonos švieselės.

Ji nusikvatojo, kai jis gana ceremoningai uždarė duris. Jis patraukė pečiais.

Pagal visas etiketo taisykles, ar ne?

Etiketės? Jis sutriko.

Etiketo! Ar esi ką nors girdėjęs apie kalbinės raiškos priemones?

Kalbinės raiškos priemones? Jis vėl patraukė pečiais. Mudu esame pačiame mažiausiame šito nepaprastai didelio namo kambarėlyje, tarė jis. Kodėl?

Ar tau čia nepatinka?

Ne, atsakė jis. Mums nereikia daug vietos. Tačiau man nepatinka, kai vietos per mažai.

Man nejauku kituose kambariuose.

Rafaelis atsisėdo ant lovos, gėrėdamasis jos veržlumu, ūgiu, laibumu. Juodi džinsai, mėlyni marškinėliai, įdegusios rankos, viena rankovė atraitota. Jis pastebėjo, kad veidrodis ant sienos kabo labai žemai, o ir kriauklė įtaisyta žemai.

Tai buvo vaiko kambarys.

***

Kaip tik dabar Ana norėtų atsidurti ten, kur „per mažai vietos". Gyvenimo tiesa jai atsiskleidžia tik tokioje vietoje. Kartais ją apima nenugalimas noras pasislėpti svetimame kraštovaizdyje ir mintimis persikelti atgal į siautulingus jaunystės metus, į nedylančią iš atminties smurto akimirką, kai ji nuoga, kruvina blaškėsi tarp tėvo ir Kupo, smurto akimirką, subjaurojusią jos, jų visų gyvenimą. Ana, vengianti piktų, į prievartą linkusių žmonių, dabar bijo ir nuoširdaus artumo. Niekam nevalia nė žvilgtelėti į jos praeitį. Kalbai pasisukus apie artimuosius, nei mylimajam, nei draugams ji niekada neužsimena apie saviškius (bet užtat pati juos klausinėja), niekada neprabyla apie savo vaikystę. Siaubingai primuštas Kupas, stiklo šukė, kuria ji smeigė tėvui į petį, norėdama jį nužudyti. Netgi dabar ji negali nekrūptelėjusi prisiminti anos popietės. Visada atsimuša į tamsią sieną. Tačiau ji suvokia, jog ta diena sudarkė jų visų, taipgi Klerės, gyvenimą. Ji įsivaizduoja, kaip sesuo šuoliuoja raita per kalnus, ant riešų pasirišusi skambalėlius, kad žvėrys šalintųsi iš kelio, nujausdama, kokie pavojai gali jos tykoti. Kaip ir ji dabar, kai rausiasi archyvuose ir iškasa kieno nors praeitį, tik ne savo, nes jos praeitis visada su ja.

Juodu su Rafaeliu laikosi tam tikro etiketo, kad nenueitų per toli. Susidraugavo lygiai taip pat kaip viduramžiais vienišiai,

kurie sumesdavo nakčiai skudurus, o rytą išklysdavo toliau – vieni prie altoriaus, kiti į karą. Ana nesuvokia, jog Rafaelio kasdienis atsainumas iš tikrųjų nesiderina su jo prigimtimi (išskyrus tą atvejį, kai, gindamas savo valdas, prieš kelias dienas nuo gitaros kaklelio nuspriegė bitę), o ir jis menkai ją pažįsta. Kas ji? Moteris, atsivedusi jį į savo miegamąjį, ne ką didesnį už vaistinės spintelę, kur sukrauta diduma jos turto – knygos, laikraščiai, pasas, dailiai sulankstytas apylinkės planas, archyvų garsajuostės, net muilo gabaliukas, atsivežtas iš jos ano pasaulio. Lyg visi tie tvarkingai sudėlioti daiktai galėtų atskleisti jos asmenybės paslaptį. Žodžiu, mes įsimylime šmėklas.

Apsigyvenusi Demiu, Ana veikiai pastebėjo tris sakalus, kurie, skrisdami pažeme, beveik nematomi migloje, tykojo grobio. Jai krito į akis, jog tuopose laikosi palšieji ir juodieji strazdai, jog pasieniais raizgosi niekieno nesėti žagreniai. Kartą, eidama per pievą, ji gavo pasukti į šalį palei kaimynų ant žolės balinamas paklodes, o netoliese pamatė vienratį vežimėlį, kuriuo tikriausiai buvo atvežti drėgni skalbiniai. Kitą sykį, jai besnūduriuojant virtuvėje ant kėdės, jos delnu šmurkštelėjo žaliasis driežiukas. Senoviniuose rankraščiuose ji perskaitė, kad šio krašto trubadūrai garsėjo meistriškai mėgdžiodami paukščių giesmes, ir, galimas daiktas, kaip tik dėl to pasikeitė kai kurie jų kelionių įpročiai. *Madame* N jai papasakojo, kad, vos dvelktelėjus pirmosioms žiemos šalnoms, jos vyras apvynioja vandens siurblį šiaudais ir apriša maišiniu audeklu, taip pat terasoje augančių migdolmedžių liemenis ir apatines šakas.

Visos tokios smulkmenos tikriausiai sudaro rašytojo gyvenimo foną. Ji žino, jog Europoje viskas susiję su istorija arba

literatūra. Bezansonas garsus tuo, kad ten kunigų seminarijoje mokėsi Žiuljenas Sorelis, aprašytas romane *Raudona ir juoda*. Ligi šiolei tebedunkso atšiaurus mūrinis pastatas, aplink kutena nosį stiprus liepų kvapas, dvelkiantis nuo čia pat stovinčios pavėsinės. Gausu kaimų ir miestų, puslapis po puslapio Balzako įamžintų daugelio žmonių atmintyje. Angulemas. Sent Lanžas. So. „Nuo pat pirmosios gimimo akimirkos mane lydėjo Balzakas – jis buvo mano lopšys, mano miškas, mano kelionės... Jis išgalvojo viską", – rašė Kolet, prisimindama savo jaunystę. Taip pat vėliau ji sukūrė savo kraštovaizdį, išgarsindama Sent Sover an Piujizė miestelį. Čia, Gaskonėje, kur gimė pramanytasis d'Artanjanas, gyveno rašytojas Liusjenas Segura, kuris, prieš nukildamas amžinybėn, paliko keistų eilėraščių ir romanų.

Ana staiga atšlyja nuo oranžinės lelijos, pastebėjusi žiedadulkes ir dūzgiančią bitę. Jos protėviai tikriausiai irgi siaudė nardydami aplink trūkažoles kurią nors tūkstantis penki šimtai šešiasdešimt pirmųjų metų dieną čia arba prie netoliese stovinčios bažnyčios. Ji pastebėjo dviračiu minant *gardien**, kuris paprastai atrakina duris. Turbūt čia niekad netrūko bičių, katalikų muzikos klausytojų ir zakristijono atvykimo liudytojų. Praeitis visada įsiterpia į dabartį kokiomis nors smulkmenomis. Taip ir lelija svyro palinkusi nuo amžinybės. Galbūt, traukdamas į kryžiaus žygį, Ričardas Liūtaširdis priėjo prie tos pačios gėlės ir pajuto tą pačią esybę kaip ir Ana, prieš leisdamasis į pietus Liuberono link.

Kelioms dienoms praslinkus po jųdviejų susitikimo, ji suprato, kad Rafaelis pažįsta kaip savo penkis pirštus kiekvieną apylinkės vietą. Liepų alėją, vedančią į kapines, – nuo pat ma-

* Sargą (*pranc.*).

žens jis žino, kokio aukščio yra kiekvienas medis, nes vaikščiojo ja, kai jie dar atrodė jam milžinai. Vėliau, nuėjęs su ja ten, kur juodu pirmą kartą susitiko vidury lankos, tarė: „Štai čia nuskendo senasis rašytojas. Kadaise čia būta ežerėlio."

Vaikystėje Rafaelis auštant išsmukdavo iš tėvų vagonėlio ir, įlipęs į vežimą, žiūrėdavo, kaip laukais skleidžiasi ryto šviesa. Patį pirmąjį vakarą, kai atsigulė su Ana, jis atsikėlė iš lovos, išėjo iš to paties mažiausiojo kambario ir patamsiais nulipo laiptais, paskiau nudrožė laukais į naktį. Įvairiausių garsų pilnoje lankoje, kur nieko nebuvo matyti, jis susigaudė pagal medžio šnarėjimą ir nužingsniavo tiesiai vagonėlio link.

Kur tu buvai? – vėliau paklausė ji. Namie?

Taip.

Ir aš būčiau galėjusi eiti drauge.

Labai siauras gultas, tau būtų per ankšta miegoti.

Tuomet miegočiau lauke.

Gal kitą kartą.

Naktį Rafaelis nugrimzdavo į nebūtį, kurioje viskas turėdavo tam tikrą paskirtį. Tarytum tamsoje slypėtų muzikos kalba. Kai kada naktį jis netgi neužžibindavo žibalinės lempos, kabančios vagonėlyje virš durų. Į vieną ranką imdavo gitarą, į kitą – kėdę, nulipdavo trim laiptukais ir atsisėsdavo lankoje. *Aš nedirbu, aš pasirodau,* – prisimindavo jis Džango Reinharto* žodžius, įsivaizduodamas, kaip įžymybė didingai išnerdavo iš tamsos ir meistriškai pasinerdavo į muziką. Buvo ir kita galimybė – įžengti į sceną, kaip darydavo diduma muzikantų,

* Džangas Reinhartas (Django Reinhardt, 1910–1953) – vienas žymiausių europinio džiazo muzikantų.

panašiai kaip aštuonioliktajame amžiuje į miestą įžengdavo karalius, iš pradžių kalvose suliepsnojus laužams, skelbiantiems, kad jis peržengė sieną, o paskui jau gaudžiant visiems bažnyčių varpams. Tačiau Rafaelis netgi nepasirodydavo. Ko gero, ištirpdavo, klausydamasis naktinių vabzdžių, vos girdimo upės šniokštimo. Delnu braukdamas per stygas, duodamas atsakymą, atsakymą, ir tiek. Dar nebuvo užmezgęs pažinties. Kaip tik tais metais, kai jo gyvenimo vasara ėjo į pabaigą, jis susitiko Aną ir nenumanė, ar kada nors jam pavyks atsitverti nuo viso pasaulio ir vėl visa esybe atsidėti darbui, kitaip sakant, menui, rasti tai, ko reikia netgi paprasčiausiai dainai sudėti. Dabar pakako ir to, kad galėjo ištirpti tamsoje. Arba iš atminties sugroti mokytojo sukurtą dainą, motinos mėgstamą melodiją, kurią švilpaudavo tėvas, kai jis eidavo drauge pasivaikščioti, nes tėvas visada niūniuodavo arba švilpaudavo visada tą pačią melodiją. Kadaise Rafaelis klajodavo po kaimus, derėdavosi dėl atlygio, kurdavo melodijas, vogdavo akordus, nurėždavo senos dainos pabaigą, palikdamas vien pradžią, o dabar pamėgo groti vienui vienas, be jokių klausytojų. Ar verta veltui švaistyti gyvenimą ir talentą? Argi tai nusikaltimas – nepanaudoti savo talento?

Tą pačią dieną Ana prisėlino iš užpakalio ir švelniai užmovė jam ant galvos kompaktinių plokštelių grotuvo ausines. Jis prisimena, jog tuo metu skuto inkstus ir muzikos visumos neperprato: tai buvo tik apmatai, tuščias katalogas, eskizas. Jis atpažino autorių, bet neprisiminė kūrinio pavadinimo. „Bachas, – tarė ji. – Vėlyvasis Bachas.“ Jis klausėsi, žiūrėdamas į lyg per miegus šmėkščiojančio peilio ašmenis ir lėtai griežinėliais pjaustydamas inkstus, paskiau grybus, kita ranka kliūstelėjo į keptuvę brendžio ir įbėrė šaukštelį garstyčių miltelių, pasinėręs į muzikos gelmes. Polėkių ir jausmų proveržiai – lyg trūksminga purplelio giesmė.

Pūslėtu delnu jis perbraukė per gitaros stygas ir įsiklausė. Tai, kas susiję su muzika, – irgi muzika. Sodrus nakties oras smelkėsi pro striukę ir gaivino veidą.

Papasakok man apie savo tėvą, tarė Ana.

Et...

Ar tėvo šešėlis tebelydi tavo gyvenimą? Tu man sakei, kad jis susitiko su tavo mama, kai bandė apvogti policijos komisariatą, ar ne?

Jis nieko nebandė pavogti iš policijos komisariato, jis norėjo kai ką paimti iš kalinio. Tai kur kas kebliau.

Jis norėjo apvogti kalinį? Vadinasi, kalinys nebuvo jo draugas?

Kalinys turėjo kai ką labai svarbaus mano tėvo draugui. Nežinau kodėl.

O kur buvo tas jo draugas? Kodėl jis pats negalėjo paimti?

Tiesą pasakius, ne draugui, bet draugei. Ji irgi buvo kalinė. Sėdėjo tame pačiame kalėjime. Paprastai ten buvo laikomi vyrai.

Savaime suprantama.

Vis dėlto kartais ten būdavo daugiau moterų negu vyrų. Tik ne tada.

O tavo motina dirbo policijos komisariate.

Taip. Ji budėdavo valandą kitą, sargui išėjus pietų. Jai buvo draudžiama artintis prie kalinių, tačiau sargas palikdavo jai raktus tam atvejui, jeigu kiltų gaisras. Tai buvo miestelyje, prie Belgijos sienos. Kokių nors ypatingų nusikaltėlių ten nebuvo. Mano tėvas turėjo vieną jų apvogti. Tai buvo nelengva.

Na?

Jis atėjo į policijos komisariatą persirengęs savotiška uniforma – tiesą pasakius, savo paties sugalvota, – ant nugaros užsidė-

jęs bakelį su žarna, ir atsiprašė, kad pavėlavo. „Aš turėjau ateiti anksčiau, – tarė jis. – Negaliu ilgai čia užsibūti, nes šiandien man reikia dezinfekuoti dar tris kalėjimus." Mama, sėdinti prie rašomojo stalo, nesuprato, ko jis nori. Niekas nebuvo jos perspėjęs, kad jis turi ateiti. „Kai baigsiu, turėsite čia pasirašyti", – pridūrė jis. Ir padėjo ant stalo kažkokį formuliarą su kalkiniu popieriumi. Tai buvo netrukus po karo, ir visada reikėdavo pildyti krūvas popierių. „Ar čia tik vyrai?" – paklausė jis. Ji atsakė, kad yra viena moteris, ir jis apsimetė susirūpinęs. „Tuomet būkite maloni, padėkite man."

Jis turįs, jo žodžiais tariant, dezinfekuoti, išpurkšti DDT kameras ir kalinius, vadinasi, jie privalėsią išsinešti visus daiktus ir nusirengti, kad nepermirktų drabužiai. „Nepermirktų?" – paklausė ji nesupratusi, ką jis turi galvoje. „Kad nesudrėktų. Na, žinote." – „*Ah. Je comprends**."

Je comprends, pakartojo Ana, gulėdama šalia jo lovoje.

Paskiau mano tėvas paaiškino vyrams, ką jis ketina daryti, o mano būsimoji mama – moteriai. Vyrai turėjo nusirengti ir iškišti drabužius pro grotas. Mano tėvas (tuomet jis dar nebuvo tėvas) paėmė drabužius ir nunešė į biurą, paskiau grįžęs išpurškė kameras DDT, naikindamas utėles ir erkes – visame krašte siaučianti epidemija, pareiškęs jis, viename kalėjime netgi mirę du kaliniai. Išpurškęs kameras, iš kur buvo išnešęs patalynę, knygas ir popierius, apdorojo vyrus tiek iš priekio, tiek iš užpakalio. Liepė pastovėti nuogiems dešimt minučių ir apsirengti.

Tuo tarpu mama paėmė kalinės drabužius ir atnešė į biurą tėvui patikrinti, ar nėra erkių ir utėlių, ir apdoroti juos DDT milteliais. Na o moters esą nereikia apipurkšti, nes, pasak tėvo,

* Suprantu (*pranc.*).

nors ir kaip būtų keista, parazitai neapninką moterų – mano mama tuo nusistebėjusi, bet vis dėlto patikėjusi specialisto žodžiais. Tad tėvas surado reikiamus drabužius, iš kišenės išėmė svarbų dokumentą ar kokį kitą popierių ir įkišo į moters batelį, paskiau viską nunešė atgal į kameras. Visiems padėkojo, moteriai pareiškė jos drabužiuose aptikęs tris erkes, paspaudė ranką mano mamai ir išėjo.

Tiesa, prieš tai ji pasirašė formuliarą. Ten nurodė savo amžių, profesiją, adresą. Ji paaiškino jam neturinti „nuolatinės gyvenamosios vietos", esanti čigonė, kaip paprastai vadinami romai, *manouche*. Savaime suprantama, policijos komisariato darbuotojams ji nė vienu žodžiu neužsiminė apie tai, kas atsitiko, kitaip ją, be abejo, būtų atleidę. Tiesą pasakius, ji nenurodė tikslaus adreso, tik miesto rajoną pietvakariuose. Gyvenanti su artimaisiais vagonėlyje. Šitaip mano tėvas susipažino su mįslingąja Arija.

Niekas nenumanė, kas atsitiko policijos komisariate. Policininkas grįžęs užsiėmė nosį – tvyrojo toks stiprus dezinfekcijos tvaikas. Daugmaž po paros vienas kalinys pratrūko rėkti skųsdamasis skausmais. Mano tėvas ėmė ieškoti Arijos, tuo vardu ji pasirašė pildydama formuliarą. Po karo jis atvažiavo iš Italijos į Belgiją, kur buvo lengviau prasimanyti pinigų jo amato žmogui. Jis buvo sužeistas, bet pasveikęs, regis, vėl ėmėsi nusikalstamos veiklos.

Vadinasi, jie ėmė gyventi drauge, ir jis ją vedė?

Juodu nesusituokė, bet ji buvo jo žmona. Jis apsigyveno pas ją vagonėlyje. Mama man pasakojo, kad jis jau buvo vedęs prieš karą, bet daugiau apie tai niekada neužsiminė. Didumai žmonių karas buvo riba. Praraja, skirianti praeitį nuo dabarties. Daugelis jų nutarė nebegrįžti į praeitį.

Gera dingstis. Karas.

Taip. Šiuo atveju buvo kitaip: tėvas beprotiškai įsimylėjo mamą. Ji buvo truputį jaunesnė už jį. Jis niekad nepavyduliaudavo – juk buvo vagis, įsitikinęs, jog nuosavybė yra „bendra", – tačiau atsižadėjo ankstesnių įpročių ir ėmė gyventi taip, kaip ji norėjo. Jos gentis laikėsi griežtų moralės taisyklių.

Vadinasi, Arija...

Taip. Arija. Ir mano tėvas...

Atsigręžk ir pažiūrėk man į akis... Visa tai tiesa?

Visa tai buvo labai seniai. Bet mano tėvas, dezinfekcijos inspektorius, išties šitaip su ja susipažino.

Manding, galėtum kur kas daugiau apie jį papasakoti.

Na, žinoma. Kartą, kai policija tikrino, kas gyvena vagonėliuose, jis visą mėnesį vaikščiojo persirengęs moteriškais drabužiais. Buvo moterimi visą tą laiką, kol policija nepasišalino. Jaunas būdamas, jis sėdėjo kalėjime ir nieku gyvu nenorėjo pakliūti ten dar kartą.

Vadinasi, jo negalima smerkti.

Ne. Tačiau iš tikrųjų jis bijojo atsidurti kalėjime tik todėl, kad pasidarė pavydus, pastebėjęs, jog vyrai akių nuo mamos nenuleidžia. Nors, kiek aš žinau, ji visada buvo jam ištikima, bet žinok, kad gudrus...

Arija, pakartojo Ana. Tarytum skanaudama jos vardo skambesio.

Atlikęs dezinfekciją, jo tėvas sumetė, kad budintis policininkas turi grįžti ne anksčiau kaip po penkiolikos minučių, tad atsisėdo prie stalo prieš merginą ir balsu pagalvojo, ar juodu negalėtų susitikti dar kartą. Ji sklaidė popierius nudūrusi akis. Jis pažvelgė į

jos miklius pirštus. Tamsūs jos plaukai buvo sušukuoti aukštyn, surišti keliolikos centimetrų ilgio žaliu kaspinu. Netardama nė žodžio, ji padėjo prieš jį ant stalo malką taro kortų. Jis perkėlė, ištraukė vieną kortą ir padėjo šalia. Nieko neišmanydamas apie taro kortas, žiūrėjo, kaip ji dėsto jas aplink jo ištrauktąją. Paskiau ji paprašė pasirinkti dar vieną kortą. Jis dirstelėjo į laikrodį, kabantį virš jos dailios galvos. „Nenoriu pasirodyti nemandagus, bet man metas eiti." Ji nieko neatsakė, toliau dėliodama kortas, lyg stengdamasi įžiūrėti kokį ženklą, paskiau, lyg atsisveikindama, linktelėjo galvą, kai jis atidarė duris ir išsmuko į gatvę.

Ji žinojo, kad juodu susitiks, nes kortos ant stalo pasakė kur kas daugiau, nei ji būtų supratusi, jei būtų pakėlusi akis ir pažvelgusi į jo veidą ar į keistas tamsias rankas. Eidamas pro langą, jis dirstelėjo į vidų ir pamatė, kad ji žiūri į kortas, dar labiau palinkusi prie stalo.

Kitą vakarą jis atėjo prie jos vagonėlio. Ji nužvelgė jį nuo galvos iki kojų, norėdama įsitikinti, ar jis tikrai jai prie širdies. Ji suprato, kad jis, galimas daiktas, pavydus; ko gero, karas įskiepijo jam pernelyg didelį saugumo jausmą.

Taigi, pametęs žmoną, apgaudinėdamas ją su Arija, jis ėmė reikalauti, kad ji būtų jam ištikima. Kaip ir policijos komisariate, ji tylėjo nepaisydama jo reikalavimų. Ji atsisakė santuokos ryšiais susieti su juo savo likimą, juodu gyveno nesusituokę, o ir jis nebuvo tokios aukštos moralės, kad bandytų ją perkalbėti. Gyvendama su juo tiek metų, ji neketino duoti jam ištikimybės įžado, kad jis, staiga suvokęs nuosavybės šventumą, jaustųsi ramus ir saugus.

Rafaelis nepasakojo Anai visos istorijos. Jis miegodavo šalia motinos net septynerių metų būdamas, tad, visa širdimi suvokdamas, kad Arija – svarbiausia jo gyvenime, gulėdavo šalia jos

apsikabinęs, kaip vaikai apsikabina šunį, įsitikinę, kad turi į jį visas teises. Dvidešimties metų, nesidrovėdamas motinos, jis nusirengdavo nuogas ir drauge su ja maudydavosi upėje. Žodžiu, jam nebuvo gėda rodytis nuogam, kaip ir tuo metu, kai, Anai matant, jis stovėjo prie lango, žvelgiančio į šiaurę, lyg niekur nieko rūkydamas cigaretę ir klausydamasis, kaip burkuoja balandžiai, susisukę lizdą ištrupėjusioje namo sienoje. Jeigu ji būtų paklaususi, jis gal būtų, o gal ir nebūtų paaiškinęs, kaip motina išlaikė tą paslaptingąją ištikimybę, saugančią kaip tvirtovės siena, kurios niekas negali peržengti, nesibaimindamas pavojų, – ji visada buvo labai apdairi ir drauge degte degė vos tramdomu geismu. Kartais ji pakuždėdavo jam ką nors į ausį, paskiau pabučiuodavo, tarytum antspaudu užspausdama savo žodžius, kad jis niekada negalėtų jų kam nors persakyti.

Tau pasisekė, kad tu turėjai motiną, tokią motiną.

Žinau.

Rafaeliui atrodė, kad prabėgo vos keleri metai, kai jis glaustėsi prie motinos, Arijos, o štai dabar mėgaujasi Anos artumu.

***

Ana pabunda anksti ir sėdasi versti padrikų Liusjeno Seguros tekstų, išsklaidytų ant rašomojo stalo. Didžiąją gyvenimo dalį jis praleido niekam nežinomas, viešumoje pasireiškęs nebent kaip poetas ir elegijos apie Didįjį Karą autorius. Po mirties jo atminimą ilgainiui sugėrė gimtinės žemė, tad visi piliečiai jį beveik pamiršo. Anai įdomūs tokie istorijos neminimi žmonės; jos akimis, jie tokie pat reikšmingi, kaip ir požeminės upės. Ji pabunda vienui viena namuose, kur Liusjenas Segura praleido paskutinius savo gyvenimo metus, eina užsikaisti kavos ir

aštuntą valandą sėdasi prie stalo. Rafaelis išdyla iš jos minčių iki tos valandėlės, kai netrukus po vidurdienio grįžta laukais, numatęs, ką pagaminsiąs pietų. Tai josios „keistuolis klajūnas", o gal priešingai – ji yra jo. Popiet juodu įsitaiso jos mažame miegamajame, o vėliau jis, pusnuogis, tebedegdamas noru ištirti namus, apeina kitus kambarius, apžiūrinėdamas paveikslus, užmesdamas akį į spintas, kur kadaise gulėjo išlyginti baltiniai, ir pro antrojo aukšto langą pasigėri liepų alėja.

Kartą, šitaip žvalgydamas namus, koridoriuje jis išgirsta kažką panašaus į upės šnarėjimą. Suvokia, kad garsas sklinda iš viršaus, iš palėpės. Neskubėdamas atsineša kopėtėles, paskiau, atkėlęs dangtį, užlipa į patalpą, pridvisusią nuo paukščių išgarų. Jis nuogas iki juosmens, prie nugaros limpa plunksnos. Dar iš vaikystės dienų prisimena, kad pilaitėje būta *pigeonnier*. Ilgainiui siena, skirianti ją nuo palėpės, matyt, išgriuvo, ir dabar paukščiai įlekia į vidų, būriuojasi ir, valandėlę patupėję ant aptrupėjusios sienos, išskrenda. Palėpėje visur pilna plyšių ir kiaurymių. Jis niekada nesvajojo būti balandžiu, nors ne kartą norėjo kaip paukštis pakilti virš laukų, nuskrieti puslankiu prie giraitės, kur, iš tolo neregimas žmonėms, prasideda slaptas takas, vingiuojantis per mišką. Iš aukštybių atsiveria miniatiūrinis žemiškasis gyvenimas, girdėti balsų šurmulys, vagonėlio brazdėjimas, šautuvo šūvis tarp migdolmedžių, parako dūmeliui rūkstant iš vamzdžio, kažkas panašaus į muziką, kurios Ana davė paklausyti virtuvėje, patys svarbiausi gyvenimo atbalsiai, siekiantys tave per tokį atstumą.

Rafaelis stovi nejudėdamas vidury palėpės. Jis žino, ką gali pamatyti pro sienos plyšį, didumo sulig duonine. Miškingą slėnį į rytus nuo Demiu, Mazero girią, kur prieš daugelį metų buvo tyliai palaidota motina... Prisimena: juodu su tėvu kasa

duobę, kiti keturi žiūri, o paskiau, žemėje palikę motinos palaikus amžino atilsio, visi pasitraukia nuo kapo ir išsiskirsto kas kur, į visas keturias puses, kaip tekinio stipinai, kiekvienas su savo mintimis apie Ariją, kad nereikėtų šnekėtis, dalytis jomis su kitais, kad nenublanktų jos paveikslas. Niekas neprataria nė žodžio. Jam liepta žaisti, bet jis negali – žaisiąs vėliau, kai apsipras su mamos mirtimi, kai jos paveikslas įeis ir amžinai liks jo širdyje. Tuomet galės ją vaizduotis, o tuo tarpu tėvas – jis gerai jį pažįsta – persiims Arijos dorybių, su kuriomis, galimas daiktas, nejučia kovojo praeityje. Tuomet ji visada bus su jais. Akyse tebestovi laukymė, kur jie palaidojo ją aną ankstų rytą. Po trijų valandų viskas buvo baigta – ji atgulė į žemę, pagerbta pačiomis trumpiausiomis šermenimis šioje žemėje, lyg žemė būtų laivas, skubąs kuo greičiau palikti krantą. Jie palaidojo ją toje vietoje, kurią ji labiausiai mėgo. Buvo penkta valanda ryto, ir paukščiai giedojo vienas per kitą, lyg palydėdami jo motiną į paskutinę kelionę.

Rafaelis apsisuka ir eina tarp palėpės statramsčių. Jam pasirodo, lyg Ana jį šauktų. Nukėlusi kopėčias į šoną, ji stovi nuoga ir kvatoja, kai jis iškiša galvą pro stačiakampę lubų angą. Jis nuleidžia kojas ir pakimba, rankomis įsikibęs į kraštus. Supratusi, kad jis neprašys kopėčių, pati puola jų atnešti, bet jis nušoka daugiau nei iš keturių metrų aukščio.

Ji stovi sutrikusi, lyg užklupta nuoga vidury scenos su kopėčiomis rankose. Jis lėtai suka apie ją ratus...

Tu visas plunksnuotas.

Ką gi, plunksnuotas, bent jau nevisiškai nuogas.

Eik išsimaudyti. Aš prileisiu vandens.

Ne. Upėn. Kaip stovi. Čia nėra nė gyvos dvasios. Perbėgam per pievą, ir iškart atsidursim miške.

Įdiržusiais pirštais jis ima Anai už riešo. Tad ji nulipa drauge su juo į virtuvę, ir juodu išeina pro užpakalines duris.

Kitą kartą nenukelk kopėčių.

Žinoma, kad nukelsiu.

Upelis, ar veikiau upėtakių takas, toks seklus, kad, norėdami pasinerti, jie turi atsigulti aukštielninki ant akmenukų. Ji mato, kaip vandens verpetėliai sukasi jam aplink plaukus ir pečius, lyg gludindami jo kūną. Pirmą kartą mudu taip gulime, dingteli jai. Ir staiga susivokia, kad su juo daug kas jai atsitiko pirmą kartą: ji bėgioja nuoga koridoriumi, jis tebelaiko jos ranką, švelniai suspaudęs per riešą, jis mylisi neskubėdamas, visiškai kitaip negu vienas buvusių jos meilužių – gašlus, bet savanaudis, ir neįmanoma suvokti, kada prasideda ir kada baigiasi aistra, smalsumas, sueitis.

Jis tebeslepia savo tikrąjį veidą. Lyg savotiškai trokšdamas likti niekuo su ja nesusijęs. Kodėl taip elgiasi... toks taurus vyras? Menininkai, kažkuo panašūs į devynioliktojo šimtmečio botanikus, išmintingus ir visa širdimi atsidavusius mokslui, pripažįsta tik profesinį dėmesį aplinkiniam pasauliui.

Rytojaus dieną, išėjus pasivaikščioti po lanką, jis pakviečia Aną apžiūrėti vagonėlio, bet ji dvejoja, pagalvojusi, kad, kviesdamasis ją į svečius, jis savotiškai įsipareigoja, nors ir netiesiogiai. Be to, svečiavimasis per daug suartina – jo būstas gali priminti praeitį arba visai numanomą ateitį. Jos dvejonę, atsiradus progai geriau pažinti vienas kitą, Rafaelis palaiko nedrąsa arba kuklumu, arba nenoru užmegzti artimesnius santykius. Beje, jis beveik neklysta, taip galvodamas apie Aną, nes ji iš tikrųjų stengiasi laikytis atstu. Turi tokių paslapčių, kurių niekada negalėtų

niekam atskleisti. Ji žino, kad jos asmenyje esama „būrelio" Anų, kad Ana, šalia Rafaelio gulinti bevardėje upėje, – tai toli gražu ne ta Ana, kuri Berklio universitete vadovauja seminarui apie vieną iš daugelio Aleksandro Diuma pagalbininkų, parankinių ir siužeto kūrėjų, ne ta Ana, kuri San Fransiske lankosi *Toskos* kavinėje arba užbėga į Tadičio kepsninę Kalifornijos gatvėje.

Ji žiūri į Rafaelį, stovintį vidury lankos. Kodėl gi neužėjus į meilužio būstą? Šiaip ar taip, ji smalsi. Bet suvokia, kad šis meilės romanas – viso labo romanas, nieku gyvu ne nuolatinis ryšys, nors ir labai norėtų išvysti jo *siluetą* šiame „lagamine", kadaise priklausiusiame mįslingajai Arijai. Būtų gerai užsiropšti ant jo siauros lovelės, alkūnėmis įsiremti į palangę ir žiūrėti į jo nugairintą veidą, o paskiau padėti galvą ant to kūno lopinėlio, kuris kvepia bazilikais, prie pat širdies.

Didžiausias Anos turtas buvo *La Carte du Tendre Pays**, senas žemėlapis, širdžiai mielu pavadinimu, jausmų žemėlapis, atitinkantis Prancūzijos kontūrus. Jį nupiešė moterys septynioliktajame šimtmetyje, tuo metu, kai vyrai žvalgė naujas žemes ir braižė savo žemėlapius. Tai buvo jausmų žemėlapis, kuriame meilė galantiškai atribojama nuo kūniškos meilės – visur, išskyrus storu tamsiu apvadu apkraštuotą sritį šiaurėje, pavadintą *Terres Inconnues***. Ką gi, laikai keičiasi. Kai ji užsidirbo ir sutaupė pinigų apmokėti studijoms Prancūzijos universitete, vienas dekanas jai pasakė, kad patogiausia mokytis prancūzų kalbos susiradus meilužį prancūzą.

Nepaisant to, kas atsitiko tarp Kupo ir Anos per tuos du mėnesius Petalumoje, vienas kitam juodu liko paslaptis. Iš tikrųjų

* Jausmų žemėlapis (*pranc.* – „La Carte du Tendre").

** Nežinoma Žemė (*pranc.*).

jie stengėsi pažinti save. Surasti savo vietą pasaulyje. Po daugelio metų, vis dar netekėjusi, niekada neužmezgusi nuolatinių emocinių ryšių, ji tik pritapdavo prie savo meilužių, lyg tebebūtų Kupo verandoje, ir slapčia džiaugdavosi vis geriau pažindama save. Tad nuo kitų žmonių ją skyrė neišmintų takelių labirintas, kur, galimas daiktas, niekam nebuvo lemta įkelti kojos. Ligi šiolei tebeturi galią nesenstantis Prancūzijos jausmų žemėlapis, pilnas potekščių, socialinės painiavos, nenusakomos jėgų pusiausvyros. Vadovautis juo reikia apdairiai, su atžvalga.

Ji sėdi ant jo gulto šalia šventosios gitaros.

Tai štai kaip čia viskas.

Taip.

Neturi knygų.

Neturiu.

Nei nuotraukų.

Jis ištraukia Arijos nuotrauką. Ana bando įžiūrėti moterį, iš Rafaelio pasakojimų persikėlusią į jos vaizduotę. Jo motinos veide Ana pamatė kažką šelmiška, ko nesitikėjo.

O tėvas? Ar turi tėvo nuotrauką?

Iš pradžių jis neatsakė.

Kažkur turėjau nuotrauką, kurioje jis nelabai aiškiai matomas. Jis nemėgo fotografuotis. Patenki į jų knygas, sakydavo jis, ir iš ten niekada nebeištrūksi. Prireikus paso, jis paprastai susirasdavo svetimą. Kokio nors žmogaus, tokio pat amžiaus ir tokios pat plaukų spalvos. Mažai kas atrodo taip kaip paso nuotraukoje. O tu? Ar turi seserį? Tikriausiai prireikus galėtum pasinaudoti sesers pasu.

Aš neturiu sesers.

Štai kaip? Maniau, kad turi.

Ji papurtė galvą.

Ji vėl melavo meilužiui. Ji turi seserį. Turi praeitį. Bet nieko jam nepasakos. Nebent vėliau, jei nepritrūks drąsos. Apie tėvą, kuris kaip kirvis krito ant Kupo, o ji meldėsi, kad tik šis atgautų kvapą, kad bent nepastebimai kilstelėtų krūtinė, apie tą akimirką, kai sudužo į šipulius visas jos gyvenimas ir ji buvo priversta tapti šimtalype ir šimtabalse būtybe kitu vardu. Ji pavydėjo vyrui, gulinčiam šalia, taip arti, kaip Kupas gulėjo šalia jos ant verandos grindų. Jai atrodė, kad šis vyras doras. Ji pavydėjo jam žavių jo tėvo ir Arijos nuotykių. Ko gero, tik tokiam laimingam žmogui kaip jis galėtų papasakoti apie savo praeitį.

Sakyk, Rafaeli, ar tau niekad nieko baisaus nėra atsitikę gyvenime?

Oho, ir dar kiek. Tiek daug, kad aš labai pasikeičiau. Aš pasidariau nekalbus po vieno meilės romano, dar prisidėjo rašytojas, gyvenęs šiame name, kurį tu dabar nuomojiesi, be to, asilai...

Matai! Tai ir turėjau galvoj!

Rafaelis pirmąsyk paskyrė pasimatymą merginai, kai jam buvo septyniolika. Vieną penktadienio popietę jis turėjo nukulniuoti pėsčias į miestelį, esantį už kelių kilometrų, į pasimatymą su mergina prie tilto, paskiau nueiti į kiną. Priskynė jai medetkų puokštę, o kadangi jau buvo vėlu, nutarė važiuoti pakeleivingu automobiliu. Jis kartojo sau, kad vakaras neturėtų baigtis tuščiai, kitaip sakant, jam paprasčiausiai nesą ko varžytis tos merginos. Jeigu jis padarysiąs bent menkiausią riktą – būsiąs pasmerktas mirti vienatvėje. Jis jau galėjo išvardyti šimtus tykančių pavojų, nes, būdami septyniolikos metų, mes esame idealistai.

Jis traukė medžiais apsodintu keliu, tolydžio keldamas ranką, kai tik išgirsdavo variklio burzgimą, bet nė vienas automobilis nesustojo. Galiausiai stabtelėjo furgonas, sitroenas, tačiau priekyje sėdėjo du vyrai ir moteriškė. Jis apėjo furgoną iš galo, atidarė dureles ir – vilkėjo baltais marškiniais ir dailiai sulaidytomis kelnėmis – įlipo į visišką tamsą. Furgonui trūktelėjus iš vietos, jis susivokė atsidūręs tarp trijų neaiškių padarų, bet veikiai paaiškėjo, kad tai asilai. Dar niekada jam taip nebuvo prailgusi kelionė, o dabar Ana prisispyrusi reikalauja, kad jis kuo smulkiausiai viską papasakotų, ir juo labiau apie pasimatymą.

*Le rendez-vous n'a pas eu lieu**, – tarė jis. Mergina tik dirstelėjo į jį, kai miestelyje prie fontano jis svirduliuodamas išlindo iš furgono išsipešusiais marškiniais, šlapiais, asilų apdergtais pusbačiais, rankoje laikydamas galantiškumo likučius – daugmaž septynis nuvytusių gėlių stiebelius. Furgone, iš Montriku vežančiame asilus, atsidūręs tarp keturkojų pakeleivių, jis stengėsi žūtbūt išsaugoti puokštę, iškėlęs ją aukštai virš galvos.

Kas gi buvo baisiausia? – paklausė Ana.

Baisiausia buvo grįžus namo, nes, kai mergina iškart atsisveikino pareiškusi: „Einu namo, tėtis serga", – prie fontano nusimazgojau rankas ir sprandą, nusivaliau apdergtus pusbačius, paskiau nuėjau į kiną pažiūrėti filmo su Gabenu ir sutemus grįžau namo, virš galvos taip ryškiai žėrint žvaigždėms, jog man vėl buvo gera, – o kadangi buvau išalkęs, nusipirkau duonos ir prieskoninių žolelių, tad žingsniavau kramtydamas ir širdies gilumoje iš dalies džiaugdamasis, lyg būčiau išsisukęs iš bėdos, – taigi baisiausia buvo grįžus namo, nes Demiu kaime visi jau žinojo, kas man atsitiko. Netgi šiandien, kam nors užsiminus apie

* Pasimatymas neįvyko (*pranc.*).

„asilų bičiulį“ arba „nuotykį sitroene“, visiems iškart aišku, apie ką kalbama.

Rafaelis pridūrė, kad ilgainiui jis sugebėjo ironiškai pažvelgti į patirtą nuoskaudą. Bandau įsivaizduoti, sako jis, kaip – panašiai kaip *La Bête Humaine** – asilais pasmirdusiomis rankomis apkabinu nuogą šešiolikmetę per liemenį ir pečius. Galų gale aš pripratau prie bliovimo, kuriuo mane pasitikdavo draugai, kai įeidavau į klasę. O kai po mėnesio, per baigiamuosius egzaminus, staiga iš tikrųjų subliovė asilas, mokiniai prapliupo juoktis ir netgi džiaugsmingai šūkauti, o ir mokytojas supratingai nusišypsojo.

Vėliau kokius ketverius metus merginoms nebeskyriau „pasimatymų“, paskiau, suvokęs, kad tai, kas baisiausia, jau praeityje, lyg niekur nieko ėmiau rėžti apie jas sparną ir tarp savo bendraamžių pagarsėjau kaip pats didžiausias mergišius. Tačiau anuos ketverius metus gyvenau lyg tremtyje, visą dėmesį skirdamas gitarai. Už tai, kad tapau gitaristu, esu dėkingas puokštei medetkų ir trims asilams.

Taip Rafaelis suartėjo su muzika, įsijautė į slėpiningus garsus, emociškai nuspalvintus pasakojimus. Nuo to laiko visi nesutarimai kildavo dėl jo meno. Augdamas po tėvų sparneliu, jis suprato, kad turi žūtbūt apginti savo polėkius. Buvo mylimas, linksmas, mėgo žaisti, tačiau motina pastebėjo, kad vagonėlyje jis stengiasi išvengti bet kokių pokalbių. Jis rado savo užburtąją karalystę, savo „atsargines duris“, pro kurias galėtų pabėgti iš šio pasaulio. Lyg kėdė, ant kurios jis sėdėdavo, būtų žirgas, šuoliuojantis į nežinomus tolius.

* Užuomina į prancūzų rašytojo Emilio Zolia romaną „Žmogus – žvėris“.

Kas jam atvėrė tą paslaptį? Kartą, būdamas jaunas gitaristas, jis stebėjo, kaip, muzikantams dar nesusėdus prie savo instrumentų, repetuoja šokėjų pora, skambant pianino muzikos įrašui, atitveriančiam juos nuo visų nelyginant širma. Juodu jautėsi vienui vieni, tokie artimi ir įsigyvenę į savo vaidmenį, kad nieko nematė aplink. Ir jis prisimena dar vieną dalyką – nes Ana paklausė, ar jis buvo pažįstamas su rašytoju, – kaip vaikystėje, gyvendamas netoli pilaitės, drauge su rašytoju praleisdavo ištisas popietes jo sode. Senis sėdėdavo prie savo stalo dauboje, kur kitados telkšojo *mare*, priešais pasidėjęs sąsiuvinį, plunksnakotį ir rašalinę, bet nerašydavo. Rafaelis atsinešdavo daubon kitą kėdę ir įsitaisydavo šalia. Prisimena, kad nuo medžio visada almėdavo paukščio giesmė. Rašytojas klausdavo, kas dedasi aplink, ir Rafaelis atsakydavo: dega laužas, artojai aria, kaimiečiai šaudo varnas, – o kartą pridūrė, kad tėvas išdrožė iš medžio didelį varną, paskiau užkėlė jį ant tvoros ir, šiurpiai klykdamas, puolė jį su peiliu. Girdi, šitaip nubaidąs varnas nuo daržo. „Aišku“, – tarė senis, žiūrėdamas į kitą ežero krantą, tikriausiai ką nors pastebėjęs. Rafaelis dažnai sėdėdavo su juo prie mėlyno stalo šimtamečio ąžuolo paunksnėje.

Aš mąstau tik tada, kai rašau, sakydavo jis. Atsisėdu su plunksna prie sąsiuvinio ir pasineriu į kokią nors istoriją. Senasis rašytojas, veikiausiai būdamas geros nuotaikos, aiškindavo Rafaeliui, kokį gyvenimo kelią jis turėtų pasirinkti, ir mokydavo, kaip netgi vienišam gyvenant įmanoma džiaugtis laime, vengiant visų pažįstamų ir netgi mylimų žmonių ir, šitaip keistai elgiantis, puikiai visus suprasti ir atjausti. Jis savotiškai atskleidė šiurpoką dalyką – kaip gyventi visą tą laiką, kai laikaisi nuošaly nuo visko? – atveriantį kelią į vidinę laisvę. Rašytojas pavyzdžiu pateikė savo gyvenimą. Vienišius savo susikurtame

turiningame, visa ko prisodrintame pasaulyje. Apie tai kalbėjo rašytojas paskutinėmis gyvenimo dienomis.

***

Buvo trečia valanda nakties. Rafaelis nukabino žibintą nuo vagio ir išėjo iš vagonėlio. Pievoje stovėjo dvi kėdės. Jis pastatė žibintą ant vienos, užžibino, paskiau kitą kėdę atitraukė į šalį, kur nesiekė šviesa. Jis atsisėdo ir sunėrė rankas ant kelių.

Eidamas iš vagonėlio, dar stabtelėjo tamsoje, pasiklausė lygaus Anos kvėpavimo. Įmigusi ji atmetė ranką virš galvos ir išsitiesė užimdama visą lovą. Ji buvo laibesnė už jį, bet pripratusi prie amerikinės erdvės. Nugrimzdusi į miegą, Ana nukilo į savo pasaulį, kur ji pati jautėsi viešnia, tad Rafaelis vėl liko vienišas. Buvo tas nakties metas, kai jis, visiškai išsiblaivęs, bendraudavo su medžiais laukymės pakraštyje, su blyškiu mėnuliu. Vis dėlto jis buvo vienišas. Paskutinį sykį matė tėvą tą ankstų rytą, kai šis nuėjo atsisveikinęs su Arijos kapu. Rafaeliui jo labai trūko tuos kelis mėnesius po motinos mirties, trūko jo šilumos, kuri būtų padėjusi grįžti atgal į gyvenimą. Bet tėvas nedavė jokios žinios, niekas nenumanė, kur jis galėtų būti. Klaidžiojo kur nors miestelių, miestų, netgi didmiesčių labirintuose. Rafaelis tapo visišku našlaičiu. Lyg jo tėvai nebūtų galėję gyventi vienas be kito. Rafaelis neteko abiejų sparnų, gynusių jį ir globojusių.

Tyliai priėjusi iš užpakalio, Ana uždėjo jam rankas ant pečių.

Ir vėl dingai.

Ne, aš čia.

Puiku. Norėjau tau kai ką pasakyti.

Apie mudu...

Ne, ne apie mudu, tarė ji. Apie save.

Staiga Ana apsisprendė, išgaravo visos dvejonės. Iš tamsaus laukymės pakraščio į juos spoksojo zuikis. Ji palaukė, kol jis iššokuos į šviesą. Abiem tankiau suplakė širdis, kupina baimės, kad tik nepristigtų ryžto ir valios.

Praeities spąstai

Kelerius metus Klerė gyveno dvigubą gyvenimą. Visą savaitę ji dirbdavo San Fransiske pas advokatą, pavarde Vea, Teisinės pagalbos centro vadovą. Daugiausia jai tekdavo atsidėti tyrimams: Vea išmokė ją to darbo įgūdžių, pastebėjęs, jog prireikus moteris sugeba iš žemės iškasti menkiausius duomenis. Savaitgaliais Klerė dingdavo. Sėsdavo į automobilį ir važiuodavo į ūkį, į pietus nuo Petalumos, kur penktadienį vakare praleisdavo vieną kitą valandą su tėvu.

Juodu vakarieniaudavo, susėdę vienas priešais kitą. Ji pastebėjo, kad pastaruoju metu jis smarkiai suseno, jog drabužiai jam atrodo pernelyg dukslūs, nors iš pažiūros jis lyg ir nepasikeitė, buvo toks pat griežtas, reiklus, susikaupęs, tiek vaikščiodamas, tiek šnekučiuodamas virtuvėje prie stalo. Juk jis, įšokęs į trečią dešimtmetį, išplėšė didumą dirvonų, dirbdamas nuo ankstaus ryto iki vėlaus vakaro, kovodamas su kojotais ir barsukais, plėšrumu prilygstančiais erniams. Jiedvi su Ana girdėjo, jog kartą jis keletą dienų vaikėsi pumą su dviem medžiokliniais šunimis, kurie galų gale įvarė dviejų šimtų svarų grobuonę į medį, ir jis nušovė ją, užsirangiusią ant šakų. Mergaitėms be galo patikdavo tos istorijos, kurias jis vaizdingai pasakodavo kaip didžiausius jaunystės žygdarbius. Tačiau apie visiškai neseną praeitį, priešingai, tylus ir užsidaręs, nemėgdavo kalbėti. Dar šiandien Klerė su juo apylankomis prašneko apie įvykį, po kurio Ana dingo

iš jų gyvenimo, nors anksčiau niekada to neminėdavo. Galėjo pasirodyti, jog Anos netektis jį iškankino ir taip išsekino, kad savotiškai atbuko jo jausmai, kaip tikriausiai atsitiko ir po žmonos mirties, kai dukterys buvo dar mažos ir nieko nesuprato. Ir nors širdgėla ir nenumaldoma meilė Anai vis dar buvo gyva, ruseno kažkur širdies gilumoje, kitai dukteriai vengė apie tai užsiminti. Paskutinįsyk Klerei prašnekus apie Aną, tėvas pakėlė ranką, maldaudamas ją nutilti. Juodu nutolo vienas nuo kito; namų šilumos ir jaukumo paprastai įkvėpdavo Ana.

Tais savaitgaliais Klerė probėgšmais susitikdavo su juo rytą, prieš išjodama į kalnus, pasiėmusi neperšlampamą apsiaustą ir pintinę su vandeniu ir maistu artimiausioms pusantros paros. Raita duodavosi po kalvynus, su mintimi širdies kertelėje, jog tai tikrieji jos namai. Čia ji nesijautė varžoma giminystės saitų, galėjo stačia galva pulti į pavojus, drebėti iš susijaudinimo naktį įsikūrusi po atviru dangumi, aplink kylant tirštam rūkui, mėgautis laužo dūmeliu, ta nenusakoma baime, lyg būtum pasiklydusi kalnuose.

Ji nepaisydavo pavojų, mėnesienoje šuoliuodavo kiek įkerta siaurais takeliais, plaukiodavo srauniose verpetuojančiose upėse, Beturėkliu tiltu jodavo paleidusi pavadį ir plačiai išskėtusi rankas. Bendradarbiai vargiai būtų ją atpažinę. Netgi tėvas, ko gero, nebūtų atpažinęs dukters, nors puikiai žinojo, kad nuo jaunumės ji linkusi į tokias iškylas. (Jai visada atrodė, kad jis tebėra ramaus būdo, labai retai sėda prie vairo arba apžergia arklį.) Klerės nuomone, jos kraujo giminėje vienas protėvių buvęs raitininkas. Raiša koja ji įsispirdavo į balnakilpę ir nebesijausdavo esanti luoša. Šitaip ji geriau pažino savo galimybes.

Pirmąsyk dalyvaujant ištvermės lenktynėse, žirgas ją numetė, ir ji nusirito akmenuotu šlaitu. Žirgas kantriai stovėjo rau-

donų dulkių debesy, ir ji, kad ir išsuktu petimi, vargais negalais įstengė įsiropšti į balną. Ji šuoliavo dar dvi mylias, bet paskiau pasidavė visiškai jai nebūdingai paskatai – paklausė proto balso ir savisaugos instinkto ir, pasukusi atgal, geltonomis gairelėmis paženklintu keliu grįžo į Robinson Flato stovyklą. Žirgas aikštijosi leidžiantis į kanjoną, ir ji jau nebepyko ant jo. Arkliai irgi turi savo nikių. Kažkas suvyniojo jai suktinę su žolytėmis, ir ji parūkė, prieš skambindama tėvui.

Po valandos jis atvažiavo furgonu. Kai jis priėjo, ji žiūrėjo į jį tokiu žvilgsniu, kokiu žiūri sužeistas šuo, kuris bėgo pernelyg toli ir pernelyg greit, neišmanydamas, ar pakaks jėgų. Ji nuramino jį, girdi, nieko bloga neatsitikę, tačiau, jiems grįžus namo, kai išsiropštė iš kabinos, vargiai galėjo paeiti, tad jis paėmė ją ant rankų ir įnešė į vidų. Prabėgo ištisi metai, kai juodu nebuvo taip arti vienas kito. Paguldė ją virtuvėje ant ilgo stalo, karštu rankšluosčiu apvyniojo petį, paskiau, įrėmęs kelį jai į nugarą, taip staigiai patraukė petį, kad jai ištryško ašaros. Kai patraukė dar kartą, ji apalpo.

Klerė atsipeikėjo ten pat, kur jis ją paliko. Tik po galva buvo priegalvis. Tėvas sėdėjo ant languotu audiniu muštos sofos, dėl visa ko nenuleisdamas nuo jos akių. Ji pabandė pasiversti ant vieno šono, paskiau ant kito. Truputį vėliau nusigavo iki savo automobilio ir po keturiasdešimties minučių atsidūrė San Fransiske, kur kitą dieną jau turėjo būti darbe.

Jau penkeri metai, kai Klerė dirbo Teisinės pagalbos centre, teikiančiame vargšams teisinės gynybos paslaugas. Aldas Vea turėjo dvi padėjėjas, jo nurodymu atliekančias įvairius tyrimus, viena jų buvo Klerė. Kiekvieną rytą Vea susitikdavo su jomis,

Klere ir Šona, kavinėje, Gijerio gatvėje, ir aptardavo nagrinėjamas bylas. Niekas kitas nemokėjo taip meistriškai kurti prielaidų, sugalvoti ir pritaikyti įvairiausių gynybos būdų. Pusę dešimtos jos įsitaisydavo prie savo telefonų, skambindavo visiems, kas tik turėdavo ką nors bendra su ginamojo praeitimi: mokslo draugams, meilužiams, darbdaviams. Paskiau puldavo rinkti duomenų apie auką, tikėdamosi aptikti kokių nors aukos smurto precedentų, kurie galėtų pakreipti bylą kita linkme. Užrašų knygutę jos nešiodavosi atvirai, o mikrofoną slėpdavo po skvernu. Pasak Vea, jos lenkė pačius geriausius policininkus. Visi trys gyveno kaip viena šeima. Klerė žinojo viską apie Šoną, apie Vea ir jo artimuosius. Susirgus Vea žmonai, Klerė paimdavo jų vaikus iš mokyklos ir drauge su jais važiuodavo ko nors sekti. Tą dieną, kai Šona pagaliau prisipažino jaučianti potraukį prie moterų, Klerė ir Vea pasikvietė ją pietų ir sugalvojo jai veiksmų planą.

Pirmadienio rytą Klerė visada pasirodydavo vilkėdama pastelinių spalvų suknele. Svarbiausia, tvirtindavo Vea, sudaryti tokį įspūdį, kad esi paprasta, silpna ir beginklė, nors ji įtarė, kad jam ir tokia ji patiktų. Ji mūvėjo žiedą, jį užsimaudavo čia ant vieno piršto, čia ant kito, nelygu, ką klausinėdavo. Bendraudama su vyrais, rengdavosi taip, kad atrodytų mandagi ir kukli – kad tik jie nepalaikytų jos oficialiu asmeniu. Jeigu kas nors bandydavo jai suduoti, ji tuojau pat atkišdavo pirštą su žiedu ir švelniu balsu prisipažindavo, kad laukiasi. (Kai koks nors grėsmingos išvaizdos tipas atlaidžiai pašaipiu balsu perklausdavo: „Kūdikėlio?“ – ji nuleisdavo galvą, slėpdama šypseną. Dabar ji bus gerbiama kaip Madona!) Visi tikėjo, kad ji itin jautrios prigimties ir ne tiek laikosi moralės normų, kiek nuoširdžiai užjaučia žmones. Jai ne kartą pavykdavo sužinoti iš žmonių viską, ko tik

norėdavo. Su moterimis kalbėtis būdavo patogiausia telefonu, nes tuo pat metu jos galėdavo daryti savo darbus. Kartais, kai sekant ką nors, žioplinėjantis kaimynas, pabeldęs į automobilio langelį, paklausdavo, ką ji čia veikianti, ji linktelėdavo kokio nors namo link. „Ten mano bernas, – atsakydavo. – Nusigėrė, ir man teko bėgti. Laukiu, kol jis atsigaivelės." – „Gal atnešti jums ko nors, gerbiamoji?" – pasisiūlydavo kas nors. „Ne, ačiū, nereikia." Ji alpte alpdavo kavos, bet bijodavo, nes išgėrus reikėtų bėgti į tualetą. Ką nors sekant, prireikdavo nepaprasto budrumo, ir vakarop galutinai palaužda vo nuovargis.

Dažniausiai Klerei tekdavo tirti bandymus apgauti draudimo bendroves ir lytinio priekabiavimo atvejus. Teisinės pagalbos centras daugiausia gindavo neturtėlius, kaltinamus kokia nors nusikalstama veika. Iki garsiojo Gideono ieškinio Vainraitui tik turtuoliai galėdavo nusisamdyti advokatą. Teisinės pagalbos centras privalėjo atsižvelgti į policiją ir „įkalčių grįūtį", užvirstančią įvykus nusikaltimui. Policija būdavo įsitikinusi, kad nusikaltimas niekada nebus atskleistas, jeigu tyrimas užtruks ilgiau nei tris dienas. Jie labai retai tirdavo kokį atvejį ilgiau nei paprastai, baimindamiesi įklimpti ir paskęsti visokiose smulkmenose. Teisinės pagalbos centro advokatai galėdavo prieiti prie bylos tik po trijų parų ir turėdavo labai greitai rasti liudytojų ir aptikti spragų, kad galėtų įrodyti, jog klientas nekaltas arba nenusipelnęs mirties bausmės. Tik bylos nagrinėjimo metu gynyba turėdavo teisę paveikti nutartį. Kartą Klerė tyrė vieno vyro, kuriam grėsė mirties nuosprendis, praeitį ir atskleidė, kad prieš keletą metų, būdamas dvidešimties, jis įvykdė smurto aktą. Pasirodo, jis užpuolė vyriškį, žvėriškai primušusį savo šunį. Valio! Dėl šios smulkmenos žmogus išvengė mirtinos nuodų dozės į veną ir buvo nuteistas iki gyvos galvos. Kaip vienąsyk prisipaži-

no Vea, niekas nenustebtų sužinojęs, kad jis perskaitė visą Hermaną Melvilį, tačiau šuo išgelbėjo jam gyvybę.

Kartais po darbo nuėjusi su Vea išgerti į Fog Sitį, Klerė stebėdavo, kaip jo spindinčioje taurėje grėsmingai sūkuriuoja degtinė, maišydamasi su martiniu. Aldas Vea buvo toks principingas žmogus, kokio ji kaip gyva nebuvo sutikusi, jis išmokė ją saugiai išgyventi nusikaltimų ir bausmių pasaulyje, susitaikyti, kad riba, skirianti priežastį nuo pasekmės, labai paslanki, stebėti, kaip dabarties be paliovos veikiama keičiasi praeitis, ta paveldima keistenybė, apverčianti aukštyn kojomis žmogaus gyvenimą – kaip vaizdas, žiūrint pro *camera obscura*. Vieninteliai nepajudinami yra tik principai. „Tu tiki principais, jeigu netiki žmogumi, – sakydavo Vea. – Susiduri su išsigimėliais ir padedi juos ginti. Nes iš esmės tiki teisingumu. Kai žmogžudžiui gresia mirties nuosprendis, ne jis prašo malonės, kurios nėra nusipelnęs, bet mes." Nuo septyniolikos iki devyniolikos metų jaunystėje Vea praleido Vietname ir savo akimis matė išsigimėlių. Jis žinojo, kaip išsigimėlis gali įveikti žmogų.

Taigi vakarop juodu išgerdavo po taurelę Fog Sityje, ir ji neleisdavo jam užsisakyti antros. Jei gersiąs dar vieną, ji išeisianti, o jeigu ne – pasėdėsianti ir jo paklausysianti. Jis visada norėdavo atsipalaiduoti. Pasakodavo apie Vietnamą. Kalbėdavo apie painias bylas, bet iš tikrųjų – apie Vietnamą. Kartą ji ėmė pasakoti jam apie tai, kas prieš kelerius metus jai nutiko su tėvu ir Kupu ir kaip po to dingo sesuo. „Ką gi, jie anaiptol ne išsigimėliai, – tarė jis ir mostelėjo ranka, lyg nusibraukdamas blakstieną. – Vaikystėje visada susikaupia daug skriaudų." Aldui Vea vieninteliam Klerė pasisakė, iš kur ji kilusi. „Ar ji kada nors bandė su tavimi susisiekti?" – „Ne." – „Vadinasi, jos gyvenimas tebėra labai liūdnas. Ar kada nors pavyduliavai savo seseriai?" – „Ne. Tik vieną kartą."

Išskyrus Vea, niekas daugiau nesugebėjo nuraminti Klerės, praskaidrinti praeities. Ji svarstė sau viena, ar tokiam žmogui, kaip jis, jos tėvas, Kupas ir Ana galėtų atrodyti keisti.

Ji atsisakydavo sėsti prie jo staliuko, jeigu per vėlai atvažiuodavo į Fog Sitį ir jis būdavo jau girtas. Ištraukdavo iš jo kišenės raktus ir palaukdavo, kol jis išsirangys iš ankšto bokso ir apsimokės sąskaitą. Juodu sėsdavo į jo automobilį, ir ji parveždavo jį namo, prieš tai paskambinusi jo žmonai. Įvairavusi į kiemą prie jo namų, įkišdavo raktus jam į kišenę ir eidavo prie laukiančio taksi, kurį iš anksto būdavo išsikvietusi. Pamodavo tarpduryje stovinčiai Aldo Vea žmonai, o kai ši sušukdavo: „Ačiū, Klere, tu nuostabi", įlipdavo į taksi. Vietnamas.

Klerė širdimi jautė, kad Vea padėjo jai tvirtą pagrindą po kojomis, pagrindinį principą, kuriuo galėtų vadovautis gyvenime, tad dėl jo buvo pasiryžusi viskam. Jis laikydavosi su ja kaip lygus su lygiu, pagarbiai elgdavosi darbe, nors dievaižin kokie jausmai glūdojo jo širdies slaptoje. Ji neabejojo, kad Vea žmona galėjo kuo smulkiausiai nusakyti jo sudėtingo būdo bruožus. Ji vesdavosi Klerę į simfoninius koncertus ir baletą, ten, kur Vea nenustygdavo nė valandėlės. Balete būdavo per mažai žodžių, kad jis išgalėtų nusėdėti neužsnūdęs. Artimiausia jo širdžiai klasika buvo Telonijus Monkas*, kurio muzika, seniai pamiršti įrašai, jo žodžiais tariant, – tai lyg įkalintų paukščių giesmės. Kiekvienąsyk, kai Klerė ateidavo pas juos pietų, jis vis taisydavo savo paties pasigamintą grotuvą, amžinai leisdamasis į kalbas apie pačią naujausią įmanomą įsigyti slapto pasiklausymo įrangą. „Lazeriniu imtuvu galima iš kitos gatvės pusės išmatuoti lango stiklo virpesius ir paversti juos garsais. Dar vienas žings-

* Telonijus Monkas (Theloniuos Monk, 1917–1982) – amerikiečių džiazo pianistas ir kompozitorius.

nis – ir bus įmanoma klausytis pokalbių aname kambaryje. O juk tai mes prakišome karą...“

***

Klerė krūptelėjusi pabudo. Ji gulėjo viešbučio kambaryje, Tahou mieste. Popiet automobiliu atvažiavusi iš San Fransisko, ji turėjo atgauti jėgas ir kelias valandas numigti. Prieš kelias dienas, aptardamas su ja vienos mokyklos tarybos bylą, Vea paprašė ją nuvykti į Tahou. Atsikėlusi ji žvilgtelėjo pro langą į miestą, nusidriekusį ežero pakrantėje, pastebėjo viliojančias kazino šviesas. Kai ji nulipo žemyn, panaktinis patarė jai verčiau aplankyti Stendalio klubą, kur esama daug įdomesnių pramogų nei lošimo salėse prie kortų stalų.

Beleidžiant vakarą *Stendalyje*, kažkas pasiūlė Klerei tabletę. „Kas tai?“ – paklausė ji šalia sėdinčio vyriškio, bet nieko nesuprato, kai jis kažką neaiškiai sunarnėjo. Ji perlaužė tabletę, paskiau staigiai nurijo vieną puselę, nutarusi pasitenkinti mažesne doze.

Stendalis buvo nedidelis įvairių pramogų centras. Buvo ten ir tylių salių, ir triukšmingų, gaudžiančių nuo trankios muzikos, ir vaisių sulčių bei šviežių daržovių kampelių, ir masažo kambarių, ir kino salių, kur, regis, ėjo filmai lyg apie planetas, lyg apie plantacijas – kažkas panašaus į *Baraką* ar *Koyaanisqatsi**, ar dar kažkoks, kuriame sulėtintai rodoma trumputė trilerio scena, tad lagaminą kraunančios moters ranka mirgėjo kaip drugelio lėliukė, rodoma pagreitintu tempu. Klerę apkerėjo trumpa, sulėtinta *Psycho* scena, kurioje Antonis Perkinsas ne-

* Eksperimentiniai dokumentiniai filmai gamtosaugos tema.

kaltu veidu eina prie Dženetos Leigh, nešinas padėklu su pienu ir sumuštiniais. Klerė žiūrėjo tą sceną vos nurijusi tabletę, tad jai buvo neaišku, kas nulėmė – tabletė ar aktoriaus talentas, kad keturiasdešimt penkių sekundžių scena jai ištįso iki dešimties minučių. Šiaip ar taip, dabar, žinodama, kuo viskas baigsis, ji galėjo įminti visų, iš pažiūros nekaltų žvilgsnių prasmę. Nukreipusi akis nuo ekrano, ji pastebėjo aplink ją apdairiai ratus sukant nepažįstamus žmones, taipgi vyriškį, be galo lėtai artėjantį su stikline pieno ant padėklo, tokia balta, lyg viduje būtų degusi elektros lemputė.

Ji susirado šokių salę ir praleido ten valandą ar dvi. Kartais šokdavo vienui viena, kartais – įsispraudusi tarp kelių porų, siūbuojančių drauge nelyginant bangelės. Ji atvažiavo į Tahou, turėdama kažkokią užduotį, bet negalėjo prisiminti kokią. Ji turėjo kažką padaryti, tačiau atmintyje nesugebėjo aptikti netgi menkiausios užuominos. Jai teko pasišalinti į tyliąją salę, už storų pneumatinių durų, ir gerai palaužyti galvą. Tuomet kelionės į Tahou tikslas atsirito prie jos kaip vaikiškas stiklo rutuliukas.

Atsibudusi po kelių valandų, ji išėjo iš klubo ir pėsčiomis grįžo į viešbutį. Rytas buvo debesuotas, nuo ežero gūsiais pliaupė lietus. Siauros gatvelės leidosi pakalnėn miesto centro link. Ji grįžtelėjo, užpakaly išgirdusi brazdesį, ir pamatė vyriškį, riedlente jau beveik lekiantį pro šalį. Jųdviejų žvilgsniai susidūrė, ir jis beregint apsisprendė, griebė ją abiem rankomis ir užkėlė ant lentos priešais save. Jis beveik nelaikė jos, ir ji nesilaikė už ko nors, tik stovėjo jo glėbyje išplėtusi akis. Jie skriejo riedlentei tarškant šaligatviu, lietaus šuorų čaižomi, beveik nematydami pro šalį

šmėkščiojančių veidų, viskas aplink buvo lietaus spalvos. Kai ji jau buvo beatitokstanti, jis vėl suėmė ją abiem rankomis ir, nukėlęs ant grindinio, nurūko visu greičiu tolyn. Klerė atsigręžusi pažiūrėjo, ar toli nuvažiavo su riedlentininku, ir sustojo kaip įbesta, išvydusi namus lentelėmis apkaltomis sienomis. Ji įsigeidė kuo greičiau atsidurti viešbutyje ir atsigulti.

Apsnūdusi eidama gatve, kažkur užsuko į restoranėlį ir įsitaisė prie stalo. Užsisakė mineralinio vandens, tris kiaušinius, dešrelių ir grybų. Paklausė, ar turi žaliųjų pomidorų. Taip. Tuomet dvigubą porciją. Padavėja atnešė padėklą, ir ji ėmė valgyti kąsnelį po kąsnelio, jausdamasi negrabi, pavargusi, nesugebėdama nulaikyti peilio nei šakutės. Ir tuomet į vidų įėjo kažkoks vyriškis, labai panašus į Kupą.

Kupas?

Ji neištarė jo vardo balsu, pagalvojusi, kad, ko gero, bus pašaukusi jį iš tamsybių. Pasikėlusi nuo kėdės, atsistojo prie stalo, ir tiek. Jis žvalgėsi žiūrėdamas laisvo stalo ir pamatė ją. Nusišypsojo netikėdamas savo akimis. Ji priėjo prie jo ir apkabino. Tai buvo jis. Kūkčiodama įsikibo į jį. Galutinai įveikta nuovargio arba paskutinio tabletės garo. To nesitikėjo, ir gerklę užgniaužė susijaudinimas, vėl išvydus Kupą.

Jis atsisėdo priešais ją. Abu tylėjo. Jis tolydžio žvalgėsi. Grįžtelėjęs metė žvilgsnį atgal, paskiau vėl sužiuro į Klerę.

Vadinasi, tu čia gyveni?

Ne. San Fransiske. Aš čia negyvenu.

Kupas tylėdamas žiūrėjo į ją.

Dirbu vieno advokato biure. Atlieku visokiausius tyrimus. Mano šefas – Aldas Vea. Gal esi girdėjęs?

Ar jis tiria lošimus?

Tuo užsiima prokuratūra. Aš esu gynėja.

Staiga ji susivokė, kaip šiuo metu apsirengusi.

Aš buvau klube. Paprastai nesilankau tokiose vietose. Ji sumirksėjo. Ją pakirto išsyk ir susijaudinimas, ir nuovargis.

Klausyk, norėčiau pasikalbėti, Kupai, viską sužinoti...

Eime, tarė jis. Jis žinojo, kokiame viešbutyje ji apsistojusi, ir pasiūlė eiti pėstiems, pakvėpuoti grynu oru. Vos jiems išėjus į gatvę, jis jai prisipažino, kad gyvena iš lošimo, ir dar sykį pasiteiravo jos apie darbą. Jis ėjo šonu pasisukęs į ją, kad galėtų geriau ją matyti. Tu atvažiavai čionai darbo reikalais?

Tik vienai kitai dienai. Atlieku šefo užduotį... Kupai, tavo eisena kaip gangsterio.

Aš – lošėjas.

Aišku.

Aš gyvenu už kelių valandų kelio į šiaurę nuo Los Andželo. Tokiame miestelyje, kuris vadinasi Santa Marija. Jau kelerius metus ten gyvenu. Atvažiavau į Tahou ieškodamas vieno žmogaus.

Ar turi namą? Na, Santa Marijoje.

Aš gyvenu viešbutyje.

O, Viešpatie!

Jis sustabdė taksi.

Ką darai?

Tu pavargusi. Man regis, iki *Fulerio* tu nenueisi.

Jiems įėjus į kambarį, tarpdury jis paklausė, kada ji ketina išvažiuoti.

Sėsk. Gal nori ko nors išgerti, Kupai? Jeigu tau neskubu, aš galiu dar pabūti ir dar kartą su tavim susitikti. Ji išsipleikė ant sofos ir, nenuleisdama nuo jo akių, nusispyrė batelius.

Kupas nuėjo prie lango, žvelgiančio į tebežiburiuojantį miestą.

Artimiausiomis dienomis čia numatoma lošti iš didelių pinigų. Aš nenorėčiau įsivelti. Man reikia pagalbos, seno patikimo draugo. Atsigręžęs Kupas pamatė, kad Klerė miega, nugriuvusi ant šono. Priėjęs prie sofos, jis sustojo žiūrėdamas į ją.

Paskiau pasodino ją šalia savęs, ir ji įsikniaubė jam į krūtinę. Jis užuodė jos kvepalus. Niekad jam nebuvo atėjusi mintis, kad Klerė galėtų būti iš tų, kurios kvėpinasi. Jis išmokė ją žvejoti, jodinėti, vairuoti automobilį. Iš arti pastebėjo, kad jos veidas įkaitęs, ir nejučia nusišypsojo. Prabėgo jau tiek metų, kai jis jos nematė. „Klausyk, tau reikia atsigulti į lovą." Pakirdusi ji atstūmė jį. „Man gera, čia aš, Kupai. Aš tau padėsiu."

***

Dvi dienas Klerė rinko duomenis mokyklos tarybos bylai, laukdama Kupo skambučio. Ji bandė skambinti jo paliktu numeriu, bet niekas neatsiliepdavo. Galbūt vis dėlto jis išvažiavo iš miesto. Ji apvaikščiojo kelias kortų lošimo sales, bet, kai tik pasiteiraudavo apie Kupą, visi lošėjai iškart nusisukdavo, nekreipdami į ją dėmesio.

Tame pasaulyje etiketo taisyklės reikalavo neklausinėti, kuo tu vardu. O gal ji kokio klajūno lošėjo žmona? Ji neturėjo nieko, jokio adreso, tik popieriaus lakštelyje pakraigliotą telefono numerį. Praslinkus tiekai metų, ji sugebėjo vėl pamesti jo pėdsakus.

Ji paskambino Vea, pasakė, kad dar truputį užtruksianti, paskiau paprašė pagal telefono numerį surasti jai vieno žmogaus adresą. Gero pažįstamo, tolimo giminaičio. Stiprėjo nuojauta, kad atsitiko kas nors negera. Žinoma, jeigu apskritai jo esama. Galbūt jis atsirado, tai puselei tabletės paveikus jos sąmonę, – dovanėlė į ilgos, be galo ilgos nakties pabaigą.

Santa Marijoje, išsidėsčiusioje kalvose už kelių valandų kelio į šiaurės vakarus nuo Los Andželo, pastaruosius metus Kupas lošdavo iki vėlyvos nakties ir grįždavo į viešbutį apie trečią ar ketvirtą valandą. Jis gyveno vienas, mažai bendraudamas su miestelio žmonėmis, beveik niekam nepažįstamas. Prieš ketvirtį amžiaus Santa Barbaros grafystėje gyveno daugiausia imigrantai, žemės ūkio darbininkai, meksikiečiai, kolumbiečiai, vietnamiečiai, Amerikos italai, dirbantys dvaruose ir daržovių ūkiuose, nusidriekusiuose kitapus greitkelio. Turtuoliai gyveno kalvose, kaip tik ten ir buvo pilna sūnų palaidūnų, užkietėjusių lošėjų. Tokia demokratija viešpatavo slėniuose. Kartais Kuperis važiuodavo į pietus ir bandydavo laimę pakrantės miestuose, kur mėgėjai lošdavo iš didelių pinigų, vis dėlto jam labiau patiko šis pakelės miestelis. Po nuotykio Las Vegase, kur jis apsuko Brolius, jam buvo būtina slėptis. Popiet jis eidavo į kiną, skaitydavo detektyvus, prireikus išsikviesdavo prostitutę, o vėlai vakare sėsdavo prie kortų stalo. Keldavosi vėlai, paskiau bėgiodavo, nusimesdamas nakties bjaurastį. Laimė, tame jo santūriame gyvenime būta tam tikros pusiausvyros. Jis daugiau nesirodė nei Las Vegase, nei Tahou. Tie, kurie lošdavo su juo kortomis, jo nepažinojo. Jis neturėjo nė menkiausio noro grįžti į praeitį.

Pavakare Kuperis sėsdavo į automobilį ir važiuodavo į *Beždžionės* kepsninę prie Tafto kelio, prie baro išgerdavo stiprios

margaritos, paskiau įsitaisydavo prie staliuko. Paprastai išeidavo iš *Beždžionės*, prieš užvirstant nuolatiniams svečiams, atskubantiems vakarienės. Jis mėgdavo valgyti vienas. Vėliau prie kortų stalų ištisą naktį jį supdavo linksmai šurmuliuojanti draugija, tačiau kepsninėje jis tylėdamas stebėdavo retus lankytojus ir klausydavosi porelių pokalbių. Jį labai domino moteris, ateinanti kiekvieną pirmadienį ir penktadienį su barzdotu vyriškiu. Kepsninė negarsėjo greitu aptarnavimu, tad belaukdamas Kuperis stengdavosi įspėti vyriškio profesiją. Topografas? O gal vairuoja vieną tų mechanizmų, panašių į vabzdžius, oro uostuose šmirinėjančių apie lėktuvus. Moteris – kone šešių pėdų ūgio, ne ką žemesnė už Kuperį, ilgomis, pastalėje vos išsitenkančiomis kojomis, vilnoniu sijonu juodais ir baltais langeliais – stačiai trykšte tryško energija. Ji pašokdavo paplepėti su patarnautojomis arba pasitikrindavo kokį vardą ar datą ant sienos prisegtuose plakatuose ir bemat pranešdavo savo bendrui, ką sužinojusi.

Šalia jos ant staliuko dažnai gulėdavo knyga. Kartą jam pasirodė, kad jis matęs antraštę – *Chemija*. Ji atrodė kokių trisdešimties ar trisdešimt penkerių metų. Visada ateidavo tuo pačiu laiku drauge su tuo pačiu vyriškiu. Galimas daiktas, savo dėstytoju. Arba broliu. Juodu visada laikydavosi atstu vienas nuo kito, o valgydami be paliovos kalbėdavo. Kaip ir Kuperis jie visada sėsdavo prie to paties staliuko. Kartais jis ateidavo anksčiau, kartais vėliau už juos. Retkarčiais moteris dirstelėdavo į jį, lyg pasitikrindama, ar jisai vis dar čia, o vieną vakarą, gardžiai juokdamasi iš barzdylos sąmojo, žaviai nusišypsojo Kuperiui, ir jis atsakė jai tuo pačiu. Tą trumpą akimirką jis užslėpė giliai širdyje. Kartais bevalgydama ji ištiesdavo kojas. Ji netiko prie tos salės arba, kitaip sakant, jai netiko ta salė lentelėmis apkaltomis sienomis, kur lempos apšviesdavo raukšlėtus senių lošėjų ir jų

sezoninių sugyventinių kaklus. Nors ir kokios prastos tos šviesos *Beždžionėje*, tardavo sau Kuperis, visas jas derėtų nukreipti į šią moterį, kad ji būtų dėmesio centre visą gyvenimą iki pat palydų į paskutinę kelionę.

Jis troško žiūrėti į jos veidą, ir tiek, net ir negalėdamas skaityti jos minčių. Į veidą, šviesius jos plaukus. Ji nebuvo gražuolė, bet ji buvo kitokia. Galbūt Vienoje niekas nebūtų jos pastebėjęs, bet čia, Santa Marijoje, tai buvo pantera, kiekvieną pirmadienį ir penktadienį šiaip ne taip įsispraudžianti tarp kėdės ir staliuko, priešais vyriškį, galimas daiktas, šio provincialaus Kalifornijos provincijos miestelio magą, pjūklu perpjovusį ją pusiau kokiame nors bloga šlove pagarsėjusiame pakelės bare. Palinkusi į priekį, ji kuždėjo kažką į ausį savo draugui ar dar kam nors.

Grįždamas į Santa Marijos viešbutį, Kuperis galvodavo, kas tokia ji galėtų būti. Jis turėjo pripažinti, kad nieko negali apie ją pasakyti. Net jos balso nebuvo girdėjęs. Jis visada vakarieniaudavo tuo pačiu laiku – aštuntą valandą, o paskiau iškart važiuodavo automobiliu lošti kortomis. Užsisakydavo vadinamąjį Spenserio kepsnį, iškeptą ant grotelių, sulig baseinu didumo, galiniame kepsninės kieme, kur – tikras viduramžių reginys! – marškinėliais vilkintys kepėjai vartydavo mėsos gabalus milžiniškomis žnyplėmis. Paskiau lošdavo pokerį iki trečios valandos nakties, iš lėto virškindamas tris šimtus penkiasdešimt gramų jautienos.

Vieną vakarą jis kilstelėjo akis – ji sėdėjo priešais, vienui viena. Tą akimirką, kai jis loštelėjo galvą, ji pasisuko į jį, ir jis, nieko negalvodamas, pamojo jai ranka. Ji linktelėjo, ir jis sutriko, nežinodamas, kaip elgtis toliau. Paprastai jis žvilgčiodavo į juodu, bet jie, įsigilinę į savo kalbas, niekada nekreipdavo į jį dėmesio.

Ji vedžiojo šakute po staltiesėlę, kurioje buvo aprašyta kepsninės istorija. Kuperis permetė akimis savo staltiesėlę. Viskas prasidėjo tūkstantis aštuoni šimtai aštuoniasdešimt šeštais metais, kai Emeris Nocas atidarė smuklę. Vienas iš jo aštuonių sūnų buvo pravarde Beždžionė, kurio žmona buvo pirmoji telefonininkė tame krašte. Juodu turėjo keturis vaikus, pravarde Pupulis, Teplius, Ručkis ir Seklys, sausojo įstatymo metu prekiavo viskiu, penktajame dešimtmetyje įrengė lošimo automatus ir pokerio salę. „Nemaža žmonių važiuoja šimtus mylių, kad tik galėtų pabūti *Beždžionėje*, – perskaitė jis servetėlėje. – Jau daug metų bare kabo iškaba su beždžione..."

Ar galiu prisėsti prie jūsų staliuko? Ji stovėjo taisydamasi sijoną. Jis nepasakė nė žodžio, kai ji klestelėjo priešais ant kėdės.

Kur jūsų draugas? – paklausė jis.

Et, nežinia. Ko gero, neateis. Ji niekaip negalėjo patogiai įsitaisyti. Skardus jos balsas skambėjo per sprindį jam nuo ausies. Nuo jos nedvelkė kvepalais. Jam pasirodė keista, nes didumoje lošimo salių nuo moterų tiesiog tvoskia, o vyrai nešiojasi talko miltelių ir purkštuvus.

Ji patyliukais kažką kuždėjo, lyg maldelę, lyg psalmę. Vėliau jis susivokė, jog ji turi tokį įprotį. Tačiau dabar, pirmąsyk išgirdęs, sutrikęs jis palinko į priekį, lyg baimindamasis, kad nenugirs ko nors svarbaus. *Kai dulkėjau per kalvyną... Kadilaku išvydau skleidžiant Meibiliną.*

Atsiprašau?

Čakas Beris*...

Kartą esu lošęs su juo, tarė Kuperis, kai ji nurodė dainos autorių.

* Čakas Beris (Charles Edward Anderson – Chuck Berry, gim. 1926 m.) – amerikiečių gitaristas, dainininkas, dainų autorius, vienas iš roko pradininkų.

Prakišot?

Ne. Jis patylėjo galvodamas, kaip galėtų švelniau atsakyti. Ne, aš supliekiau jį. Ne kažin ką išmanė apie pokerį.

Ką dar?

Ar garsenybes turit galvoj?

Ji linktelėjo.

Et, neprisimenu. Nieko. Jis niekada nebuvo kortavęs su tokiomis garsenybėmis kaip *Meibilinos* autorius ir dainininkas. Galėtų lažintis, kad kaip gyvas nebuvo dalijęs kortų Alfredui Brendeliui*.

Juodu šnekėjo apie šį bei tą, nerasdami bendros temos. Ji nebuvo linkusi kalbėti apie vyriškį, su kuriuo paprastai pietaudavo, tik užsiminė, kad jis turi ūkinių prekių parduotuvę. Ji skaitanti mokslines knygas, bet jau senokai nebeturinti nieko bendra su universitetu. Daug keliaujanti. Jos tėvas – atsargos karininkas, tačiau su juo niekad nesusitinkanti. „Malonėkite Spenserio kepsnį", – paprašė ji padavėjos. Ir taurę vyno? Ji papurtė galvą – negerianti. Kuperis jau buvo tai pastebėjęs. Šitaip, sėdėdami vienas priešais kitą, jie kalbėjo užuominomis iki pusės dešimtos, kol pagaliau jis pareiškė turįs važiuoti.

Aha.

Pokerio partija *Gvadalupės Kopose*, į vakarus nuo Santa Marijos, su archeologais.

Aha.

Dabar jis galėjo geriau ją apžiūrėti nei tada, kai ji sėdėdavo šonu prie kito staliuko. Prie keturių akių jis turėjo vairuoti pokalbį ir gerai apgalvoti kiekvieną atsakymą. Prie keturių akių paaiškėjo, kad juodu turi daug ką bendra.

* Alfredas Brendelis (Alfred Brendel, gim. 1931 m.) – austrų pianistas, gimęs Čekoslovakijoje, vienas žymiausių XX a. klasikinės muzikos atlikėjų.

Ar dar susitiksime?

Pirmadieniais ir penktadieniais, tarė Kuperis. Jis atsistojo apmokėti sąskaitos, o ji liko besėdinti.

Bridžita, pasisakė ji savo vardą, jam pasikėlus eiti.

Jis linktelėjo. Labai malonu, Bridžita.

Jeigu Bridžita nebūtų buvusi narkomanė ar kvaišalų prekeivė, jeigu nebūtų buvusi moteris, kurios likimas priklauso nuo daugybės žmonių, jeigu tie asmenybės bruožai nebūtų atsiskleidę, Kuperiui gaudant užuominas per pirmąjį susitikimą, tikriausiai jis būtų jos vengęs, nebūtų penktadienį su ja pietavęs *Beždžionėje* nei parlydėjęs jos namo. Lygiai taip pat, gyvendamas praeitame šimtmetyje, nebūtų pakėlęs lyg netyčia pamestos pirštinaitės ir grąžinęs jos kaip niekur nieko einančiai moteriai. Jis nusiramino įsitikinęs, kad visi jo spėjimai pasitvirtino. Jeigu Bridžita rūko kaljaną, šniaukdama pieniškai baltus dūmus, jeigu badosi venas, jeigu tatai ją labiau vilioja negu meilės nuotykis, – vadinasi, jai jis tiek ir terūpės. Daugių daugiausia visa istorija užsitęs vieną savaitę. Po kelių mėnesių, jo galva, galbūt jo netgi neprisimins. Patyrusio lošėjo instinktas jam pašnibždėjo, kad ji jam visai nepavojinga.

Ji parsivedė jį į savo butą. Jis nusekė įkandin jos į erdvią virtuvę, stebėdamasis jos dydžiu, ir pamatė, kaip ji taisosi heroiną. Paskiau ji atsisėdo ant kilimo, languotas sijonas užsivertė ant šlaunų. Jis nesiliovė stebėjęsis, kaip ji vis dėlto labai sveikai atrodo. Lyg gyvendama tokį gyvenimo būdą negalėtų sveikai atrodyti. Jis papurtė galvą, kai ji pasiūlė pasidalyti savo doze, juo labiau kad tai buvo tik mandagumo gestas: prieš užsiberdamas druskos, šeimininkas pasiūlo jos svečiui; mergina išauklėta ka-

reivinių gyvenimo: ji buvo alkana, tad į jį nekreipė dėmesio. Ji pasislinko atbula, kuo toliau nuo jo, ir jos žvilgsnis sustingo, užkliuvęs už tolimo medžio, nebe šiame pasaulyje. Jam dingtelėjo mintis, kad šis besaikis mėgavimasis – tai lyg jam nesuvokiamas, nepasiekiamas grožis, kuriam negali prilygti pinigai, išlošti per visas pokerio partijas. Ji sėdėjo, nugara atsirėmusi į židinį. Pagaliau jos žvilgsnis vėl nukrypo į kambarį. „Eikš, imk mane už rankos“, – švelniai tarė ji. Nepašaukė jo vardu.

Ji atsigulė aukštielninka, parietusi kojas, prispaudė jo galvą prie baltos palaidinukės, paskui žemiau – ant pilvo, ant sijono. Viena ranka ėmė jį stumti šalin, paskiau traukti artyn, lyg jis būtų pliauska, daiktas, kurį ji pameta ir vėl sugriebia. Jis nesitikėjo, kad ji galėtų būti tokia stipri, tokia energinga. Laukė goslaus gundymo. Ji užtūpė ant jo, tarusi *Kuperi*, lyg pagaliau prisiminusi jo vardą ir dabar laikytų jį iškėlusi, tarytum kardą, ištrauktą iš ežero, lyg *jį*, Kuperį, nusikamavusį, aukštielninką, būtų turėjusi atgaivinti savo visagalybe, apžergusi jį ilgomis įdegusiomis kojomis, švytėdama balta palaidinuke.

Iš pradžių ji prisilupdavo, užlūždavo, paskiau grįždavo iš apkvaišimo sutemų, ir tik tada jai kildavo noras pasimylėti. Du ar tris kartus per savaitę, popiete, beveik visada popiete, dulkių debesiui virpant prieš saulę jos bute. Kartais ji prašydavo, kad jis ją apkabintų ir stipriai suspaustų – ją krėsdavo šaltis, – kai ji vemdavo, palinkusi prie kriauklės. Kartais, grįžęs iš darbo trečią ar ketvirtą valandą nakties, rasdavo ją Santa Marijos viešbučio hole, miegančią odiniame krėsle. Ji palikdavo jam žinutę registratūroje, nes holas buvo lyg labirintas, painus, su gausybe nišų: viena – žaidimams ir kryžiažodžiams, kita – su pianinu, dar viena – nukabinėta istorinėmis nuotraukomis, ten buvo labai lengva nepastebėti tavęs laukiančio žmogaus. Jis padėdavo

jai atsistoti. Ji siūlydavo jam tablečių, nes jis būdavo pavargęs, tačiau jis niekada nieko iš jos neimdavo.

Tomis naktimis, kai Kuperis jausdavosi dar žvalus, jie sėsdavo į automobilį, *Texaco* degalinėje įsipildavo pilną baką benzino ir lėkdavo kone iki Nevados, nuleidę langus, *The Clash** muzikai trenkiant, tarytum vinis kalant į greitkelį. Bridžita įjungdavo vidaus šviesas, ir automobilis skriedavo per brūzgynus nelyginant deganti lemputė. Ji atplėšdavo pailgą baltą paketėlį, sumaišydavo kokainą su sodos bikarbonatu, paskiau lėkštelėn į baltą pienišką tyrelę įvarvindavo eterio. Tuomet išjungdavo šviesą ir, pasikliaudama savo mikliais pirštais, tęsdavo savo darbą tamsoje. Jis vos įžiūrėdavo jos siluetą, šviečiant prietaisų skydelio lemputei, matydavo, kaip iš lėkštelės ji ima kristalus, deda į pypkę, girdėdavo, kaip šnypščia degdami kristalai, kaip ji traukia dūmą, kol pagaliau sminga, užlūžusi nuo euforijos, ir galva trenkiasi į atdarą langelį.

Automobilyje juodu siejo tamsa. Jam atrodydavo, kad degantis, pripumpuotas kvaišalų Bridžitos kūnas lakina jį pro Dankano ir Erikos miestelius. Ji vairuodavo automobilį, užkėlusi basas kojas ant prietaisų skydelio, galvą pakreipusi prie atviro langelio, o pakaušį, atsimušdama nuo durelių, kapodavo bosinių garsų kruša. Jie sustodavo, plačiai atidarydavo automobilio dureles, kad muzika pripildytų kilometrus dykumos nakties, ji užguldavo krūtine užkaitusį kraislerio gaubtą. Jis vos sugebėdavo ją nulaikyti, nes jos pečiai būdavo slidūs nuo prakaito, ir netgi atsipalaidavimo valandėlę stengdavosi neprisiliesti prie mėlynėmis nusėtų jos rankų.

* *The Clash* – viena garsiausių pankroko grupių, susikūrusi Londone 1976 m.

Prieš mėnesį, pralėkusį kaip žaibo tvykstelėjimas, savo mįslingumu ir dvasios polėkiu jį užkerėjo ta moteris, atėjusi į restoraną su chemijos vadovėliu rankoje. *Jos plaukai tokie geltoni, o vynas toks raudonas...** Iš pradžių jis manė, kad prisimins ją tokią kaip dainoj. Ji miegodavo prisiglaudusi prie jo, pilna jaunystės paslapčių, jos jausmus žadindavo paslaptinga medžiaga, supinanti jų rankas, tad jam buvo mįslė, kas iš tikrųjų glūdi jos širdyje. Jos pasaulis buvo tik čia ir dabar. Jis neišpešdavo iš jos nė žodžio apie tai, kaip ir kur ji gyveno anksčiau, neprisiprašydavo ką nors patikslinti ar papasakoti plačiau. Kai ji murkdavo svajingu balsu, savo euforijos srovių ir upių nešama, niekas kitas neateidavo jai į galvą, išskyrus kvaišalus, jai nepabusdavo jokie kiti troškimai, tad jos pasąmonė buvo tamsi gelmė. Kartais jis pabusdavo dar neišaušus ir išvysdavo ją tupint ant kilimo, sukniubusią prie melsvos blėsuojančios liepsnelės. Kartą atsimerkęs išvydo ją per sprindį įdėmiai žiūrint į jį ir staiga pasibaisėjo, pagalvojęs, kad ji kažkuo panaši į Aną. Jis niekaip negalėjo suvokti, kas ji tokia: ar didinamasis stiklas, leidžiantis įžiūrėti praeitį, ar viską užklojanti migla.

„Man patinka dainuoti. Kai buvau maža, tėtis visada dainuodavo vairuodamas." Bridžita žiūrėjo per Kuperio petį. Jam pasirodė, kad prasivėrė paslapčių skrynelė. Ji kažką jam padovanos. Nors ji žiūrėjo pro šalį, vis dėlto jos žvilgsnis paglostė jam širdį. Melodija, ištrūkusi iš tėvo lūpų, nuklydo galinės sėdynės link, ten, kur sėdėdavo, kai buvo maža. Kuperis nenuleido akių nuo prisiminimais nušvitusio veido. Šviesių plaukų sruoga ant

* Amerikiečių dainininko, kompozitoriaus ir poeto Tomo A. Veitso (Thomas Alan Waits, gim. 1949 m.) daina.

skruosto, šviesos atšvaitai po marškinėliais. Jis gerte gėrė akimis šią akimirką, jos esybę, lyg ruošdamasis ilgai sausrai. Ramesniu balsu ji dėstė jaukias savo kasdienybės smulkmenas. Tai, kas buvo svarbu jos miniatiūrinėje padangėje, ką ji čiupinėjo savo pirštais, vardydama kvaišalus kodiniais pavadinimais – „papūga“, „gaidys“, „ožys“ – švelniu ir, be abejo, ramesniu balsu.

Kartais Bridžitos paimti atvažiuodavo automobilis su muzikantais. Ji pradingdavo visam vakarui, parsirasdavo tik vėlai naktį, daugmaž tuo metu, kai Kuperis grįždavo iš savo kortavimo. „Kodėl tu nevažiuoji su manimi? – klausdavo ji. – Dainuoti man didžiausias malonumas.“

Jis nesiryždavo, įpratęs ją matyti vien siauroje aplinkoje. Pamatęs, kaip ji laikosi su kitais, jis prarastų tai, ką žinojo ir ko troško. Ji buvo uoli ir paslaugi meilužė – netgi tada, kai susišvirkšdavo kvaišalų ir paleisdavo iš rankų ūmai pabalusį švirkštą. Jo akimis, ji atrodė nenuspėjama, permaininga, kaip ir jos įpročiai. Kartais ji eidavo su juo pabėgioti, nė kiek jam nenusileisdama ištverme, paskiau, grįžusi namo, iškart išpakuodavo savo reikmenis, lašintuvėlius, sodos bikarbonatą ir indelius, panašius į kontaktinių lęšių dėkliukus, ir kantriai laukdavo, kol susidarys kristalai. Arba skaitydavo iki išnakčių. Tad, Bridžitai pasiūlius važiuoti drauge su ja ir muzikantais, jis pamojavo ranka, atseit: „Ne, neverta“, lyg atsisakyti mostu būtų buvę daug mandagiau. Jos veidas ištįso, bet anaiptol ne iš apmaudo, veikiau ji susimąstė. Jųdviejų pokalbis apsiribojo vien jo rankos mostu ir jos grimasa. Ji išėjo iš kambario ir, kai netrukus jis nusekė paskui ją į miegamąjį, stovėjo prie lango, žiūrėdama,

kaip užsikimšusiu Santa Marijos bulvaru lėtai juda automobiliai. Po pusvalandžio atvažiavo jos draugai. Ji grįždavo visada gerai nusiteikusi.

Kitą kartą Kuperis prisidėjo prie Bridžitos draugijos. Iš vakaro paskambino lošėjams, kad atideda partiją, o atvažiavus muzikantams palydėjo ją į apačią. Ji stabtelėjo tikėdamasi, kad jis grįš atgal.

Ar važiuoji su mumis?

Turbūt važiuoju.

Šaunu, Kuperi, tik nusirišk kaklaraištį. Duokš man.

Dofinas jį išmokė padoriai rengtis, ir jam niekada nepavyko nusikratyti šio įpročio. Na, stačiai visad būsi pranašesnis ryšėdamas kaklaraištį arba segėdamas rankogalių segučius, sakydavo jam Dofinas, netgi tuo atveju, jeigu tau neis korta.

Bridžita įsitaisė šalia vairuotojo, o Kuperis – šalia bosine gitara grojančio muzikanto, kuris pasipasakojo redaguojąs gamtos žurnalą, priklausantį dviem finansų rykliams. „Konservatoriai myli Kaliforniją, – tarė gitaristas. – Jie tiesiog alpsta, kaip nori užgrobti visa tai, ko dar nespėjo.“ Bridžita be paliovos tauškė, bet Kuperis beveik negirdėjo jos žodžių. Ji minėjo, kad jie turėtų pasirodyti viename pajūrio bare, ir po geros valandos jie atsidūrė prie užkandinės greitkelio pakrašty. Bridžita išlipo iš automobilio ir pasitaisė sijoną. Tai šis tas nauja, šito sijono jis dar nebuvo matęs. Nuo neono šviesų, degančių virš galvos, jos veidas atrodė rausvas. „Pabūk čia, – tarė ji. – Pasimatysim vėliau, gerai?“ – „Gerai.“ – „Susitiksim, kai baigsis spektaklis.“ – „Gerai.“ Pastatas, viena tų klasikinių keturkampių dėžučių, atrodė nei šis, nei tas. Šiaip ar taip, panėšėjo į neįgaliesiems skirtą viešnamį. Vis dėlto turbūt tai buvo bokso klubas ir baras. Žvyruotoje aikštelėje jau stovėjo apie

keturiasdešimt lengvųjų automobilių, keli nedideli sunkvežimiai, netgi viena šiukšliavežė.

Tą vakarą, leidęsis įkandin Bridžitos, Kuperis jautėsi kuo puikiausiai. Kad neprailgtų laukti, ėmė vaikščioti aplink pastatą. Viena pastato pusė buvo neapšviesta, už jo driekėsi tamsūs laukai, šmėkštelėję vienu tarpu kažkokiam automobiliui sukant į stovėjimo aikštelę. Jis įsivaizdavo, jog Bridžita persirengimo kambaryje, tikriausiai ruošiasi, persiauna batelius arba dažosi nagus rūdžių spalvos laku. Jautėsi taip, lyg būtų jos senas dėdė. Jis nieko neišmanė apie moteris. Staiga tamsoje atsidarė durys, ir maždaug už šešių žingsnių ant žemės nudryko šviesos pėdas. Ji išėjo su dviem vyriškiais, visi trys apsižvalgė aklinoje tamsoje ir sustojo rateliu. Ji laikė uždėjusi ranką vienam vyrui ant peties, šis timptelėjo ją, ir ji griuvo jam į glėbį. Ji atšlijo, ir Kuperis pastebėjo, kad ji nusiriša nuo rankos kažką panašaus į jo mėlyną kaklaraištį. Kartą Tause jis matė žmogų, renkantį nuodus: pražiodinęs gyvatę, spausdamas jai liauką, jis lašino nuodus į menzūrėlę, ir, lašams papsint į kietą plastikinį menzūrėlės dugną, po kiekvieno spūstelėjimo vos girdimai, lyg priešindamasis, į indo kraštą barkštelėdavo dantis. Kuperis nejudėdamas stebėjo Bridžitą ir abu vyrus. Paskiau, kai, eidami į vidų, jie plačiai atidarė duris, šviesos takas nusidriekė ligi jo kojų, tačiau jie neatsisuko.

Vienoje salės pusėje buvo baras, o pačiame gale ant pakylos dainavo Bridžita. Dabar jau vilkėjo kremine suknele su gilia iškirpte, negrabiai pasirišusi Kuperio kaklaraištį. Dofinas tikrai būtų supeikęs. Kai ji uždainavo, jį nustebino ne balso stiprumas ir ne jo diapazonas nuo šaižaus iki švelnaus, bet pasitikėjimas savimi,

kai ji vaidino garsenybę, skėsčiodama rankomis ir nutęsdama žodžius kaip Krisi Haindi*. Nuo to laiko, kai susitiko Bridžitą, Kuperiui dar buvo nepažįstama ši jos asmenybės pusė. Jos nesuvokiamas šokis, klausytojus sukrečiantis klyksmas, *Raganos meto* variantas, tas šaižus, grėsmingas bliuzas, išmušė jį iš vėžių – jis nebeatpažino tos moters. Niekad tokios nebuvo sutikęs. Atpažino tik savo kaklaraištį, negrabiai paištą ant jos kaklo. Jis nieko daugiau nematė, tik tą moterį. Tą vakarą kiekvienas dainos akordas atskleisdavo naują jos asmenybės pusę. Netgi tada ji, kai, jo akimis, jautėsi vis labiau pavargusi, ji neprarado nei savo kerų, nei savitvardos. Ji puldinėjo šen bei ten tarp orkestrantų, blaškydamasi blausioje šviesoje, darkydama dainos melodiją, baltomis rankomis graibydama žėrinčius veidrodinio rutulio atšvaitus, vinksėjo klubais, atsiduodama klausytojams. Spektaklis nebuvo nei apgalvotas, nei surepetuotas. Siekta didesnio tikslo.

Jis žiūrėjo, kaip, spektakliui pasibaigus, drauge su orkestru ji lipa nuo scenos. Kažkas jai atkišo bokalą alaus, šį ji, regis, išgėrė vienu mauku. Ryžtingai atlikusi dainas, dabar ji vaikiškai džiaugėsi pažįstamų žmonių liaupsėmis ir glėbesčiavimais. Retkarčiais žvilgčiodama į minią, ieškojo jo akimis, bet tikriausiai nematė. Jis stebėjo ją iš tolo, stovėdamas pačiame salės gale, tamsoje. Troško įsiminti kiekvieną tų akimirkų smulkmeną, kai ji vis dar buvo įsijautusi į vaidmenį scenoje: nenorėjo, kad, jam pasirodžius, staiga išblanktų ką tik regėta asmenybė.

Bridžita svaidė žvilgsnius virš galvų. Ji svaigo. Kuperis prisiartino prie rampos šviesų (tai šit kokios tos rampos šviesos) ir pastebėjo blausią jos šypseną, lyg sakyte sakančią, kad, išskyrus

* Krisi Haindi (Chrissie Hynde, gim. 1951 m.) – amerikiečių roko dainininkė, gitaristė.

jį, jai niekas čia nesvarbu. Jie apsikabino, ir jis pajuto, kad ji visa suprakaitavusi – drėgni delnai, šlapia suknelė, – o skruostą jam kutena jos drėgni plaukai.

Kitą vakarą jis lošė kortomis ir grįžęs jos neberado. Jos nebuvo nei jo kambaryje Santa Marijos viešbutyje, nei jos bute, ji nemiegojo hole. Butas buvo tuščias, nuoma apmokėta. Tuomet jis susizgribo, kad neturi jos adreso, nežino, kaip galėtų su ja susisiekti. Vienintelė gairė – vyriškis, ateidavęs su ja pietų į *Bežd̆ionės* kepsninę, bet jis nežinojo, kuo jis vardu. Sulaukęs ryto, jis apvažinėjo visas Santa Marijos ūkinių prekių parduotuves dvidešimties mylių spinduliu. Baiminosi, kad Bridžita bus pakliuvusi į bėdą. Nors nebuvo jokio ženklo, kad ji būtų išvažiavusi staiga.

Jis ėmė lankytis visose kavinėse ir baruose palei pagrindinę trijų mylių miestelio gatvę, apvaikščiojo visą Santa Mariją, vildamasis kur nors ją aptikti. Kiekvieną rytą kaip paprastai bėgiodavo, tik kur kas sparčiau ir toliau, net iki pat miestelio pakraščių. Pagaliau suprato, jog po tiekos metų atgijo jo lytinis potraukis. Ėmė lankyti sporto klubą, treniruoklių salę, boksuotis, šokinėti per virvutę, kilnoti svorius. Jo galva, tai buvo geresnė, veiksmingesnė išeitis negu bėgiojimas. Jis pasijuto stiprus, bet suvokė, kad jėgų teikia jo paties bejėgiškumas. Kartą, grįžęs į viešbutį, blausiai apšviestame hole žvilgtelėjo į veidrodį, tikėdamasis įžiūrėti kokį nors ženklą. Ir nustėro staiga supratęs, kad ne kas kitas, o jis – priklausomybės vergas.

Budėtojas pranešė, kad jam yra laiškas. Tai buvo atvirukas, atsiųstas iš Tahou: nė vieno žodžio nei parašo, tik jo vardas ir adresas, pakraigliotas gerai pažįstama ranka. Kitoje jo pusėje

buvo sutemų prieblandoje visomis šviesomis tviskančio *Haraho* kazino vaizdas. Bridžita jam davė žinią, kur esanti.

Po valandos jis jau dūmė į rytus, tolyn nuo pakrantės, tais pačiais keliais, kuriais naktimis drauge su Bridžita važinėdavo Nevados link. Prie Karizo lygumos valstybinio draustinio pasuko į šiaurę ir devyniasdešimt devintuoju greitkeliu leidosi San Choakino slėnio link. Viseilija, Fresnas, Modestas ir pagaliau Sakramentas. Sakramentas. Karmaikle papietavo. Temstant jau kilo į kalnus. Lijo, miglojo, tad pro tokius miestelius kaip Silver Forkas ir Stroberis, pro kuriuos šimtus kartų buvo važiavęs, pralėkė beveik jų nepastebėjęs. Netoli Tahou apsistojo motelyje, nusiskuto, išsimaudė, radęs plonytį kaip vaflis muilo luistelį. Apsivilko švarius marškinius, pasirišo kaklaraištį. Antrą valandą nakties išvažiavo.

Jis įvažiavo į šviesų užlietą Tahou, į tą dvilypį pasaulį, išsidėsčiusį aplink tviskantį ežerą. Išlipo iš kraislerio pažiūrėti į ką tik įveiktus kalnus. Jau buvo justi aukščio skirtumas. Jis grįžo į praeitį, sąmoningai nepaisydamas pavojaus, ir dabar viskas galėjo apvirsti aukštyn kojomis. Paskiau, vėl sėdęs prie vairo, nuvažiavo pastatyti automobilio *Cezario Rūmų* aikštelėje ir pėsčias patraukė *Haraho* link – žinojo, kad nevalia palikti automobilio ten, kur dirbi.

Vos atsidūrusį Didžiojoje salėje apsvaigino deguonies pernelyg prisodrintas oras. Visą popietę ir kone visą naktį sėdėjęs prie vairo, staiga pajuto – nuovargio kaip nebūta. Jį supo didinga prabanga. Atsisėdęs ant dvidešimties pėdų ilgio odinės sofos, jis ištiesė kojas. Kelneriui atėjus pasiūlyti jam ko nors išgerti, Kuperis davė dešimt dolerių arbatpinigių ir paprašė dvigubos espreso

kavos. Paskiau nusinešė kavą prie stalų. Kol kas nepastebėjo nė vieno pažįstamo – Tahou dar buvo ankstus metas. Prieš penkiolika valandų jis būtų pašėlusiai treniravęsis boksuodamasis sporto klube, kur vietoj kilimo buvo paklota dirbtinė veja.

Kuperis buvo tikras, kad Bridžita neabejotinai jį pastebės, jeigu jis išdrįs viešai pasirodyti, tad leidosi vaikščioti po didingas lyg karaliaus rūmų menes, pro šniokščiančius krioklius ir tylos kampelius. Galiausiai atsisėdo prie lošimo stalo. Kaip paprastai pirmąją partiją pralošė. Lošimas vyko kur kas sparčiau negu pietuose, tačiau aplink buvo vieni mėgėjai. Buvo ketvirta valanda nakties. Jis vis dar jautėsi žvalus.

Po valandos, kilstelėjęs akis nuo kortų, pamatė ją. Šiurpas perėjo per kūną. Ar jau seniai ji čia stovi nekrustelėdama ir žiūri į jį? Ji buvo aukštesnė už didumą žioplių. Jis palaukė, kol pasibaigs partija, ir susibraukė savo žetonus. Šiaip ar taip, šiąnakt išlošė užtektinai, kad pietiniame krante galėtų išsinuomoti ką nors geresnio, aišku, jeigu jam ar jai prireiktų.

Kuperi!

Jam priėjus prie kasos, ji nutvėrė jam už alkūnės. Jis įsikniaubė jai į kaklą, auksiškai baltą, įsitempusį, ko gero, jos savikliovos pamatą.

Juodu ėmė kopti plačiais, kilimu užklotais laiptais. Vos ištrūkus iš Didžiosios salės, šurmulys nuščiuvo, ir staiga jis prisiminė, kaip kartą vaikystėje, kanoja plaukdamas Šventojo Antano užtakiu, pasuko už kyšulio – ir išsyk nuščiuvo grėsmingas čia pat esančių slenksčių glermėjimas. Jis ėjo per žingsnį kitą atsilikęs nuo Bridžitos. „Aš ką tik išsimaudžiau“, – tarė ji atsisukusi. Ji ėjo pasistrykčiodama. Vargu ar *Haraho* salėse kas nors būtų galėjęs pasigirti tokia ištverme. Ji buvo kaip niekad dalykiška. Kai jis bandė ją apkabinti lifte, ji atšlijo.

Palauk.

Lyg tas žodis būtų galėjęs viską paaiškinti.

Ko palaukti?

Mums reikia pasikalbėti. Ar tu čia apsistojai?

Ne.

Aišku, tu negali čia apsistoti, šiame viešbutyje.

Jis nieko neatsakė, ir juodu kilo tylėdami. Jo automobilis buvo paliktas prie *Cezario Rūmų*, ten jis galėjo apsistoti.

Buvo beveik pusė šešių, ir juodu nuėjo papusryčiauti. Jis žiūrėjo pro aštuonioliktojo aukšto langą, dangus buvo tamsus, rausvai raudonas nuo plieskiančių šviesų. Kuperis nepaklausė, kodėl, jos manymu, jis negalėtų apsistoti viešbutyje. Slėgė keista nuojauta, kad Bridžita ginkluota ir kad reikėtų pasisaugoti. Reikėjo žūtbūt atskleisti jos kėslus. Jeigu ji ruošė jam kokią staigmeną, protingiausia buvo nieko nekalbėti kazino pastate, kur visur sekė „dangaus akis". Jis susivokė, kad ji jau įviliojo jį į tokią vietą, kur jis nebeturės galimybės nei priešintis, nei jos kaltinti. Tad jis prašneko apie vyriškį, su kuriuo ji pietaudavo *Beždžionės* kepsninėje. „Kaip ten tas bičas, kuris turi ūkinių prekių parduotuvę..." – pradėjo jis. Užuot atsakiusi, ji papurtė galvą. „Kuo jis vardu? Tu man niekad nesakei. Ar jis gyvena Tahou? Gal todėl tu čia ir atsidūrei?" Ji vis kratė galvą, linktelėjo tik tada, kai jis paklausė, ar tas vyriškis iš *Beždžionės* čia.

Požeminėje *Cezario Rūmų* aikštelėje jis atsirakino kraislerį ir atidarė jai dureles iš kitos pusės. Apėmė jausmas, kad viskas – ir aplinka, ir silpnas apšvietimas – jam buvo pažįstama jau prieš dešimtį metų. Jis lėtai apėjo automobilį ir atsisėdo prie vairo.

Man reikia grįžti į Santa Mariją.

Ką? Ji staigiai atsisuko jo pusėn.

Ko tu išvažiavai? Kur tu nori mane įvelti, Bridžita?

Važiuojam iš čia kur nors kitur.

Ne.

Ar negalėtume nulėkti...

Aš dar nepasiruošęs lįsti į dienos šviesą.

Puiku. Ji lengvai perbraukė jam per ranką – nuo peties žemyn. Ką gi, matau, tu neišskydai.

Et, žemiau nebėra kur kristi, nesirūpink.

Ji pabučiavo jam į dešinę akį, paskui į kaktą, paskui į lūpas. Jis nesipriešino. Ji apkabino jį abiem rankomis. Jie nebesibučiavo. Jautėsi dar labiau suartėję, sukišę nosis žiūrėjo vienas kitam į akis. Tylėjo netardami nė žodžio, stengdamiesi vienas kito žvilgsnyje įskaityti nuoširdų atsakymą. Jis nenuleido nuo jos pavargusių akių.

Nevados viešbučio gatvė, po dvidešimties minučių. „Supažindinsiu tave su savo draugu, – tarė ji. – Noriu paprašyti tave vienos paslaugos..." Bevažiuojant ji papasakojo apie ūkinių prekių parduotuvės savininką, apie tai, kaip jis *Beždžionės* kepsninėje atpažinęs Kupą patį pirmąjį vakarą. Jis vardu Džilas. Ji skolinga jam krūvą pinigų, dirbanti jam. „Ar jis tavo meilužis?" Mudu seni pažįstami, tarė ji. Jis – lošėjas. Su juo būsią dar du vyrai, irgi pokerio lošėjai. Jie žiną viską apie Kuperį. Jie jau girdėję apie Kuperį dar prieš tai, kai jis pradėjęs lankytis *Beždžionės* kepsninėje. Kuperis tylėjo, kažką niurnėdamas panosėje, vos tramdydamasis: mielai būtų trenkęs kumščiu į priekinį stiklą, kiaurai jį pramušęs, lyg ten slypėtų Bridžitos kvailumas. Jie pasinaudojo ja kaip masalu, kad atviliotų jį į Tahou.

Jie pastatė automobilį, ir jis nusekė paskui ją į savaitinės nuomos būstų pastatą. Dideliame, beveik tuščiame bute sėdėjo trys vyrai. Bridžita supažindino juos su Kuperiu, ir vyrai iškart prašneko apie įvykį su Broliais, net primindami tą jo gėdingąjį mostą, kai jis dūrė pirštu į „dangaus akį", nepastebėjusią nė menkiausio jo suktybės įrodymo: toks jo apsukrumas jiems padaręs didelį įspūdį. Jis pažvelgė į Bridžitą, kuri lyg niekuo dėta spoksojo į savo rankas. Tuomet Džilas pasiūlė savo planą. Jis buvo sudėtingas, gerai apgalvotas, bet Kuperis iškart atsisakė. Atsistojo. Pečius užgriuvo nuovargis. Vyrai vienas per kitą plačiau aiškino sumanymą, tad jis pasijuto lyg pakliuvęs tarp plepių šėtonų. Jis pasitraukė į šalį – akis žilpino pro didelius langus plieskianti šviesa. Mintyse Kuperis perkratė tą akimirką, kai Bridžita automobilyje kaip niekur nieko prisipažino susijusi su šiais vyrais. Jis nė nenumanė, kas jie. Atrodė, lyg būtų neseniai čia atvykę. Buvo vyresni už jį, bet apie juos jis niekada nieko nebuvo girdėjęs. Kai jie pareiškė, kad nepriima jo atsisakymo, jis tik gūžtelėjo pečiais. Kartą jis jau padaręs klaidą savo gyvenime ir daugiau nebenorįs teptis rankų. Ir jis pasuko durų link. Vienas vyras čiupo jam už alkūnės, ir Kuperis, ūmai grįžtelėjęs, vos susilaikė nesmogęs. Jie to ir tikėjosi. Kai Kuperis atsidūrė prie durų, Bridžita priėjusi paėmė jį už alkūnės, už kurios čiupo vyriškis, lyg darydama užuominą, kad jis suvoktų skirtumą. Atsigręžęs per jos petį jis pamatė, jog visi trys vyrai stebeilija į jį, stovėdami to neapsakomai didelio kambario gale.

Kuperi, nejaugi tu man nepadėsi? Planas labai geras. Man brangus gyvenimas.

Ar šitas gyvenimas?

Aš turiu jam grąžinti skolą... Krūvą pinigų. Na, sulošk vieną partiją, ir baigta.

Jis nusijuokė jai į akis.

Ką, tu neloši? Ji ištiesė ranką, ir jis atsitraukė per žingsnį, kad ji neprisiliestų. Jis prisiminė, kaip ji čiulbėjo su draugu *Beždžionės* kepsninėje. Tokie šnekūs, tokie įdomūs vienas kitam.

Niekas čia tavęs nelaiko sugriebęs, tarė jis.

Tu nesupranti, Kuperi. Padėk man, neatsisakyk.

Dar pašnekėk.

Dažnai sapnuoju tokį sapną. Pati nežinau kodėl. Jau senokai sapnuoju. Įeini į kambarį, o ten – balti takeliai arba auga kristalai, ir sakai sau: liaukis, užrauk vieną kartą, pro pakaušį tau išlįs, jei neužrauksi. Kai pripranti, rauk neraukęs – neužrauksi. Pūti, kol užlūžti, net per sapną, nors ir žinai: kuo toliau – tuo giliau smegsi. Ak, kad galėtum užraukti.

Kodėl kalbi pašnibždomis?

O kaip tu *manai*? Argi ne tiesa?

Aišku. Jis vėl atsigręžęs žvilgtelėjo į vyrus kambario gale.

Labai seniai jį pažįstu. Bet dabar man gresia pavojus. Tu privalai man padėti. Tau reikia pagalvoti? Jis ir jo draugai... jie duos tau dar vieną dieną apsispręsti. Kaip kažin ką. Pagalvok. Neatsisakyk gerai neapgalvojęs.

Pavažiavęs pietine ežero pakrante, jis rado nuomojamą vasarnamį. Atvykus į Tahou, nei pyktis, nei nuovargis nesugebėjo jo atplėšti nuo Bridžitos. Vis dėlto, nors ir degdamas aistra, jis atmetė Džilo pasiūlymą. Jis galėtų padaryti tai, ko prašė tie trys vyrai, bet po to jis taptų jų įkaitu iki gyvos galvos. Sukčiaudamas su Otriu ir Broliais, jis žinojo, kad jie užkietėję vagys. Šie žmonės, priešingai, ketino apsukti sąžiningus lošėjus. Negana to, jie jau per daug žinojo apie jį. Jie pasirinko jį dar gerokai

anksčiau, nei jis apie juos išgirdo, gerokai anksčiau, nei jis pirmąkart pastebėjo Bridžitą kepsninėje. Jis *niekada* negalėjo pasislėpti nuo žmonių akių. Na o Bridžitai buvo skirtas vienintelis vaidmuo: pamoti pirštu, vinkstelėjus žaliu kaip jūros vanduo sijonu, ir atvilioti jį į Tahou. Jis atskleidė kitą jų romano pusę, kur meile džiaugėsi ir mėgavosi tik jis, bet ne ji. Jis susivokė pakliuvęs į spąstus, iš visų pusių suremtas glemžikų.

Vasarnamyje sučirškė telefonas. Skambino Džilas. Tik per jį Kuperis galėsiąs susisiekti su kitais. Turįs visą parą laiko apsispręsti. Jis padėjo ragelį. Vadinasi, jie žino, kur jis apsistojo. Sekė jį. Kuperis atsisėdo prie plastiku dengto stalo, žaisdamas virtuviniu peiliu: padėjo jį ant paties krašto ir ėmė stumdyti pirmyn ir atgal, lyg peilio svoris ir pusiausvyra galėtų padėti jam įminti tą lemtingąją mįslę, kad jis suvoktų, ką turėtų jiems atsakyti. Sąžiningai laimėti, sąžiningai pralaimėti. Gyvenimas, darbas, draugystė, meilė žmonėms kasdien pakiša tokių galvosūkių. Kiekvienas kompromisas turėjo savo kainą. Jis atsistojo, palikęs peilį pusiausvirą ant stalo krašto.

Bridžita buvo kitame krante, kažkur tame šviesų margumyne. Jeigu šią akimirką ji pasirodytų verandoje, išskėtusi savo balzganas rankas, trykštanti nuoširdumu, be jokios abejonės, jis apkabintų ją, nepaisydamas širdyje verdančios neapykantos, nors ir kaip tai būtų akivaizdžiai kvaila. Be jos jis nerado sau vietos. Dabar jos juokas skamba kažkur labai toli, be jo, visada stovėjusio šalia prigaravusiame vonios kambaryje, kai ji, džiovindamasi plaukus, pakreipdavo džiovintuvą, kad karšto oro srovė glamonėtų jos kūną. Jis ilgėjosi tų kasdienybės akimirkų, kai ramiu, žemu, šiurkštoku balsu ji vis ką nors pasakodavo, pabrėždama kiekvieną menkniekį, ilgėjosi tų valandėlių, kai lifte devynis, dešimtį kartų galėdavo žvilgtelėti į jos atvaizdą

briaunotame veidrodyje, ilgėjosi jos, nerimstančios šalia automobilyje, važinėjant pakrante, jos kojų, kurias ji užkeldavo ant prietaisų skydelio lyg dvylikametė mergaitė. Jis negalėjo be to gyventi. Buvo pasiruošęs viską dėl to paaukoti, nors ir ką turėtų statyti ant kortos.

Ir tuomet atsitiko keistas dalykas. Rytojaus dieną jis važiavo į Tahou papietauti. Svajojo galbūt kur nors susitiksiąs Bridžitą, tačiau viename restoranėlyje išvydo ne ją, o Klerę. Po daugelio metų. Liekną, rudai įdegusią, žemuoginio arbuto spalvos pečiais, tokio tamsaus gymio ir grožio nelyginant ruda gėlė, smalsaus veido, tarsi ji staiga būtų susimaniusi atrodyti ir elgtis kaip suaugusi. Ji puolė jam į glėbį, ir akimirksniu jis atpažino tikrąją Klerę, nė kiek nepasikeitusią per tiek metų. Įprastu mostu ji pasitaisė plaukus, ir jis apsižvalgė, lyg tikėdamasis kur nors pamatyti Aną. Deja, Anos nebuvo. Klerė atrodė pavargusi, ir jis palydėjo ją į viešbutį, pažadėdamas susiskambinti vėliau. Grįžęs į vasarnamį, atsigulė, bet miegas neėmė.

Klerę jis prisimindavo daugiausia raitą. Paprastai ją matydavo su grandykle rankoje, apynasriu ant peties arba klūpančią žolėje, įsispitrinusią į rainą gyvatę su raudonu apvadėliu ant kaklo. Ne kas kitas jį aptiko beveik sušalusį automobilyje, o Klerė. Jam ausyse vis dar skambėjo jos klyksmas. Jis buvo sustingęs ir negalėjo pajudėti. Vos kryptelėjęs galvą ir pramerkęs akį, pamatė merginą, iš visų jėgų plėšiančią automobilio dureles. Staiga ji dingo. Suprato, jog nieko neišeis. Jis sėdėjo sustiręs, bejėgis. Ir tuomet, kai vėl ėmė temti sąmonė, staiga jis atsipeikėjo – šoninį langelį dešinėje pusėje pramušė kirvis, tamsoje pažiro stiklo šukės, įstrigo į plaukus, ir ūmai į automobilį siūbtelėjo šaltas vėjas. Į vidų įlindo ranka, taip trūktelėjo dureles, kad atšoko ledo apkaustas, ir tuomet Klerė pabandė išvilkti jį pro šonines dureles.

Jis neįstengė ištiesti kojų, tad ji įlipo į automobilį, atsisėdo ant stiklo šukėmis nužertos sėdynės, perkėlė per jį kojas ir išspyrė dureles jo pusėje. Taip buvo lengviausia. Tuomet ji ištempė jį iš automobilio ir nuvilko per tamsų kiemą.

Dar tebemiegantį jį ištraukė iš lovos. Vyrai įstūmė jį į vasarnamio svetainę, pasodino į pintą krėslą, paskiau lipnia juosta pririšo prie paramsčių rankas. Valandėlę visi stovėjo aplink jį tylėdami. Tarpais atrodė, jog jis tebesapnuoja. Tuomet įėjo Bridžita. Vilkinti sijonu, pilku megztiniu – vakare Tahou mieste vėsoka. Ji atsisėdo šalia jo ant žemos taburetės ir palinko į priekį. Beveik prisikišo prie jo. Jis juto netgi jos kvėpavimą. Vyriškis, stovintis užpakaly jos, tarė: „Sudarom sandėrį, Kuperi, pasirink: arba tu dirbi su mumis, arba taip šonus pačiupinėsim, kad kanopas užversi.“ – „Nieko nauja“, – ramiai atsakė Kuperis.

Žingtelėjęs į priekį, Džilas uždėjo ranką Bridžitai ant peties, lyg ji būtų jo nuosavybė. „Tai va, porą mėnesių jos nebarškinsi, jei nedirbsi mums, nes turi „principus“. Tu esi sukčius, Kuperi. Privalai susimokėti savo dalį. O tuos principus mes iš tavęs išmušim.“ Jis griebė Bridžitai už gelsvų plaukų, bet tuojau pat paleido ir pasitraukė atgal, palikdamas juos vienu du.

„Žiūrėk, – tarė ji. Veikiau sukuždėjo. – Galiu tau duoti štai šito, tuomet beveik visiškai nejausi, ką jie tau daro.“ Delne ji laikė švirkštą. Ji palenkė švirkštą, ir skystis suteliūskavo: sakytum toks pat įtaisas kaip parkeris, kurį vartydamas matai, kaip nuo moters nuslysta juoda suknelė arba tunelyje dingsta traukinys. Žiūrėdama į jį, ji prisuko adatą. „Aš tau darau malonę... O gal tu sutinki dirbti su jais?“ Ji sudvejojo ir nutilo. Jis buvo įsitikinęs, kad vyrai nenuleidžia nuo jo akių. „Ar dulkiniesi su juo tik

užlūžusi?“ – paklausė jis. Kažkas taip smogė jam į veidą, kad jis nuvirto aukštielninkas drauge su krėslu, pakaušiu skaudžiai atsitrenkdamas į grindis.

Jie pastatė krėslą ant kojų. Dabar Džilas atsisėdo ant Bridžitos taburetės taip arti, kaip ji kad sėdėjo. Atsivėdėjęs alkūne trenkė Kuperiui į dantis. „Dabar taip lengvai neišsisuksi. Tarkim, kad visi mes vieno pero.“ Jis giliai įkvėpė oro – Kuperis pajuto judesį, bet nedrįso atitraukti akių nuo vyriškio lūpų, – ir tuomet ant jo užgriuvo Bridžita, prispaudusi jį visu kūnu, įsmeigė į sprandą adatą, sušvirkštė viską iki paskutinio lašo ir numetė švirkštą. Trys vyrai vos ne vos ją atplėšė nuo Kuperio. Jis tysojo ant šono prie židinio, kvaišalai mušė į galvą, susijaukė mintys. Santa Marijoje ji sakė jam: „Tai tau. Čia penkios vėliavėlės. Geltona – tai žemė, žalia – tai vanduo, raudona – ugnis, kurios mes turime saugotis.“

Daugiau jis nieko nebeprisiminė.

Moteris, kitados buvusi vardu Ana

Kai man buvo trisdešimt ketveri, aš atvažiavau į Prancūziją studijuoti Liusjeno Seguros gyvenimo ir kūrybos. Nusileidau Orli oro uoste, kur mane pasitiko mano draugė Branka, ir mes nuvažiavome į pietus, lėkdamos per tamsius priemiesčius, paskiau per miestelius, nelyginant šviesos blyksniai vienas po kito šmėkščiojančius pro šalį. Mudvi nesimatėme daugiau nei metus ir, be perstojo plepėdamos, dabar stengėmės atsigriebti. Branka buvo įsidėjusi pintinę su vaisiais, duona ir sūriu, ir mudvi suvalgėme beveik viską, iš vienos taurės užsigerdamos raudonuoju vynu.

Tulūzą pasiekėme apie vidurnaktį. Viskas dar buvo uždaryta, ir iki Demiu liko mažų mažiausia valanda kelio. Branka pasiūlė padaryti vingį ir užsukti į Barano bažnytkaimį, kur pagal jos firmos projektą buvo remontuojama senos bažnyčios varpinė, ir po keturiasdešimties minučių jau dulkėjome siauromis miestelio gatvėmis. Automobilį pastatėme šalia kapinių.

Savaime suprantama, automobilio bagažinėje ji turėjo lankinę lempą ir, ją išsitraukusi, nukreipė spindulių pluoštą į keistą smailiaviršūnį varpinės bokštą, iškilusį į tamsų dangų nelyginant ietis arba milžiniškas pupojas, nors man jis veikiau priminė kerėplišką vandens bokštą, į kurį mes laipiodavome vaikystėje. Vis dėlto tokio dar nebuvau mačiusi. Pastatytas tryliktame šimtmetyje, bokštas buvo sumanytas kaip spiralė, kaip sraigtas.

Neįprastų, įvijų formų, iš pažiūros lyg spiralė, savo įvijomis, vertikaliomis plokštumomis jis atspindėjo visas keturias pasaulio šalis. Mudvi apėjome tamsoje skendinčią bažnyčią. Kas ją suprojektavo ir kas pastatė? Pasak Brankos, kai kurie istorikai anksčiau skelbę, kad statytojams pakišusi mintį sraigės spiralinė kriauklės forma. Be to, kai kas aiškinęs, jog dailidės naudoję žalią medieną, tad lentos persikreipusios arba, galimas daiktas, susisukusios nuo stiprių vėjų. Mano draugė nekreipė dėmesio nei į žalios medienos, nei į stiprių vėjų teorijas. Brankos akimis, varpinė buvo turtingos vaizduotės architekto šedevras, penkiasdešimties metrų aukščio, „nelyginant ugnies pliūpsnis į padanges". Ji pridūrė, jog paskutinįsyk, remontuojant varpinę, kilus muštynėms vos nežuvęs vienas žmogus.

Mudvi vėl sėdome į automobilį ir nuvažiavome Demiu link.

Visą savo gyvenimą mėgau keliauti naktimis su kuo nors, dalytis įspūdžiais ir prisiminimais. Tas pomėgis tolydžio grįžti į praeitį, narstyti primirštus įvykius – tai lyg daugiabalsė daina, vilanela, nes vilanela neleidžia skubėti į priekį, suka ratus apie širdžiai mielas akimirkas. Pasak Nabokovo, knygą perpranti tik skaitydamas ją antrą kartą. Taigi keistoka įvija varpinės forma man pasirodė labai pažįstama ir artima. Nes mes gyvename vaikystės potyriais, kurie, ilgainiui susikaupę, aidu atsiliepia mūsų gyvenime, panašiai kaip kaleidoskope vis kitaip susidėsto stikliukai, daugmaž kaip vientisu monologu išsirikiuoja dainos su savo priedainiais ir rimais. Mūsų gyvenime istorijos tolydžio kartojasi – visos, be išimties.

Nė menkiausio pakelės žiburėlio nebuvo matyti kaimuose ir bažnytkaimiuose, pralekiančiuose pro šalį, tik mūsų automobilio priekiniai žibintai posūkiuose šlavė dviejų eilių kelią. Mudvi buvome vienintelės visame pasaulyje, šiame neįvardytame

ir neregimame krašte. Man patinka važiuoti naktį. Visa praeitis tau prieš akis. Švelniai, vos girdimai groja radijas. Pagaliau gali patylėti. Draugės ranka ant tavo kelio laiduoja, kad nesileisi pasroviui. Tave traukte traukia tamsios gyvatvorės.

***

Kiekvienąsyk, sugriaudėjus perkūnijai, prisimenu Klerę. Įsivaizduoju ją, patenkintą savimi, nors ji, kiek žinau, būtų galėjusi laimingai ištekėti. Vienas Henrio Vogano* eilėraštis sako, kad „po kauke slepiasi jausmai". Nežinau, ar taip ir yra iš tikrųjų, kaip iš tolo įsivaizduoju sesers gyvenimą ir Kupo ateitį. Mano gyvenimo tikslas raustis archyvuose, ieškoti istorijos ir meno potekščių, taip surikiuoti saujelės nepažįstamųjų padrikus ir painius veiksmus, kad galų gale išeitų nuoseklus pasakojimas. Savo pasakojimą aš visada pradedu nuo Klerės.

Tie, kurie gerai nepažįsta Klerės, galvoja, kad ji rimta tik todėl, jog raiša. Ji apraišo persirgusi poliomielitu: pamenu, kaip tuo metu ją mažytę tėtis nešiodavo iš vieno kambario į kitą. Kaip tik dėl to raišumo visi jai būdavo nepaprastai paslaugūs. Važiuojant tramvajumi arba Larkspuro keltu, vyrai pašokę siūlydavo jai atsisėsti. Tačiau Klerė niekada nelaikė savęs rimta. Mane, Aną, reikėtų laikyti rimtesne, nes aš visada tvirtindavau, kad privalu eiti iš anksto pasirinktu keliu. Daugeliu atžvilgių Klerė buvo avantiūristė, nežaboto būdo. Jos dienoraščiuose aprašytose kelionėse – raitomis, savaime suprantama, – minima daug draugų, mums visiškai nepažįstamų...

* Henris Voganas (Henry Vaughan, 1622–1695) – Velso metafizinis poetas ir gydytojas.

Sausio 7. Aplandžiojome visas uolas, beieškodami Kinio šuns. Jis amžinai keikdavo savo šunį, kad tave tas, kad tave anas, bet mes žinojome, kad jį myli. Mes išsiskyrėme ir patraukėme paupiais, vildamiesi surasti jį gyvą ar negyvą, nesvarbu. Jau nebe pirmą kartą taip ieškojome žvėrelių, bet paprastai aptikdavome sudraskytus, lyg sniege būtų vykusios nedidelės skerdynės. Galiausiai vakarop radome šunį, drebantį prie upelio, pakrantėje, ties Ričardsono vingiu. Jis niekada niekam nebuvo geras, išskyrus savo šeimininką, ir dabar jam pasirodė, kad aplink per daug žmonių. Mes pritūpę „paglamonėjome" jį, kaip būtų pasakiusi Ana. Kinis susupo Džordžą į antklodę, paskiau mes nuvedėme arklius prie vandens. Klausiausi, kaip jie geria, sriubt sriubt sriubt, daugmaž panašiai kaip išalkęs kūdikis, pripuolęs prie motinos krūties. Pasirodė elnias, dvylikaragis, – dieviškas. Apsižvalgė, iššokęs iš už medžių. Tikriausiai, klaidžiodamas vienas, Džordžas prisižiūrėjo tokių vaizdų. Kinis taip džiaugėsi, kad laikė šunį priglaudęs prie krūtinės ir visą kelią be paliovos plepėjo.

Spalio 3. Seni balti medžiai. Pasiėmę žibintą, vidury nakties nujojome į epušyną. Apsnūdę arkliai stūmėsi visa banda nelyginant potvynio banga. Dvi valandas niekur nesitraukiau, uosdama jų sprandus. Norėjau užlipti ant kokios kumelės ir numigti.

Gruodžio 5. Bobis turi tokią gležną merginą, kad ji nepakelia daugiau kaip vieno bokalo alaus. Bobio tėčiui mirus, ji įsliuogė į jo lovą ir apsikabino jį, netardama nė žodžio. Mėgstamiausia Bobio knyga – Melvilio Baltoji Striukė. *Tokius žmones kaip jis sunku perprasti.*

Darbe kartais elgiuosi kaip Klerė ir žvelgiu į pasaulį taip pat akylai kaip ji. Nė vienas paprastas skaitytojas neatpažintų mano sesers, man regis, netgi ji pati savęs, jeigu kada nors jai tektų atskleisti vieną kurią mano knygą. Mat aš pasikeičiau vardą. Galimas daiktas, skaitydama kokią vietą apie viduramžius, ji susižavėtų žąslų ir pavaržos aprašymu arba tikroviškai pavaizduota krypuojančia eisena, kokią turi vaikystėje poliomielitu persirgę žmonės. Tiesą pasakius, ji ne tiek raišavo, kiek krypavo, ir aš labai kruopščiai išnagrinėjau jos eiseną: kuo ji skiriasi lipant į kalvą, vaikščiojant žole arba einant šaligatviu, kaip ji sugebėdavo nuslėpti savo raišavimą, būdama svečiuose arba tarp nepažįstamų žmonių.

Kaip ir Klerė aš ėmiau rūpintis, ką valgau ir geriu, patyrimo išmokyta apsiriboti kruopščiai apgalvotomis porcijomis. Kartą perskaičiau vieno rašytojo esė – paprašytas įsivaizduoti idealią profesiją, jis atsakė, kad norėtų būti atsakingas už trumputę upės atkarpą, gal kokių dviejų šimtų metrų ilgio. Man regis, ši mintis būtų sužavėjusi Klerę, šiam rašytojui ji mielai būtų patikėjusi savo gyvenimą. Galimas daiktas, todėl, kad, gyvenant ūkyje, visos smulkmenos atrodo be galo svarbios ir išlieka atmintyje. Tikriausiai ji niekada nepamirš, kaip Kupas atskubėjo jos parvežti iš gimtadienio vaišių ir kaip juodu važiavo pakrante, tolumoje po geltonu dangumi dūluojant tamsiai violetinėms kalvoms. Ir dar, kaip jis stovėjo užlipęs ant vandens bokšto, o mudvi žiūrėjome į jį iš apačios. Ir nepamirš katino Kalniaus. Ir, ko gero, to keisto nutikimo su lape. Esu įsitikinusi, kad Klerė mokėtų nupiešti taurę vyno, duonos kampą ir luistą geltono sūrio tamsioje virtuvėje penktą valandą ryto mūsų vaikystės metais, prieš pat melžiant karves, ir netgi sugebėtų prisiminti, kaip garsiai spragsėdavo ugnis, vos užkūrus krosnį. Bet aš taip pat visa tai prisimenu.

Man rodos, aš galiu labai tiksliai įsivaizduoti daugelį dalykų, susijusių su Klere. Aš ją pažįstu. Kupą, priešingai, pažįstu nebent kaip dvidešimtmetį vaikiną, kurį buvau įsimylėjusi ir kuris peržengė jam leistiną suartėjimo ribą. Tai beveik savaime suprantama, ar ne? Našlaitis, jis augo kartu su mumis, seserimis, ankštame mūsų troškimų laukelyje. Jis išmokė mudvi, Klerę ir mane, tverti tvoras, masinti žuvis, upėn pabėrus trintų kaštonų. Visi tie dalykai, įpročiai mus labai suartino. Tačiau, brėždama Kupo gyvenimo kreivę, aš sustoju prie tos lemtingos akimirkos, kai tas drovus prašalaitis tapo mano slaptu mylimuoju ir – kokia likimo ironija! – atsiliepdamas į mano jausmą, pateko į bėdą.

Jaunuoliai, gamtos prieglobstyje užklupti vienas kito glėbyje, tėvas, pasinešęs nužudyti vaikiną, duktė, puolanti tėvą, – žvelgiant į praeitį, grynas menkniekis palyginti su tuo, ką galima pamatyti trijų ar penkių kvadratinių centimetrų Breigelio drobės lopinėlyje. Tačiau jis sugriovė visą mano gyvenimą. Aš buvau beprotybės liudininkė, pati išsikrausčiusi iš proto taikiausi stiklo šuke smeigti jam, suraižyti jam veidą, stengdamasi išsilaisvinti, kai jis laikė mane sugriebęs už kaklo. Man rodos, nėra pasaulyje dukters, kuriai būtų tekę tokią intymią akimirką atsidurti priešais tėvą, ko gero, pasinešusį iš jos išguiti ją apsėdusį šėtoną. Nors ir koks baisus buvo jo pyktis, širdies gilumoje jis tikriausiai mane mylėjo ir baiminosi dėl manęs. Tuomet aš taip nemaniau. Tuo metu, kai tėvas nešė mane iš trobelės, kai, nutvėręs už rankos, šlaitu tempė pakalnėn, man atrodė, kad mano krūtinėje tebeplaka Kupo širdis. Kai grįžome namo, aš staugiau. Jis nieko neaiškino Klerei. Netrukus jis mane įgrūdo į furgoną ir nuvažiavo pajūrio link, lyg atstumas būtų galėjęs sunaikinti tai, kas siejo mudu su Kupu. Aš vos spėjau susikrauti būtiniausius daiktus. Išplėšiau iš albumo mudviejų su Klere

nuotrauką, nugriebiau vieną jos dienoraštį. Žinojau, kad niekada nebegrįšiu.

Kad niekada nebepamatysiu Kupo.

Paskiau kažkur į pietus nuo San Chosė, užeigoje, kur užsuka pailsėti sunkvežimių vairuotojai, aš pasprukau. Pro vienas duris įėjau, pro kitas išbėgau ir įsiprašiau į sunkvežimį. Dingau. Ko gero, tik po dešimties minučių jis susivokė, kas atsitiko. Tikriausiai jis lėkė pajūrio greitkeliu, žiūrėdamas pro langus į kiekvieną lenkiamą automobilį, pranešė policijai, kad dingo duktė, ieškojo manęs tokiuose miesteliuose kaip Gilrojus, Santa Klara, San Chuan Bautista. Turbūt tik po kelių dienų grįžo namo. Tuo metu nežmoniška pūga, užgriuvusi kraštą, nuslinko tolyn nuo Petalumos kalvų. Dabar aš buvau bėglė. Ir Kupas, be jokios abejonės, paliko namus.

Kas gali atsigauti po tokių įvykių? Kartais pasitaiko netgi brandaus amžiaus žmonių, pavojingame gyvenimo kelio vingyje netikėtai tampančių čirvų valetu arba gilių penkake. Kažkas panašaus, man regis, nutiko ir mudviem su Kupu. Pasinėrę į savo paslaptis, valdomi savo pirmykščių jausmų, mes buvome nesuprantami aplinkiniams. Kaip ir Klerė, savotiškai visada susijusi su mūsų meilės istorija, Klerė, dėl to netekusi artimųjų.

„Vienas iš embrioninių dvynių be piktos valios gali įsiurbti kitą ir savo organizme išsaugoti pastarojo šlaunikaulio liekanas. (Gyvas likęs dvynys užauga ir subręsta; šlaunikaulis išlieka embrioninės stadijos.)“ Tą stebuklą aprašo Ani Dilard. O gal tokia ir yra dvynių būties esmė? Aš slepiuosi nuo savęs tos, kas aš buvau ir kuo buvau. Tačiau katra iš mudviejų mūsų šeimos istorijoje – gyva išlikusioji dvynė? Aš ar Klerė?

Katra priversta tylėti?

***

Tie, kurie žiūri į istoriją našlaičio akimis, ją mėgsta. O aš jau apie viską sprendžiu kaip našlaitė. Galbūt tapau archyvare, istorike todėl, kad man nežinoma mamos gyvenimo istorija, kad turiu tik bendrais bruožais apmestą jos paveikslą. Neieškosi – nerasi. Mano darbas – raustis tamsiausiuose Europos kultūros užkaboriuose. Mano žinomiausia studija – apie Ogiustą Makė*, vieną iš Aleksandro Diuma bendradarbių ir siužetų medžiotojų, kita – apie Žoržą Vagą**, mimą, tūkstantis devyni šimtai šeštais metais mokiusį pantomimos meno garsiąją Kolet, miuzikholuose vaidinusią melodramas. Aš darbuojuos ten, kur menas slapta susiduria su gyvenimu. Archyvai man – tai Utopija, yra pasakiusi viena poetė, ir mano pažįstami tikriausiai galvoja, kad šiuolaikinis gyvenimas man atrodo skurdus ir nelabai įdomus. Visai galimas daiktas. Pavyzdžiui, kai Rafaelis mane paklausė, kuriuo istorijos laikotarpiu aš trokščiau gyventi, atsakiau nesvarstydama: Paryžius, ta savaitė, kai mirė Kolet ir Žoržas Vagas pasirūpino, kad miuzikholų ir cirkų asociacija atsiųstų tūkstantį lelijų į jos valstybines laidotuves. ...Aš norėčiau ten atsidurti, pasakiau jam, vilkėti marškinėliais *Contre Sainte-Beuve*, Palė Ruajalio parke žiūrėti į butą antrame aukšte, kur „širdingai parinkti žodžiai nebesirikiuos melsvo popieriaus lape, žydrai lempai šviečiant".

Žoržas Vagas, mokęs Kolet pantomimos, išmokė ją dviejų svarbių dalykų. Jis pastebėjo jos slaptą talentą – tai, kad ji sugeba ne vien tik žodžiais išreikšti save. Jis pamatė, kad ši moteris turi ir kitokių sugebėjimų. Ji turėjo tokią pat raiškos galią netgi tylėdama. Jis imdavo ją už parankės, juodu eidavo pasivaikščio-

* Ogiustas Makė (Auguste Maquet, 1813–1888) – Aleksandro Diuma bendraautoris, padėjęs rašyti romanus „Grafas Montekristas", „Trys muškietininkai", „Po dvidešimties metų" ir kt.

** Žoržas Vagas (Georges Wague, 1874–1965) – garsus prancūzų mimas.

ti kuo toliau nuo žmonių – po Natali Barni* parką: kai tik ji imdavo kalbėti, jis pridėdavo pirštą jai prie lūpų, o ji sužaibuodavo savo išraiškingomis akimis, ieškodavo atsakymo jo veide. Jis bejėgiškai nuleisdavo ranką, lyg pasiduodamas, tad ji suprasdavo, kad jis neketina jos šokdinti pagal savo dūdelę, ir juodu eidavo toliau. Jis pasakodavo jai, kad mimai paprastai gyvena ilgiau. Visa kita, ką jis sakydavo, jau būdavo jai žinoma. Niekas nesuteikia tiek pasitikėjimo savimi, kaip kaukė. Užsidėjusi kaukę, ji galėdavo pagražinti save, persikelti bet kur, bet kokiu pavidalu.

Šitaip aš sužinojau, kad kartais mes einame į meną, trokšdami jame pasislėpti. Jame galime rasti išsigelbėjimą trečiuoju asmeniu. Visiškai kaip *Vargdieniuose*, kur tikrajame to meto Paryžiuje Viktoras Hugo padovanoja Žanui Valžanui pramanytą gatvelę, kad jis turėtų kur prisiglausti, pasislėpti nuo persekiotojų. Kaip vadinosi ana pramanytoji gatvelė? Jau nebeprisimenu. Aš atvykau iš Divisadero gatvės. Ispanų kalbos žodis *divisadero* reiškia „skyrimas, dalijimas“, tuo vardu ir buvo pavadinta gatvė, kitados skyrusi San Fransisko miestą nuo Presidijaus laukų. Galimas daiktas, tas žodis kilęs iš veiksmažodžio *divisar*, tai yra „stebėti ką nors iš tolo“. (Netoliese yra aukštuma, irgi vadinama *Divisadero*.) Taigi vieta, iš kur galima žiūrėti į tolumas.

Man regis, tą ir darau. Iš tolo stengiuosi įžiūrėti tuos, kurių netekau, tad matau juos visur. Netgi čia, Demiu, kur kadaise gyveno Liusjenas Segura, kur „aš perdarau save / išlyginu susimetusią skarelės raukšlę“.

Netgi šiandien negaliu suvokti, kas paskatino mane susidomėti Liusjeno Seguros gyvenimu, kas man įkvėpė norą apie jį ra-

* Natali Barni (Natalie Clifford Barney, 1876–1972) – amerikiečių poetė, Prancūzijoje suradusi antrąją tėvynę.

šyti. Kas paskatino mane raustis Berklio archyvuose, tirti Žero departamente išmintus jo gyvenimo takus. Buvau skaičiusi to prancūzų rašytojo kūrinių, studijuodama Randolfo-Makono moterų koledže. Svarbiausia, vėliau Berklio universiteto Bankrofto bibliotekoje išgirdau jo balso įrašą: jis įrašė savo eilėraščius, skaitydamas juos į lakuotą skardinį piltuvą tarytum į didelę nepažįstamojo ausį. Tas Prancūzų akademijos įrašas, padarytas dvidešimtojo amžiaus pradžioje, – matyt, Segura stovėjo per toli nuo mikrofono, tad iš arti buvo girdėti kažkas panašaus į bangų mūšą ar ugnies pleškėjimą. Vis dėlto klausydamasi išgirdau jo balse lyg sielvartingą aimaną: šitaip kartais, žiūrint žinių laidą, iš lėtų karaliaus judesių galima nuspėti jo negalią. Prisimenu, kad tame ritinyje, be eilėraščių, Liusjenas Segura skaitė kažką apie tėvą – veikiau patėvį, – laikrodininką, ir tuomet aš pakėliau akis nuo užrašų, profesoriaus Vėberio paskaitos apie valstiečių gyvenimą konspekto, ir ėmiau įdėmiau klausytis. Jo balse buvo justi švelnumo, drovumo gaidelės. Lyg kalbėtų apie sudužusią meilę – artima mano širdžiai tema. Ligi šiol žinojau nebent apie jo keistą išsiskyrimą su artimaisiais: gyvenimo saulėlydžiu pasiturintis, pagarsėjęs, jis sėdo į arklio traukiamus ratus ir dingo. Jo sielvartingas balsas nedavė man ramybės. Išvykau į Prancūziją ir apsistojau tame name, kur jis praleido paskutines savo gyvenimo dienas. Surinkau jo aprašytus kraštovaizdžius. Apvaikščiojau visas apylinkes. Plaukiojau artimiausiame upelyje, klaidžiojau alėja. Sutikau Rafaelį.

Pasprukusi nuo tėvo iš užeigos netoli San Chosė, kur užsuka pailsėti sunkvežimių vairuotojai, aš, kitados vadinama Ana, po septynių minučių įlipau į pietų link važiuojančio automobilio

kabiną. Keliavome visą naktį, drovus juodaodis, vairuojantis furgoną šaldytuvą, galvojo įlaipinęs prancūzaitę. (Aš nenorėjau nei kalbėti, nei ką nors jam aiškinti.) Retkarčiais stabtelėdavome pavalgyti, nors baimės veržiama gerkle aš negalėjau nuryti nė kąsnio. Sėdėdama pakelės užkandinėje, žiūrėdavau, kaip jis šveičia meksikietiškas *guacamoles* ir įdarytus pipirus, o televizijos oro žinių laidos skelbė, kad šiaurės Kaliforniją užgriuvo neregėta pūga ir lijundra. Buvo giedra saulėta popietė, kai mudu su Kupu buvome verandoje, staiga nuščiuvo vėjas, sugriaudėjo perkūnija, o štai kitą dieną sėdžiu prie vieno stalo su šiuo mandagiu nuoširdžiu nepažįstamuoju. Aš tylėjau. Iš mano lūpų neišsprūdo nė vienas angliškas žodis, ir, mums kertant Didžiąją vidurio lygumą, kalbėjo vien sunkvežimio radijas.

Kalifornijos vidurio slėnis, kuriuo dabar važiavome, kitados buvo bekraštė gėlių jūra. Džonas Mjuras jį aprašė kaip „begalinį stepukų kilimą, tokį nuostabiai tankų... kad sulig kiekvienu žingsniu sutrypi mažų mažiausia šimtą gėlių". Kartais visą kraštą užliedavo jūra. „Visas Slėnis virto vandenynu. Diduma žmonių prigėrė. Kai kas bandė gelbėtis plaukte, bet juos pasivijo varlės ir lašišos ir visus surijo. Iš mirties nagų pavyko išsisukti tik dviem žmonėms, bangų nuneštiems į kalnus", – skelbia maidu genties padavimas apie Didžiosios vidurio lygumos kilmę. Atklydę keliautojai upes pavadino Sakramentu ir Mersedu*. Sakramentas. Malonė. *Pakrančių brūzgynuose* medžiotojas Kitas Karsonas spendė spąstus kailiniams žvėreliams. Tai buvo grasus laukinis kraštas, knibždėte knibždantis ginkluotų plėšikų ir vagių, tokių kaip Choakinas Murjeta (gyręsis valgęs strutieną), Džonis Sontagas, *Tres Dedos* (Tripirštis Džekas), broliai

* Malonė (*isp.*).

Daltonai. Jie šlaistėsi aplink Viseiliją, nūnai apsnūdusį nuobodų miestelį. Iš glaustų istorijų mes sužinome, jog ten, kur dabar tvyro ramybė, virė audringa praeitis.

Mūsų dienomis šitas lėkštas, atšiaurus kraštas išraižytas geležinkelių ir nepaprastai simetriškų kanalų, lyg Dievas būtų nuleidęs žemėn tam tikrą schemą, ir ne be reikalo. Štai Pikslio ir Portervilio gyvenvietės, išsimėčiusios ant žemų kalvų, štai Batonvilio ir Tulario žiburiai. Kartą Kupas pergulėjo su viena tulariete, nors apie tą pašėlusią, įtampos kupiną naktį vengdavo užsiminti. Jis „gulėjo" su tulariete, kaip „gulėjo" su manimi. Mudu prakeikti, ir to prakeikimo dar niekas neatšaukė. Kas nors, išnėręs iš praeities, visada gali apie mane pasakyti: „Šios moters gyvenime juoda dėmė." Tačiau vargu ar tai įmanoma. Giminė saugo savo paslaptis. Apie Vidurio slėnio praeitį sklando nebent migloti gandai: girdi, čia būta anarchisčių, paskelbtų už įstatymo ribų, ir tokio pasiutėlio Judžino Ki, kuris, tapęs Tulario šerifu, nukirtęs kairę ranką Tripirščiam Džekui ir per Vels Fargą nusiuntęs ją į Viseiliją kaip savo pergalės įrodymą.

Tą dieną mūsų sunkvežimis riedėjo buvusios jūros dugnu. Mes lėkėme pro vaismedžių sodus, kartais nerdami į lietaus šuorus. Vėliau aš perskaičiau visą Didžiosios vidurio lygumos istoriją, apie galvijų kaimenes, varomas į Faulerio mazginę geležinkelio stotį, apie žavų ir nepakartojamą Alensvorto miestą. Skaičiau *Aštuonkojyje**, kur Tularis vadinamas Bonerviliu, skaičiau apie imigrantų bangas, atūžusias su savo skambiomis kalbomis – tagalogų, ispanų, italų, kinų ir japonų – apie tai, kaip jie rausė drėkinamuosius kanalus, pelkynus paversdami sodais, arba, kaip ir mano senelis iš motinos pusės, nuogi, suplukę nuo

* „Aštuonkojis" – amerikiečių rašytojo F. Noriso (Frank Norris) nebaigta trilogija, istorinis romanas apie kompanijų įsigalėjimą Kalifornijoje.

nepakeliamo karščio, aptekę nafta, kai dirbo kasyklose ties Asfalto kalnagūbriu. Dar viena vietovė pasaulio žemėlapyje, pavadinta pagal ten išgaunamą mineralą. Ar daug tokių vietovių iš viso? Man regis, kur kas daugiau negu tų, kurios pavadintos karalių vardais.

Man buvo šešiolika, kai, pabėgusi nuo tėvo, leidausi keliais į pietus su Kupo širdimi krūtinėje. Ir šitaip, rodos, keliavau dešimt metų, visada tarp svetimų, vieniša, be artimų draugų, vienatvėje iš lėto ugdydama pasitikėjimą savimi. Tačiau pirmosios savo kelionės metu, sėdėdama erdvioje furgono šaldytuvo kabinoje, spoksojau rydama akimis viską aplink, taigi visa tai, kas susitvenkė manyje, išsisklaidė nuo naujų įspūdžių griūties. Per Kalifornijos radiją skambėjo Bako Ovenso* *Under Your Spell Again* – prarijau ir ją. Pasprukusi nuo tėvo iš pakelės užeigos prie greitkelio I–5, kur užsuka pailsėti sunkvežimių vairuotojai, įšokau į šitą kabiną, ir man pasisekė: furgonas važiavo į krašto gilumą, Mersedo link, o paskiau devyniasdešimt devintuoju greitkeliu suko į pietus. Čia buvo mažiausia tikimybė susitikti su tėvu. Važiavome į Deinubą, kur jis vėl šveitė meksikietiškus patiekalus, paskiau – Katlerio ir Viseilijos link. Temstant mano paslaptingas naujasis draugas užsiminė apie vieną vietovę vakaruose, kur galėtume pailsėti. Mėnesienoje ilgokai važiavę pro apelsinmedžių plantacijas, paskiau – palei valstybinio kalėjimo tvorą, galiausiai atsidūrėme Alensvorte, ištuštėjusiame mieste, gyventojų apleistame daugiau nei prieš keturiasdešimt metų. Mudu ten buvome vienui vieni.

Tą vėlyvą valandą sugebėjau įžiūrėti nebent kokių dvidešimties namų kontūrus. Privažiavę sustojome už jų, ir jis išlipo pali-

* Bakas Ovensas (Alvis Edgar Buck Owens, Jr., 1929–2006) – amerikiečių dainininkas ir gitaristas.

kęs mane miegoti kabinoje. Išsitiesiau ant senos odinės sėdynės. Tai buvo paskutinė mano jaunystės naktis. Gulėjau atviromis akimis. Tamsoje girdėjau ūkiant nakties paukščius. Po manimi kiaurą naktį virpėjo traukinių drebinama žemė.

Rytą nuėjau pasivaikščioti po apleistą pulkininko Alensvorto miestą tarp gražių pastelinių namų. Mudu apvaikščiojome visus namus, apžiūrėjome visas verandas užlipę laiptais, perskaitėme visas iškabas, tūkstantis devyni šimtai dvyliktais metais iškabintas ant parduotuvės, viešbučio, mokyklos, bibliotekos. Žiopsodami pro langus, pastebėjome seną pianolą, Linkolno portretą. Jis prisipažino, kad važinėdamas visada tam tyčia užsuka į Alensvortą, kadaise juodaodžių įkurtą, buvusią mazginę geležinkelio stotį. Mes grįžome prie sunkvežimio, stovinčio medžių paunksnėje, ir netrukus greitkeliu leidomės toliau. Buvo ankstus rytas, ir pažeme nelyginant debesys draikėsi rūkas. Pro nuleistus langus girdėjome paukščių giesmes, virš balto ūko skersai kelio šaudė raudonsparniai juodieji strazdai.

Jis kalbėjo su manimi angliškai, bet aš visą laiką tylėjau. Kartais pratardavau vieną kitą žodį ispaniškai, motinos gimtąja kalba, arba prancūziškai, nors mokėjau tik pradmenis. Jis suprato, kad mane ištiko kokia nors nelaimė, kad mano širdis sužeista. Tačiau šnekėjo be perstojo, pasakojo apie pulkininką Alensvortą ir traukinius, nuo tūkstantis devyni šimtai šešioliktų metų nebesustojančius juodaodžių bendruomenės geležinkelio stotyje. Matyt, jis suvokė, kad aš viską suprantu, nes kalbėjo nesivaržydamas ir nelaukdamas atsakymo. Tą paskutinį rytą, kurį praleidau drauge su juo, vienu tarpu jis prašneko apie knygas ir apie tai, kaip jos paveikia mūsų gyvenimą, ir pacitavo, jo nuomone, pačią gražiausią ištrauką. „Perskaitę šiuos puslapius, sužinosite, ar aš būsiu savo likimo valdovas, ar šį vaidmenį atliks kas nors

kitas.“* Dabar aš žinau, kieno plunksnai priklauso šie žodžiai, bet tuomet nežinojau ir, netyčia juos aptikusi, apstulbau ir pirmą kartą gyvenime apsipyliau ašaromis.

Beikersfilde jis mane išleido, įkišęs truputį pinigų man į kišenę. Aš nuėjau tuščiomis gatvėmis: prieš akis man buvo visas gyvenimas. Per visą kelionę jis nė nebandė manęs paliesti. Sunkvežimiui sustojus, aš jį pabučiavau. Tai buvo paskutinis kartas, kai nuoširdžiai bučiavau žmogų. Vėliau dievaižin kiek laiko nieko nesu bučiavusi. Tarpais atrodydavo, kad mane į pietus vežė pats ponas Alensvortas.

Štai ką aš norėčiau kada nors papasakoti Kupui – gal laiške, gal telefonu. Tačiau jis, mano pirmoji meilė, tada man buvo jau žuvęs, o aš buvau toli, kitame savo gyvenime.

* Anglų rašytojo Čarlzo Dikenso romanas „Deividas Koperfildas“.

Ant vardo suklupus

Prireikė dviejų dienų, kol Aldas Vea aptiko Kupą pagal Klerės duotą telefono numerį. „Tai vasarnamis Tahou ežero pietiniame krante, – pranešė jis. – Tikriausiai nuomojamas."

Klerė sustabdė automobilį kalvos pašlaitėje. „Vasarnamis" pasirodė besąs nevertas to žodžio. Palypėjusi laiptais, ji pašaukė Kupą vardu. Atsidūrusi priebutyje, pro atviras duris ant grindų pamatė kniūbsčia tysantį kūną prie pintinio krėslo pririštomis rankomis. Kupas visada buvo stiprus, tačiau dabar atrodė, kad jam kažkas būtų nuleidęs daug kraujo. Jis nebuvo praradęs sąmonės ir apmaudžiai žiūrėjo į ją. Pavertusi jį, ant kaklo pastebėjo mėlynių. Buvo aišku, jog primuštas jis gulėjo jau senokai.

Kai greitosios pagalbos gydytojai atvažiavę apibėrė jį klausimais – kas jus primušė? kur labiausiai skauda? ar tebeskauda galvą? – jis tik numojo ranka. Klerė jiems pasakė, kad ji pabūsianti su juo. Taip būtų geriausia, pritarė jie, jam prireiksią pagalbos. Jie išvyko, o ji liko budėti šalia, žadindama kas dvi tris valandas, kaip patarė gydytojai, tolydžio tikrindama jo savijautą. Vėliau jis pabudo nežadinamas, ir ji atnešė jam minkštai virtų kiaušinių. Jis jau galėjo kalbėti, bet bandė nemokšiškai išsisukinėti nuo atsakymų. Ji prisiminė, kaip jis sutrikęs nusišypsojo, kai ji apkaltino jį vaikščiojant gangsterio eisena. Tai buvo vos prieš dvi dienas.

Kas atsitiko? Ar kas nors susiję su tavo darbu?

Darbu? – abejingai pakartojo jis. Paskiau: kokiu darbu?

Pokeriu.

Ji stebėjo, kaip jis ieško atsakymo, ieško, lyg būtų pametęs kokį daiktą, pieštuką ar žiebtuvėlį. Jai dingtelėjo mintis, kad jis nesuvokia, ko ji klausia.

Kuperi, juk tu loši pokerį.

Jis išsiviepė, lyg juokdamasis.

Tu lošėjas. Kaip tu manai, kas tu toks esi? Ar žinai, kuo aš vardu?

Jis neatsakė.

Ar prisimeni mane? Prisimeni Aną?

Ana, nutęsdamas pakartojo jis, lyg mokydamasis tarti negirdėtą žodį.

Ačiū, Ana, tarė jis, kai ji nukėlė nuo stalo padėklą, ant kurio jam atnešė lėkštę su kiaušiniais.

Gotraskhalana – tai žodis, kuriuo sanskrito poezijoje kreipiamasi į mylimą asmenį netikruoju vardu, ir, pažodžiui išvertus, reikštų: „ant vardo suklupus." Jis dažnai pasitaiko Restauracijos laikų Anglijos šeimyninėse ir meilės komedijose, kurias surinko eseistas Vendis Donigeris. Šis kalbinis atvejis atskleidžia, kaip žmogaus smegenyse vyksta tikrovės ir troškimų sąveika. Tad, Kupui logiškai padarius išvadą, jog ji vardu Ana, netikėtai atsivėrė kelias, kuriuo Klerė niekada nebūtų sugalvojusi leistis. Nebent šią akimirką, tarė ji sau, nebent malonumo dėlei.

Jai pasirodė, kad Kupas prarado atmintį, Kupas, su kuriuo kartu augo. Nesutrikusi atrodė tik motorinė veikla. Ji išvažiavo maisto, nusipirko kortų malką ir *Sharpie* markės žymeklį. Dalyk, tarė ji, grįžusi į vasarnamį, ir jis tučtuojau mikliai suskirstė

penkiasdešimt dvi kortas į keturias lygias krūveles. Tačiau nežinojo, ką daryti toliau, kol ji neišaiškino pagrindinių lošimo taisyklių. Jis beregint jas suvokė. Dėjosi į galvą viską, ko jį mokė Klerė, bet, kai ji pasiūlydavo jam pasirinkti vieną iš dviejų galimybių, jis sutrikdavo. Vis dėlto, rytojaus dieną, kai bandė pataisyti Kupą suklydus dėl vardo, susidūrė su sunkumais. Mes įsimename tai, ką išmokstame pirmiausia.

Praradus atmintį, ko vertas troškimas, nedavęs ramybės Kupui? Kas iš jo beliko? Dingo taip meistriškai išugdyti, manija virtę įgūdžiai, o drauge su jais – tragiškai išdilo visa autobiografija. Tad kas nors, matydamas jį šiame vasarnamyje keturpėsčia ropojant plonyčiu kilimu, tikriausiai pagalvotų, kad stebi, kaip kūnas deda pašėlusias pastangas geisdamas nelyginant nagas įsikirsti į kitą kūną. Kelioms valandoms praslinkus, jis jau nebesuvokia, ko neteko, kūno funkcijos nuslopo, smegenys nesiunčia netgi užuominos apie tai, ko jis taip karštai troško. Jis griūva į viengulę lovą, pasineria į išganingą miegą, nesuvokdamas, kas dėjosi visą savaitę, nesuvokdamas, kodėl jis sužeistas, net negalvodamas apie kerštą. Pradingo visi norai ir įkyrios mintys. Liauka, vadinama hipokampu*, išsijungia – ir mes nublokšti į nebūtį.

Dabar veidai jam nieko nebesako, atrodo kaip šešėliai žolėje. Kas ta moteris, sėdinti greta? Kita moteris lipa iš lovos. Kada tai buvo? Prieš akis vaizdas: jis tempia ją po dušu, jos gelsvi plaukai patamsėja aplink veido ovalą, jis nesugeba tos moters susieti su kuo nors – namu, gatve. Jam patinka būti su ja mažyčiame

* Hipokampas, arba Amono ragas, – jūrų arkliuko dydžio liauka, esanti žmogaus smegenyse.

vonios kambaryje, patinka jos tingumas. Dar nenusišluosčiusi, ji atitraukia stalčių, išsiima džiovintuvą, iš pradžių nukreipia karšto oro srovę į ranką, paskiau į plaukus, kurie džiovinami pamažu šviesėja, plaikstosi lyg vėjo siūbuojami javai. Jos veidas atrodo visiškai kitoks su puria šukuosena. Ji perleidžia karšto oro srovę per kūną, paskiau išplėšia laidą iš sienos, ir jis išgirsta, kaip, ščiūvant džiovintuvui, išsijungia pasąmonės pelengatorius.

***

Naktį ji atsikeldavo ir, priklaupusi prie lovos, žiūrėdavo į jį, klausydavosi jo kvėpavimo. Stengdamasi nekreipti dėmesio į mėlynes ir kelias dienas neskustą barzdą, bandė prisiminti, kaip jis atrodė tada, jaunystėje. Kupas. Pusę savo gyvenimo ji praleido drauge su Kupu ir Ana ir dabar šiame mėnesienos užlietame kambaryje matė nebent jo miglotą šešėlį. Jai bežiūrint, jis atsimerkdavo, ir ji suvokdavo, kad jis nieko nebeprisimena. Atrodo, lyg jos ir nebūtų kambaryje. Gal nori vandens? Noriu. Še. Ji prikišdavo stiklinę prie jo sukepusių lūpų.

Jie eidavo iš lėto pasivaikščioti po kalvas už vasarnamio. Kai Kupas išeidavo vienas, ant jo rankos ji užrašydavo žymekliu savo mobiliojo telefono numerį. Vieną vėlų vakarą, kai jis buvo ką tik išėjęs, kalvos papėdėje nuo priebučio ji pamatė automobilio šviesas ir tris vyrus, kopiančius laiptais į vasarnamį. Jie nustebo, ją išvydę. Kai jie pasiteiravo Kupo, ji apsimetė, kad jo nepažįsta. Buvęs nuomininkas paskubomis dingęs iš miesto, pasakė ji, palikęs netgi kai kuriuos savo daiktus. Dabar ji nuomojanti vasarnamį. Ji pasakė jiems savininko pavardę, kurią jai minėjo Vea. Jie paėmė Kupo daiktus, pažadėję, kad, galimas

daiktas, dar atsilankys, jeigu jis grįžtų. Ji iškart paskambino Vea ir papasakojo, kas atsitiko, ką ji rado vasarnamyje ir kad tie trys vyrai, be abejo, vos nenužudę Kupo. „Gerai, Klere, sėskit abu į automobilį ir dinkit iš vasarnamio. Važiuok, kur nori, tik nepradėk logiškai protauti."

Juodu išvažiavo, kai tik Kupas parėjo, ir nulėkė per Nevados dykumą. Sustodavo tik išalkę ar pavargę, kartais naktį, kartais karščiu alsuojančią popietę. Ji nusipirko poliaroidą ir fotografavo kiekvieną vietą, kur jie sustodavo. Tikėjosi, kad nuotraukos padės jam įsiminti dabartį. Padėdavo aparatą ant automobilio gaubto, nuspausdavo uždelsto valdymo mygtuką ir, tekina pribėgusi prie Kuperio, laukdavo, kol, spragtelėjus užraktui, jie vėl galės pajudėti iš vietos. Tos kelios tariamo artumo sekundės nepaprastai prailgdavo, jie stovėdavo užsimerkę, į akis negailestingai plieskiant saulei.

Ar prisimeni, kaip reikia vairuoti?

Regis, gana paprasta.

Kas be ko, žinoma. Jei moki dalyti kortas, vadinasi, moki ir vairuoti.

Juodu susikeitė vietomis. Kupas pakreipė veidrodėlį, norėdamas pasižiūrėti į veidą, išmargintą mėlynėmis ir jodo dėmėmis, paskiau vėl nusuko, lyg būtų aiškiai pamatęs, kas jis toks. Ji atsirėmė į dureles, įsitikinusi, kad jis kaip niekur nieko perjungia pavaras ir sankabą. Ji vėl pasijuto esanti penkiolikos metų, ir jis moko ją vairuoti.

Ji ėmė svarstyti, kur jie galėtų nuvažiuoti. Kupui grėsė pavojus, bet ji nenumanė, ar jam nesaugu tik Tahou mieste. Ji nežinojo, ar platus jo pasaulis. Prisimindama, kad Vea patarė jai važiuoti, kur nori, ji liepė Kupui sukti atgal, jie grįžo į Kaliforniją ir leidosi į šiaurę pro buvusių aukso ieškotojų mies-

telius. Ji nusipirko vietos žemėlapį ir kalvynuose surado tokį miestelį, Hasą. Nusigavę ten popiete, jie apsistojo mūriniame dviejų aukštų viešbutyje. Laisvas buvo tik vienas kambarys, tad juodu apsigyveno drauge. Kai Kupas nusivilko marškinius, ji pamatė, kad mėlynės, kuriomis nusėta krūtinė ir rankos, kraupiai pageltonavo. Nuo tos akimirkos, kai jie išvyko iš Tahou, jis nė karto nesiskundė skausmais. Ji prisiminė absorbiną, arklių tepalą, kurį jiedvi su Ana vartodavo vaikystėje: jos vadindavo jį kaubojų kvepalais. Klerė užleido lovą Kupui ir įsitaisė ant sofos. Juodu tylėjo, atstu vienas nuo kito užtamsintame viešbučio kambaryje, – lauke dar buvo šviesu.

Kaip jautiesi?

Gerai.

Po kelionės jai vis dar spengė ausyse.

Papasakok man apie save, Ana. Kaip mudu susipažinome?

Ji tylėjo.

Tu žinojai, kad aš moku vairuoti.

Ką?

Tu sakei, kad aš moku vairuoti.

Taip, beveik visi moka vairuoti.

Aš buvau lošėjas.

Taip, tu pats man sakei aną dieną, kai mudu susitikome.

Stojo tyla, ir Klerė pabandė sugrąžinti jį į praeitį. Prisimeni lapę?

Lapę...

Juodu nutilo. Matyt, jis užsnūdo. Kupo klausimas „Kaip mudu susipažinome?“ nudegino ją kaip ugnis. Ana, Kupas ir Klerė. Jie visi trys, kaip ji buvo įsitikinusi, – tai trijų dalių japoniška

širma, kiekvienas – nepriklausomas, tačiau, būdamas drauge su kitais dviem, atskleidžia ypatingas savybes arba duoda kitokį toną. Tos širmos, jos akimis, jai bylojo kur kas daugiau negu įrėminti Vakarų paveikslai, išplėšti iš konteksto. Visų trijų likimai, be abejo, buvo susiję, nors ir kur jie būtų atsidūrę. Kupą įsūnijo šeima taip pat, kaip įdukrino Klerę, kai paėmė ją iš Santa Rosos ligoninės ir drauge su Ana parsivežė namo. Našlaitis ir mainais paimtas vaikas... nuo tos akimirkos visi jie augo kaip viena šeima. Ji nugyveno su Kupu svarbiausius savo gyvenimo metus ir niekada nebūtų galėjusi jo atsižadėti.

Pasikėlusi ji priėjo prie lovos: prieblandoje, pro užtrauktas užuolaidas vos smelkiantis popiečio šviesai, jo veidas atrodė pageltęs. Jis vėl atsimerkė, pažvelgė į ją, pažvelgė į tuštumą, pagalvojo ji. Jo lūpos buvo sukepusios. Kambaryje nebuvo vandens. Nei čiaupo. Dušas buvo koridoriaus gale. Pasiseilėjusi pirštus, ji suvilgė jam lūpas ir pamatė, kad jis lyg stengiasi kažką nuryti. Jai nespėjus atitraukti rankos, jis griebė jai už riešo ir valandėlę palaikė. Ana, tarė jis. Ne, tarė ji. Ne, ne Ana.

Grįžusi prie sofos, ji atsisėdo šonu į jį, bandydama prisiminti, apie ką jis kalbėjo aną dieną, kai juodu susitiko restoranėlyje. Jis užsiminė, kad turi rūpesčių. „Prispaudė bėda“, – lyg tarp kitko tarstelėjo jis.

Ar tu vis dar loši? – tuomet paklausė ji.

Dabar tik kartą kitą per savaitę. Anksčiau lošdavau kas naktį.

Man toks gyvenimas nesuvokiamas... kokia iš jo nauda.

Lošimas – tai kaip kiekvienas mėgstamas darbas. Kai kam nieko daugiau ir nereikia gyvenime. Turėjau vieną draugą, *Grateful Dead* faną, įsivėlusį į vietinę politiką. Jis irgi lošdavo kortomis Gras Velio kazino, bet, pasak jo, taip tik norėdavo pabendrauti su žmonėmis.

Ar tebedraugauji su juo?

Deja, nebe.

Manding, tau būtų geriau jo nesišalinti.

Paskiau ji paklausė: ar tu dar prisimeni mūsų sodybą? Jis neatsakė. Ir ji susitaikė su stojusia tyla.

Koks tavo gyvenimo tikslas, kaip tu manai? – kartą paklausė ją Vea. Ji nežinojo, ką atsakyti. Ji troško tvarkingo pasaulio, labai apibrėžto, tačiau jai atrodė, kad jos gyvenimas pernelyg padrikas, trūksta kokio nors didžio siekio. Šitaip ji galvojo, nors, vertindami save, savo būdą ir pasitikėjimą savimi, svarbiausia, turime nepamiršti, kaip atrodome kitų akimis žiūrint. Pavyzdžiui, Klerė prisiminė, kad aną dieną, kai Kupas palydėjo ją į Tahou viešbutį, ji labai džiaugėsi, jį matydama, bet buvo įsitikinusi, kad per tą valandą ar dvi, praleistas kartu, jis jos visiškai nematė. Eidama greta, ji tiesiog jautėsi laiminga, įveikdama savo nuovargį, klausėsi, kaip jis pasakoja apie savo gyvenimą. Ją stulbino keistas jo grįžimas į jos gyvenimą, skambūs miestų pavadinimai – Las Vegasas, Gras Velis, Nevada, Tahou, – simboliški, lyg vaiko akimis pamatyti suaugusiųjų žemėlapyje. Jeigu kas nors būtų jai pasakęs, kad Kupas svajojo apie jos įdegusius pečius, kad jis prisiminė, kaip tuomet per pūgą ir lijundrą ji išgelbėjo jį nuo mirties, kad ji buvo kone didvyrė, atlikusi žygdarbį, ji nebūtų tuo patikėjusi. Mes iš naujo išgyvename įvairius nutikimus tik kaip žiūrovai arba klausytojai, fone būgnininkui mušant ritmą.

Klerei pabudus, kambarys buvo užlietas saulės. Kupas, jau apsirengęs, laukė jos. „Važiuosime į Gras Velį su kai kuo susitikti, – tarė ji. – Grįšime tuo pačiu keliu.“ Tad jie leidosi atgal

Nevados miesto link – gretimame Gras Velio miestelyje tikriausiai dar veikė kazino, kuriame kadaise lošdavo Kupo draugas, *Grateful Dead* fanas. Ji nė nenumanė, ar jis ten tebegyvena, net nežinojo, kuo jis vardu.

Atvykę į Nevadą, juodu pavalgė, paskiau Klerė, *Nacionalinio viešbučio* vestibiulyje pasodinusi Kupą į krėslą, nuėjo nusipirkti plakato. Vakare Gras Velyje ji atsistojo prie *Aukso karštligės* lošimo namų, nešina plakatu su užrašu: AR JŪS – KUPERIO DRAUGAS? Apie dešimtą valandą prie jos prisiartino vyriškis su kriauklelių vėriniu ant kaklo ir paklausė, kas ji tokia.

Įlipęs į automobilį, Dornas pažvelgė į Kupą. Prikišo ranką prie mėlynėmis išmarginto veido. Prikišo, bet nepalietė. Paskiau pasiūlė Klerei palikti automobilį Gras Velyje. Padėjo Kupui įlipti į savo universalą. Ant priekinės sėdynės tupėjo skalikas, nė neketindamas užleisti savo vietos.

Dornas gyveno vienaukščiame namelyje už kelių kilometrų nuo miesto. Jis ėmė gaminti patiekalą, pavadinęs jį „Brokolių siurprizu“, o ilgai netrukus su šešerių metukų dukrele grįžusi Ruta rado namie svečių. Pribėgusi prie Kupo, jį apkabino. Dornas paaiškino jai, kas atsitiko, ir jie išnešė iš dukrelės miegamojo kai kuriuos daiktus, kad Kupas ir Klerė galėtų ten miegoti.

Suvalgius „Brokolių siurprizą“, kuriame nepasitaikė nė vieno brokolio, Ruta apžiūrėjo Kupo žaizdas. Ji atsigręžė į Klerę. Jau gana seniai jo nemačiau, tarė.

Ar gerai jį pažįstate?

Taip, tuomet aš priklausiau jų gaujai. O Kupas buvo „Neliečiamasis“.

Klerė džiaugėsi matydama Kupą tarp senų draugų, juo labiau kad visi be galo jaudinosi sunerimę, kad Kupas praradęs nuovoką. Dornas prisidegė žolelių suktinę, pasiūlė užsitrauk-

ti Klerei, papasakojo apie lošimą su Broliais, o paskiau leidosi sekti visokias pasakas, ir beveik išimtinai apie dabitą Dofiną. Paskiau Klerė papasakojo Dornui ir Rutai apie jų vaikystę Petalumoje. Taip visiems trims pamažu durstant Kupo gyvenimo istoriją, jis sėdėjo abejingas, sekdamas menkiausią krebždesį ir judesį kambaryje, nukreipdamas žvilgsnį tai į vėjelio plevenamą užuolaidą, tai į rudą Klerės batelį odiniu puspadžiu, kai, griežiant muzikai, ji imdavo mušti ritmą. „Būtų nuostabu, jei galėtume čia pabūti dvi tris dienas, – tarė Klerė. – Paskiau važiuotume toliau." – „Galite būti čia, kiek tik norite", – atsakė Dornas. Šuo, tupintis ant sofos greta Dorno, klausėsi budriai pastatęs ausis, pasiruošęs akimoju įvykdyti kiekvieną jo įsakymą. Klausėsi savo Šeimininko. Klerė pagaliau pasijuto saugi Dorno, šeimos tėvo, draugijoje. Ko gero, kadaise jis buvo sudžiūvęs hipis, dingtelėjo jai mintis, toks mielas vyresnysis Kupo brolis.

Naktį, gulėdama aukštielninka, Klerė išgirdo kažką brazdant tamsoje. Šalia pat staiga pajuto kvėpuojant. Ją apėmė baimė, kad, galimas daiktas, į namus bus įsibrovę vyrai, primušę Kupą. Strykt – ir Dorno šuo, apgalvojęs iš kurios pusės šokti į lovą, palindo šalia jos po antklode ir įsispyrė į ją nagais. Valandėlę ramiai pagulėjęs, matyt, panoręs išsipleikti, švelniai priglaudė letenas prie nugaros, paskui tiesiog įrėmė, nelyginant kamertoną.

Aštuntą valandą ryto Ruta išvažiavo į darbą. Dornas išskleidė ant sofos didelę atkarpą aksomo ir kartu su Klere ėmė siūti kostiumus karnavalui, kurį kasmet ruošdavo miestelio gyventojai, laikydamiesi kažin kokios viduramžių tradicijos. Jis turėjo įvykti tą patį vakarą buvusioje liejykloje, paverstoje bendruomenės kultūros centru, kur paprastai visi rinkdavosi

persirengę – kas bajoru, kas valstiečiu, kas trubadūru. Staiga Dornas pertraukė savo kurpimą ir nuėjęs užmetė ant grotelių milžinišką gabalą mėsos, gerai įtrintos česnakais ir prieskoniais. Jis neatlyžo, kol Klerė nesutiko drauge su Kupu dalyvauti šventėje. Ten nieko daugiau nebūsią, tik vietiniai. Visą popietę, kurpdamas apsiaustus ir vauras, jis dainavo savo mėgstamiausias dainas. *Delavere, kai buvau dar jaunas...* Dainavo vieną posmą po kito, prikurdamas ir nuo savęs. „Na, žinai, fantastiška daina. Fantastiška daina!" Ruta su dukrele grįžo penktą valandą, ir netrukus visi persirengė keturioliktojo šimtmečio Europos kaimiečiais, tik iš Dorno nepamainomo kriauklelių vėrinio buvo aišku, kad jis – šių laikų žmogus. Kupas su Dornu nešė milžinišką kepsnį, o Ruta – dubenį su sojos pupelių salotomis. Skambant fleitoms ir mandolinoms, siauras Nevados miesto gatves užtvindė antikarinė demonstracija. Praslinkus dvylikai metų po karo Persijos įlankoje tūkstantis devyni šimtai devyniasdešimt pirmaisiais, Jungtinės Amerikos Valstijos kėsinosi vėl pulti Iraką, Ramiojo vandenyno ir valstybinio radijo stotys nuo pat ryto ištisą dieną skelbė vis naujesnes žinias. Klerė atsidūrė šalia viduramžių vienuolių, nešinų plakatais su antikariniais šūkiais.

Nors ir kaip muistėsi dukrelė, Dornas ją pirmąją išvedė šokti tą vakarą, o po penkiolikos minučių ištempė Klerę, spausdamas ją prie savo viduramžiškos liemenės. Ji prigludo prie šio delaveriečio (kaip dainoje), hipio anarchisto ir sąmokslo teorijų kūrėjo, tapusio doru pokerio lošėju, pasiturimai ir jaukiai gyvenančiu lyg senųjų laikų bajoras savo dvare netoli kalvų pašlaitėje išsidėsčiusio miestelio.

Vakaras pasibaigė, kai Dornas sudaužė viduramžių laiko kapsulę, prišnekindamas vidurinės mokyklos orkestrą pagriežti

Gaisrą kalnuose. Tačiau prieš tai atsitiko daug kitokių dalykų. Vakarienės metu šalia Kupo prie stalo ant ožių įsitaisė penkiametis berniūkštis. Juodu beveik nesišnekėjo, nes vaikas įdėmiai klausėsi savo tranzistorinio radijo. Galiausiai jį išjungė ir, atsisukęs į Kupą, pranešė, kad amerikiečiai bombarduoja Bagdadą. Kupas nustėro. Vaikas dėstė naujienas lyg niekur nieko, stengdamasis kuo nuodugniau viską papasakoti, kol pagaliau Kupas jam tarė: „Eik, papasakok anam vyriškiui", – ir parodė į Dorną, su chiropraktiku einantį imtynių. Berniūkštis pribėgęs palaukė, kol Dornas išsilaisvins, paskiau timptelėjo jam už rankovės. Abu vyriškiai palinko prie vaiko, ir šis kažką jiems pasakė, bet jie nieko nesuprato, nes aplink buvo baisus triukšmas. Dornas paėmė vaiką ant rankų. „Na, kas atsitiko, Fineganai?" – išgirdo Kupas jį klausiant. Ir vaikas viską jam papasakojo.

Nuleidęs vaiką ant žemės, Dornas akimirką nejudėjo iš vietos. Paskiau nuėjo prie žmonos ir apkabino ją per pečius, klausydamasis, apie ką ji šnekasi su drauge. Ruta klausiamai dirstelėjo į vyrą, ir jis glostydamas delnu perbraukė jai per ranką, nuo peties iki riešo. Paskiau, spustelėjęs prie savęs, nusivedė prie šalinių durų. Kupas žiūrėjo į vyriškį, į tariamą savo draugą, stovintį tarpduryje, kur pleveno, silpno nakties vėjelio plaikstomos, trikampės raudonos, mėlynos, geltonos ir baltos vėliavėlės. Dornui kalbant, Ruta nenuleido nuo jo akių, paskiau nukreipė žvilgsnį į tamsą, link vėliavėlių. Ji išgirdo, kad amerikiečiai bombarduoja miestą, kur nėra jokių karinių objektų.

Kupas pasuko jų link, stengdamasis mintyse ko nors nusitverti, kad praskaidrėtų protas. Eidamas prie jų, išgirdo Rutą sakant: „Pažiūrėk į savo draugą, netgi jis nėra niekuo dėtas. Čia nėra nė vieno, kuris nebūtų niekuo dėtas. Visi mes kalti. Ir aš. Ir tu. Visi mes barbarai. Mes neužkirtome tam kelio." Dornas

tylėjo, ir staiga ji trūktelėjo vėrinį, šimtai kriauklelių akimirką pakibo ant jo krūtinės ir tarškėdamos pabiro ant grindų. Vaikai puolė jų rinkti. Netekęs žado, Kupas jautė, kaip ant liežuvio galo veliasi žodžiai, neišgalėdami išsprūsti iš lūpų. Jis sustojo priešais, nebežinodamas, ką sakyti. Pamatė, kaip Rutos veidu rieda ašaros. Staiga dar garsiau užgrojo muzika.

Ką jis norėjo pasakyti? Ką nors apie ją? Apie ką nors, ką buvo matęs? Ji pripuolė prie jo verkdama ir apkabino. „Eime pašokti, Kupai. Gerai?" Jis pakėlė rankas, ji švelniai prisiglaudė, nepamiršdama, koks mėlynėmis išmargintas jo kūnas. Juodu ėmė šokti. Jų pavyzdžiu pasekė vaikai, paskiau suaugusieji, rikiuodamiesi poromis kaip senais laikais, Šimtamečio karo pradžioje. Gerokai vėliau visiškai girtas Dornas griebė mandoliną šešių pėdų ūgio vaikinui iš rankų ir užplėšė *Gaisrą kalnuose*, ilgą, begalinį tos dainos variantą.

Kitą rytą niekas nesikėlė anksti, tik Kupas vienui vienas sėdėjo virtuvėje prie stalo.

Ar taip jis gyveno anksčiau, visai neseniai? Viskas aplink atrodė jam pažįstama, bet ne daugiau, nei jis spėjo pamatyti per pastarąsias dvi dienas. Jo prisiminimai nesiekė nė kelių dienų. Ir dabar jis stengėsi įsitverti slidžios, nepermanomos minties, įsismelkusios į galvą: šokio su moterimi, vardu Ruta. Jis iškart susivokė, kad anksčiau, ko gero, buvo nekoks šokėjas. Valandėlę pagalvojęs, garsiai tai pasakė. Ir ji atsakė: „Tavo tiesa." – „*Begin the Beguine*", – tuomet pridūrė jis. Ji neatsiliepė.

Jis susimąstė prisiminęs jos elgesį, balso toną, kai ji tarė: „Tavo tiesa." Ką ji turėjo galvoje, sakydama: „Be abejo, mes visa tai seniai žinojome." Kas tokia ji buvo jam? Draugė? Niekas?

Ar ji turėjo galvoje dabartį sakydama: „Tavo tiesa“? Ne, ji turėjo galvoje visai ką kita. Kas ji tokia, ta Ruta? Jos vardas – kaip rakto skylutė. Juodu šoko. Ji verkė jo glėbyje.

Kupo atmintis sugebėjo išsaugoti nebent keletą tolesnių vaizdų. Poliaroidą greitkelio pakraštyje, pelėdą vidury kelio, moterį, palinkusią prie melsvos liepsnelės, šokį plazdant vėliavoms. Šiaip jau jo protas priminė nukraustytą stalą, vargiai menantį puodelius, lėkštes, duonos riekes, nusvirusią merginos galvą.

Jiems grįžtant į San Fransiską, Klerė palietė Kupui ranką.

Norėčiau, kad tu susitiktum su mano tėvu.

Tavo tėvu... Kodėl?

Jis tave užaugino, Kupai. Dabar jis senas. Labai senas. Kai tu dingai, kai dingo mano sesuo, jis beveik nekalba. Netgi su manimi. Gyvena užsisklendęs savo kiaute. Labai norėčiau, kad su juo susitiktum.

Aš jo nepažįstu.

Jis labai norėtų tave pamatyti, Kupai. Ir tau būtų pravartu su juo atsisveikinti. Galbūt tau tai labai svarbu.

Ji nenorėjo nieko daugiau aiškinti, suprasdama, koks siaubingas, netgi žiaurus turėtų būti tas susitikimas. O gal priešingai – nuoširdus? O gal vėl sužeis tėvui širdį? Viskas įmanoma. Betgi tiek jau prarasta. Ji myli tėvą tik iš tolo, o Kupas dabar – kaip mažas vaikas, nieko nebeprisimena. Ji troško suklijuoti abi gyvenimo puses kaip žemėlapį. Įsivaizdavo tėvą, stovintį kukurūzų lauko pakraštyje, žila barzda, išmarginta ilgų žalių lapų šešėlių, vienišas nerangus senis, gedintis savo artimųjų, sukūręs šeimą ir vėliau ją praradęs: gimdyvę žmoną, įdukrintą mergytę, kaimynų vaiką, o paskiau Aną, kurią, ko gero, labiausiai mylėjo ir kurios visi jie amžinai neteko. Liko tik ji, Klerė, ne jo kraujo duktė, kurią parsivežė iš Santa Rosos ligoninės.

Atkakę į San Fransiską, jie pervažiavo Aukso vartų tiltą, pa-

suko į šiaurę, paskiau paliko greitkelį ir leidosi šunkeliu Nikasijo link. Pasiskundusi nuovargiu, ji paprašė Kupą sėsti prie vairo. Jie nuvažiavo toliau ir neilgai trukus radosi prie palinkusio medžio, augančio ant aukštos uolos prie vandens bokšto. Automobilis pasuko vingiuojančiu per kalvas Petalumos keliu, iš vienos pusės apaugusiu šimtametėmis tuopomis. Ji žiūrėjo pro langą, prikandusi liežuvį ir nutaisiusi abejingą veido išraišką. Kai jie atsidūrė ant kalvos, Kupas viena ranka lyg niekur nieko pasuko vairą į dešinę ir nuvažiavo siauru kaimo keliuku pakalnėn. Jis užgesino variklį, ir automobilis tyliai nuriedėjo sodybos link tarp tvorų, šokčiodamas per greičio riboklius – senas padangas, įkastas į žemę. Klerė pamatė savo arklį einant prie tvoros, pamatė, kad Kupas, abiem rankomis įsikibęs į vairą, pro priekinį stiklą spokso į savo buvusįjį pasaulį.

Mudu su Rafaeliu einame palei upę, dingstančią po uolų sangrūdomis ir vėl išneriančią miške už kelių šimtų metrų. Žingsniuojame tylėdami. Pagaliau atsiduriame prie brastos, kur upė kerta kelią, užliedama jį, arba, nelygu, kaip žiūrėtum, kur kelias eina per upę, pasinerdamas po vandeniu, – atrodo, lyg iš tikro gyvenimo peršoktum į įsivaizduojamą. Mudu einame paupiu, tad kelias mums turėtų būti nė motais. Upės gylis – apie trisdešimt centimetrų, vanduo pakyla tik pavasarį, prasidėjus audroms, apsemia laukus, ir vėjai taip lenkia medžius, kad byra išdraskyti paukštelių lizdai ir braška lūždamos nudžiūvusios šakos, o prieš pat joms dunkstelint ant žemės akimirką stoja tyla. Miške, pasak Rafaelio, visada kas nors atgimsta arba amžinai atsisveikina.

Juodu susilieja, upė ir kelias, kaip du gyvenimai, dvi istorijos, viena – pasekta nuo pabaigos, kita – nuo pradžios. Priešais mus driekiasi laukai, ir mes brendame per tyrą vandenį, skalaujantį žvyruotą keliuką, sulig kiekvienu žingsniu toldami nuo užpakaly liekančio miško.

Šeimyna ratuose

Namas

Rašytojas Liusjenas Segura žingsniavo per apleistą pievą, knibždėte knibždančią vabzdžių, kas žingsnis ūmai kylančių į orą. Jis ėjo užžėlusiu taku. Žolė siekė krūtinę, kai kur net aukštesnė, tad jis ėjo skirdamas ją rankomis, lyg plaukdamas. Kada čia paskutinį sykį buvo pjauta ar deginta žolė? Viena karta spėjo užaugti per tą laiką? Tada, kai jis buvo dar vaikas?

Po dešimties minučių jis stabtelėjo, įveiktas karščio ir klaustrofobijos. Jis nesuvokė, ar toli ir ar dar ilgai jam teks eiti. Regis, už kokių trisdešimties metrų turėjo būti laukymė – toje pusėje augo keli skroblai. Dirstelėjęs į juos, jis negalėjo patikėti savo akimis, išvydęs virš žolių jūros skrendant povą. Paukštis nutūpė ant medžio ir iškart išnyko vešlioje lajoje – jo melsvas siluetas dabar atrodė nelyginant atsikišusi šaka.

Vienas iš garsiausių jo jaunystės eilėraščių apie keistą prieškalnių paukštį mokyklose buvo kalamas atmintinai, nagrinėjamas, gliaudomas, kol iš jo liko nebent stuburas. Dabar tos eilės jam kėlė šypseną. Tiesą pasakius, jaunystėje jis nebuvo matęs tokio keisto paukščio. Tokie paukščiai niekada neskraidė virš jo patėvio laukų. O štai dabar pasirodė, kad jų tikrai esama.

Jis gailėjosi nepasiėmęs skrybėlės. O ir marškiniai, kuriais jis vilkėjo, netiko tokiam žygiui. Stačiai nuėjo pasivaikščioti po laukus, norėdamas greitosiomis apžiūrėti valdas, kurias ketino

įsigyti. Namą su įspūdinga platanų alėja ir kelis hektarus dirvonuojančios žemės. Jis žengė toliau ir, nieko nematydamas po kojomis, užkliuvo už kažkokio medinio padargo. Gal suolelio, gal šulinio dangčio. Jis atsiklaupė, praskleidė žoles ir pamatė, jog tai valtis. Aplink dar garsiau sucirpė vabzdžiai, ir jis pasijuto dar vienišesnis.

Prieš tris savaites, pametęs žmoną ir vaikus, jis išvyko iš namų, esančių netoli Marsejano, testamentu patėvio užrašytų jo motinai, o vėliau motinos – jam. Liusjenas Segura, sulaukęs senatvės, arklio traukiamais ratais apvažinėjo visą Žero departamentą ieškodamas naujo būsto. Retkarčiais pavėžėdavo vieną kitą pakeleivį, kad, dar nepripratus prie vienatvės, nebūtų taip nuobodu. Keleivių būta ir jaunų, ir senų, įvairių luomų, turtingų ir vargšų, vienišų ir lipančių vežiman su vienu ar dviem vaikais ir dar šunimi. Jis šnekučiuodavo su jais nuoširdžiai, kaip visada buvo pratęs šnekėti su nepažįstamais žmonėmis, klausydavosi jų pasakojimų apie miškus, kur jie dirbdavo, jų gyvenvietes paupiuose, apie sodus, kuriuos tvarkydavo už savaitinį atlyginimą. Klausydamasis jis nejučia atsidurdavo jų pasaulyje.

Vieną gražią dieną Liusjenas Segura netikėtai išlipo iš vežimo, paprašęs pakeleivingą šeimyną pasaugoti jo daiktus. Paskiau lėtai kaip povas nužingsniavo didinga alėja prie namo su uždarytomis langinėmis. Sunkiu akmeniu nudaužęs spyną, įėjo į blankiai apšviestą koridorių. Vienos durys vedė į virtuvę, kitos – į valgomąjį. Nė nežvilgtelėjęs į kitus kambarius, aidžiu koridoriumi jis nuėjo prie galinių durų, atidarė jas, spustelėjęs senovinį klibikį, atsidūrė sode ir patraukė per pievą, apaugusią aukšta žole.

Priklaupęs senasis rašytojas palietė išmestos valties iškorėjusius šonus. Ji buvo ne ką didesnė už vaikišką lovelę, lyg luotas, lyg plaustas, perdžiūvusi, su didžiuliais plyšiais tarp lentų. Vienoje pusėje styrojo irklo įkaba, nelyginant antrankio nuolauža, gale – vairo liekanos. Valtis buvo visa perdžiūvusi, per ilgus metus saulės išdeginta ir vabzdžių išvarpyta. Vadinasi, netoliese esama vandens, ir, vos tik apie tai pagalvojęs, jis užvertė galvą ir, žiūrėdamas į dangų, ėmė uosti. Paskiau puolė bėgti ir netrukus atsidūrė prie ežerėlio. Nusirengęs įsibrido į vandenį, ir vėsi gaiva apsėmė nubrozdintas ir vabzdžių sugeltas vietas.

Didžiąją gyvenimo dalį jis garsėjo kaip atsiskyrėlis. Viena jo gerbėja kartą pavadino jį „lokiu lepečkoju“, ir tas nemandagus, nemalonus apibūdinimas, paplitęs jo aplinkoje, buvo neteisingas, bet drauge jam ir naudingas: taip jis turėdavo daugiau erdvės, ir retai kas drįsdavo peržengti nubrėžtas ribas. Šiaip ar taip, nors ir glaudžiai susijęs su artimaisiais, jis daugiausia gyveno įsivaizduojamame pasaulyje. Santuokai iširus, širdyje susirado *grizetę* Klodilę ir parašė tris knygas apie jos palaidą gyvenimą. Išgalvotoji mergina sudarė jam draugiją. Gal tai buvo liga, o gal iškrypimas, tačiau ji visada padėdavo jam sunkiausią valandą, ir jis niekada nepažemino ir nepaniekino savo vaizduotės damos. Iki paskutinės dienos liko ištikimas tai Ošo miestelio merginai, kurią išgalvojo ir paleido į pasaulį, padovanodamas savo skaitytojams. Kai kas ją tikrai pamilo ir rašė jam laiškus, lyg jis būtų ne knygos autorius, o tos merginos geras pažįstamas.

Cher Monsieur,*

ką tik prisiminiau pietus, per kuriuos Klodilė Roter su seserimi kalbėjosi apie savo mėgstamąją figų uogienę.

Taigi, siunčiu ir jums stiklainį uogienės, kurią išvirė draugė, gyvenanti netoli Kahoro. Tikiuosi, pone, jums patiks.

Labai pagarbiai

Sara S

Po kelių dienų, prieš pat išvykdamas iš Marsejano, Liusjenas gavo siuntinuką ir dabar, keliaudamas vežimu, atsargiai atidarė voką ir dar sykį perskaitė laišką, tokį mandagų ir mielą, lyg tai būtų meilės laiškutis. Jis vežėsi ir stiklainį figų uogienės, kurį popiet atidarė lygiai taip pat atsargiai ir suvalgė du ar tris šaukštelius drauge su trimis bendrakeleiviais: „užkietėjusiu vagimi", kaip tas vyriškis prisistatė, jo jauna žmona ir sūneliu. Jau kelios dienos, kai jie važiavo kartu, ir Liusjenas priprato prie jų. Kaip ir jis, jie ieškojo naujo būsto, tad visi keliavo turėdami panašų tikslą. *La confiture de figue!* – paskelbė jis. – *Faite par une dame de Cahors.*** Berniukas iš pradžių apsimetė, kad nežiūri į juos, tarsi mandagiai išauklėtas šuo. Paskiau nukreipė akis į peilį, kuriuo buvo tepama uogienė, paskiau kaip šunytis sužiuro į suaugusiuosius, nurydamas seilę, kai jie rydavo kąsnį, tad, dar nesuvalgęs savo riekės, tarėsi suvalgęs visas tris.

Vagis dingdavo ankstų rytą, visiems tebemiegant, ir grįždavo apie vidurdienį, nešinas uogomis, šviežiomis prieskoninėmis žolelėmis, kartais zuikiu, viską išganęs, jo žodžiais tariant, aplinkiniuose laukuose. Pakilę ant aukštumėlės, pirmiausia jie

* Gerbiamas pone (*pranc.*).

** Figų uogienė! Damos iš Kahoro virta. (*Pranc.*)

užuosdavo laužo dūmus, paskiau pamatydavo jį besėdint kelio pakraštyje ir betaisant jiems valgį. Kelias dienas nesiskutęs, apžėlęs šiurkščia žila barzda, atrodydavo dramblotas, tingus ir nerangus, o betgi mokėdavo dingti akies mirksniu ar taip pat greit parsirasti ir patiekti jiems pietus po atviru dangumi. Tad Liusjenas laikė savo pareiga pasirūpinti kitais valgiais – gėrimais ir figų uogiene ketvirtai valandą popiet, paskiau vakariene, kuria vaišindavo bendrakeleivius pakelės kaimo viešbutėlyje.

Kiekvienąsyk, kai nuojauta pakuždėdavo, kad kur nors netoliese galima nusipirkti namą, Liusjenas sustodavo. Imdavo klausinėti laiškininkus ir dailides, ar apylinkėje nesą apleistos sodybos, kurią galėtų įsigyti. Tuo tarpu jaunoji vagies žmona sėsdavo ant atsarginio arklio ir, užpakaly savęs pasisodinusi sūnelį, leisdavosi šunkeliais ieškoti būsto savo šeimai. Jie visi trys buvo klajūnai, čigonai, *gitans**, pietuose palikę savo vagonėlį ir nuklydę į šiaurę manytis naujo būsto. Liusjenas neabejojo, kad jie gali bet kada susikrauti savo mantą ir nutarti apsigyventi vidury laukų. Jis jau dabar pajuto, kad labai jų ilgėsis. Jis džiaugėsi vyriškio draugija ir moters dainomis rytais. Kas buvo pirmas, paklausė jis ją, Arijos vardas ar dainavimo pomėgis? „Nežinia, – atsakė jos vyras. – Ji – romė, o romai paprastai turi daugybę vardų. Slaptas vardas, niekad neištariamas, yra tikrasis ir žinomas tik motinai, slepiamas, norint suklaidinti antgamtines dvasias, kad jos niekada nesugebėtų įminti vaiko tapatybės. Ir antrasis vardas, romų vardas, žinomas tik romams. Tai – Arija."

Na, o *jūs* kuo vardu? – paklausė Liusjenas.

Aš ne romas, tarė čigonės vyras. Aš – jos prielipas, ir tiek, gyvenu su *ja*. Manęs galima neskaityti.

* Čigonai (*pranc.*).

Visa šeimyna atrodė lyg iš sapnų viešpatijos, juo labiau kad kiekvienas gebėjo stebėtinai dingti, vyras – rytais, moteris su sūneliu – popiet. Kartais, sėdėdamas priekyje ant pasostės, Liusjenas vadeliodamas imdavo ką nors pasakoti ir staiga susivokdavo, kad ratuose nieko daugiau nėra. Patyliukais išlipę iš vežimo lyg iš valties, jie plaukdavo per pievas tuopų link.

Ne, aš neturiu vardo, tikro vardo, atsakė čigonės vyras, kai vėl paklausiau to paties. Aš moku romiškai gana neblogai, kad galėčiau susišnekėti, bet... Jo žodžiai būdavo prieštaringi, neįtikinami. Jis niekuo nebuvo tikras, džiaugėsi tuo, kad gyvena kaip paukštelis ant šakos. Vaikas, vardu Rafaelis, troško žinių ir praktiškų pamokų, nuolat klausinėjo senąjį rašytoją, ką jis galįs pasakyti apie tą ar kitą dalyką. Liusjenas iš pradžių baiminosi, kad tėvui dėl to gali kilti pavydas, bet šis laimingas klausydavosi jų kalbų, dėdamasis, kad jam visiškai neįdomu.

Nuo pat pirmos dienos abu vyrai žiūrėjo vienas į kitą beveik kaip į veidrodį. Du tris kartus per dieną pagaudavo vienas kito žvilgsnį. Netgi Arija pastebėjo, kad juodu dera vienas prie kito. Abudu atrodė daugmaž vienodo sudėjimo, ir rašytojas, nepaisant jo garsaus vardo, anaiptol negalėjo pasigirti ryžtingumu, visada laikėsi santūriai, lyg tas drovusis vagis. Žinoma, *jeigu* šis žmogus iš tikrųjų buvo vagis. Liusjenas niekada nepastebėjo, kad jis būtų padaręs ką nors neteisėta. Nors rašytojas ir buvo gerokai vyresnis, vis dėlto sumanesnis atrodė veikiau Arijos vyras: jis kalbėdavo dviprasmiškai, nesigirdavo savo sugebėjimais, jo keliai būdavo nežinomi. Kartą, paėmęs vagies skaitytą knygą, Liusjenas pamatė vietoj skirtuko įdėtą pelyno šakelę. Pajuto, kad tai vienintelis tikras dalykas, suteikiantis galimybę geriau pažinti tą žmogų, ir nuo tos akimirkos rašytojas kas dieną kruopščiai sekdavo pelyno šakelės kelionę siužeto vingiais.

„Išėjęs į karą, niekada iš jo negrįžau“, – kartą pasakė vagis, jiemdviem einant per laukus, ir tai buvo vienintelis asmeninis dalykas, kurį rašytojui išpažino naujasis draugas. Taip jis atsiliepė į rašytojo pasakojimą apie regėtus karo baisumus.

Kuo jis vardu? – paklausė Liusjenas jo žmonos tą dieną, kai šeimyna įsikraustė į ratus.

Jo paties paklauskite, atsakė ši.

Nuo tos akimirkos ir prasidėjo išsisukinėjimai.

Aš negaliu jūsų vadinti vagimi visą laiką. Aišku, galėčiau jus taip apibūdinti tam tikromis aplinkybėmis, bet aš noriu žinoti, kuo jūs vardu.

Ogiustas? Pulokas? Liebaras? Kuris jums tinka...

Puiku, tuomet Liebaras.

Jis neprisipažino supratęs vyriškio sąmojį, jam pačiam patiko *Un coeur simple**. Tad kurį laiką Liusjenas vadino vyriškį Liebaru, pirmuoju iš gausybės slapyvardžių, kurių didumą ilgainiui pamiršo. Prisiminė nebent tik tai, kad visą tą laiką, praleistą drauge su šeimyna, labai retai matydavo Liebarą valgant, netgi tada, kai jis pats pagamindavo valgį. Liusjenui apie tai užsiminus, Arija tik gūžtelėdavo pečiais, lyg norėdama pasakyti: et, tie vyrai.

Kiekvieną vakarą jie užsukdavo į kokį nors viešbutėlį, ir rašytojas vaišindavo juos vakariene. Jis pats išsinuomodavo kambarį, o šeimyna nakvodavo po atviru dangumi. Prisikvėpavęs grynu laukų oru, nuvargęs po kelionės, Liusjenas Segura miegodavo kaip suvystytas. Tačiau vieną naktį kniostelėjo iš miegų,

* Prancūzų rašytojo G. Flaubert'o apysaka „Naivi širdis“; Liebaras – apysakos personažas.

nesusivokdamas, kur esąs. Buvo karšta, ir jis nusimetė antklodę. Paskiau atsisagstė naktinius marškinius ir nuėjo prie lango. Prieblandoje pamatė Liebarą vaikščiojant palei siaurą mūrinę tvorą, už kurios buvo viešbutėlio sodas. Skaisčiai švietė mėnulis, ir Liusjenas lengvai jį atpažino. Nustebintas keisto savo bendrakeleivio elgesio vidury nakties, jis pliaukštelėjo delnais. Liebaras stabtelėjęs pakėlė galvą ir pamojo. Liusjenas apsivilko švarką ir išėjo į lauką. Juodu ėmė tyliai kalbėtis. Jis pasiskundė vagiui, kad neima miegas. Tai ir nemiegokite, atsakė šis. Nakties tamsa teikia daug galimybių. Dažniausiai miegodami mes tik veltui gaištame laiką.

Man reikia jūsų pagalbos, bičiuli.

Liebaras akimoju nutilo. Liusjenas irgi, laukdamas atsakymo į savo neįprastą prašymą, bet vyriškis tylėjo, tarsi siūlydamas kalbėti toliau. Po valandėlės Liusjenas pridūrė: norėčiau jus paprašyti nužudyti vieną žmogų. Tyla. Man neduoda ramybės žmona, kankina mane kaip slogutis. Ji daro blogą įtaką vaikams. Man regis, ji persekios mane iki paskutinės gyvenimo valandos.

Aš irgi turiu žmoną ir kitą gyvenimą. (Liebaras kalbėjo atsargiai, lyg turėdamas galvoje, kad jo žodžiai gali būti panaudoti prieš jį.) Galima ir kitaip ją sutramdyti, kad duotų jums ramybę. Aš sutinku su jumis, kad vyrai ir moterys neduoda vieni kitiems ramybės, bet jūsų vaikai patys savimi pasirūpins. Nužudyti žmogų – ne taip jau sunku, visai nesudėtinga. Daug sunkiau pavogti gerą viščiuką ir pasigaminti gardų valgį. Žmogui nužudyti nereikia ypatingų sugebėjimų: tai nėra lygi kova. Antra vertus, žmogžudystė jus pribaigs. Jums tikriausiai protas pasimaišė arba galva paseko. Galimas daiktas, tokios mintys kyla todėl, kad jums sunku kvėpuoti, toks jausmas, jog dūstate. Širdžiai la-

bai praverčia toks augalas, *la bourrache**, jos žiedas – lyg žydra žvaigždelė. Tai jus nuramintų. Galėtume paieškoti...

Jau kelios savaitės, kai Liusjenas neprisiminė pamestos nesugyvenamos žmonos. Tad jam buvo keista, kad ji staiga atsirado jo mintyse kaip priešė. Jam buvo gėda, kad pripasakojo tokių dalykų žmogui, pažįstamam vos kelias dienas. Dingtelėjo mintis, kad jis galbūt dar sapnuoja ar ne visai pabudęs.

Atsiprašau, sumurmėjo.

Nėr už ką, man didelė garbė, kad jūs teikėtės man patikėti tokį dalyką, atsiliepė ramus balsas užpakaly. Liusjenas nenusijuokė, bet nusišypsojo tamsoje.

Mažasis Rafaelis įsiminė, kad namą rašytojui jie rado tolėliau už Demiu kaimo tą rytą, kai išbaigė stiklainį figų uogienės. Sugulę pailsėti vežimo gale, jie visi trys – rašytojas, berniukas ir jo motina – staiga pajuto, kad ratai nustojo migdančiai liūliuoti, lyg netikėtai atsidūrę prie bedugnės krašto. Vaiko tėvas vadeliojo arklį ir, netardamas nė žodžio, žiūrėjo į kairę. Jo dėmesį patraukė apleista alėja. Jau keli mėnesiai, kai nepjauta žolė, o platanų šakos susipynusios virš užžėlusio kelio. Rašytojas atsisėdęs irgi sužiuro į tą pusę. „Taip, ko gero, – tarė. – Ko gero. Būkite geri, palaukite truputį.“ Visus namus jis norėjo apžiūrėti pats vienas. Bendrakeleiviai negalėjo parinkti namo rašytojui, kaip jis nebūtų mokėjęs jiems parinkti tinkamos vietos laukuose – pavyzdžiui, jis nežinotų, kad jie jaučiasi saugūs tik ten, kur esama atsarginių kelių. Susirasti namą, kur ketini užbaigti savo gyvenimo dienas, – tai lyg pasakų princui ar princesei iki

* Agurklė (*pranc.*).

saulėlydžio pasirinkti žmoną ar vyrą. Pasirinkti reikia su protu, nepamirštant širdies atsiklausti, garbingai pripažįstant, ko tu iš tikrųjų nori, nors iš pirmo žvilgsnio galima ir išsigąsti, vietoj bajoraitės išvydus aklą mergelę, o vietoj karališkojo kraujo jaunikio – ežį. Geriau už tave patį niekas nesugeba nuspręsti, kas tau dera. Žodžiu, šeimyna liko vežime, lydėdama akimis rašytoją, kuris pramankštino nutirpusias kojas ir – iš pradžių atsargiai, o paskiau lyg staiga atjaunėjęs – leidosi visiškai įmanomo būsto link.

Astolfas

Rašytojui nusipirkus namą ir devynis hektarus žemės, po dviejų dienų abu vyrai, Liusjenas ir Liebaras, apsiginklavę dalgiais, išėjo kirsti peraugusios, krūtinę siekiančios žolės. Po kelių minučių jie dingo vienas kitam iš akių. Vis dėlto vienas kuris paliovęs girdėdavo kitą šienaujant, be perstojo šniojant ir šniojant, o kartais, ilgėliau stojus tylai, galąstuvu pustant dalgį. Jie pradėjo prieš auštant, kai dar buvo vėsu ir tvyrojo prieblanda, nors aplink jau sukosi tuntai vabzdžių. Dalgiai švilpė kone per sprindį virš žemės, kad nekliūtų už akmenų ir šaknų. Daug lengviau būtų buvę išdeginti žolę, tačiau Liebaras, pasišovęs padėti Liusjenui iš gamtos išplėšti dirvonuojančias žemes, pareiškė, kad pievose turi būti ir skruzdėlių, ir žiogų, kurie neabejotinai žūtų ugnyje. Jų neregimas darbas esąs labai pravartus. Ir, be to, rašytojas vėliau tikrai graužtųsi, kad žolėse nečirpia žiogai, o medžiuose nesvirpia cikados.

Juodu rovė išvešėjusių vaivorų šaknis ir drauge su vijokliais bei nušienauta žole degino pievos pakraštyje. Paskiau išakėję apsėjo kultūrinėmis žolėmis, idant dirvinių garstyčių ir dobiliukų gumbelinės bakterijos sukauptų kuo daugiau azoto. Temstant jie įsibraudavo į kaimynų žemes, prisirinkdavo sėklų, parsinešdavo ankštinių augalų, pupelių bei žirnių, apsėdavo rašytojo sklypą. O kas gi čia baisaus? – sakydavo Liebaras, daugmaž toks pat klajūnas kaip bitės ar vėjo nešiojamos sėklos.

Liebaras žinojo, kur sparnuočiams labiausiai patinka įsikurti. Jis ne tik įtaisydavo gūžtų paukščiams, bet ir išgręždavo skylių senuose kelmuose vabzdžiams gyventi. Prisirinkdavo saulėgrąžų stiebų, perskeldavo juos pusiau ir pririšdavo prie šakų, kad turėtų kur prisiglausti vabalai. Prikimšdavo į puodynes šieno šimtakojams, mintantiems vaismedžių kenkėjų lervomis. Jis gerai nusimanė apie trapią gamtos moralinę pusiausvyrą. Kas duoda, tas ir gauna. Vapsvos deda kiaušinėlius į peteliškių lervas, kuriomis minta jų lėliukės, tačiau vapsvos augalams kur kas naudingesnės nei žavios peteliškės, – Liebaras gerai žinojo, kad tik per savo tingumą skrajūnės esti tokios savanaudės. Jis jautė joms *mépris**, nes šį tą apie jas žinojo, daugelį metų stebėdamas ir sekdamas jas iš pradžių miestuose, vėliau kaimuose. Beje, Liebaras niekada nesiskelbė esąs aukštos moralės. Jis ir pats lengvai susižavėdavo kokia gražia plunksnele.

Rytojaus dieną ne per toliausia nuo rašytojo namo berniukas aptiko vietą, iš kur galima dingti įvairiais keliais. Išgirdęs apie tai, Liusjenas šeimynai pasiūlė apsigyventi jo valdose, kur tik širdis geidžia. Prieš tai pareiškė, jog dovanoja jiems sklypą, bet neužsiminė, kad negali apsieiti be jų draugijos. Galbūt jie netgi nebūtų daugiau apie tai kalbėję, tačiau jis turėjo ne tiek jau daug žemės ir vargu ar jam būtų patikę tolydžio vaikščioti kitapus ežerėlio. O minėtoji vieta buvo dar truputį toliau.

Jis pasiūlė štai ką: jeigu Liebaras padėsiąs jam plėšti dirvonus ir prižiūrėti vejas po vešliais, dievaižin kada genėtais kaštonais, jis su savo šeima galėsiąs gyventi toje vietoje, kiek

* Panieka (*pranc.*).

panorėsiąs. Liusjenas surašysiąs oficialų dokumentą, jeigu Liebaras pageidausiąs, tačiau Liebaras mostu atmetė tą pasiūlymą. Jis esąs nusistatęs prieš plunksną ir popierių – kadaise praeityje per visokius raštus jis turėjęs nemažai nemalonumų. Taip jiems bešnekant, Liebaras tarp kita ko pridūrė, lyg puslapio apačioje įkeldamas išnašą, kad atsižadąs ligi šiolei vartojamo vardo ir nuo šios dienos būsiąs vardu Astolfas.

Po valandos berniukas, pripratęs prie nuolatinių permainų, jau vadino tėvą Astolfu. Liusjenas suprato, kad vyriškis vartoja tuos vardus kaip slaptažodžius – kiekvieną jų labai trumpai. Šįkart vagis pareiškė apgailestaująs, kad anksčiau neprisiėmė to vardo. Jis praleido pirmąją dieną, įsivaizduodamas tas gyvenimo valandas, kai būtų galėjęs vadintis Astolfu, daug laisviau jaustis ir sumaniau elgtis vien tik dėl tokio garbingo vardo. Tai paskatino jį kitokiomis akimis pažvelgti į savo praeitį, kaip žvelgia žmogus, žiūrėdamas į ankstesnes savo žmonos ar mylimosios nuotraukas, padarytas tada, kai ji buvo dar jauna mergina ar jaunesnė nei trisdešimties metų moteris, ir nejučia apgailestaudamas, kad *tuomet* jos nepažino, – tokias mintis sužadina netgi jos vilkima praeito dešimtmečio suknelė, jam taip magėtų pamažėle atsagstyti jos švelnias sagutes, netgi paragauti vaisiaus nuo medžio, žydinčio užpakaly jos... Vagiui patiko vardas, jo daromas įspūdis, lengvumas, skambesys. Turėdamas tokį vardą, toks tvirtai surėstas vyras kaip jis beveik galėjo pasiversti lengvučiu paukšteliu arba mažybiniu daiktavardžiu.

Rašytojas žiūrėjo į vyriškį, kuris sėdėjo, ant kelių pasidėjęs pelynais kvepiančią knygą. Astolfo vardas pirmąsyk paminėtas šešioliktajame šimtmetyje *Pašėlusiame Rolande*. Kaip tas žmogus prie jo prisikasė? Gal kadaise pavogė tą knygą – beje, argi vagys vagia knygas? Kaip jis sugeba susikišti tokius daiktus į kišenes?

Kelionė

Vyrams triūsiant laukuose, Arija su sūneliu išjojo į pietus, ten, kur jie anksčiau gyveno, atsivežti savo vagonėlio. Kelionė užsitęsė kelias dienas – teko kirsti ištisą puokštę upių: Ardūrą, Baizą, Žimoną. Juodu keliavo per derlingas žemes iš pradžių į pietus, paskiau į rytus. Ketvirtą vakarą temstant atkako į Sent Martori priemiestį, kur buvo palikę savo arklius ir vagonėlį. Degė laužas, griežė muzika, ir jie prisėdę kelias valandas kalbėjosi su pažįstamais, paskiau nuėjo gulti į savo siauras loveles. Rytojaus dieną savo sklypelyje prisikasė daržovių, prisiskynė prieskoninių žolelių, kad, grįždami į Demiu, turėtų ko valgyti, ir atsirinko, kokius daiktus pasiimsią, o kokius paliksią.

Grįždami į šiaurę, jie pasuko kita kryptimi, nes vagonėlis svyravo į šalis, tad reikėjo platesnio kelio. Nebuvo ko nė galvoti traukti tiesiai per laukus, paprasčiausiai atkeliant tvorų vartus arba brendant per upelius netgi ten, kur vanduo gilus, – arkliai vos patempė sunkų vagonėlį per smėlynus. Jie pasuko Plezanso link, iš ten nuvažiavo į vakarus, tolyn nuo Aroso upės krantų.

Juodu neskubėjo, sustodami pailsėti kur panorėję. Rafaelis užkurdavo laužą, o Arija tuo tarpu aplėkdavo apylinkes ieškodama ko nors valgoma. Parsinešdavo vieną kitą svogūną, rozmarinų, porų. Per pusryčius juodu pasitenkindavo pluošteliu svogūnų laiškų, keliomis daržovėmis – tarytum du paukšteliai, paskraidę virš laukų ir prasimanę maisto. Ant vieno danties, ir tiek. Jeigu greta būdavo

nuošalus upelis, pavalgę nusirengdavo ir puldavo maudytis. Arija norėjo, kad Rafaelis, priešingai nei jo tėvas, nebijotų vandens, tad kvatodama bėgdavo pakrante, šokdavo į vandenį ir juokdamasi išnerdavo į paviršių. Nenorėjo, kad vaikas užaugtų bailiukas. Vaikas plaukdavo, jos prilaikomas, glaustydavosi, bučiuodavo jai pečius. Jų jausmai buvo tokie pat nekalti kaip tėvo, apkabinant sūnų. Išlipusi į krantą, ji palenkdavo galvą, ir jis savo marškiniais šluostydavo jos ilgus tamsius plaukus.

Kartais naktimis pratrūkdavo audros, atūžusios iš vakarų, nuo vandenyno, netoli Segalo, ties Biuzonu; į vakarus nuo Sent Žiusteno žaibai nutvieksdavo upę nelyginant taką į praeitį, ir Arija nutvėrusi berniuką laikydavo, kad jis stačia galva nepultų į tą grožio tvyksnį. Buvo audrų metas. Ji bandydavo įsivaizduoti, kaip Demiu senasis rašytojas bergždžiai stengiasi įkalbėti jos vyrą nakvoti pustuščiame name.

Juodu su Rafaeliu sustodavo vidury laukų ir iškinkydavo arklius. Palaidi jie toli nenueidavo, lyg suvokdami, kad čia jiems negresia joks pavojus, kad rupšnoti žolę kur kas saugiau nei šuoliuoti tamsią naktį. Vakarais Arija su Rafaeliu, atsigulę pievoje ant sausos žolės, žiūrėdavo į šimtus žėrinčių danguje žvaigždynų. Nesuskaitoma gausybė žvaigždžių. Milijonas orkestrų. Tokia kvaitulinga galybė vargu ar galėjo tilpti vaiko galvoje. Kelionė su mama į pietus ir atgal į šiaurę pripildė jo širdį begalinės laimės. Jis aiškiai pajuto, kad nėra jokio skirtumo tarp jo ir viso to, kas jį supa aplink, – medžio siaudimas arba motinos daina, regis, galėjo rastis jo paties širdyje. Kiekvienas jo judesys atliepdavo kokį nors aplinkinio pasaulio veiksmą.

Kai jie buvo už kelių mylių į šiaurę nuo Plezanso, Žero departamente buvo matomas saulės užtemimas. Popiete ūmai sutemo naktis. Rafaelis tuo metu girdė iš kibiro neramiai prunkščian-

tį arklį ir, tik dvelktelėjus vėsai, susivokė, jog leidžiasi sutemos. Atsigręžęs pamatė, kad motina žiūri į jį susirūpinusi. Temstant pradėjo dulkti lietus, tačiau iš vėžių labiausiai išmušė netikėtai atūžęs vėjas, beveik iki pat žemės lenkiantis medžius. Arklio akys išsprogo paklaikusios, lyg jis irgi būtų tapęs to neregėto gaivalo dalele. Rafaelis nežinojo, kas yra saulės užtemimas. Jam dingtelėjo mintis, kad tai tikriausiai kerštо angelas skelbia pasaulio pabaigą. Jis laikė arklį už sprando, žvalgydamasis virvės, kad galėtų jį pririšti, bet, niekur jos nepastebėjęs, abiem rankomis įsikibo į karčius. Jei arklys ištrūktų, jie niekada jo nebesurastų. Kai arklys ėmė stotis piestu, Rafaelis užšokęs apsižergė jo šonus, kaip tik tuo metu motina suriko: *Ne!* – ir arklys šuoliais leidosi pro medžius ir, vaiku nešinas, dingo tamsoje.

Rafaelis priglaudė galvą prie arklio sprando ir, žiūrėdamas jo akimis, pamatė, kad arklys mėtosi į šalis. Be balno, įsitvėręs į apsiputojusį arklį, kuris, tolydžio klupdamas, blaškėsi į šonus, jis pagaliau išjojo į atvirus laukus, kur dangus atrodė truputį šviesesnis negu miške. Atsidūręs plyname lauke, arklys leidosi dar sparčiau. Vaikas kvėpavo sutartinai su arkliu, girdėdamas, kaip kanopos dunksi per žolę, kaip kaukši mediniu tiltu, o paskiau vėl dunda žeme. Visu kūnu jautė tvinksint jo karštą kraują. Akimirksniu – dabar laikas atrodė bematis – jie praskriejo per kaimą, kur, išskyrus juos, juodoje tamsoje nebuvo nė gyvos dvasios, Rafaelio koja užkliuvo už vežimo, paskiau už vaiko, ir jie vėl išlėkė į laukus prie upės. Tuomet pamažu ėmė švisti, oras palengva ėmė šilti, virš rasotos žolės pakilo garas. Laikas sutriko. Vidury dienos danguje švietė skaistus mėnulis. Arklys nusiramino, pagaliau pajutęs lengvutį kaip pūkas raitelį, keliais surėmusį jo šonus, – basą berniuką, kuris visai neseniai, kai jie ramiai stovėjo medžių paunksnėje, atėjo jo girdyti su kibiru rankose.

Rafaelis jojo iš lėto, vieną po kito lenkdamas laukus. Bandė surasti kaimą, pro kurį pralėkė kaip vėjas, tačiau nerado. Jis perjojo medinį tiltą, paskiau tolumoje pamatė tamsų miško ruoželį ir ilgai netrukus motiną, einančią pamiške. Arklio jis neragino. Pagaliau atsigulė aukštielninkas ir glotniu arklio šonu nusliuogė žemėn. Jis vos nustovėjo ant kojų, Arija puolė prie jo ir stipriai apkabino.

Dvi nuotraukos

Demiu virtuvėje prie sienos prismeigtos dvi nuotraukos. Vienoje – Liusjenas Segura, paskutiniu savo gyvenimo tarpsniu sėdintis sode ant suolelio, virš galvos jam svyra juoda šaka. Nuotrauka atrodo ir oficiali, ir neįprasta, buitinė. Buitinė todėl, kad rašytojas nelygintais marškiniais, ūsai – tartum priklijuotas šerių kuokštas, bet labiausiai krinta į akis veidas, švytintis, kupinas palaimos. Be to, šypsena: jis nė kiek nesijaudina netgi dėl to, kad jam trūksta danties, kurio vietoje žioji tamsus tarpelis. O vis dėlto jis buvo santūrus žmogus, pratęs juoktis slapčiomis, širdies gilumoje.

Nuotraukos dešinėje pusėje – tamsi dėmė, kažkas neaiškaus, lyg ant nešvarios kanvos būtų brūkštelta dažais, o gal tai šikšnosparnis, dienos aky netyčia praskridęs tarp objektyvo ir rašytojo. Tai vienintelė nuotrauka, kurioje įamžintas Liusjeno bičiulis Liebaras, arba Astolfas, tuo metu, kai jis, išgirdęs užrakto spragtelėjimą, neįtikėtinai karingai pasisuko į fotografą ir taip staigiai nusigręžė, kad jo atvaizdas išskydo.

Kitą nuotrauką po daugelio metų toje pačioje vietoje padarė Rafaelis, karingojo žmogaus nuotraukoje išskydusiu veidu sūnus. Toje nuotraukoje – moteris, kurią jis sutiko rašytojo name. Fotografavo jos aparatu. Nuotrauka padidinta, tokio pat formato kaip pirmoji, žodžiu, galima sakyti, jos abi panašios.

Šioje nuotraukoje žmogų matome iš arti. Metams bėgant,

fotografijos menas tobulėjo, ir atvaizdas iš vidutinio atstumo persikėlė į priekį, išstumdamas peizažą – girias, kalvų virtines.

Moteris nuoga iki juosmens, akiplėšiškai eina pirmyn, beveik peržengdama sufokusuoto objektyvo ribą. Ji linksma, kūnas įdegęs, nevaržomas, į šviesius plaukus ji įsipynusi kažkokių dviejų dumblinų augalų šaknis, toks įspūdis, lyg ant žemėtos galvos augtų tūbė ir rozmarinas. Purvu apsitaškiusi rankas, liesus pečius, netgi šypsančių lūpų kampelius. Ji atrodo taip, lyg iš aplinkos būtų pasisėmusi energijos ir goslumo. Bežiūrint į nuotrauką, galima įsivaizduoti fotografą, kuris, jai artinantis, traukiasi atatupstas, kad ji liktų regėjimo lauke. Nesunku įminti, kokie santykiai sieja nematomą fotografą ir kvatojančią, dumblu apsitaškiusią moterį su gniūžte žolių saujoje, mojančią jam ir siūlančią ginčytiną intymų malonumą. Ta moteris galėjo būti tik Ana.

Namas Demiu kaime

Liusjeno Seguros archyvai, Bankrofto biblioteka, Berklis, Kalifornija. Trečia juostelė.

Didelis sieninis laikrodis *Darolių* bare virš veidrodžio, sustojęs jau prieš dvi savaites, rodo dvidešimt minučių dvyliktos. Laikrodininkas vis dar nesirodo, kažkur pietuose taiso laiką klajodamas po Pirėnų kaimelius. Baigęs visus darbus, atvažiuos su savo skudurėliais, tepalais ir plonyčiais kaip adatos įrankiais. Nukabins nuo sienos sunkią dėžę, kieno nors padedamas nulips kopėtėlėmis ir padės laikrodį ant marmurinio prekystalio, tyčia užimdamas pačią geriausią vietą kavinėje. Paskiau prasidės didžioji ceremonija. Jis pareikalaus espreso kavos, remdamasis savo autoritetu ir svariu žodžiu, lyg būtų pakviestas į miestelį taisyti mero dukters regėjimo. Pamirkys savo skudurėlius alyvoje ir žnyplytėmis įspraus juos į neregimus milžiniško laikrodžio vidurius...

Tie laikrodininkai – keista padermė. Kai kurie, surūgę ir nejautrūs niekam, išskyrus mechanizmus, kuriems grąžina gyvybę, o kai kurie tokie pat nepasitikintys savo sugebėjimais, kaip poetai – savo talentu. Toks buvo ir mano patėvis, mano motinos antrasis vyras. Ilgainiui aš gerai pažinau jų prigimtį. Jis, mano pirmasis laikrodininkas, niekada nelaikė savo talento kokia ypatinga Dievo dovana. Esą tik reikia išmokti kai kurių

įgūdžių; italai arba belgai kada ne kada sukuria ką nors nauja, sukeičia vietomis priežastį ir pasekmę, tačiau, kalbėdamas apie savo amatą, jis niekada nesijausdavo esąs kuo nors pranašesnis už daržininką. Iš jo ir išmokau įpročio – būti apdairiam ir sykiu nieko nepaisyti darbe. Amatas žmogui – tai įgūdžiai, ne dovana. Nieko ypatinga ar paslaptinga nėra šiame darbe. Šiaip ar taip, ligi šiol nesu sutikęs tokio puikaus laikrodininko kaip jis. Stebėdamas jį, išmokau pataisyti savo laikrodį, kad jis neskubėtų ir nevėluotų, tačiau vis tiek, sugedus laiko matavimo prietaisams, kreipiuosi į Tulūzos laikrodininkus, idant turėčiau progą pasigrožėti, su kokia „didybe" jie dirba savo darbą.

Man patinka mano amatas, nors ir koks jis kuklus ar menkas būtų, tačiau iškart pasišalinu, kai tik apie tai pasisuka kalba – lyg būtų padoru klausinėti duobkasį, kieno gamybos kastuvu jis kasa duobę arba kada jam maloniau dirbti: vidurdienį ar mėnesėtą naktį. Mane domina tik jo kruopštumas ir tai, kaip tam darbui slapta ruoštasi. Netgi tuo atveju, kai visiškai nesuprantu, ką reikėtų daryti. Vaikystėje man būdavo didžiausias malonumas Garonos pakrante lėkti dviračiu iki tos vietos, kur keturios garo mašinos pumpuodavo vandenį Tulūzos miestui. Tame tyliame gamtos kampelyje, kur buvo aiškiai girdėti menkiausias anties kryktelėjimas, staiga suriaumodavo mašinos, nelyginant milžiniškos beždžionės spjaudydamosi ir grumdydamosi paupyje. Aš stovėdavau kaip pakerėtas. Toks įspūdis, lyg būtų pūškuodami sunkiai plušėję suaugusieji. Toks įspūdis, lyg tos mašinos būtų galėjusios viską užtvindyti tamsa.

Laikrodį *Darolių* kavinėje, Ošo mieste, bent jau kartą per metus įveikdavo nuovargis, ir Šamaju, kavinės savininkas, duodavo man žinią, kad laukia atvykstant laikrodininko, ir aš važiuodavau į miestą stebėti to didžio įvykio ir apsistoda-

vau *Prancūzijos* viešbutyje. Kai didžiulis laikrodis atsidurdavo ant marmurinio prekystalio, iš arti būdavo įmanoma ciferblate perskaityti smulkesnes raideles. A LA MARGUÈRE. Laikrodininkas nuvalydavo apnašas – lyg pelėsius, lyg rūdžių dėmeles nuo balto ciferblato, paskiau nuimdavo jį nuo mechanizmo. Aš turėdavau nutaisyti kuklią miną, kad galėčiau stovėti šalia – jis laikydavosi valdingai kaip popiežius, o kai sužinojo, kad esu rašytojas ar bent žinomas kaip toks, kreipdavosi veikiau į mane nei į kitus žioplius, lyg mudu būtume kitokios padėties, aukštesnio profesinio lygmens. Tačiau paaiškėjus, kad esu poetas, mano statusas krito vienu kitu laipteliu, ir jis burbėdamas padeklamavo lyg eilėraščio posmelį – aš nesupratau nė žodžio, bet kairėje pasigirdo juokas, kuriam jis mielai pritarė.

Rašymas apima labai ribotą regėjimo lauką. Akių santykis su plunksna neprašoka nė penkių centimetrų. Tiek spėjimai, tiek svajonės nematomi akimi. Na, o laikrodininkas, atvykęs į Ošą, nusivilkdavo tamsų medvilninį švarką, paskiau pasiraitodavo baltutėlių marškinių rankoves, ir aš pasikeldavau nuo apskrito staliuko, stovinčio prie lango, kur paprastai sėdėdavau su Klodile, ir prieidavau arčiau tuo metu, kai jis išvyniodavo savo vaškuotinę įrankinę su kišenėlėmis, prikaišiotomis instrumentų ir tepalų butelėlių, taipgi žibintuvėlį mechanizmo užkaboriams apšviesti. Veikiai mane beveik apkerėdavo jo susikaupimas. Įsivaizduodavau, kokios pagarbos jis susilaukia Aukštutinių Pirėnų kaimuose, tokiuose miesteliuose kaip Larenas, Gavarni, Ožė, kur atvyksta kaip didikas, nešamas palankinu. Aš mėgaudavausi žiūrėdamas į jį. Vis dėlto labiau vertinu kuklumą, koks buvo įgimtas mano patėviui: išgirdęs giedant strazdą, jis mesdavo bet kokį darbą ir, prišokęs prie lango, stengdavosi jį įžiūrėti. Be to, jis visada man leisdavo savo nepamainomais peiliais prireikus

padrožti pieštuką. Iš atliekamų krumpliaračių bei ciferblatų jis mums sunarstydavo žaislų, kurie beveik kaip tikri žvėriukai zuidavo valgomojo stalu. Jis nebuvo mano tėvas, bet mane užaugino. Man regis, iš jo išmokau kai kurių elgesio taisyklių. Išmokau suvokti, kad darbo įgūdžius ir gebėjimus galima išsiugdyti tyliai, per daug nesigarsinant ir nemušant į būgną. Ir vis dėlto, nors ir koks kuklus būdamas, jis mėgaudavosi Viktoro Hugo didybe ir jo neskubriais, tvarkingai surikiuotais aprašymais, tiesiančiais kelią į revoliuciją.

Be to, jis mylėjo mano mamą. Mačiau, kaip paskutinėmis savo gyvenimo dienomis, pakėlęs tepalais kvepiančią dešinę ranką, kedendavo pirštais jos dailiai sušukuotus plaukus, traukydavo segtukus, tarytum glostydamas aksomą ar kokio reto žvėrelio kailiuką. Niekada nepamiršiu tos glamonės. Visada ją prisimenu kaip paskutinį malonumą, kuriuo jam buvo lemta pasidžiaugti. Tai, mano akimis žiūrint, meilės ir šeimyninio gyvenimo galva ir pamatas (nors man neteko laimės to patirti). Mes pernelyg drovėdavomės prisiglausti vienas prie kito – ir tai atsitikdavo labai retai, – bet tai jau nebesvarbu. Man buvo jauku ir saugu jo namuose. Juose viešpataudavo ramybė, ir du laikrodžiai tyliai, bet tiksliai skaičiuodavo laiką, ir mes jausdavomės saugūs. Jis mums padovanojo vos penkerius metus.

Marsejanas

Jo motina, Odilė Segura, gimė Bigoro Banjere, mieste, kur įsigalėjo ispanų įtaka, griūtimi užslinkusi nuo Pirėnų, dunksančių už penkiasdešimties kilometrų. Jai kurį laiką merginosi Migelis Inviernas, perėjęs Ispanijos sieną ir miestelyje įsitaisęs kaip stogdengys, tačiau po kelių mėnesių dingęs be žinios drauge su trijule bičiulių ispanų. Tolėliau į šiaurę, Vik Fezensako kaime, birželio mėnesį kasmet būdavo rengiama korida, ir Odilė, mažyliu nešina, vis keliaudavo ten, tikėdamasi minioje aptikti savo mylimąjį, Liusjeno tėvą, tačiau niekada daugiau jo nebesutiko. Galų gale ištekėjo už laikrodininko ir drauge su sūneliu apsigyveno jo namuose netoli Marsejano kaimo.

Vaikui buvo ketveri, kai jis pirmąsyk peržengė patėvio namų slenkstį. Ten, soduose, šalia upės, žiburiuojančios pro medžius, šalia saulėkaitoje snūduriuojančio sodininko šuns jis išmoko skirti visus laukų garsus. Netrukus jis sužinojo, kurioje dangaus pusėje tam tikru metų laiku dera ieškoti vienos ar kitos žvaigždės, kuriame medyje suka lizdą strazdas giesmininkas. Kasmet per jų gimtadienį motina gamindavo *salade de gésiers* – patiekalą, į kurį dėdavo kietą kiaušinį ir salotų lapų, žąsies skilvelį, bulvę, česnako laiškų ir grūstų garstyčių grūdelių, – tokių salotų Liusjenui neteko kur nors kitur ragauti. Kasmet paskutinę gegužės savaitę ji imdavosi didžiosios pavasario ruošos, iš pagrindų išvalydavo namus, išravėdavo daržą, skalbdavo ir lygindavo

vyro marškinius, paskiau pasodindavo sūnelį į vežimą ir keliaudavo į Vik Fezensaką žiūrėti koridos, dieną naktį šniukštinėdavo gatvėmis ir pagaliau grįždavo namo tuščiomis rankomis, šiek tiek nusivylusi, bet lengva širdimi. Laikrodininkas niekad nesijautė žmonai esąs toks artimas, koks artimas jai buvo sūnus. Gal jis nebuvo tikras, ar, per šventę netikėtai susitikusi ispaną, ji begrįš namo.

Po netikėtos vyro mirties, nors ir paveldėjusi šiokį tokį turtą, Odilė Segura gerokai apkarpė jųdviejų išlaidas. Mirus tam rūpestingam žmogui, niekas daugiau nebesirūpino vaiku. Liusjenas pasidarė apdairesnis ir paslaptingesnis. Mokykloje mažiau bendraudavo su klasės draugais. Daugiausia jis šnekėdavosi pats su savimi. Paaugęs jis ilgainiui nusikalė savo žodyną, tarytum atvirame lauke rankiodamas šapelį po šapelio. Vienu kitu žodžiu prisimindavo surūdijusius vartus, tai, kaip baidosi arklys, vedamas į keltą, ir tas vaizdas neišdildomai įstrigdavo jam į atmintį. Jis išmoko dangstytis žodžiais, jų daugiaprasmiškumu.

Atvykimas

Vieną vakarą, jiems bevalgant, tylą sudrumstė ratų dardėjimas. Namas stovėjo netoli vieškelio, tad jie pagalvojo, kad atvažiavo svečias. Berniukas su motina pašoko nuo stalo ir, pravėrę duris, sužiuro į lauką, bet perkrautas dvikinkis vežimas pravažiavo pro šalį ir įkalne pasuko į kalvą. Pavažiavęs dar apie šimtą metrų, sustojo prie gretimos trobos, kurioje daugelį metų niekas nebegyveno. Liusjenas su motina stovėjo tarpdury, taip ir nespėję pasisveikinti su atvykėliais. Iš tolo pamatė, kaip rąžydamiesi išlipo du žmonės, vyras ir moteris – paprasčiausi siluetai dangaus fone ant aukštumėlės. Horizonte dunksanti sodyba daugelį metų užtverdavo jiems vaizdą. Pagalvojęs, kad greta gyvens kaimynai, šešiolikmetis vaikinas susijaudino. Vadinasi, dabar teks dar kai kuo domėtis ir kruopščiau slėpti savo paslaptis.

Jie palaukė pusvalandį, paskiau, prieš pat temstant, vaikinas su motina nunešė kalvoje apsistojusiai porai duonos, pieno ir žvakių, taip pat kelis gabalus mėsos. Vyras su moterimi dar nebuvo baigę iškrauti vežimo. Kelio pakraštyje stovėjo kukli dvigulė lova, dvi kėdės, dažytas stalas, ketinė krosnelė su L raidės pavidalo dūmtraukiu. Vidury tų pačių reikalingiausių baldų prie skalbinių pintinės stovėjo vyras ir moteris, kuri pasirodė besanti labai jauna. Kai juodu atsigręžė į svečius, mergina spūstelėjo ranką vyriškiui, tik Liusjenas nesuprato, ką tai galėtų reikšti. Iš pažiūros ji atrodė smulkutė, o vyriškis – stambaus kūno sudėji-

mo. Liusjenas neseniai matė jį taip iškilniai vaikščiojant aplink trobą, tarytum jis būtų paveldėjęs įtvirtintą miestą, kurį ruoštųsi lyg atstatyti, lyg gerai pamokyti. Vaikinas buvo prisiskaitęs graikų epų, ir nepažįstamieji jam atrodė lyg svetimšalių kariaunos žvalgai, lyg jos pasiuntiniai.

Jeigu drauge su juo nebūtų atėjusi motina, tikriausiai niekas nebūtų ištaręs nė žodžio. Ji sužinojo, kad juodu vardu Romanas ir Marija Sniegė. Net neapžiūrėję sodybos, išsinuomojo ją iš savininko, gyvenančio Marsejane. Romanas padėkojo už maistą, tačiau, nors jau temo, atsisakė jų talkos, kai jie pasisiūlė padėti sunešti baldus. Jis susitvarkysiąs pats vienas. Jiems bešnekant, jis įnešė vidun dvigulę lovą. Mergina tylėjo. Jiems susipažįstant, jos lūpos krustelėjo, tačiau nepasigirdo nė menkiausio garso. Vaikinui ji pasirodė pernelyg liekna, tamsūs, trumpai kirpti plaukai nesiekė nė kaklo. Jo akimis, vyriškis būtų galėjęs ją lengvai paslėpti, pasikišęs po savo drabužiais. Liusjenas drauge su motina nusileido nuo kalvos ir prie slenksčio dar sykį atsigręžė. Pastatęs ant vežimo žibintą, vyriškis nešiojo daiktus, daugmaž kas minutė užstodamas šviesą. Įėjęs į vidų, Liusjenas atsisėdo prie stalo, mąstydamas apie netikėtą įvykį. Pasijuto lyg jo gyvenimas ūmai būtų pakrypęs kita vaga.

Kaimynai buvo jaunavedžiai. Moteris atrodė ne ką vyresnė už Liusjeną, ir pirmąsias dvi savaites juodu su motina labai retai ją matydavo, nes ji buvo baugšti, tikra laukinukė. Jo motina stengėsi kaip įmanydama susidraugauti su kaimynais, ypač su moteriške. Galimas daiktas, motina įžiūrėjo ką nors tame jaunname gąsliame veide. Galų gale Odilei Segurai pavyko priglausti Mariją Sniegę po savo sparnu.

Jaunoji moteris įeidavo į vidų nedrąsiai, lyg norėdama iš pradžių išmokti svarbiausių taisyklių, privalomų svečiuojantis

tokiuose namuose, kurie, matyt, jai atrodė nelyginant rūmai. Vaikinas netikėtai susivokė, kad lubos visu metru aukštesnės nei kaimynų troboje, kambariai erdvesni, didesni. Romanas atsilankydavo labai retai, beveik visą dieną praleisdavo laukuose. Liusjeno motina, nubėgusi į sodybą ant kalvos, pasišaukdavo jaunąją moterį, dar neapsipratusią naujoje vietoje. Kartą Liusjenas girdėjo motiną kažkam sakant, kad Marija Sniegė turinti ne kažin kiek to darbo – sutvarkyti trobą, ne ką didesnę už spintą, ir aptarnauti savo vyrą. Tuos motinos žodžius Liusjenas apgalvojo vėliau, susimąstęs apie jų santykius. Marija Sniegė buvo liekna kaip mergaitė. Tiesą pasakius, ji nė iš tolo nebuvo panaši į ištekėjusią moterį. Tiek amžiumi, tiek išvaizda ji buvo pora veikiau Liusjenui, o jis buvo stačiai paauglys. Bet ji jau buvo ištekėjusi, oficialiai laikoma suaugusiąja. Turėjo vedybinio gyvenimo patirtį, lyg būtų įgijusi kokį diplomą svetimame krašte.

„Ji sudžiūvusi kaip gembė“, – pasakė jis apie tą jauną moterį motinos draugėms. Ir kurį laiką jos visos kvatodamos vadino ją Gembe. Jis sublizgėjo sugalvojęs jai tokią gerą pravardę, kuri jai stačiai prilipo, ir vis dėlto jautėsi lyg ją išdavęs. „Nieko baisaus, greit suapvalės“, – atsiliepė motina. Ir visos prapliupo dar garsiau kvatoti.

Aukštuomenė

Abi šeimos pamažu susidraugavo. Liusjeno motina ėmė mokyti Mariją Sniegę skaityti. Šeštadieniais Liusjenas eidavo padėti Romanui rauti ropių arba taisyti mūrinės tvoros, skiriančios jo žemę nuo kitų valdų. Šešiolikmečiam vaikinui Marijos Sniegės vyras atrodė paslaptinga jėga, kelianti baimę įgyti globėją, atstojantį prarastą tėvą. Juodu retai kalbėdavosi, susitikdavo tik savaitgaliais, nes Romanas dirbo Marsejane, o kartais ir dar toliau. Tuo tarpu vaikinas negalėjo atsiplėšti nuo *Juodosios tulpės* ir vieną popietę, kai Marija Sniegė tylėdama atsisėdo šalia, garsiai perskaitė jai Diuma romano ištrauką. „Keliaudamas į Buitenhofo kalėjimą, mūsų Kornelijus girdėjo nebent lojant šunį ir matė jaunosios moters veidą...“ Gembė žiūrėjo į jį išsižiojusi. Galbūt jai atrodė, kad jis prasimano, o gal jau buvo knygos apžavėta. Jis skaitė toliau. Marija Sniegė buvo daugmaž vienais metais vyresnė; skaitydamas jai knygą, jis pamažu suprato, kokia ji naivi.

Nuo tos dienos ji prašydavo, kad jis skaitytų jai knygas. Rytais, šiek tiek apsiruošusi, ji ateidavo pas Liusjeno motiną mokytis abėcėlės, o popiet, atsisėdusi šalia vaikino prieangyje arba upės pakrantėje, keružės obels paunksnėje, lyg apsvaigusi klausydavosi jo skaitomų istorijų. Abu užaugę toli nuo miesto intrigų, dabar, Diuma vedami, jie klaidžiodavo po miestus, kur visada grėsdavo pavojai, kur smaragdų vėrinys galėdavo pražudyti karalių dinastiją. Jie lydėdavo raitelius, tai per patvinusias

pievas lakinančius gyvybiškai svarbius dokumentus, tai nakties vidury susitinkančius su priešais arba mylimosiomis. Knygose niekada netrūkdavo neatlieptos meilės. „Gailiai suaimanavusi, ji pabėgo, bergždžiai stengdamasi numaldyti tankiai plakančią širdį. Likęs vienas, Kornelijus mėgavosi salsvu Rozos plaukų kvapu, tarytum įstrigusiu tarp išsiraizgiusių vijoklių." Sukritę siaurame prieangyje, kartais jie, vos galėdami atgauti kvapą, tardavosi, kad niekada nebesugebės grįžti į įprastinį gyvenimą.

Jis skaitydavo jai vaidmenimis ir su tokiu išmanymu, lyg būtų senas išminčius, sužeistas mūšyje kokiame nors tolimame krašte arba Amūro strėlės pervertas. Na, o ji stengdavosi pažinti aukštuomenę, jo klausydamasi: *jis* (jis ir pats taip manė) pristatydavo Mariją Sniegę karaliaus dvare arba mėnesienoje jodavo šalia iš vieno miesto į kitą. Jie sužinodavo, kaip galima pakeisti likimą, nusiunčiant pašto karvelį į Hagą, nors dažniausiai pačiam knygos herojui tekdavo raitam įveikti didelius atstumus. Kai Liusjenas pritildavo pasipiktinęs kokios nors damos neištikimybe arba pernelyg žiauria smurto scena, aprašyta romane, Marija Sniegė nutraukdavo tylą, norėdama sužinoti, kur vaikinas aptiko kliautį toje taip kruopščiai nuaustoje kanvoje, ir juodu imdavo kalbėtis, aptardami, kaip iš tikrųjų turėtų elgtis vyriškis ar moteriškė, vyras ar žmona. Pavyzdžiui, kad ir susidūrę su tokiu sakiniu: „Ji suvokė, jog tas vyras nesugeba patenkinti jos norų, tad turėjo susitaikyti su jo bejėgiškumu." Pasitaikius tokiems atvejams, kai jis ko nors nelabai suprasdavo arba kuo nors pasibodėdavo, ji prašydavo paaiškinti, kas atsitiko. Jis galiausiai perprato, kad ji turi gerą nuovoką, nepastebimą iš pirmo žvilgsnio, ir, be kita ko, neabejinga muškietininko žavesiui.

Galų gale šitaip juodu pažino vienas kito polinkius ir abejones. Ji pastebėjo, kad jis greitai perbėga skyrelius, kur kalbama

apie vaikystę, tikriausiai manydamas gerai pažįstąs jaunesnių kaip dvidešimties metų jaunuolių būdą. Jaunystė jam buvo jau nebe paslaptis. Jis domėjosi tik suaugusiųjų gudrybėmis, kelionių, karų, mūšių, santuokų aprašymais. Kartais, prasitaręs apie tai, kas jį domina, jis užsikirsdavo išsiskyrus jų nuomonėms. Ji paliesdavo jo skruostą laibais pirštais ir beregint atitraukdavo ranką. Kada nors tu vesi. Ir tuomet mudu apie tai pašnekėsime. Ne, atsakydavo jis, niekada to nebus. Kaip kažin ką, niekada to nebus. Jis vėl įsigūždavo į savo kiautą, atitoldavo, – juodu buvo kaip du greit įsiliepsnojantys dagčiai, su titnagu ir pintimi laikomi vienoje dėžutėje.

Taip buvo pirmaisiais jų bendravimo metais. Pavakare Romanas grįždavo namo, o ji, Marija Sniegė, – į tikrovę. Na o jis, Liusjenas, lakstydavo laukais, vartydavosi kūliais, laidyne svaidydavo akmenukus į jaunus medelius, stačia galva puldavo į upę. Užkaitęs puldavo į vandenį, nardydavo atviromis akimis, karštai trokšdamas rasti sidabro luitą arba pamestą kalaviją, arba šaką, už kurios užkliuvęs nebepajėgtų iškilti į paviršių. Tokiomis valandėlėmis, vos išsiskyręs su Marija Sniege, nežinia kodėl jis norėdavo vėl būti vaikas.

Stovėdama prie siauro galinio trobos lango, ji žiūrėdavo, kaip jis šokinėja, stengdamasis įsitverti šakos. Už namo padėdama maudytis Romanui, trindama jam nugarą, ji staiga išgirsdavo pūkštelėjimą aname, dabar jau tokiame tolimame jo pasaulyje. Kartais, parėjęs iš darbo alkanas ir nusivaręs, Romanas, jos įsigeidęs, netgi nenorėdavo paėjėti kelių žingsnių iki lovos, ir ji aukštielninka atsiguldavo virtuvėje ant stalo, nukorusi kojas, pirštais veik neliesdama grindų, ir, kai jis užgriūdavo ant viršaus, nespėjusi net susijaudinti, ji įsikibdavo į stalo kraštą, laikydamasi iš visų jėgų po užgesinta lempa, siūbuojančia virš

galvos, nuoga, užsivertusia kartūnine suknele, nugara brūžindamasi į lentas. Vaikinui nespėjus pribėgti upės, juodu jau būdavo pasitenkinę. Romanas atkišdavo jai ranką, ji įsikibdavo į ją abiem rankomis, ir jis nukeldavo ją nuo stalo. Jis buvo daug vyresnis, stipresnis, visiškai kitoks nei Liusjenas, jo beviltiškai klaidžiojančiose akyse ji įžiūrėdavo kartėlį ir apmaudą, ir įsiūtį dėl tokio jų gyvenimo. Jis sviesdavo kėdę į užuolaidą, kuria buvo atitvertas vienintelis trobos kambarys, ir ji suvokdavo, kad lygiai taip pat be niekur nieko jis galėtų nutrenkti ir ją į tamsią kertę. Kelis kartus jis jai pasirodė besąs kaip muškietininkas Portas, ji netgi beveik palaikė jį Portu, todėl ir buvo ištikima tiems principams, kuriais tikėjo Romanas.

Ji atsiaugino plaukus. Jautėsi lyg saitu prisieta prie jųdviejų trobelės ir tenkinosi trupučiu laisvės. Retai nutoldavo daugiau kaip keturiasdešimt metrų nuo namų, išskyrus tuos atvejus, kai eidavo mokytis skaityti arba kai Romanas vežimu veždavosi ją į kaimą.

Šuo

Vaikinas svajojo užsikniaubęs ant plačios palangės. Jo žvilgsnis pamažu nukrypo į tolį, kur zujo šuo. Kai tas pribėgo arčiau, jis pamatė, jog šuo didelis ir juodas. Jis pasakė motinai, jog šuo tikriausiai pasiutęs, ko gero, pavojingas, ir ji priėjusi žvilgtelėjo pro langą ir tarė: galimas daiktas. Niekur neik. Neisiu, pažadėjo jis.

Buvo jau beveik pietų metas. Jis nuėjo prie šiaurinio lango pažiūrėti, ar trobos kieme nematyti Romano ir Marijos Sniegės. Ten nebuvo nė gyvos dvasios, ir, grįžęs į savo sekyklą, jis atsisėdo arčiau lango, nenuleisdamas akių nuo šuns. Šuo trasiojo aplink, tačiau nelojo, davėsi šen bei ten lyg užkeiktas. Atsidūręs netoli priebučio, pamatė lange vaikiną, stabtelėjo ir nukūrė šalin. Pabėgo, tarė jis motinai. Juo geriau. Šuo pasitrynė snukį į žolę, paskiau užvertė galvą, vėl leidosi šuoliais priebučio link ir liuoktelėjo prie lango. Letenomis pramušė ploną stiklą ir nagais kliudė vaikiną, šiam į akis pažiro šukės. Akimirką vaikinas stovėjo lyg stabo ištiktas, paskiau nuvirto ant grindų. Jam pasirodė, kad šuo įšoko į vidų ir sukandžiojo veidą – taip skaudėjo. Jis nesuriko. Bet užtat klykė motina. Ji pamatė kruviną veidą, kraujo dėmes ant marškinių ir sienos. Ištraukęs letenas pro suskilusį stiklą, šuo nušoko ant žemės šalia priebučio.

Priklaupusi šalia sūnaus, motina palietė jo apmirusį kūną. Vaikinas bijojo net krustelėti. Ji suklykė pamaniusi, kad jis sukandžiotas, tačiau sūnus tylėjo, gulėjo nejudėdamas, ir ji pa-

mažu nutilo, vos gaudydama kvapą. Jis nieko nematė, tik protu suvokė, kad tai lekuoja šuo, sukiodamasis aplink.

Netrukus motina išbėgo pro duris, palikdama sūnų tysantį virtuvėje ant grindų.

Nepaisydama, kad šuo tebezuja kur nors netoliese, ji leidosi tekina kalvos link ir netrukus grįžo, lydima Romano ir jo jaunos žmonos. Motina pakėlė sūnaus galvą ir paguldė ją ant kelių, o Marija Sniegė sutaisė druskos tirpalo ir, atsargiai plaudama kraują nuo veido, apžiūrėjo, ar nesužeistas. Veide – nė menkiausio įbrėžimo. Galiausiai priėjo kairę akį. Joje strygsojo dvi skeveldrėlės. Vaikinas spoksojo į lubas, negalėdamas užsimerkti. Ji nedvejodama pirštais ištraukė vieną skeveldrėlę, ir jo ranka trūktelėjo. Ar matai? Jis nieko nematė. Netgi kita akimi? Jis nežinojo, jam labai skaudėjo. Kita, dešinė, akis buvo užplaukusi krauju, ir buvo neaišku, ar ji sveika, nesužeista. Tačiau kairėje akyje vis dar strygsojo giliai įsmigusi kita skeveldrėlė. Ji abejojo, ar galėtų pati ją ištraukti.

Romanas nunešė vaikiną į vežimą ir paguldė ant galinės sėdynės, o motina vėl padėjo jo galvą sau ant kelių. Veidą uždengė marle, kad nepatektų dulkių į akis. Vyras su žmona įsitaisė ant pasostės. Liusjeno motina nepamiršo pasiimti šautuvo, šis dabar gulėjo ant pasostės tarp porelės.

Vos jiems pavažiavus kelis šimtus metrų, vėl pasirodė šuo ir nusekė jiems iš paskos, laikydamasis per atstumą. Buvo aišku, kad jis taikosi juos pulti. Pribėgęs arčiau, išsišiepė taikydamasis kąsti arkliui į kojų. Jo letenos buvo kruvinos. Nušauk jį, tarė motina, ir Romanas padavė vadeles žmonai, paskiau nusitaikė ir šovė į žemę prieš pat puolantį šunį. Šuo staiga nurimo ir atsitūpė, o vežimas nudardėjo Marsejano link. Jaunoji žmona tolydžio žvilgčiojo per petį tai į Liusjeną, tai į vis labiau tolstantį

šunį. Ji visada norėjo šuns ir bandė priprašyti vyrą, kad leistų jį laikyti. Dabar suprato, kad niekada jo neturės. Ji atsisuko ir pasilenkusi spustelėjo Liusjenui ranką.

Monsieur Porselenas, ligoninės gydytojas, atrodė susijaudinęs, bet labai pasitikintis savimi. Jo nuomone, esama pavojaus, kad infekcija galinti apimti ir sveikąją akį. Pasiryžęs žūtbūtinai išsaugoti jaunuolio regėjimą, jis įtikino motiną, kad būtina išoperuoti kairiąją akį ir kruopščiai išvalyti akiduobę. Tuomet infekcija nepateksianti į šiuo metu neatsparią dešinę akį. Liusjeno nuomonės tuomet niekas neklausė, ir po to jis ilgus metus pyko ant jį sužalojusių žmonių.

Grįžęs namo, jis jau pradėjo matyti – bent jau skirti spalvas ir pavidalus aplink. Šiaip ar taip, regėjimas turėjo pagerėti. Vis dėlto gydytojas jį perspėjo, kad mažų mažiausia vienus metus jis negalėsiąs skaityti, ir – keisčiausia – patarė niekad neverkti. Tuomet jis buvo beveik aštuoniolikos. Jam atrodė, kad vienintelis jausmas, kuriuo jis gali atsiliepti į ištikusią nelaimę, – tai nežabotas pyktis. Jis ir toliau kaltino juos visus tris, vežusius jį į Marsejano ligoninę. Kaltino Romaną, kad nenušovė šuns ir tas pabėgo, nepatikrinus, ar neserga pasiutlige. Kaltino Gembę, kad plovė jam akis, galimas daiktas, nešvariu druskos tirpalu. Labiausiai kaltino motiną, kad leido išpjauti akį. Jis elgėsi taip, lyg būtų dvylikos metų, ir jiems buvo labai keblu su juo bendrauti. Jis nenorėjo nieko matyti ir sėdėjo užsidaręs savo kambaryje. Įtūžęs atsisakė dirbtinės akies. Suaugęs jis labai retai prisimindavo tą metą, kai jam taip norėdavosi verkti.

Mėnesiui praslinkus po nelaimės, paštu iš Tulūzos atėjo anksčiau užsakytos knygos. Jis nutrenkė jas į pakampę ir grįžo į savo

kambarį. Jeigu netoliese būtų degęs laužas, visas jas būtų supleškinęs. Motina jų nepakėlė, kol į pamoką neatėjo kaimynė. Liusjenas sėdėjo priebutyje, ir Marija Sniegė priėjusi atskleidė antraštinį puslapį, garsiai perskaitė autorių ir knygos pavadinimą ir ėmė skaityti: „Pirmas skyrius. Trys d'Artanjano Vyresniojo dovanos. Tūkstantis šeši šimtai dvidešimt penktųjų metų balandžio pirmosios rytą..."

Jis visas sustingo. Užsisklendė nenorėdamas girdėti nė žodžio. Ji skaitė nedrąsiai, tolydžio klupdama. Jam buvo aišku, kad ir jai gėda – gal netgi labiau negu jam – apsimesti, kad ji turi gyvenimo patirtį, kad Paryžiaus prozos stilius dera prie jos gimtosios kalbos. Tik pagalvojęs apie tai, susivaldė jos neįžeidęs. Bet neketino jai pasiduoti. Rytoj paprasčiausiai nepasirodysiąs, ir tiek. Susikeitimas vaidmenimis jį slėgė, varė į neviltį. Toji kaimyno žmona tarnaitė, kurią jo motinai pavyko ištraukti iš neraštingumo akivaro... Pasidėjusi knygą ant kelių, ji laikė rankoje peilį, kuriuo pjaustė lapus. Tamsūs plaukai dengė jos veidą. Jis vos girdėjo jos balsą, darkantį miestų pavadinimus ir didikų vardus. Tiesą pasakius, visą dėmesį jis stengėsi sutelkti tik į jos drebančią kairę ranką. Ir tik į ją žiūrėjo, kad neįsitrauktų į knygos turinį.

Pabaigusi pirmą skyrių, ji užvertė knygą ir, nė nežvilgtelėjusi į jį, nusinešė namo. Rytojaus dieną neatėjo. Kitą dieną, kai ji padėjo jo motinai siūti užuolaidas, jis paprašė paaiškinti vieną pirmojo skyriaus vietą, kurios užvakar nelabai supratęs. Ji pakėlė akis nuo siuvinio. „Man regis, aš nelabai prisimenu, buvau labai susijaudinusi." Jis pasijuto nejaukiai. „Gal norėtum, kad perskaityčiau iš naujo?" – „Ne, dėkui, skaityk toliau. Kai nežinai esmės, labiau įsitrauki."

Romanas nurengė ją, atplėšęs miegamojo užuolaidą, ir ją užliejo šviesa iš virtuvės. Dabar ji atrodė paūgėjusi, sustiprėjusi, moteriškesnė ilgais plaukais. Jiemdviem besigalynėjant lovoje, jis įsitikino, kad ji vis labiau pasitiki savimi, labiau įsijaučia mėgaudamasi malonumu. Ji atstūmė jį abiem rankomis žiūrėdama į jį kaip lygiateisė partnerė, nė kiek nesigėdydama to, ką daro. Kai jis paėmė ją, ji išsirietė, įkando jam į smakrą ir vėl jį prisitraukė. Tai buvo veikiau dvikova negu aistra, pasireikšdavusi anksčiau mylintis, ir, jiems pasisotinus, kambario prieblandoje jis pamatė, kad ji visa pasruvusi prakaitu, nesusivokdamas, jog ir jis pats visas išprakaitavęs, kai staiga ji palinko į priekį ir lyžtelėjo jo kaktą – tai padarė ne ji, dingtelėjo jam mintis, bet kažkas neatpažįstama joje.

Jis užmigo, bet ji negalėjo sudėti bluosto. Gulėjo budri, blaiviu protu, prisiglaudusi prie jo, jausdama, kaip lėtai slenka laikas. Užuolaida buvo atitraukta, ir virtuvėje vis dar degė šviesa. Ji susirado suknelę, apsivilko per galvą ir pasišluostė tarpukojį. Pasilenkusi sužiuro į miegančio Romano veidą, tokį ramų ir tokį patenkintą, visada stebinantį savo išraiška. Jai atrodė, kad tik tada jis laimingas, kai pamiršta viską aplink. Paskiau ji priklaupė prie lovos, ištraukė iš po jos seną rankšluostį ir išvyniojo ploną knygelę. Užtraukė užuolaidą, kad netrukdytų vyrui miegoti, ir, atsisėdusi virtuvėje prie stalo, ėmė iš naujo skaityti pirmą skyrių. Ji nebuvo iš tų, kurios taikstosi su atminties spragomis: atskleisianti visas paslaptis ir viską papasakosianti savo draugui, kai tik jis panorėsiąs ar įsigeisiąs jas sužinoti.

Liusjenas padėjo Romanui kalti lovius kiaulėms. Rytais ir vakarais jis krėsdavo į lovius avižinio jovalo, kasydavo joms kukšte-

ras, kai jos lapsėdavo priešaušrio prieblandoje. Visą gyvenimą jis prisimindavo jų glotnią odą, kietus šerius, dirglų strakaliojimą. Praslinkus daugeliui metų, Belgijos kaime įpareigotas kareiviams daryti injekcijas, jis prisiminė, kad pirmą kartą sušvirkštė vaistų meitėliui, sergančiam snukio liga. Jis įvarė paršą į kiaulidės kampą, paskiau sugriebęs pastatė ant užpakalinių kojų ir abiem rankomis apglėbė jį, visišką bejėgį, nugara atsirėmęs į mūrinę sieną. Paskiau, laikydamas jį viena ranka, kita staigiai suvarė švirkšto adatą jam į pašonę. Romanas jam buvo paaiškinęs, ką reikia daryti, ir stebėjo jį kvatodamas: tas juokas buvo toks neįprastas ir drauge įkvepiantis pasitikėjimo savo jėgomis. Atlikęs savo darbą, Liusjenas paleido meitėlį, ir tas nukurnėjo sau lyg niekur nieko.

Dabar visos istorijos Sniegei Marijai, kurias skaitydavo Liusjenas su ja, tapo savos. Ilgainiui jis priprato prie jos balso, prie tono, kuriuo ji skaitydavo apie įnirtingus susirėmimus špagomis arba, neslėpdama nuostabos, pasakodavo, kaip, siekiant protestanto žūties, buvo nuodais ištepti knygos lapai. Tai buvo siaubingų klastų pasaulis. Jis keliskart pataisė jos tarimą norėdamas ne tiek ją sugėdinti, kiek apsaugoti nuo gėdos, galinčios ją ištikti vėliau, tą pačią klaidą padarius tarp svetimų žmonių. Ji skaitydavo du tris kartus per savaitę. Juodu vėl kalbėdavosi kaip lygus su lygiu, stengdamiesi iš anksto įminti veikėjų ketinimus, ginčydamiesi, kuris muškietininkas visų geriausias, nors abiem labiausiai patiko d'Artanjanas, gaskonas kaip ir Liusjenas, kilęs iš Žero provincijos.

Ji pastebėjo, kad, dirbdamas laukų darbus, jis keičiasi. Pastebėjo, kaip tamsiai įdegė jo rankos, kaip kimsta, lūžinėja balsas, kaip jis nustoja spygauti. Jis buvo jau nebe anas berniukas, su kuriuo kadaise susipažino. Dabar jis buvo tvirtas, pilnas tokio

nepalaužiamo pasitikėjimo savimi, kokio ji niekada neturės. Ji vėl blaškėsi savo pasaulėlyje, nesiryždama drauge su juo žengti į šviesą ir mėgautis siūlomais malonumais.

*Charivari et veillée**

Juodu susitiko su Romanu per mugę Sen Didjė prie Rošforo, o susituokė, jaunikiui kokią valandą pasiderėjus su dėde, užauginusiu mergaitę po tėvų mirties. Pavasarį visuose aplinkiniuose krašto slėniuose – ir Perizė, ir Šalone – keliamos vestuvės. Marija Sniegė buvo šešiolikos, o Romanas – per trisdešimt, ir, atsisėdę prie staliuko, juodu laukė, kol raštininkas baigs surašyti vedybų sutartį.

Vakare dvidešimties ar didesnis muzikantų būrelis, atliekantis *charivari*, šaipėsi iš tų dar nepatvarių santuokos ryšių. Tuo metu santuoka, neatitinkanti senų papročių ir tradicijų, buvo laikoma bendruomenės įžeidimu. Buvo viešai išsityčiojama iš jaunavedžių, kurie arba tuokdavosi vos palaidoję buvusį sutuoktinį, arba buvo anksčiau pagarsėję santuokine neištikimybe, arba gerokai skirdavosi amžiumi. Kai nuotaka būdavo turtinga, o jaunikis – vargšas, akis badydavo didelėmis raidėmis išvedžiotas priežodis: „Ir ožka ištekėtų, kad pinigų turėtų." Tuokiantis santuokine neištikimybe pagarsėjusiems, gatvėmis juos lydėdavo pašaipūnai, nešini išpurtusiomis iškamšomis. Kai kada tokios patyčios tęsdavosi porą mėnesių, o kai kada – nelygu sumokėtas atlygis – vos kelias valandas. Būdami neturtingi, užimdami pačią žemiausią padėtį visuomenėje, Romanas ir

* Vestuvių papročiai ir vakaronė (*pranc.*).

Marija Sniegė tapo visuotinių patyčių taikiniu. Nors Romanas buvo vyras pačiame tvirtume, jis buvo pavaizduotas kaip nukaršęs bejėgis senolis, o jo jauna žmona – kaip kūdikis jam ant kelių. Sklido gandai apie nesenus atsitikimus, kai jaunavedžiai neištverdavo tokių patyčių: pavyzdžiui, vienas negailestingai išjuoktas jaunikis yla mirtinai persmeigė pirmą pasitaikiusį pašaipūną. Tad įpėdžiui vestuvių sekė mirties bausmė.

Visą naktį jaunosios dėdės namai, deglų nušviesti, drebėjo nuo būgnų dundėjimo ir visa gerkle bliaunamų blevyzgų. Romanas kelias valandas stovėjo prie lango, paskiau, prieš auštant, slapta išsėlino pro duris ir užklupo du vyrus, kurie, visiems sumigus, stovėjo sargyboje: vieną taip prismaugė, kad jis neteko sąmonės, o kitam per riešus sulaužė rankas. Ir liko bestovįs vidury vejos tarp kritusių vyrų. Buvo penkta valanda ryto, kai ima švisti. Jo jaunoji žmona atskubėjo su žibintu, bet jis beregint jį užpūtė. Jis apkabino ją per pečius ir skruostu prisiglaudė prie jos veido. Marija Sniegė buvo persirengusi vyriškais drabužiais ir trumpai nusikirpusi plaukus. Juodu nebegrįžo į vidų. Pažaboję dėdės arklį, tyliai dingo iš kaimo, naudodamiesi paskutinėmis tamsos akimirkomis. Kai tik jie atsidūrė už miesto, jis sėdo raitas ir, pakėlęs žmoną, užsisodino ją užpakaly savęs ant sturplio. Rytui auštant, juodu leidosi į pietus.

Ardeše jie beveik nestabtelėjo, maitinosi tik tuo, ką galėjo nusiskinti nuo krūmų, medžių ir išsirausti aplinkiniuose daržuose. Netoli Nimo, jie pasuko į vakarus, Tarno ir Aukštutinės Garonos departamentų link, o kai pasiekė Žerą, Marija Sniegė nusimetė vyriškus drabužius ir vėl persirengė geltona kartūnine suknele. Juodu parsisamdė viename ūkyje skinti vaisių, o miegojo drauge su kitais padieniais samdiniais daržinėje, kur, visiems sugulus, nebūdavo vietos obuoliui nukristi. Vedę juodu dar nė

karto nesimylėjo, tad trečiąją naktį jis pažadino ją, ir jie nutykino į šiltą arklidę. Pajutę žmones, arkliai akimoju pabudo, bet nesudrumstė tvyrančios tylos. Romanas nuramino juos, kiekvienam paglostydamas sprandą. Arklių buvo septyni. Paskiau jis grįžo prie savo šešiolikmetės, kuri, atsisėdusi ant suolo, žiūrėjo į jį. Pro pravirus arklidės vartus švietė mėnulis. Priklaupęs jis įsitikino, kad šiaudais apkreikta asla nešvari. Jis nuėjo prie kubilo su lietaus vandeniu, stovinčio prie arklidės, nusiplovė rankas ir sprandą, paskiau pastovėjo lauke, kol nudžiovino nakties vėjelis. Ji taip pat priėjo, įkišo laibas rankas į šaltą vandenį, apsiprausė ir nusiplovė kojas.

Aplink mėlynavo laukai. Po kelerių metų, sėdėdamas kalėjime už užpuolimą, Romanas dažnai prisimindavo tą akimirką, kai Marija Sniegė, visa užlieta mėlynos šviesos, pasilenkusi mazgojosi kojas lietaus vandeniu mėlynuojančių laukų fone, kur viskas buvo mėlyna, išskyrus mėnulį. Jis prirėmė ją prie kubilo ir užvertė geltoną kartūninę suknelę, tačiau ji apsisuko, pažvelgė į jį ir pabučiavo rankas, kuriomis jis vieną po kito ramino arklius, lyg turėdamas aibę laiko, lyg tie septyni arkliai būtų buvę vienintelės padorios būtybės, čia, lyg kitame pasaulio krašte, pirmąsyk sutiktos po vestuvių. Jis paglostė jos švelnų, spindintį veidelį, kaklą, drėgnus plaukus, kuriuos ji susibraukė pirštais. Ji uždėjo rankas ant jo šiurkščių marškinių ir pabučiavo į atlapotą krūtinę. Paskiau apsisuko, įsikibo į platų kubilą, kur vandenyje atsispindėjo mėnulis ir jos veido pamėnas. Romanas prirėmė ją prie kubilo, ir – nors ir kokia buvo jos nuostaba, nors ir koks pervėrė skausmas, – valandėlę vandens paviršiuje prieš akis pašėlusiai blaškėsi mėnulis, staiga subyrėdamas į druzgus.

Melo trumpos kojos. Rytojaus dieną juos pažino žmogus, kurį jie palaikė prašalaičiu, ir papasakojo visiems, kokį triukšmą sukėlusios jų vedybos ir kaip žiauriai pasielgęs Romanas. Po pusvalandžio juodu dingo iš ūkio, visiškai pamiršdami tą mėlyną nakties peizažą. Jis pasiūlė keliaujant apsimesti broliu ir seserimi, ir, raiti ant dėdės arklio, juodu nujojo į vakarus. Kelias savaites jie beveik nieko neturėjo burnoje, ir jai netikėtai nutrūko mėnesinės. Juodu mylėjosi kelis kartus, nakčia ištaikę progą pasiglamonėti, bet, išvargę per dieną, beveik nepatyrė jokio malonumo. Jie jodavo kiaurą dieną, nejausdami nieko kita, išskyrus alkį. Visas jų turtas buvo vynmaišis, kuriame jie laikė vandenį, kad galėtų nakčia numalšinti troškulį. Juodu nemokėjo skaityti, tad, ieškodami darbo, turėdavo kreiptis į tarpininkus. Vis dėlto jie vengė bendrauti su žmonėmis. Vienintelė vieta, kur jie tikėjosi gauti darbo, buvo mugės. Barano miestelyje, į vakarus nuo Ošo, jie įsiliejo į šurmuliuojančią minią. Aplink sukiojosi burtininkai, įgudę dantų rovimo meistrai, pranašautojai, kuriems įspėti ateitį buvo ne ką sunkiau, nei iš skrybėlės ištraukti gyvatę. Vaikščiodama tarp kioskų ir prekystalių, Marija Sniegė sumetė, kad be reikalo paskubėjo nusikirpti ilgus plaukus – verčiau būtų palaukusi ir pardavusi juos čia perukų dirbėjams.

Mugėje, be kitų pramogų, buvo surengtos varžybos: toliausiai nubėgęs žmogus, gyvu paršeliu nešinas, galėjo jį laimėti, – Romanas jose dalyvavo ir galiausiai su paršeliu rankose griuvo ant žemės šalia kitų dalyvių. Dar nespėjęs pasikelti nuo žemės, pardavė jį vienam ūkininkui, paskiau persigalvojęs pasiūlė jį mainais į darbą. Ūkininkas sutiko, paršelių nešimo varžybų nugalėtoją ir jo paauglę sesutę pasamdė dirbti laukuose, prižadėjęs naktigultą daržinėje. Po kelių dienų ūkininkas pakvietė Romaną ir Mariją

Sniegę į vakaronę. Vakaronės vykdavo didelėje, kalkėmis baltintoje daržinėje ir panėšėjo į naktinę mugę ar vienminčių sambūrį: pleškant židiniui, moterys, susėdusios eilėmis, siūdavo arba siuvinėdavo, lupdavo obuolius arba kaštonus. Įsitaisę tolėliau nuo jų, vyrai taisydavo arba galąsdavo įrankius, blevyzgodavo ir žarstydavo liaudies išminties lobyno perlus. Atsisėdęs prie jų, Romanas šukavo kanapes, čia pat degindamas nuobrukas. Tarp susirinkusiųjų vaikščiojo moteriškė, nešina semtuvu su karštais pelenais, siūlydama vaišintis keptais kaštonais ir bulvėmis, o kita ėjo iš paskos su ąsočiu pakaitinto vyno.

Vakaronės sutelkdavo bendruomenę: nors ir kaip visi būdavo išvargę, niekas neatsisakydavo ateiti į talką. Aplink plytėjo nesvetingas kraštas, kur beveik niekas neaugo, kur gyvenimas sukosi ratu, tad liaudies išmintis atspindėjo tikrų tikriausią vargą. „Gražus dangus, tik ne dėl Martyno." Romanas ir Marija Sniegė čia bent žmoniškai pavalgydavo. Į dienos pabaigą jie būdavo jau pavargę, bet vis dėlto dar kelias valandas paaukodavo vakaronėms, kur galėdavo numarinti kirminą. Jis žiūrėdavo, kaip ji skalbia prie židinio kitame daržinės gale, iš pažiūros tikras vaikas palyginti su kitomis moterimis. Tamsiose pakampėse moterų visada tykodavo gerbėjai, nors ir būdavo prisiklausę išmintingų patarimų ir pamokomų pasakojimų apie įsimylėjėlių karčią patirtį. Tad ir apie Mariją Sniegę rėždavo sparną ir jaunuoliai, ir Romano amžiaus vyrai, kai ji džiaustydavo skalbinius prie židinio.

Tai buvo pačios gražiausios jos gyvenimo dienos. Slapukavimo džiaugsmas. Ir miegoti būdavo gera, be jokios baimės. Daržinėje, knibždėte knibždančioje padienių darbininkų, ji jausdavosi saugi šalia Romano, dėl aplinkybių priversto platoniškai ja rūpintis. Kartais, kai juodu trokšdavo pasimylėti arba

negalėdavo ištverti nepasimylėję, sueitis visų akyse ir tariama kraujomaišos nuodėmė suteikdavo geismui dar didesnės įtampos ir... žavesio. Išreikšti savo aistrą jie galėdavo nebent slaptais žvilgsniais. Naktimis jai pakako ir to, kad atsargumo dėlei jis laiko nekaltai pridėjęs ranką jai prie nugaros. Per vakarones ji kuo ramiausiai atstumdavo šiurkštų bernų meilinimąsi ir, metusi žvilgsnį į prieblandoje dūluojantį būrelį darbininkų, ten, iš kur, kaip žinojo, ją seka budri Romano akis, pasukdavo smilių prie smilkinio ir patraukydavo pečiais.

Ir laukdavo nakties. Laukdavo, kol jis uždės ranką jai ant peties. Paglostys švelnius pakinklius. Juodu gulėdavo greta vienas kito, kaip brolis ir sesuo, tylūs ir ramūs, tik jis stengdavosi prisiglausti. Jei kas nors būtų uždegęs žvakę, rausvoje jos šviesoje būtų pastebėjęs, kad juodu guli pernelyg arti vienas kito, ko gero, nejučia susiglaudę per miegus. Bet juos slėpė tamsa. Ji laukdavo, prisislinkusi užpakaliu. Įėjęs į ją, jis nejudėdavo, trokšdamas kuo ilgiau pratęsti malonumą. Kuždesys. Pajutęs, jog ilgiau nebeištvers, delnu užspausdavo jai burną, kad ji neišsiduotų, nors jis pats garsiausiai šnopuodavo, prigludęs jai prie ausies. Ir štai dabar kas nors, jei vidury erdvios daržinės būtų iškėlęs degančią žvakę, tikriausiai būtų pagalvojęs, kad brolis su seserimi niekaip negali užbaigti įsisenėjusio ginčo ir brolis bando ją nutildyti.

Iš pradžių, apsimesdami broliu ir seserimi, juodu lyg ir susvetimėjo, bet vėliau, užsidarę savo kiaute, aklai atlikdami kiekvienas savo vaidmenį, geriau pažino vienas kito tikruosius geismus. Ir juodu ne tik patyrė santuokinę meilę, bet ir išmoko saugotis pavojaus, tykančio kiekviename žingsnyje. Bandydami išgyventi tarp svetimų žmonių, jie įkliuvo į spąstus ir patys tapo svetimi vienas kitam. Ir suvokė, kad akimoju gali prarasti viską,

visiškai viską, ir, neturėdami kitos išeities, privalo tvirtai laikytis vienas kito šiame negailestingame pasaulyje, kuriame, regis, jiems buvo lemta iki paskutinės gyvenimo dienos nešti geležinį kryžių.

Meilės laiškutis

Mirus Liusjeno Seguros motinai, kelioms savaitėms likus iki jo vedybų, Gembė pirmą kartą atėjo nekviesta, prisitraukė kėdę prie karsto ir priglaudė galvą prie juodų pušinių lentų. Ji nesitraukė nuo jos. Draugiškai sutikta šiuose namuose, ji stebuklingai išaugo velionės globojama. Be to, kai Romanas, Barane primušęs dailidę, ne per seniausiai pateko į kalėjimą, Marija Sniegė per plauką neprarado savo ūkelio – išgelbėjo Liusjeno motina, užmokėdama nuomą. Tad, pamatęs ją verkiant ir rypuojant šalia karsto, Liusjenas pagalvojo, kad ji tikriausiai bijo netekti namų, ir, pasivėdėjęs į šalį, ėmė ją raminti, pažadėdamas ir toliau apmokėti jos nuomą; ji nusisuko pervėrusi jį paniekos kupinu žvilgsniu. Paskiau vėl atsisėdo ant kėdės ir priglaudė galvą prie juodų pušinių lentų. Liusjenas susivokė įžeidęs ją, neteisingai supratęs jos sielvartą. Po to jis ilgai jos nematė, o kai vėl susitiko, ji nepanoro su juo kalbėti. Kokiais žodžiais jis būtų galėjęs atitaisyti skriaudą?

Per tuos metus, nuo jų pirmojo susitikimo iki jo vedybų, būta dviejų nepamirštamų Marijų Sniegių, kurių, Liusjeno akimis, neįmanoma suvesti į vieną pavidalą, tarsi žiūrėtum pro sugedusį stereoskopą. Viena jų, septyniolikmetė moteris, – geltona kartūnine suknele. Vilkėdavo ją kas dieną visus tuos metus: ir dirbdama laukuose, ir nešiodama iš upės vandenį gyvuliams, ir eidama pas juos į svečius. Kita – nepastebimai tapusi dešimčia

metų vyresnė. Per tuos metus jis matė tik save, stebėdamas, kaip jam želia barzda, kaip jis pradeda skustis, kaip vis labiau blykšta motinos veidas. Marijos Sniegės nepastebėdavo.

Dabar, ją įžeidęs, suvokė, kad jos neteko. Marija Sniegė laikėsi taip, lyg nenorėtų jo pažinti. Tačiau per vestuves jį nustebino: palietė jo petį, o kai jis atsisuko – netardama nė žodžio, puolė jam į glėbį, kad pašokdintų. Jis apstulbo – gana nemandagiai. Tačiau jai, regis, tai nė kiek nerūpėjo. Jis kažką pasakė, norėdamas išvengti įtampos, kažką nereikšminga, kasdieniška, bet ji neatsakė, tik kilstelėjo akis ir pažvelgė į jį, į savo nepamainomą draugą, kuris pagaliau sukūrė šeimą, tapo toks kaip ir ji, nors sykį buvo prašęs niekada apie tai neužsiminti. Tuomet ji pažiūrėjo į jį atlaidžiai pašaipiu ir supratingu žvilgsniu, kokiu paprastai žiūri protingas gyvūnas, lyg iš anksto žinodama, kokį pasiteisinimą arba kokią dingstį jis sugalvos. Tad šokdamas jis daugiau nepratarė nė žodžio, lyg liežuvį prarijęs, ir stengėsi neglausti jos prie krūtinės, kad galėtų geriau ją apžiūrėti. Jis jautė, kad ji „suapvalėjusi“, kaip prieš keliolika metų juokavo jo motina. Žinoma, ji vilkėjo kuklia kartūnine suknele, dar niekada nematyta. Vešlūs, juodi kaip naktis plaukai buvo dailiai sušukuoti. Palenkęs galvą, pauostė juos. Kvepėjo upe. Marija Sniegė labai kruopščiai – nors ir paprastai – pasiruošė jo vestuvėms. Galimas daiktas, tam paskyrė ne ką mažiau laiko nei nuotaka. Juodu šoko, per daug nesirūpindami žingsniais, tačiau abu puikiai prisimindami, kad šokti valsą juos išmokė jo motina.

Ji atrodė jam graži, jo manymu, tik todėl, kad juodu buvo labai artimi, nors ir neaugo drauge. Mintyse abi jos nuotraukas sudėjęs į stereoskopą vieną šalia kitos, jis pamatė ryškėjant asmenybės bruožus. Vis dėlto jam širdis suvirpėjo, nes jis visada jautė, jog ši moteris jam be galo artima savo prigimtimi. Jog žavi

ne vien jos veidas ir kūnas. Jis tarėsi vedęs tokią pat moterį kaip ji. Tačiau ji buvo kažkuo didingesnė, sudėtingesnė, ji buvo ištisas pasaulis, toks artimas ir drauge paslaptingas, bet jos širdis priklausė ne jam, nes iš visų muškietininkų ji pasirinko Portą, ir jis niekada negalėjo suvokti kodėl.

Muzikai nutilus, Marija Sniegė, kaip romanų herojė, iš savo kartūninės suknelės rankovės ištraukė raštelį ir įkišo jam į švarko kišenaitę. Degindamas krūtinę, raštelis gulėjo ten neskaitytas visą valandą, kol jis šoko, šnekučiavo su savo uošviais, kurie jam nė kiek nerūpėjo, kurie trukdė jam, kurių giminystės ryšiai su juo ar su jo žmona jam buvo nė motais. Staiga paaiškėjo, kad visa tai, kas, jo akimis, buvo svarbu, priklauso nuo visagalės Marijos Sniegės. Jis galėjo tvirtai pasakyti, kokį lėkštą pobūdį įgaus vėliau čia vykstantis vestuvių vakaras, tačiau anaiptol ne apie žmogų, kurį pažinojo kaip niekas kitas, – jam galvoje netilpo, kaip ji elgsis, kaip į jį žiūrės po savaitės, netgi po valandos. Ji ne tik puolė jam į glėbį, kviesdama šokti, ji laukė akimirkos, tam atvejui tinkamos ir pateisinamos žmonių akyse – vestuvių eisenos saulėtu taku, pokylio, kuris, rodės, niekada nesibaigs, – ir įkišo jam meilės laiškutį, lyg jie būtų buvę Diuma romano herojai. Ji parašė *Sudieu*. O paskiau – *Sveikas*. Ir tai priminė jam, kad *žinutė, pašto karvelio nunešta į Hagą, kartais gali pakeisti likimą*. Kaip viena tų knygose aprašytų klastūnių, kurių jausmai tokie netvarūs, ji užvaldė jo širdį ne tą dieną.

Naktinis darbas

Prabėgo daug laiko, kol jis vėl ją pamatė. Liusjenas su savo jauna žmona išvyko iš Marsejano į šiaurę, apvažinėjo pietų Bretanės miškus, paskiau nukilo į Paryžių ir po trijų mėnesių jo santykiai su Marija Sniege vėl pasidarė oficialūs, sustabarėjo. Jis įžengė į esminį, lemtingąjį vedybinio gyvenimo tarpsnį; taipgi suprato, kad, nenorėdamas tenkintis vien vedusio vyro vaidmeniu, privalo rimtai imtis darbo.

Dieną jis užsidarydavo buvusioje patėvio dirbtuvėje ir rašydavo nuo vėlyvo ryto iki pavakarės. Už lango atsiverdavo beveik tas pats jo vaikystės dienų vaizdas, tik upę užstodavo vešlūs išsikerojęs medžiai. Vėliau, po vakarienės, kai nebelikdavo svečių, o žmona nueidavo į savo kambarį, jis grįždavo į ramią ir tamsią dirbtuvę ir, prieš uždegdamas lempą, leisdavo sau pramogą pasimėgauti laikrodininko tepalų kvapais, nuo seno įsigėrusiais į sienas. Atsisėdęs jis apgalvodavo tai, ką dieną jau būdavo parašęs arba vaizduotėje apmetęs, kol galiausiai nusigriebdavo kokios sakinio nuotrupos, ko nors neapibrėžta, kad galėtų „peržengti slenkstį". Dirbdavo iki vėlumos prie degančios lempos, už lango jausdamas naktį. Kai viskas aplink nugrimzdavo į gilų miegą, krebždėdavo tik jo plunksna ir šnarėdavo verčiami popieriaus lapai. Retkarčiais iš miegamojo pasigirsdavo priegalvio prislopintas kuždesys, kitos tikrovės liudijimas, tarsi kadagys leistų šaknis į žemę. Jis skaitydavo sau balsu, kaip ji kitados skaityda-

vo jam, kai motina dar buvo gyva, kai Marija Sniegė buvo septyniolikos ir kai Balzakas jiems dar buvo pernelyg sudėtingas. Šitaip jie pažino aukštuomenę. Ar dabar jis tebepriklauso jai?

Stumtelėjęs stiklines duris, jis išėjo į nakties vėsą, iškart persmelkusią per marškinius. Kalvos šlaite pastebėjo šviečiantį lango kvadratą. Tarp jos ir jo namo – ištemptas lynas, o apačioje – bedugnė.

Giminės

Jis niekada nesusimąstydavo, kodėl rašo. Per motinos vestuves su laikrodininku matė ją labai trumpai šokant jo glėbyje. O kartą – su kate, matė motiną pievoje šokant su kate ant rankų, jis labai gerai įsiminė tą vaizdą. Jam, to įvykio liudininkui, tas prisiminimas glostė širdį. Jis pats būtų norėjęs taip daryti užaugęs.

Viena kita moteris, gerai jį pažinojusi (motina, kaimynė), pastebėjo, kaip jis pasikeitė sulig pirmaisiais laimėjimais. Įveikęs baimę ir jaunystės dvejones, jis ryžtingai užsisklendė savyje, nieko neprisileisdamas arčiau. Jam buvo patogiau gyventi priedangoje. Artimiesiems jis atrodė kaip žmogus, įsmukęs į apgaulingą šlovės sodą. Dabar visuomenėje jis buvo jau gerai matomas – kaip žvėrys tuose tolimų kraštų zoologijos soduose, kur kiekvienas gali stebėti jų naktinį gyvenimą, nors jie jaučiasi saugūs tamsoje.

Prieš pat vedybas sužadėtinės tėvai jam patarė nueiti pas būrėją, pagarsėjusį tuo, kad teisingai spėja kaimo žmonių ateitį. Vyriškis perskaitė įjdviejų horoskopus, paskiau sumurmėjo kažką bendrais bruožais apie jų ateitį. Juodu jau buvo beišeiną į saulėtą Blazijė gatvę, bet aiškiaregys, stvėręs Liusjenui Segurai už rankovės, paklausė: „Ar jūs – geras sodininkas?“ Ne, atsakė jis, nenorėdamas atskleisti savo profesijos. Vyriškis nepatikliai dirstelėjo į jį ir paleido ranką. Liusjenas su būsimąja žmona išėjo iš sunkiomis užuolaidomis užtamsintos svetainės ir, susiėmę už rankų, valandą

ar dvi žingsniavo keliu, iš abiejų pusių apaugusiu aguonomis, kol pagaliau sumainė žiedus ir susilaukė dviejų dukrelių. Po santarvės metų ėjo kartėlis, ir nežinia, kada buvo peržengta riba, kurią naktį, kurią valandą. Pagaliau – neištikimybė. Jie peržengė per ją kaip per grumstą ant kelio – taip nedidelis laivas nepastebimai perplaukia pusiaują, – nors, tiesą pasakius, jų gyvenimas jau seniai buvo apsivertęs aukštyn kojomis.

Miestuose buvo spausdinami straipsniai apie jo kūrybą, meistriškumą, apie jo psichozes, intelektinį klimatą, artimų draugų trūkumą, apie jo uždarą, keistą būdą, apie jo dvasinį gyvenimą. Laikraščiai spausdino Bigoro Banjero, „Gaskonės puokštės", Marsejano apylinkių žemėlapius. Vietiniai dvasininkai, mėsininkai, laiškininkai naršė po tamsius Liusjeno Seguros pasaulio kampelius, platino gandus ir prasimanymus apie jo uždarą gyvenimą. Paaiškėjo, kad jo žmona rašė dienoraštį, išliedama savo pagiežą vyrui. O jis tikėjo, kad jų santuoka pagrįsta meile. Perskaitęs kelis puslapius, jis suvokė, kad juodu visiškai nesupranta vienas kito. Pamatė iškreiptą savo paveikslą. Jos akimis, jis buvo zoologijos sode siautėjantis naktinis grobuonis, išplėštas iš tamsos, riaumojantis, kandžiojantis savo artimus ir ryjantis savo vaikus.

Kartais jis netekdavo tos esminės savo esybės dalies, dėl kurios jausdavosi saugus. *Segura**. Likimo ironija, kad jam teko tokia pavardė. Nebeliko saugaus pasaulio. Kartą viena dukterų, tikriausiai Liusetė, įėjusi į tamsoje skendinčią svetainę, apgaubė jam pečius plonyčiu apklotu, tarsi patvirtindama, kad jis dar egzistuoja. Jai buvo liepta prašnekinti jį, kad pagaliau išlįstų iš savo kiauto. Tėti! Motina liepė jai nunešti valgyti, bet ji nepadėjo

* Seguro – saugus (*isp.*).

padėklo jam ant kelių. Jai buvo šešiolika. Ji norėjo pabendrauti su juo, o ne patarnauti, troško jį išjudinti tamsoje. Jis buvo susigyvenęs su tamsa, kiekvienas žingsnis buvo jam pažįstamas. Ji atsisėdo ant grindų, kaip spanielis nugara atsirėmė į jo kelius, lyg būdama dalis jo bežadžio kūno. Liusetė prisimena, kaip būdavo šilta tame kambaryje, kaip būdavo nuobodu sėdėti ten valandų valandas, kol pagaliau perprato jį, menkiausią jo judesį. Tuomet ji ėmė pasakoti, ko bijo, kas sužadina jos pavydą, kaip ji įsivaizduoja savo ateitį, ir Liusjenas galų gale murmėdamas prisipažino, ką darė būdamas tokio pat amžiaus, įkalintas tokioje pat vietoje, kankinamas tokios pat baimės. Jis negalėjo aiškiai prisiminti, katra duktė buvo su juo prieblandoje skendinčiame kambaryje su nedideliu langeliu tą ilgą dieną, kai plonytis apklotas buvo vienintelis jo dangalas, kai pakako vien to lengvo kvėpavimo, kad jis apsivalytų nuo visų šiukšlių, susikaupusių širdies gilumoje.

Jis prisiminė vaikystėje turėtą metalinę plunksninę, prisiminė jauną *grizetę*, su kuria važiavo traukiniu vienoje kupė, – *grizetę*, Klodilės vardu įamžintą savo trijose knygose. Mano bičiulis – pavojingas žmogus, prisipažino ji. Degdamas pavydu, jis atskyrė ją nuo visų draugų, laikė uždaręs, sumaišė jai protą. Ji nesutikusi nė vieno žmogaus, kuris būtų sugebėjęs jį nugincyti. Sėdėdami vienas priešais kitą vagono kupė, juodu šnekučiavo kaip seni draugai, ligi gilios nakties įsikalbėję kokiame restoranėlyje. Ji blaiviai samprotavo apie viską, išskyrus savo bičiulį, kurio elgesį pateisino. Kaip lengva pasiduoti kitos asmenybės įtakai!

Suvokdamas, kokia nelaiminga jųdviejų santuoka, jis svarstė, kad gal ir žmonai jis toks atrodo. Grįžęs namo, jis apmąstė savo vaidmenį šeimoje, įsitikinęs, kad jam priklauso sprendžiamas balsas. Žinoma, jis suprato, kad tai moteriai, su kuria tris

valandas kalbėjosi vagono kupė, jis parodė daugiau širdies nei artimiesiems, labiau įsijautė į jos padėtį. Nors ir kaip užsivertęs darbais, jau ilgėjosi jos. Nenuėjęs toliau nepažįstamosios gyvenimo slenksčio, jis ėmė kurti jos dienas ir naktis. Daugiau nei metus jis rašė apie Klodilę ir jos ūmųjį bičiulį, apie jų būstą, jos meilės keliones į Ošą pas rašytoją, su kuriuo ji paragavo šiek tiek malonumų. Stebėdamas ją miegančią, jis aprašė jos išvargusį veidą, aprašė, kaip ji šnopuoja aistros akimirkomis, kaip godžiai ryja knygas, kurias rašytojas kaip geras dėdė slapčia jai įkiša. Ištisus metus jis gyveno vien jos pasaulyje. Pagaliau baigęs Klodilės trilogiją, jis atidarė savo kabineto duris, ir jam pasirodė, kad bus prabėgusi ištisa amžinybė. Marsejane, savo sodyboje, aplink jis pamatė gyvą balą giminių. Suvokęs, kad jis atsakingas už gausią šeimyną, nustojo galvoti apie save.

***

Žiūrint į žentą, sunku pripažinti, kad jis turi tavo ydų. Liusjenas būtų privalėjęs spręsti apie jaunuolį šiek tiek iš šalies. Jeigu būtų buvęs objektyvesnis, būtų galėjęs iškart mušti pavojaus varpais ir užbėgti nelaimei už akių. Duktė būtų jo nekentusi trejetą mėnesių, tačiau galų gale viskas išeitų aikštėn ir išsispręstų savaime. Vis dėlto jis jautė, kaip, gudriai spęsdamas jam spąstus, iš jo šaiposi tas vaikinas, daug žadantis poetas: Liusjenas kartą jau pagavo jį nepaisant jo, kaip patriarcho, autoriteto, kuriuo jaunasis dūsautojas nėmaž netikėjo, kaip ir Liusjenas netikėjo jaunuolio liaupsėmis nei rodoma pagarba šeimos nariams.

Tiesą pasakius, namuose viešpatavo sumaištis. Vyresnioji duktė Liusetė, dabar dvidešimt dvejų metų, buvo susižadėjusi su Anri Kurtadu. Devyniolikmetę dukterį Terezę mergino jau-

nas poetas Pjeras Le Kra. Tėvo akimis stebėdamas tas meilės istorijas, Liusjenas pamatė akivaizdžią tiesą. Pjerą Le Kra labiau viliojo grakščioji Liusetė, o ji aiškiai neketino nuleisti nemačiomis jos pusėn svaidomų žvilgsnių. Liusjenas negalėjo nepastebėti kad ir kaip dangstomo elgesio. Pastebėjo, kaip juodu vienas kitam spūsteli ranką, paduodami servetėlę, kokiu skvarbiu žvilgsniu juodu žiūri vienas į kitą, Liusetei lipant į valtį, kaip juodu dainuoja prie pianino. Be to, geriausias liudijimas buvo nuotraukos. Per šeimos sambūrius, kai visi spoksodavo į objektyvą, nekreipdami į *juos* dėmesio, Liusetė ir Pjeras, pamiršę fotoaparatą kaip liudininką, varstydavo vienas kitą akimis, neslėpdami savo jausmų. Liusjenas laikė savo kabinete daiktinį įrodymą, kuriame buvo įamžintas jųdviejų žvilgsnis.

Galbūt jam nederėjo išsiduoti, kad žino jų paslaptį. Tėvui nevalia kištis į dukters reikalus. Suaugę vaikai – nebe vaikai: jie išmano geriau, nei atrodo, ir sugeba ištverti daugiau, nei tėvai įsivaizduoja. Tačiau Liusjenas, giliai į širdį paėmęs jų klastas, nenuleido akių nuo aplink šmirinėjančių žmonių, tykodamas menkiausio įkalčio. Nakčia, kai jis vaikščiodavo koridoriais po didelį namą, meilužiai glūdėdavo užgniaužę kvapą. Jaunuolis kaip tikras *arriviste** turėjo savotiško žavesio, akiplėšiškai skindamasis kelią į šlovę, ir – keisčiausia – drauge buvo geras poetas. Liusjenas Segura nežinojo, ką daryti.

Kai Liusetė prisipažino tėvui, kad laukiasi, ir paprašė paskubinti vestuves, Liusjenas pasiūlė jai kartu eiti pasivaikščioti ir viską aptarti. Tačiau, likusi akis į akį su tėvu, išsigynė turinti ką nors bendra su Pjeru. Išgirdusi tėvą minint jaunojo poeto vardą, išplėtė akis, lyg šis būtų kalbėjęs nesąmones, ir atmetė visus

* Prasisiekėlis (*pranc.*).

kaltinimus, liaupsindama savo sužadėtinio gerumą. Paskiau lyg tarp kitko užsiminė apie sesers vestuves, kurių galima tikėtis pačiu artimiausiu metu. Liusjenas suabejojo savo įtarimais: galimas daiktas, per ilga bus susilpnėjusi nuovoka. Trumpai pasivaikščioję, juodu grįžo namo, o po trijų savaičių Liusetė ištekėjo, ir per vestuves Liusjenas vaidino esąs laimingas tėvas. Kiek jam buvo žinoma, Liusetė baigė savo romaną su nesąžiningu, bet talentingu poetu.

Ilgai netrukus Pjeras Le Kra išleido puikų eilėraščių rinkinį, paskyręs jį Terezei, būsimai žmonai. Pernelyg migloti, kad būtų įmanoma nustatyti lyrinį herojų, eilėraščiai buvo „universalūs", be kita ko, kupini nuoširdaus ir tyro jausmo, tad veikiai Paryžius sveikino jaunąjį poetą. Pradėta ruoštis antroms vestuvėms. Terezė krykštavo iš laimės, o jos motina džiūgavo. Liusjenui atrodė, kad visi namai apimti karštligės. Visa tai buvo gryna apgaulė. Jis stebėjo visus, klausėsi, kas ką šneka, tačiau nematė nieko, kas galėtų paneigti jo įtarimus. Tikroji tiesa buvo jo kabinete gulinti nuotrauka, kurioje meilužiai žiūri vienas į kitą, neslėpdami savo jausmų. Tas žmogus įsismelkė į jų namus tarsi užburtas, ir Liusjenas buvo prieš jį bejėgis. Liusetė užaugo kupina įgimto žavesio ir mandagumo, kiekvienąsyk, įėjus į kambarį naujam svečiui arba pasiuntiniui, pasikeldavo nuo kėdės. Nutarusi sekti tėvo pėdomis ir tapti rašytoja, tolydžio lavinosi, tobulinosi, lygiai taip pat kaip tobulindavo savo eilėraščius: kruopščiai ištrindavo menkiausią aptiktą klaidelę ir perrašydavo lapų lapus, parinkusi skambesnį rimą ar geresnę metaforą. Pastaraisiais metais ji netgi padėdavo tėvui ištaisyti pernelyg sentimentalias vietas. Jis žiūrėdavo, kaip ji, klausiamai žvilgtelėjusi, lyg laukdama jo pritarimo, mažyte liesa ranka jo rankraštyje ištrina įmantrius posakius, nubraukia trintuko sąvėlas ir įrašo nuosaikesnį žodį.

Kartais kai kurių knygų, pavyzdžiui, Flamarijono astronomijos traktatą, jis nupirkdavo po dvi, kad juodu galėtų skaityti kartu su Liusete, klajodami knygos pasaulio keliais. Jam atrodė, kad juodu netgi vienodai mąsto.

Tačiau per tuos sumaišties mėnesius tarp abejų vestuvių jis pajuto, kad viskas pasikeitė. Jis žinojo, kad, nenorėdama seseriai užduoti širdies, Liusetė įsmunka į Terezės sužadėtinio miegamąjį ir atsiduoda jam tamsoje. Jie vogčiomis mylėdavosi važiuodami diližanu. Sutartą valandą ji eidavo į sodo dušą, kur maudydavosi vaikystėje, ir virvagaliu arba kaspinu užrišdavo duris, žinodama, kad jis jau nuogas laukia jos viduje. Juodu susitarę vienu metu važiuodavo į Paryžių, apsistodavo viešbutyje ir, pasigėrę nuo pelynų trauktinės, puldavo į lovą. Rašydavo ištisomis naktimis, gerdami juodą kavą. Juodu buvo labai apdairūs, tad niekas negalėjo jų užklupti.

O juk ji buvo ištekėjusi už švelnaus ir viskam abejingo Anri Kurtado, ar ne? Ir vis dėlto nesitraukė nuo sesers sužadėtinio, ilgesingo ir šmaikštaus, lengvabūdiško ir sąmojingo, pokštaujančio su visais, ne vien su ja (tai Liusetei itin patiko), ir mulkinančio visus, kad tik galėtų būti šalia jos.

„Jeigu nenutrauksi savo sužadėtuvių ir neištekėsi už manęs, aš įsilaušiu į jūsų giminės pilį, kad ir kokiomis sienomis apsitvertumėte“, – grasindavo jis. „Tik pabandyk!“ – tildydavo jį Liusetė. „Aš prašysiu Terezės rankos, – erzindavo jis, – o jeigu ji mane atstums, tapsiu architektu ir pastatysiu tavo tėvui namą arba šiame dvare parsisamdysiu sodininku.“ – „Mūsų sodą prižiūri tetulė, kaimynė.“ – „Tuomet būsiu tavo tėvo biografu.“ – „Jis nenori, kad kas nors rašytų jo biografiją, jis ir šiaip garsus.“ – „Tuomet aš padarysiu tave nėščią, ir atsivers pragaras.“

Jie nesilaikė beveik jokių gyvenimo taisyklių. Ar veikiau lai-

kėsi vienos, kuri leido jiems būti drauge. „Jeigu aš turėsiu kūdikį, jis bus tavo“, – pareiškė ji. Tai buvo antroji taisyklė.

Ji taikstėsi su visais jo įnoriais, geidė jo.

Aš noriu... Būk gera. Štai čia.

Čia?

Taip.

Ji priklaupė kažkur laukuose, ant šviežio arimo, jis suleido jai į burną, ji pasikėlė. Aplink juos staiga atsivėrė visas pasaulis.

Kopdamas sode į sekyklos bokštelį, Liusjenas žvilgtelėjo žemyn ir pro beržo šakas pamatė duše maudantis kelių mėnesių nėščią dukterį. Vaikams užaugus, beveik niekas ten nebesimaudydavo. Kai jie buvo dar maži, vasaros mėnesiais čia maudydavosi visa šeima. Liusjenas stabtelėjo vidury metalinių laiptelių, žiūrėdamas, kaip Liusetė mikliai muiluojasi, ir tą akimirką staiga pasijuto laimingas ir ramus. Jis neturėjo nieko prieš meilę, nors ir kaip ji reikštųsi. Kadaise jis irgi kraustėsi iš proto. Kas čia bloga? Šiaip ar taip, viskas paklūsta tam tikriems dėsniams, meilė ne išimtis.

Jis buvo tikras, kad duktė pastojo nuo Pjero, bet viskas turėtų išeiti į gera. Geismo liepsna kartais visiškai netikėtai įsiplieskia prieblandoje skendinčiuose kambariuose, tačiau šeima visad sugeba ją sutramdyti ir numalšinti. Jis žinojo tai iš savo patirties. Palypėjęs dar kelis laiptelius, vėl žvilgtelėjo žemyn ir pamatė, kaip Liusetė šlapiomis rankomis perbraukė savo rusvus plaukus, ir tie iškart patamsėjo. Paskiau ji sukluso, pasisuko pasilenkusi, ir staiga ją užstojo laibas liemuo – nuogas Pjeras Le Kra.

Iš pradžių tyra širdimi žavėjęsis reginiu – gražumėlis! – netikėtai Liusjenas tapo vujaristu, slaptu erotinių scenų stebėtoju.

Duktė stovėjo rankomis įsirėmusi į pelėsiais apėjusią sieną, o tuo tarpu Pjeras ją, prisitraukęs už baltutėlių klubų, smaigė neatlyždamas, lyg ji būtų tikrasis visatos centras. Liusjenas staiga prisiminė, kaip ji savo mažyte ranka nuo popieriaus lapo braukia trintuko sąvėlas.

Apsisukęs jis greitai nulipo laipteliais ir atsidūrė ant žemės, kur žmogaus akiai atsiveria įprastas vaizdas. Iš dešimties metrų aukščio žmogus mato tai, kas matyti už sienos, netikėtai pastebi ligi tol neregėtus namus. Tampa rašytoju, žvelgiančiu kone iš paukščio skrydžio. Japonų dailininkai tai vadina „nukelto stogo perspektyva". Likimo pasmerktam visagalybei, jam atsiskleidė rupi jų meilės romano tiesa. Dukrelė, kurią mažytę, staiga pabudusią iš baisaus sapno, nešiojo ant rankų, dabar turėjo kitokių poreikių, būdingų tik suaugusiesiems. Tokių poreikių tėvai netenkina, nors, jaunas būdamas, jis drauge su ja maudėsi po ta pačia dušo čiurkšle.

Tada ji buvo jam ligi kelių.

Naktį kartais Liusjenas pašoka iš miegų, išgąsdintas pašėlusios dukters aistros. Kaipgi ji, klusni, gražiai išauklėta duktė, galėjo pavirsti tokia nežabota? Gal vien todėl, kad, nepaisydama jokių taisyklių, geidė tik tokio vyro kaip Pjeras? Ji taip pasikeitė, Pjerui įpūtus rusenančias gašlos žarijas, kad neberado vietos tėvų namuose. Ir jis suvokė, kad dar karščiau myli tą išdidžią, nepataisomą dukterį, Flamarijono studijų draugę, kuri, nepaisydama jo, pritapo prie to pavojingo prašalaičio, to žmogaus, kurį jis nenorom pamėgo, tik žinodamas, kad Liusetė atsidavė jo valiai, kaip atsidavė sodo duše, kai pasilenkusi atbula įsirėmė į jį, nepajėgdama atsispirti pagundai.

Tėvams tiesa kartais esti per giliai paslėpta, ją įmanoma surasti tik kiaurą naktį valandų valandas perkratant mintis – taip kalant grūdinamas plienas. O vaikams ji atsiveria iš pirmo žvilgsnio. Jam netilpo galvoje, kaip Pjero eilėraščiai gali būti tokie įtaigūs ir tikroviški. Ir juo labiau jis nesuprato, kodėl abi dukterys atrodo tokios draugiškos ir sykiu tokios abejingos viena kitai. Kadaise jis rieškučiomis dalijo išmintį vaikams. Argi nemokė, kurioje vietoje patogiausia perlipti per tvorą arba kaip maitinti šunį?

***

Turbūt jis „gana daug padarė" per savo gyvenimą, kaip prieš karą viename salone jam pasakė viena rašytoja. Ji turėjo galvoje tai, jog jis parašė gana daug, kad pagarsėtų ar bent jau turėtų didesnę galimybę pagarsėti, kaip tikisi kiekvienas, ką nors nuveikęs literatūros srityje. Netgi tada jis nė neketino tuo guostis. Jis nesiekė šlovės, šlovė jam buvo svetima tiek dabar, tiek tada, kai jam buvo dvidešimt. Jis pats stengėsi nuo to apsisaugoti, tapdamas daugialype asmenybe. (Išvykdamas į kelionę, jis važiuodavo tik su vienu draugu, vienu vieninteliu, tada atsisveikindavo ir susitikdavo su kitu, pavyzdžiui, Lapalise, ir kartu su juo traukdavo į Burgundiją.) Šiaip ar taip, jis šoko su ta gležna kaip paukštelis rašytoja viename salone, Ošo bulvare, vieną ranką ji laikė padėjusi jam ant peties, kitą, kaip žąsies sparnelį, – ant sprando. Lyg darydama dviprasmišką užuominą ar skatindama nežiopsoti, – jis dažnai įsivaizduodavo ją kaip savo meilužę. Tai buvo žavi rašytoja, pelniusi pripažinimą. Liusjenui rašymas, priešingai, buvo būtinybė. Jis troško daryti tai, ką darė iš pradžių, nieko negalvodamas, kai popieriaus lapas tapdavo *pigeonnier* – balandine, kur

suskrisdavo visų apkeliautų karalijų žodžiai. Jų sulėkdavo pulkai, margumynas, nuo kurio svaigdavo galva. Jis nesulaukė jokių kūrybos vertinimų. Tiesą pasakius, ir nesitikėjo, kad bus įvertintas, kai pradėjo rašyti, bet vėliau nežinia kaip tai tapo jo gyvenimo esme. Nors iš tikrųjų jis nieko kita netroško, tik šokti be jokio tikslo, šokti su kate ant rankų.

Mazero giria

Prieš kelerius metus, dar gyvai esant Liusjeno Seguros motinai, pradėta remontuoti Barano bažnyčios varpinė. Romanas, miklus, nors ir stambaus sudėjimo vyras, parsisamdė dirbti penkiasdešimties metrų aukštyje, nes ten mokėjo nepalyginti daugiau nei kur nors kitur. Prisirišęs virve, Romanas plaktuku skaldydavo įskilusias čerpes ir plėšdavo jas, pamažu atidengdamas įvijos varpinės griaučius. Paskiau drauge su kitais darbininkais, suktuvais pasikėlusiais į viršų, lįsdavo į varpinę, kur tamsoje tvirtindavo sankabas ir kiekviename aukšte klodavo naujas aštuonkampes grindis.

Jie dirbo bokšte du mėnesius, o aplink siautėjo vėtros ir pūgos, įsisukdamos ir į varpinę. Vos patekėjus saulei, jie keldavo aukštyn lentas, iš lauko apkaldavo jomis varpinės sienas. Tuo metu Romanas buvo toks pat pavojingas, kaip ir jo dirbamas darbas. Dažniausiai jis dirbdavo vienas. Nusileidęs ant žemės, svyruodavo kaip girtas, pagaliau galėdamas nesibaiminti, kad nukris neišlaikęs pusiausvyros. Ištisą dieną jis arba kabodavo pasirišęs, arba stovėdavo prie bedugnės krašto, žiūrėdamas į bekraštes Žero platybes. Iš aukštybių matydavo rudus takelius, vingiuojančius miško link, už dvidešimties kilometrų dūluojantį Ošą ir kelią, kuriuo kiekvieną vakarą sutemus raitas grįždavo namo. Parjojęs apie aštuntą valandą, pavakarieniaudavo su Marija Sniege, o penktą valandą ryto atsikėlęs vėl išjodavo į Baraną. Jis jautė, jog tik tos kelionės raitomis

tamsoje ir ramūs pokalbiai su Marija Sniege prieš miegą gelbsti jį nuo išprotėjimo. Septintą ryto jis vėl prisirišdavo prie sijų ir, stipriai laikydamasis, ropinėdavo lentomis, išpjautomis tryliktajame šimtmetyje. Visą žiemą jis triūsė prigulęs prie nuožulnaus stogo. Vis dėlto sunkiausia būdavo vakare, kai temstant nusileisdavo apačion ir, atsistojęs ant žemės, pratindavosi remtis kojomis, lyg iš naujo mokydamasis vaikščioti.

Naktimis pasnigdavo, ir Romanas su Marija Sniege pabudę trumpai regėdavo baltus laukus aplink trobą. Žero krašte sniegas ištirpdavo sulig pirmaisiais saulės spinduliais, tad ilgai netrukus vėl sužaliuodavo laukai ir miškai. Tačiau Romanas išjodavo į Baraną gana anksti, ir arklys sniege išmindavo takelį, sukantį miško link. Jis visada jodavo per Mazero girią. Risnodamas tiesiai per kilometrais nusidriekusius miškus, pasiekdavo Baraną greičiau nei per valandą. Bejojant apsunkusios šakos braukdavo per pečius, sniegas krisdavo ant kelių, šlaunų, arklio sturplio. Galų gale jis paleisdavo pavadį, ir arklys pats pasirinkdavo kelią, įsimindamas, kaip sutemus turės grįžti atgal.

Tuomet Romanas atvirsdavo aukštielninkas ir žiūrėdavo aukštyn į žalią raštuotą kilimą virš galvos. Tomis akimirkomis, pasiklydęs po tuo permainingu pasauliu, jis vėl pasijusdavo esąs mažas vaikas, kadaise mėgdavęs žiūrėti į padanges. Pavadis gulėdavo ant kelių, o galvoje būdavo tuščia. Romanas nemokėjo skaityti, o ir kalbėdavo tik labai prireikus, tad juslės jautriai pagaudavo menkiausią krustelėjimą, sureikšmindamos jį ir žadindamos norą pažvelgti į kiekvieną reiškinį vis kitaip. Marijos Sniegės tyli dvejonė, Barano bažnyčios darbų vykdytojo tonas pasakydavo jam kur kas daugiau, nei reikėtų. Tad lėtai pažeme sklendžianti šarka su blizgančiu daiktu snape vaizduotėje atsiliepdavo girnų ūžesiu.

Kaip tik tuo metu, kai jis įjodavo į girią, busdavo paukščiai. Pirmosios giesmės pasipildavo iš viršaus nelyginant lietaus čiurkšlės. Netrukus, atkartodami paukščių čiauškesį, prašnekdavo daugiabalsiai ąžuolai ir bukai, tad jam dingojosi, kad jis joja per turgaus aikštę. Romano manymu, karvė, kiaulė, pabaidytas šuo ne ką skiriasi nuo žmogaus – visi išsiduoda balsu arba elgesiu. Jis galėdavo iš laikysenos įspėti, kad tam nulūžęs nagas, o tas nori gerti. Tačiau paukščių giesmės, tokios paslaptingos, jam ypač krito į širdį. Jis nugrimzdavo jose, toje balsų platybėje, kurioje tilpdavo viskas: ir miško, ir padangių gyvenimas. Kad ir kur dirbdamas, Romanas visada ištaikydavo progą kas dieną pasivaikščioti po giraitę ar mišką.

Vos išjojus iš girios į atvirą lauką, jį apžilpindavo šviesa, ir jis, vėl atsitiesęs balne, tolumoje išvysdavo įviją Barano bažnyčios varpinę. Apskritai jis buvo iš tų žmonių, kurie tarsi nekreipia dėmesio į aplinką. Kai, kalbėdamas su juo, Liusjenas klausdavo, jo nuomone, svarbių dalykų, Romanas retai atsakydavo, jeigu jam atrodydavo, kad ir pačiam klausėjui turėtų būti nesunku susivokti. Nuo tada, kai sužeistas stiklo šukių Liusjenas užsisklendė savo kiaute, Romanas pasijuto jam artimesnis. Nuo pat vedybų dienos jis nustojo kliautis nepažįstamais žmonėmis. Susidūręs su kuo nors siauroje gatvelėje, stabtelėdavo susigūžęs ir praleisdavo pro šalį. Jis beveik nieko neturėjo, tačiau būtų stojęs į grumtynes su didžiausia kariauna dėl savo menko turtelio – kelių baldų, kaip antai: lovos ir stalo, dviejų arklių ir kiaulių, – taipgi dėl to, į ką, jo galva, turėjo neginčijamą teisę: žmoną, glaudžiančią jį prie krūtinės, ir taką, kuriuo keliauja per girią. Visa kita buvo jam svetima, galimas daiktas, netgi priešiška.

Vėlai vakare, laukdama jo grįžtant namo, Marija Sniegė uždegdavo ir pakabindavo virš durų du žibintus, kad jis galėtų,

nežiūrėdamas kelio, traukti tiesiai per laukus, ir jis, užjojęs ant kalvos, nuo kurios atsiverdavo vaizdas į klonį, ir išvydęs šviesas, sustaugdavo kaip vilkas, duodamas ženklą žmonai, kad jis nebetoli, – tad kartais Liusjenas ir jo motina, o kartais ir Liusjeno sužadėtinė pagalvodavo, kad aplink jų sodybas bastosi koks žvėris. Ne, čia vilkų nėra, paklausta atsiliepdavo Marija Sniegė, niekad nesakydama tiesos, bet jie, žinoma, niekada ja netikėdavo. Tai buvo savotiškas ryšys, pats švelniausias ryšys, siejantis ją su vyru.

Atvykęs į Baraną, Romanas prisijuosdavo odinę prijuostę su kišene vinims ir kilpa plaktukui ir, nekreipdamas į nieką dėmesio, kopėčiomis lipdavo į varpinę, kol galiausiai vėl likdavo vienui vienas, kaukiant vėjui, kaukšint plaktukui ir apačioje aidint balsams, panašiems į lapių kiauksėjimą. Tai nejučia primindavo jam vestuves, patyčias, klykavimus tamsoje. Taip apnikdavo Romaną visi tie žodžiais nenusakomi įvykiai ir mažiau reikšmingi potyriai. Ten, aukštai varpinėje, tarytum koks ženklas, jam pasivaidendavo šarka, pažeme sklendžianti su pavogtu blizgučiu snape.

Gretimo Monteizalio kaimo bažnyčioje jis pasiėmė medinę Kūdikėlio Jėzaus statulėlę. Nusikirpo siuvinėtą takelį, kuriuo buvo užklotas klaupto suolelis. Išsinešė nukabinęs nuo sienų šventųjų paveikslus. Marmurinę taurę. Kilimėlį. Juodmedžio kryžių. Fetru aptrauktą maldyną. Fontanijuje, Duelėje, Bruelėje, Malmore, Senilijoje – visur, kur tik nujodavo, vidurnaktį įsibraudavo į tuščias senovines bažnyčias, dvelkiančias vietinės reikšmės didybe, šaltas ir skendinčias tamsoje. Taigi kai kuriais vakarais jis nesukardavo tų dvidešimties kilometrų namo, bet klaidžiodavo po aplinkinius kaimus, išsimėčiusius didžiosios

girios pakraščiais, naršydavo po tamsoje snaudžiančias bažnyčias ir pasiimdavo tai, ko jam reikia ir ko, jo manymu, nereikia bažnyčioms: takelius, sidabrinius paveikslų rėmelius, graviūras, – paskiau veždavo viską į Mazero girią ir vienoje laukymėje laukdavo, kol ims švisti. Viską dengdavo šerkšnas. Tamsoje jau bandydavo savo balsus pabudę *passereaux** ir plėšrūs paukščiai. Jis išsikasdavo ryšulį, suvyniotą į brezentą, ir papildydavo savo grobį naujais daiktais. Tikėjosi vėliau išmainyti juos į daržoves, grūdus ir drabužius.

Darbas varpinėje ėjo į pabaigą, liko tik uždengti stogą. Šiferis, atvežtas iš Anžė apylinkių, buvo klojamas suduriant lakštus. Darbininkai kalė juos varinėmis vinimis. Romanas laikėsi atsistojęs ant pačios briaunos, dešimčia metrų žemiau kryžiaus su vėjarodžiu. Iš ten vėrėsi vaizdas į Mazero girią šiaurės vakarų pusėje, tarytum žalią dobilo lapą baltame dugne: smarkiai snigo, bet tarp medžių sniego nebuvo matyti. Ten, laukymėje, buvo pakasęs viską, ką buvo pavogęs iš bažnyčių, išskyrus dažytą medinę gėlę, kurią nuskynė Marijai Sniegei nuo išskaptuotos šventosios krūtinės, tą vogtą daiktelį, it gyvas vieversėlis spurdantį kišenėje.

Akimirką nustojęs kalti, grįžtelėjo ir tolumoje išvydo atjojant Mariją Sniegę. Pažino ją iš tolo, nors ji, raita ant arklio, dar buvo per pusvalandį kelio nuo Barano. Po muštynių, kilusių ilgai netrukus, jis niekada nesužinos, ko ji tądien atjojo į Baraną, kokią žinią jam atvežė. Pamatė ją apačioje tokią mažytę rišant arklį, paskiau einant prie dailidžių būrelio. Įsivaizdavo, kaip akiplėšiškai spokso į ją tie vyrai: čia ji vienintelė moteris, ir jie, žinoma, begėdiškai ryja ją akimis. Paskiau jie užvertė galvas,

* Žvirbliai (*pranc.*).

parodė į varpinę, ir jis išgirdo juos kvatojant. Gana ilgai jis stovėjo nejudėdamas aukštai ant to keisto bokšto, kurį, anot gandų, taip gražiai susuko staigiai užlėkęs nelemtas vėjas, o gal dengė pakvaišęs iš meilės stogdengys.

Laukai

Kiekvienąsyk, kai grįždavo namo, aplankiusi kalėjime vyrą, Marija Sniegė apeidavo savo abu laukus – vieną, kaip pasaga aprietusį kluoną, ir kitą, didesnį, kalvos šlaite, šiek tiek įkalniau sodybos. Romanas prižiūrėdavo aplinkinių ūkininkų arklius ir kiaules, taip uždirbdamas šeimai menką duonos kąsnį. Dabar, kai jis sėdėjo kalėjime, ji vos išgalėjo sudurti galą su galu. Temstant vaikščiodama po savo žemes, ji svarstydavo visas galimybes. Jai pačiai maitintis pakaksią ir to, kas auga pasagoje, o didesniame sklype užsiveisianti daržą ir daržoves pardavinėsianti turguje. Tačiau pirmiausia jai reikėjo mokytis daržininkystės. Pasikinkiusi prižiūrimus arklius į plūgą, ji išplėšė dirvoną. Patręšė žemę mėšlu, kompostu ir pelenais, paskiau nuvažiavo į Marsejano skerdyklą ir parsivežė pilną vežimą skerdienos atliekų, kurios jai buvo brangesnės už auksą. Norėdama geriau įtręšti dirvą, kad žemė būtų juodesnė, riebesnė, suodžiais nubėrė lysves, kur sodino kopūstus, priemolį pagerino kalkėmis ir amonio trąšomis, priesmėlį – karvės mėšlu, o kreidingą dirvožemį – arklių mėšlu. Kai ką ji pati gerai išmanė. Visa kita ji aptiko pasiskolintoje iš Liusjeno bibliotekos karinėje monografijoje, kur buvo aiškinama, kaip buvusį kautynių lauką paversti dirbama žeme. Skaitydama apie tai, ji nejučia prisiminė knygą, kur aprašoma, kaip Kornelijus bandė išvesti įstabią juodąją tulpę.

Ji nupjovė piktžoles didesniojo sklypo pakraštyje, išdžiovino ir po savaitės, užkūrusi laužą, sudegino. Gailūs dūmai nušliaužė šlaitu žemyn iki Liusjeno namo, prasismelkė į jo darbo kambarį. Priėjęs prie lango, tolumoje jis išvydo Mariją Sniegę, aiškiai matomą pro dūmus ir liepsnas. Užuot bėrusi sėklą, mynė ją į dirvą. Liusjeno monografijoje tas metodas buvo vadinamas *volavimu*. Ji iškirto brūzgynus, patvoriais palikdama tik vieną kitą vaismedį. Kad žvirbliai nepultų naujųjų daržų, prikarpė balto kartūno juostų ir nudriekė jas lysvių pakraščiais, paskiau prikapojo sliekų, išmirkė juos nuodingojo činčibero antpile ir sukaišiojo į kurmiarausius. Atkakliai kovodama su daržo kenkėjais, taip pat kruopščiai rūpinosi ir daigais. Išpurenusi drėgną dirvą, rieškučiomis atsargiai nešiojo daigus, lyg tai būtų iš lizdo iškritę paukštyčiai. Darbas, jos akimis žiūrint, buvo lyg kelias per metų laikus, nuo vasario iki balandžio sodinant svogūnus ir salierus, o nuo gegužės iki liepos – porus ir žieminius kopūstus.

Dabar Marija Sniegė jau buvo subrendusi. Tada per savo vestuves ji apsiverkė, išvydusi, kaip pirmąją naktį jos jaunikis tamsoje vos nenužudė žmogaus. Romanas užaugo ūkyje, kur viešpatavo rūstus kovos dėl būvio dėsnis. Tačiau pasaulis, kuriame dabar juodu gyveno, buvo dar rūstesnis. Jis kalėjo atlikdamas bausmę už tai, jog, pavydo apimtas, prie varpinės primušė žmogų ir vos jo nenužudė. Tik vargais negalais jį sutramdė septyni vyrai. Lyg pasiutusį elnią. Iš varpinės pamatęs ją tarp dailidžių, jis dar nežinojo, kad ji nėščia.

Marija Sniegė lankė jį kas savaitę Marsejano kalėjimo kameroje. Po mėnesio, begrįžtant namo, jai įvyko persileidimas. Atsigulusi į pakelės griovį, ji neteko to, ko juodu su Romanu taip laukė. Po valandos pasikėlė nuo žemės. Jai ilgam įsiminė didelė usnis, vešėjusi griovyje. Kryžmai surišusi du pagaliukus,

įsmeigė tą kryželį pakelėje, įsidėjo vaisių į geltonos kartūninės suknelės skreitą, parsinešė namo ir palaidojo prie trobos, tame pasagos formos darže.

Tuomet ji apmąstė savo gyvenimą. Jos mintyse niekada neblanko tuščia ir bevaisė svajonė įsigyti ūkį, o vaizduotėje – turtingas raitelis, šuoliuojantis per pasaulį, praūžus audrai, įjojantis į mišką atsigerti sulytų beržų kvapo.

„Kur tavo geltonoji suknelė?“ – paklausė Liusjenas, veždamas ją į Marsejaną, ir ji, kažką sumurmėjusi, nutilo. Ilgai netrukus vieną vakarą juodu su Liusjenu įsikalbėjo iki pat išnakčių. Romanas vis dar sėdėjo kalėjime, ir ji buvo įsitikinusi, jog likimo jai skirta dirbti kaip juodam jaučiui. Ji išliejo širdį Liusjenui, išsipasakojo, kad skurstanti, ir jis prisipažino, jog nieko apie tai nežinojo. Būdamas artimiausias kaimynas, pernelyg rūpinosi tik savo gyvenimu.

Liusjenas nuvyko į Marsejaną ir iš paties savininko nupirko Simonų giminės ūkį, kuriame ji gyveno, iš dalies mokėdamas grynaisiais, iš dalies atsilygindamas savo žeme. Po poros dienų, notarui patvirtinus sutartį, jis nuėjo į kalvą trobelės link, nešinas popieriais. Ji stovėjo prie šulinio ir, pašaukta vardu, nė nekrustelėjo. Stovėjo įsmeigusi akis į šulinį. Jis priėjo arčiau. Išgirdusi jo balsą, ji lyg susverdėjo ir atsigręžė. Buvo girdėjusi gandus, jog kažkas perka ūkį. Jis paėmė jai už rankos, bet ji staigiai trūktelėjo ją atgal. Jis nepaleido ir nusivedė ją trobelės link. Taip elgdavosi Romanas, jos įsigeidęs, ir jos širdis tankiai suplakė – jai pasidarė nesmagu dėl jųdviejų. Dėl jo, jos draugo, ir dėl savęs.

Jis pasodino ją prie mėlynojo stalo, to paties, kurį po kelerių

metų parsineš iš trobelės kaip širdžiai brangiausią turtą. Ji atsisėdo jo dešinėje, ir jis išpleikė jai prieš akis pirkimo–pardavimo sutartį. Perskaitė nuo pradžios iki galo, aiškindamas kiekvieną straipsnį. Pamačiusi savo vardą, sukrėsta ji negalėjo patikėti savo akimis. Per visą gyvenimą jai niekas nieko nedovanojo, nė menkiausios dovanėlės.

Netrukus, įpusėjusi dokumentą, ji pamažu atsipeikėjo, ir jis beregint tai pastebėjo.

Kas tau? – paklausė jis. Papurčiusi galvą, ji toliau skaitė priešais gulinčią sutartį. Ji nei apstulbo, nei už galvos griebėsi, tačiau jis, kiaurai ją pažindamas, suprato, kad jai staiga atlėgo širdis. Kas tau? – pakartojo jis.

Ji šypsodamasi pažvelgė į jį. Nieko, atsakė.

Ji priėmė dovaną, dingtelėjus kažkokiai minčiai, kuri neturėjo nieko bendra nei su jo tauriu poelgiu, nei su dovanojamu ūkiu. Juodu buvo seni bičiuliai. Ji puikiai suprato, kodėl jis taip pasielgė, lygiai taip pat, kaip, jiems sėdant prie stalo, nieko negalvodama, suprato, katrą kėdę pasirinkti, kad Liusjenui būtų patogiau sveikąja akimi kartu su ja skaityti dokumentą, o akląja nematytų jųdviejų gyvenimo skirtumų ir jų artumo.

Ji paruošė kuklią vakarienę, o kadangi reikėjo ką nors girti, jis ėmė girti nepaprastai gaivų jos šulinio vandenį, kol ji neištvėrusi prapliupo juokais. Jis visada buvo nedrąsus, drovėdavosi kalbėti apie savo kūrybą. Tad juodu aptarė jos ūkio planus, ir vėlai vakare, parėjęs namo, jis pasiėmė nuo lentynos karinę monografiją. Jis matė, kaip dabar, tapusi šios žemės savininke, ji užsidegusi ėmė svarstyti savo ūkio ateitį. Vakarienės metu jis netgi pasakė tai, kas ir jai jau buvo atėję į galvą: ji įžengianti į pasaulį, kuriame gyveno gėlininkas, išauginęs juodąją tulpę. Ji linktelėjo galvą. Tokie artimi juodu buvo dvasiškai.

Tą vakarą, šnekėdama kur kas daugiau negu jis, vis dėlto iš esmės ji žinojo apie jį viską, apie jo sėkmę, jo abi dukteris, apie žmoną. Paskiau, kai jis atsistojo ruošdamasis išeiti, ji paprašė jį atsisėsti ir papasakojo, kad jai įvyko persileidimas, kad jai sunku su tuo susitaikyti. Negalinti su tuo susitaikyti. Negalinti.

Vieniša lempa trobelėje virš mėlynojo stalo. Jis paėmė jai už rankų, suspaudė laibus pirštus, tačiau – jokio atsako.

Apmąstymai

Nors ir kokie juodu buvo artimi su Liusjenu, Marijai Sniegei niekada nekilo mintis apie kūnišką meilę. Jos šėliojimas šokant su juo per vestuves buvo tiesiog šelmystė, savotiška užsklanda, ženklas, kad jųdviejų jaunystė pasibaigė. Liusjeno motina sodybos kieme juodu mokė valso žingsnių, sakydama, jog negana vien skaityti apie gyvenimą Paryžiuje ir Fontenblo rūmuose – reikia ugdyti ir lavinti bendravimo gebėjimus ir jog muškietininkui privalu išmokti tris dalykus: tobulai laikytis balne, valdyti špagą ir mokėti šokti. Liusjeno nuomone, įsiteigta bežiūrinėjant graviūras, šokis buvo ne kas kita, kaip partnerio stūmimas už pečių iki salės galo, o Marija Sniegė manė, kad poros sukdamosi kurį laiką stačiai pasiduoda muzikos kerams. Liusjeno motinai teko auklėti juos abu.

Beje, bendraudami juodu laikėsi labai santūriai. Nors ir panašiai galvodami, abu turėjo savo gyvenimą ir savo įsitikinimus. Prisimindama aną nelaimingą atsitikimą su šunimi, Marija Sniegė manė, kad jau seniai Liusjenas buvo iš dalies aklas. Tokios intuicijos ir atjautos žmogus, kaip jis, tik aklas būdamas, galėjo nepastebėti žmonos tikrojo veido ir kaltinti save dėl šeimyninio gyvenimo nesklandumų. Be kita ko, būdamas geros širdies, jis elgėsi it svajotojas, neišmanydamas, kad pasaulis yra margas ir kad jo didžiadvasiškumas gana ribotas. Tiesą pasakius, jis nelabai ir domėjosi tuo, kas vyksta aplink.

Ji taip pat menkai pažinojo platųjį pasaulį, ko gero, dar menkiau nei jis. Jos gyvenimas apsiribojo namais. Pavakarojusi virtuvėje, ji eidavo gulti už užuolaidos. Ji negalėjo Romanui į kalėjimą rašyti laiškų apie savo jausmus, ilgesį, nes jis nemokėjo skaityti. Dabar gailėjosi, kad jo neišmokė rašto, kaip ją išmokė kiti, kad nesijaustų toks vienišas, tačiau jis visada grįždavo iš darbo be galo išvargęs. Sutemus pakluonėje prie kubilo ji nusiprausdavo lietaus vandeniu, paskiau, žibintu nešina, eidavo į trobą. Imdavo knygą, tačiau, vos atsisėdusi prie stalo, užsnūsdavo krėsle. Ji niekad nepriprato skaityti troboje prie lempos, nors bandydavo kiekvieną vakarą. Ir šiaip jau būdavo didelis malonumas su knyga rankoje pasėdėti minkštame krėsle. Lempai užgesus, ji pabusdavo. Gal ją pažadindavo sudegusio dagčio dūmai. Ji atsistodavo, beveik blaiviai susivokdavo, kur esanti, ir tamsoje nuslinkdavo į lovą.

Karas

Dėl prasto regėjimo Liusjenas Segura nekariavo fronte. Jis užsirašė savanoriu į komisiją, Belgijos pasienio kautynių vietose tyrusią išplitusias ligas ir traumas. Į frontą atsivežė traktatų ir pranešimų apie naujausius reabilitacijos metodus, jo paties išverstų iš vokiečių kalbos, tačiau jauni, darbais užversti gydytojai nekreipė į jį dėmesio. Aplink kariuomenėje viešpatavo suirutė, keliama mortyrų ugnies, bado, o visų labiausiai – baimės. Reikėjo pagalbos, o ne tyrimų. Jis rašė ataskaitas ir drauge darbavosi karo lauko ligoninės palapinėse. Po mėnesio visiškai pasikeitė, virto vienu iš daugelio bevardėje kareivių ir slaugytojų jūroje, skruostai įkrito, smaili barzdelė išvešėjo. Į Paryžių siuntė, kaip siuntęs, pykčio ir apmaudo kupinus pranešimus, kurių tikriausiai niekas neskaitė ir jie dulkėjo kur nors lentynose.

Antraisiais tarnybos metais jis susirgo difteritu. Iš pradžių truputį pakilo temperatūra, paskiau pasidarė sunku ryti maistą. Po dviejų dienų Liusjenas beveik nebegalėjo kalbėti, o vėliau, paralyžiavus gomurį, neįstengė nė sukuždėti. Kaklas sutino, teko sunkiai kovoti dėl kiekvieno gurkšnio oro. Sanitarinėje palapinėje gulintiems ligoniams kraujavo iš nosies ir burnos, ir jis įsivaizdavo, kad ir jo laukia toks pat likimas. Visada buvęs nuolankus likimui, dabar jis stengėsi iš paskutiniųjų įveikti sekinantį skausmą, kad išlaikytų blaivų protą. Jis žinojo, kad pirmosios dvi savaitės paprastai būna sunkiausios ir pavojingiausios. Taip

pat žinojo, kad stovykloje siaučia ir daugiau visokių ligų, tad veržėsi miegoti po atviru dangumi, keturpėsčias ropodamas iš palapinės, kuo toliau nuo užkrato šaltinio. Neįmanoma buvo atsiskirti nuo mirties taku einančių pakeleivių, bet jam žūtbūt reikėjo laikytis atstu, sukaupti paskutines jėgas ir įveikti ligą. Jis gerdavo tik virintą vandenį, kitokio neimdavo į burną.

Karinė žinyba nusiuntė laišką jo žmonai, ir atvykusi ji vos atpažino jį tarp kitų Epernė ligoninės pacientų. Kai tik jis prašneko, ji susivokė, kad nesupranta nei jo samprotavimų, nei kartėlio, aitraus kaip nuodai, nukreipto prieš politikus. Jis pareikalavo duoti jam ramybę, palikti su „draugais", nors iš tikrųjų buvo vienišius, pats save stebėjo, sekdamas ligos eigą ir trokšdamas išlikti gyvas.

Po dviejų savaičių visi gyvi likę ligoniai buvo po vieną apgyvendinti atskirose palapinėse, kur turėjo patys praustis ir gamintis valgį. Tačiau jie dar buvo pavojingi. Vis dar nešiojo užkratą gerklėje, baltą membraną, galinčią juos uždusinti. Ispanai vadino ją *garrotillo* – tūkstantis šeši šimtai tryliktieji buvo „*garrotillo* metai". Jis tarėsi daugiau nei bet kas išmanąs apie difteritą ir netgi dabar, tysodamas savo palapinėje ant purvinos žemės, pilnas tuštybės, didžiavosi savo žiniomis. Septynioliktojo amžiaus aštuntajame dešimtmetyje Levenhukas* pro mikroskopą pastebėjo mikrobus, „šaudančius seilėse nelyginant lydeka vandenyje". Poetinė metafora. Amerikos kolonistai laikė šią ligą „nepažintų nuodėmių vaisiumi", Dievo rykšte, pliekiančia paleistuvystėje skendintį Naująjį Pasaulį. Šiaip difteritas buvo minimas viduramžiais, bet štai jis nusiaubė Napoleono armiją ir didysis karvedys pažadėjo dvylika tūkstančių frankų atlygio

* Antonijus Levenhukas (Antonie van Leeuwenhoek, 1632–1723) – olandų prekybininkas ir mokslininkas, mikroskopo išradėjas.

už mokslinį darbą, kuris išrastų būdą užkirsti kelią antkryčiui. Klinikinės medicinos klasika tapo Bretono* traktatas, kuriame jis aprašė ryklės gleivinės pakitimus. Vėliau Agostinas Basis**, tyręs šilkverpių ligas, sukūrė mikrobų teoriją. Tačiau tūkstantis devyni šimtai septynioliktais metais lauko ligoninėje netoli Belgijos sienos, išskyrus maldas, nebuvo jokio kito vaisto.

Liusjenas Segura liko gyvas. Klejojo dienų dienas, paskiau, ligai atslūgus, gulėjo siaurame gulte, išsekęs, įsmeigęs akis į savo rankas. Arba į knygos viršelį, niekada neatskleisdamas tų pasibaisėtinai parašytų romanų, kuriuos kareiviai palikdavo prie palapinės angos, kol vieną popietę kažkas jam paliko Balzako *Šuanus*, „meilės ir nuotykių" istoriją. Išsekęs nuo karščiavimo, Liusjenas ją ryte prarijo tą pačią dieną.

Epernė ligoninėje vienatvė pamažu išvadavo jį nuo kasdienybės. Jis matydavo tik tai, kas pasirodydavo palapinės angoje. Kartą jis sutriko išgirdęs keistą šnarėjimą ir nesuprato, kas vyksta, ir tada išvydo karininką, bandantį išskleisti didelį topografinį žemėlapį. Jam labai parūpo garsai, taipgi visa tai, ką jis stengėsi įsivaizduoti, viso to nematydamas... Štai jis Marsejane, guli išsipleikęs ant kušetės, klausydamasis, kaip karkia aplink skraidančios varnos, kaip pešasi tuopose. Prisimena, kaip įprastai kaukši Marijos Sniegės arklio kanopos, kaip teška vanduo lauko duše ir nustoja teškėjęs, kažkam palindus po čiurkšle. Girdi, kaip dzingsi skalpeliai operacinės palapinėje, dedami ant guminio patiesalo. Tolėliau, trečioje palapinėje, kosti merdintis

* Bretono (Pierre-Fidele Bretonneau, 1778–1862) – prancūzų epidemiologas, 1825 m. atlikęs pirmąją sėkmingą tracheotomiją.

** Agostinas Basis (Agostino Bassi, 1773–1856) – italų bakteriologas.

kareivis, ir Liusjenas atpažįsta slaptą mirties baimę. Vaizduotėje jis turi garsų žemėlapius, pagal kuriuos nustato atstumą, atskiria žingsnius per purvą nuo žingsnių per dulkes, suvokia, kada balsas artėja ir kada tolsta.

Palapinėje užsikniaubęs ant popieriaus lapo, Liusjenas toliau rašė ataskaitas. Ir, sukaupęs paskutines jėgas, mintimis grįždavo į jaunystės dienas, į brandos metų pradžią, svarstydavo, kokie įvykiai galėjo jam turėti įtakos, kad jis taip pasikeitė ir tapo toks, koks yra dabar, čia, po šiuo rūškanu dangumi. Jam atrodė, jog kažkas pirmą kartą pakišo jam veidrodį, kuriame jis išvydo tai, kas neaiškiai dūlavo atmintyje. Ar jį ko nors išmokė ponios de Renal naktinės pagundos, kurias jam atskleidė *Raudona ir juoda**? Ar tik nuvylė? Šokis su gležna rašytoja. Šuo. Atkelti vartai į praeitį. Primirštas gyvenimas veržėsi į pilkšvai rudą palapinę, kur ligi tol viešpatavo mirties baimė. Buvo lapkritis, vyrai mirė vienas po kito naktimis, be paliovos pliaupiant lietui. Jis tausojo žibintuvėlį, įjungdavo tamsoje tik būtinai prireikus. Žinojo, kad žibintuvėlis, kaip ir jis, neamžinas.

Keisčiausia, kad, užuot prisiminęs artimuosius, dažniau galvodavo apie Mariją Sniegę, nors po vedybų tik retkarčiais persitardavo su ja vienu kitu žodžiu. Dažnai naktimis, niekam netrukdant, jo mintys sukosi apie ją. Prisiminęs ką nors, jis iš lėto peržvelgdavo kiekvieną praeities atkarpą. Vaizduotės akimis matydavo, kaip ji pasikelia nuo siuvinio, atsitiesia, kairę ranką kiša į dešinės rankovę ir trina raumenis. Jeigu būtų buvęs drąsesnis, būtų perėjęs per kambarį ir pats jai patrynęs nutirpusią ranką. Jis žiūrėjo į ją beveik kaip į seserį. Taip pagalvojęs, beregint ėmė abejoti. Užuot pasukęs dešinėn, dabar jis suka į

* „Raudona ir juoda" – prancūzų rašytojo Stendalio (Marie-Henri Beyle, 1783–1842) romanas; ponia de Renal – šio romano veikėja.

kairę: eina su ja į vidų arba, pradėjus lyti, padeda įnešti skalbinius – juodu dumia į trobą pilnomis rankomis, sušlapę, ne, *kiaurai permerkti*, jis vienmarškinis, ji su prilipusia prie kūno palaidinuke. Ji griebia iš pintinės rankšluostį ir ima šluostyti jam plaukus. Jis laiko uždėjęs rankas jai ant liesučių pečių, priglaudęs galvą, suvokdamas, kad jos įsitempęs kūnas gyvas tik jo vaizduotėje.

Tą lapkritį Epernė ligoninėje jį šildė tik jos pečiai. Jo mintys skriejo tolin, kaitindamos juos kaip dujų liepsna. Didžiąją gyvenimo dalį jis buvo slapukas ir dabar jautėsi sutrikęs paaiškėjus paslaptims, kurias slėpė pats nuo savęs.

Atostogos

Jis gavo dešimt dienų atostogų ir grįžo namo. Buvo pats vidurvasaris, ir kiekvieną naktį pratrūkdavo audra arba bent jau griaudėdavo. Kartais žaibuodavo, bet nelydavo. Mintys ir jausmai jaukėsi, maišėsi kaip pakliuvo tarytum debesys danguje, tarp kurių kartais nušvinta pragiedruliai. Vis dar nemigos kamuojamas, po vidurnakčio eidavo pasivaikščioti paupiu. Žmona, dukterys, visi namai miegodavo. Net po trijų keturių dienų jis negalėjo priprasti prie ramybės, prie netikėtai šviesos užlieto kambario, vis dar tikėdamasis slogučio ar sapno. Atsidūręs toli nuo karo, jis jautėsi lyg pasinėręs į ledinę upę. Saugu buvo tik praeityje, drauge su Marija Sniege, klaidžiojančia kažkur netoliese, tarp lygiai sukastų daržo lysvių, arba grįžtančia nuo upės su šlapių skalbinių prikrautais ratukais.

Parvykus namo, pačią pirmąją dieną labiausiai jį sujaudino susitikimas su Marija Sniege, dumblu kvepiančios rankos, kai ji paglostė fronte sužėlusią barzdą. Jis norėjo kaip nors atsidėkoti už tai, kad sergėjo jį dienas ir naktis Epernė ligoninėje. Tačiau neišdrįso, bijodamas išsiduoti, jog ištisą mėnesį, kai sirgo difteritu, nežinia kodėl lyg apsėstas tik apie ją ir galvojo.

Stengdamasis nuslėpti savo jausmus, jis atsisėdo prie rašomojo stalo ir ėmė tvarkyti savo ataskaitas. Du kartus pėsčias suvaikščiojo į Marsejaną. Nusiaubtame bažnytkaimyje nebuvo likę nė vieno vyro – visi žuvo kare su vokiečiais. Tai buvo našlių

kaimas. Marija Sniegė pasakojo, kad Romaną paleido iš kalėjimo, bet iškart paėmė į kariuomenę. Liusjenui dingtelėjo mintis, ar jo senasis kaimynas suprato, kodėl turi eiti į karą.

Ir pirmą, ir antrą valandą nakties jis vis dar negalėdavo užsnūsti. Apsirengdavo ir eidavo pasivaikščioti prie upės. Neidavo taku, bet brisdavo per aukštą, šiurkščią žolę, keldamas debesis vabzdžių, kurie taip dūgzdavo aplink, jog kiekvienam būdavo aišku, kur jis klaidžioja.

Dar viena naktis. Gulėdamas lovoje, tolumoje išgirdo griaudžiant. Veltui laukė lietaus, kol pagaliau, nevilties palaužtas, užsnūdo. Tuomet vėl sugriaudėjo, lyg kažkas tyčia delnais būtų suplojęs, ir jis pabudo, vėl vildamasis, jog pagaliau ims lyti.

Dar viena naktis.

Nuogas iki juosmens, jis stovėjo pievoje, aplink čirškiant cikadoms ir žiogams. Pro medžių šakas plaukė geltonas žibintas, nelyginant laivas, vilkiko traukiamas į jūrą. Jai priėjus, juodu stovėjo tylėdami, tarytum tą neryžtingumo akimirką laukdami kokio žodžio ar ženklo, ir tuomet it dulkių debesis ūmai tylą perskrodė vabzdžių svirpimas ir dūzgesys. Netgi čia, netgi dabar, tiek laiko išgyvenę šalia vienas kito, juodu negalėjo jaustis vieni. Juos supo gyvoji gamta. Aukštai medyje, pasislėpęs tarp jaunų atvašų, sielvartingai rykavo strazdas giesmininkas, tačiau Liusjenas niekada jo nepamatys.

Ji laikė rankoje nuleidusi žibintą. Juodu tylėjo. Lyg suvokdami, jog tamsa – lyg vandenynas, jog vienintelis žodis bangele nuvilnys ligi namų. Jis paėmė jai už rankos, ir juodu nuėjo prie upės kranto. Ji prisuko žibinto dagtį, kad iš vandens būtų matyti ta vieta, kur jie sustojo, pasitraukė nuo šviesos į šalį ir nusirengusi įbrido į upę. Jis išgirdo ją pliuškenantis vandenyje. Netrukus juodu atsidūrė vienas priešais kitą. Irdamasis rankomis jis palietė ją

po vandeniu ir atšlijo – ji nesuprato kodėl – gal iš mandagumo, gal susidrovėjęs. Dangus Liusjenui buvo bekraštis, be žvaigždžių. Jis nėrė į tamsos gelmę. Nuo jaunystės jis nesimaudė upėje naktį. Jis pasijuto šešiolikmetis ir staiga susigriebė, kad nebėra jos.

Marija Sniegė stovėjo ant kranto – laibas siluetas šviesos rate. Iškėlusi žibintą virš galvos, pašaukė jį vardu, ir jis atsiliepė *Aha*, ir ji atsigręžė. Tolydžio jam artėjant prie šviesos, pastebėjo, koks jis sublogęs, kaip išsišovę jo šonkauliai. Ji pastatė žibintą ant žolės, pakėlė kartūninę suknelę ir ėmė ja šluostytis šlapius plaukus, prilipusius prie veido, paskui priėjo arčiau ir suknele nušluostė jam plaukus. Dabar jie nebeatrodė svetimi, kaip anksčiau, – buvo toks įspūdis, kad juodu kambaryje arba vienas priešais kitą sėdi prie stalo. Atsiklaupęs užpakaly jos, jis apkabino ją per šlaunis ir, švelniai linguodamas, prisitraukė, lyg trokšdamas, kad ji pati jo įsigeistų, sušildytų jį, sušalusį, vidine kaitra, ir, kai ji vėl pašaukė jį vardu, įėjo į jos nepatirtą šilumą ir švelnumą.

Kiek istorijų juodu skaitė drauge, atrasdami meilės kodus ir nedrįsdami nė žodžiu apie ją užsiminti! Jis beveik niekad nebuvo prie jos prisilietęs – nebent kartą uždėjo rankas ant pečių, nutvėrė už riešo, kai ji ištraukė jam iš akies stiklo skeveldrėlę, suspaudė laibus pirštus, ištieseęs per stalą rankas. Atrodė, kad viskas jiems jau buvo žinoma, kaip tos durys, kaip vienas kito veido išraiška, santūrumas, drovumas, paslaptys, kurias ji slėpė nuo kitų. Vienintelis liudininkas buvo žibintas žolėje. Ji atbula pritūpė jam ant kelių, kad būtų patogiau jiems abiem, kad jis labiau priglustų ir apkabintų rankomis jos virpantį pilvą, kad abu vienodai patirtų tą patį malonumą. Jie nieko negirdėjo, nei bergždžios perkūnijos, nei paukščio klegesio, nei nerūpestingo milijonų vabzdžių cirpimo. Girdėjo nebent vienas kito aimanas, tarsi merdėdami vienas šalia kito.

Sugrįžimas

Nedaug žinoma, kas atsitiko Liusjenui paskutiniaisiais karo metais. Jis pradingo kariuomenės manevrų ir lauko ligoninių nežinomybėje. Paskutiniaisiais mėnesiais, pulkui stovint netoli Kompjenės, jis gavo jos laišką. Dievai žino, kiek tų laiškų ji buvo išsiuntusi. Šiaip ar taip, jis nutarė, jog tai pirmasis po pasimatymo su ja per atostogas. Ji rašė, jog ne per seniausiai buvo susitikusi su Romanu, rašė, kaip ji džiaugiasi, kad juodu buvę tokie artimi, kad ji galėjusi išlieti širdį. Romanas nė kiek nepasikeitęs, toks pat meškinas, kaip ir buvęs, ir jai esą skaudu, kad jis vėl kariuomenėje, vėl kaip kalėjime.

Tam tikrais sumetimais Liusjenas jai neatsakė. Galimas daiktas, jau įsivaizdavo ir prirašė šitiek laiškų kitų kareivių vardu jų žmonoms ir mylimosioms, žodžiais išliedamas tiek jausmų, kad jo širdyje nebeliko nė lašo tikro literatūrinio įsijautimo. Jis jau nebetikėjo žodžiais. Priešingai, brūkštelėjo keletą trumpų laiškų žmonai apie nuotaikas fronte ir gresiančius pavojus, kurių galima laukti baigiantis karui.

Šeima tuo tarpu gyveno prisiglaudusi pas žmonos gimines netoli Paryžiaus. Sklido gandai, jog aplink Marsejaną plintančios ligos, samdiniai ir dezertyrai įsilaužią pas žmones ir kaimuose, ir vienkiemiuose. Tvarkingai vyko, regis, tik paskutiniai karo veiksmai. Miesteliuose ir kaimuose vargas ir nepritekliai stūmė žmones į nusikaltimus. Liusjenas nenumanė, kaip verčiasi

jo šeima netoli Paryžiaus. Kompjenėje, savo akimis matydamas žmogžudystes ir savižudybes, jis užsirašydavo viską, kas dedasi aplink. Kunigai užmiršdavo, kuo vardu buvo žmonės, pastaruoju metu jų išlydėti į aną pasaulį. Jis pats nuoširdžiai melsdavosi prie nepažįstamų mirštančiųjų, žvelgiančių į jį su panieka. Jis beveik neturėjo laiko pagalvoti apie Mariją Sniegę. Tiek kartų išgyvenęs ir perkratęs kiekvieną akimirką, praleistą su ja prieš atostogas, dabar jis gerai žinojo, kodėl turi būti budrus, saugotis, domėtis viskuo, kas vyksta aplink. Kartą naktį kažkas bandė jį nužudyti; jis atsibudo smaugiamas, ir paaiškėjo, kad tas žmogus netgi nebuvo priešas.

Likus kelioms dienoms iki karo pabaigos, vyresnybė išdalijo kareiviams nemokamus geležinkelio bilietus, perspėjusi, kad traukiniai vėluosią. Kelionė namo galinti užtrukti keletą savaičių. Užmetęs akį į žemėlapį, Liusjenas nutarė, jog pirmiausia galėtų raitas grįžti į Marsejaną ir apžiūrėti, ar išlikęs namas, o paskiau traukiniu nuvažiuoti į Paryžių pas saviškius. Jis bandė nusipirkti arklį, kad galėtų kuo greičiau palikti karo veiksmų zoną, ir galiausiai susiderėjo dėl kuino – tikėjosi juo pajoti bent vieną dieną, o toliau nuo fronto linijos nusipirkti kitą. Susidėjęs visus dokumentus, visa kita, kas buvo ligi šiol reikalinga – medicinines knygas, drabužius, rykus, – paliko. Namie rasiąs užtektinai drabužių, prieš važiuodamas į Paryžių, išsimaudysiąs ir nusiskusiąs.

Montarži miestelyje, kaip ir buvo numatęs, išmainė arklį. Jeigu viskas sėkmingai klostytųsi, jis sugaištų kelionėje ne ilgiau kaip tris dienas ir pasiektų Marsejaną vėliausiai trečios ar ketvirtos dienos vakarą.

Laikėsi geri orai, bet buvo šalta, o jis neturėjo šiltų drabužių. Vienoje apleistoje sodyboje jis aptiko rietimus maišinio audeklo, nusikirpo keletą atraižų ir susikurpė šiokį tokį apsiaustą. Arklys buvo vėjo papučiamas, tad teko joti lėčiau, negu buvo numatęs. Liusjenas susivokė, kad po truputį netenka nuovokos. Į kitos dienos pavakarę užsnūdo balne, o atsibudęs negalėjo susivokti, kur atsidūręs. Pasirodo, dvi valandas klajojo paupiu po slėnį. Netikėtai atsikliuvo svogūnų lauke, išsirovė keletą, vieną suvalgė, o kitus susidėjo į krepšį.

Fižake vienas ūkininkas jam pardavė pieno, kurį jis godžiai išgėrė. Keliuose nepasitaikė nė gyvos dvasios. Kartą jis prasilenkė su raiteliu, kuris jojo su šunimi ant rankų. Žmogus nepasakė jam nė žodžio, netgi nežvilgtelėjo į jį. Tikriausiai irgi bijojo plėšikų. Liusjenas pagalvojo, kad verčiau reikėjo palaukti karinės gurguolės.

Kitą naktį atšalo, ir Liusjeną ėmė krėsti šaltis taip pat kaip tomis dienomis, kai jis sirgo difteritu. Jis nenuleido akių nuo balto garo debesėlio, iškvepiamo iš burnos, norėdamas įsitikinti, jog tebėra gyvas. Jam dingojosi, kad tai paskutinis dalykas, kurį jis mato šiame gyvenime. Atsibudęs aklinoje tamsoje, jis brūkštelėjo degtuką pasižiūrėti laiko ir pasitikrinti garo. Arklys stovėjo šalia. Ėmė lyti, ir Liusjenas nebeištvėrė. Jis nebesuvokė, ar užsnūdo, ar nualpo.

Rytą atsibudo paslikas ant žemės, sušalęs, sustingusiais sąnariais. Tik vargais negalais atsistojo ant kojų. Apsisukęs pamatė, jog arklys, kuo ramiausiai rupšnojęs žolę, pakėlė galvą ir įsistebeilijo į jį apskrita akimi. Kokią valandą jis ėjo, arkliu vedinas, kol pagaliau pajėgė atsisėsti raitas. Tai buvo ketvirtą ar penktą kelionės dieną. Jis stengėsi kaip įmanydamas lenktis miškų – bijojo susidurti su piktadariais. O ką gi tokio jis turėjo, kad plė-

šikai būtų panūdę jį apvogti? Tuomet prisiminė dokumentus, ir iškart visi miegai išlakstė. Tai, ką jis vežėsi, buvo brangiau už gyvybę.

Liusjenas pasiekė Marsejaną gilią naktį. Viskas buvo uždaryta. Jis įveikė paskutinius dešimt kilometrų. Vargu ar galėjo tikėtis rasiąs namie ko nors valgoma, išskyrus kelias skardines konservų ar sausus produktus, tačiau bent jau galėsiąs išsimaudyti ir išmiegoti. O gal dar aptiksiąs Mariją Sniegę? Jis nenumanė, kur galėtų būti Romanas, ar jis gyvas, ar jau grįžęs namo. Arklys vos kėblino, ir Liusjenas, nulipęs ant žemės, nužingsniavo šalia – reikėjo pramankštinti sustingusius sąnarius, apšilti ir sukaupti jėgas. Varganas apsiaustas buvo prisigėręs drėgmės. Jis jautė, jog jam maišosi protas. Kartą jam dingtelėjo mintis, jog namie jo laukia motina. Paskiau, atminčiai praskaidrėjus, jis pagalvojo, kad motina jį pasitiks namie kaip bežadė šmėkla. Pasitiks jį, pamaitins, paguldys. Užkurs židinį.

Visiškoje tamsoje jis pasuko įkalne. Dangus be mėnulio, danguje – nė žvaigždelės. Aplink – nė menkiausio žiburėlio. Jis paleido pavadį ir valandėlę stovėjo nejudėdamas. Paskiau laipteliais užkopė į priebutį, įėjo į vidų, ir netrukus nušvito visas namas. Jis ėmė vaikščioti po kambarius, garsiai kalbėdamas pats vienas, retkarčiais pašaukdamas kažką vardu. Prieškambaryje nusivilko kiaurai perdrėkusį maišinį apsiaustą ir pasižiūrėjo į veidrodį. Jau seniai nematė, kaip atrodo. Drabužiai, kuriais persirengė, kabojo kaip ant mieto. Dirstelėjo pro langą – kaimynų trobelėje buvo tamsu. Vadinasi, jie irgi išvykę. Kalvos pusėje tvyrojo tamsa. Antraip būtų spingsėjusi žibalinė lempa arba žvakė.

Jis išėjo į juodą naktį ir, nuvedęs arklį į tvartą, įkrėtė pašaro. Grįždamas užuodė lyg degėsių tvaiką. Tikriausiai, pasigavęs kur

nors toli laukuose, dūmus atnešė vėjo šuoras. Jeigu lytų, dūmai nekiltų į viršų ir nusėstų ant žemės. Vis dėlto jis panoro įsitikinti, ar išties nieko nėra kaimynų trobelėje. Jodamas namo, nei kaime, nei pakelėse visas tas dienas beveik niekur nepastebėjo nė gyvos dvasios. Netgi motinos šmėkla jo nepasitiko. Palikęs degti šviesas namuose, jis pasuko keliu į tamsoje dunksančią kalvą.

Daržinėje nebuvo nei vežimo, nei arklio. Pasibeldęs į trobos duris, luktelėjo. Paskiau, atšovęs skląstį, įėjo į vidų ir palengva nusėlino toliau, kol užsibedė ant stalo. Tą stalą gerai prisiminė. Seną mėlyną stalą, ne kartą matytą vidury dienos. Kai jis buvo jaunesnis, dažnai sėdėdavo prie jo, lošdavo kortomis su šeimininkais, šnekučiuodavo.

Liusjenas neišmanė, kur jie būtų galėję išvažiuoti. Garsiai pašaukė juos vardu. Iš pradžių Romaną, paskiau ją, nors labai retai kreipdavosi į ją vardu, kai būdavo drauge. Jų santykiai buvo tokie, kad jam visada atrodydavo pernelyg oficialu vadinti ją vardu. Nors jis buvo toks paprastas, toks gražus. Jam pasigirdo, kad kniaukia katė. Priėjęs prie spintelės, kur jie laikė žvakes, apgraibė lentyną. Užžiebė žvakę, ir ant sienų supleveno šešėliai. Jis vėl išgirdo kniaukiant ir, laikydamas rankoje žvakę, atitraukė užuolaidą, skiriančią miegamąjį nuo kambario. Ji gulėjo aukštielninka kaip negyva, apsiklojusi juoda antklode, galva sviro tai į vieną pusę, tai į kitą. Jos kūnu perbėgo traukuliai, ir iš gerklės ištrūko garsas, panašus į kniaukimą. Ji buvo vienui viena trobelėje, tamsioje ir šaltoje. Kai jis palietė jos kaktą, ranka nuslydo – ji buvo vienam prakaite. Šalčio krečiama, karščiavo. Marija Sniege? Jis sukuždėjo jos vardą, lyg bijodamas sudrumsti jos ramybę, bet drauge norėdamas ją švelniai pažadinti, taip švelniai, kad ji neišsigąstų ar nesutriktų, kad tik pastebėtų jį esant šalia.

Kur Romanas?

Iš jos lūpų ištrūko tik silpnas atodūsis – lyg nebūtų turėjusi jėgų ištarti nė žodžio. Kai jis pasilenkęs pažvelgė į ją iš arti, jos žvilgsnis kryptelėjo – lyg perspėdamas – į kambarį užpakaly jo.

Keliaudamas namo, jis svajojo kuo greičiau papasakoti jai, ką matė ir patyrė paskutiniais karo mėnesiais, be perstojo jausdamas ją esant greta. Troško ją susigrąžinti. Jeigu ji būsianti viena, galbūt juodu eisią miegoti drauge. Tačiau dabar šis takas išslydo iš po kojų. Jo pareiga ją išslaugyti. Jis ėmė jai pasakoti apie savo vienatvę, kai sirgdamas klejojo savo palapinėje, apie tai, kad nuo mirties gelbėjosi tik prisiminimais apie ją. Marijos Sniegės žvilgsnis sustingo, per kūną perbėgo traukuliai, tokie stiprūs, kad galva šoktelėjo nuo priegalvio, paskiau ji suglebo, vos atgaudama kvapą, išsekusi kaip niekad. Kompjenėje jis matė, kaip, traukulių tampomi, daužydamiesi krinta arkliai, kai organizmui pritrūksta kalcio.

Ar aš tave išgelbėjau? – vos girdimu balsu paklausė ji, lyg kalbėdama su savimi, lyg jis būtų gyvas tik jos vaizduotėje.

Taip. Man buvo toks jausmas, jog tu vienintelė mane lankai toje šaltoje palapinėje.

Jis pastatė žvakę ant grindų ir palietė jos kaktą. Ji buvo visa aprasojusi, plaukai drėgni. Sustingusiais pirštais jis palengva sukedeno jos plaukus, paskiau dar kartą, dar. Tai buvo meilės glamonė, ir jis, jausdamas, kad jai gera, nesiliovė kedenęs.

Žvakė apšvietė veikiau žemas lubas, tad juodu vienas kitam buvo tik tamsūs šešėliai. Retkarčiais sublizgėdavo atšvaitas ant jos skruosto. Ją vėl buvo beištinką traukuliai, ir jis laikė suėmęs ją už pečių. Jos kūnas siaubingai išsirietė ir vėl susmuko – sustingo kaip akmeninė statula zakristijoje. Matyt, jausdama artėjant mirtį, ji lyg nutolo, ir jis pajuto, kad ją praranda. Pa-

likęs prie lovos ant aslos degančią žvakę, jis nuėjo virtuvėn ir užžibino kitą. „Ji su mumis“, – netikėtai pasirodžiusi šalia, tarė motina.

Suplėšęs keletą senų kartonų, jis sukišo juos į ketinę krosnelę vietoj prakurų, paskui paėmė keletą pliauskų iš voratinkliais aptrauktos rietuvės pasienyje ir užkūrė ugnį. Kur jos vyras? Atrodė, jog trobelėje jau senokai niekas nebegyvena: mūrinės sienos ir akmeninė asla atrodė įšalę nuo pernykštės žiemos. Ją pažadino ugnies pleškėjimas ir traškesys, ir jis išgirdo ją sakant: Romanai? Vėl priėjęs prie jos, paklodės kraštu nušluostė veidą. „Čia Liusjenas. Čia aš. Aš noriu tau pakeisti paklodes, jos kiaurai permirkusios prakaitu.“ – „Neverta“, – tarė ji. Spintoje jis rado flanelinę paklodę. Jau matytą. Regis, kadaise Marijai Sniegei ją padovanojo jo motina. Jis išpleikė ją ant krėslo priešais krosnelę.

Paskiau atidarė skardinę konservuotos sriubos, užkaitė ant krosnelės, nunešė jai šiltą paklodę. Kai jis nuklojo šiurkščią antklodę, jos krūtinė pakilo, lyg nusiritus akmeniui, ir staiga ji palinko priekin, sulig kiekvienu spazmu skausmingai užsikosėdama. Beveik susirietusi dvilinka, kaip plaukų smeigtukas. Kai ji vėl atsivertė aukštielninka, jam suspaudė širdį, išvydus išsišovusius šonkaulius, baltutėlį sulysusį kūną, išmargintą nuo lubų atsispindinčios žvakės atšvaitų. Jis susupo ją į šiltą paklodę ir apklojo antklode. Paskiau atnešė sriubos ir ėmė girdyti ją iš šaukšto. Ji gėrė noriai.

Romanai.

Ne. Čia aš, Liusjenas.

Liusjenas, lėtai pakartojo ji, lyg, kilus sąmyšiui, būtų pasimetusi su šokio partneriu.

Taip, patikino jis. Kur Romanas? Tačiau sulig tais žodžiais jis

vėl pamatė, kad jos netenka, jos mintys nuklydo kažkur tolyn, į tamsą.

Tikriausiai jis užsnūdo krėsle. Atsimerkęs pamatė, kad jos nebėra. Jam pasirodė, jog ką tik kažkas palietė jo petį. Tačiau, suplevenus žvakės liepsnelei, išvydo jos veidą ant priegalvio ir įsmeigtą žvilgsnį. Jos akys kažką sakė. *Tu – mano draugas. Išnešk mane. Ar supratai?* Ji vėl užsimerkė, netekusi vilties, lyg būtų šaukusis jo pro storą stiklą. Jis nesuprato, ko ji nori. Bet ji vėl kreipėsi į jį pagalbos, dabar jau kitaip. *Ar tu...* Staiga jis viską suprato. Koks neišmanėlis! Stipriai susupęs ją į antklodę, paėmė ant rankų ir, ja nešinas, išėjo į šaltą naktį. Neturėjo kuo pasišviesti, bet žinojo kelią į būdelę už trobos. „Ačiū, – padėkojo ji. – Ačiū tau, Romanai."

Būdelėje jis užvertė antklodės kraštą, kad ji galėtų atsisėsti, ir pats įsitaisė šalia, prilaikydamas ją. Po minutėlės ji palietė jo ranką. Viskas? Beveik šypsodamasi, ji linktelėjo galvą. Jis vėl ją pakėlė, nelyginant plunksnelę nunešė į trobą ir paguldė į lovą. Ji užmigo nurimusi; jis užtraukė užuolaidą, kad jos neprižadintų išaušusi diena.

Jis pabudo rytą, virtuvėje užsikniaubęs ant stalo, įdūręs akis į mėlynas lentas, subraižytas ir supjaustytas, į visą jų gyvenimo istoriją. Išnerdamas iš kieto miego, tą pačią akimirką susivokė, kur esąs.

Atsilošė krėsle. Ant dulkėmis nuklotos aslos gulė saulės spinduliai, krintantys pro langą rytinėje trobos pusėje. Jis nukreipė akis į krosnelę, atsistojęs priėjo ir atsargiai palietė, bet ji

buvo šalta. Ant jos stovėjo prikaistuvis su apipelijusio valgio likučiais. Valandėlę jis stovėjo nejudėdamas. Troboje, ore tvyrojo tokia ramybė, jog, rodės, čia negali būti nė gyvos dvasios. Jis negirdėjo nė garso. Žvilgtelėjo po kojomis, paskiau į savo rankas, prisikišęs prie akių, norėdamas įsitikinti, kad tebėra gyvas.

Jis nieko daugiau netroško, tik išgirsti kosėjimą, lovos spyruoklių brazdesį. Priėjęs arčiau, sužiuro į išblukusį peizažą – medžius prie upės – ant užuolaidos, skiriančios trobą pusiau. Lyg ten būtų kitas gyvenimas, kur jam valia įeiti. Valandėlę jis stovėjo užgniaužęs kvapą. Paskiau atitraukė užuolaidą, bet ten buvo tuščia.

Atsisveikinimas

Nuėjęs pėsčias į Marsejaną, policijos komisariate suprato, jog tai, ką jis šildė ir nešiojo ant rankų kaimynų trobelėje, buvo tik širdyje įstrigęs atminties krislelis ar nušvitimas. Marija Sniegė mirė paskutiniais karo mėnesiais. Apie Romaną nebuvo jokių žinių kalėjimo knygose. Jis buvo paimtas į kariuomenę, tačiau niekas nežinojo, ar jis sugrįžo iš fronto ir ar apskritai jis gyvas. Liusjenas parėjo namo. Pirmą kartą gyvenime aplink nebuvo nė gyvos dvasios. Nebuvo nė kaimynų. Jų troba stovėjo tuščia. Vakare jis nuėjo nakvoti ten, kur kadaise miegodavo Romanas su Marija Sniege. Pasėdėjo prie jų stalo. Nujojo į Marsejaną ir atidavė savo arklį žmonėms, paskiau sėdo į traukinį, nuvažiavo į Paryžių ir, pasiėmęs šeimą, drauge su visais grįžo namo.

Liusjenas Segura baigė pranešimą apie savo patyrimą fronte ir karo lauko ligoninėse, išdėstė viską, ką jam teko stebėti. Perskaitę pirmą skyrių, valdininkai nukišo jo pranešimą į archyvą. Beveik niekas daugiau jo neskaitė. Vis dėlto jo potyriai kėlė abejonių. Kaipgi tas rašytojas nuo subtilios, gerai temperuotos poezijos perėjo prie negailestingo, šaltai apgalvoto keršto? Jo išpuolis įsiutino Paryžiaus literatūrinį pasaulėlį, kuris tikėjosi vėl sulaukti plonyčių jo eilėraščių knygelių. Tačiau jis suprato, jog poezija išsunks visas jo jėgas.

Romanas negrįžo. Liusjenas persikėlė iš savo patėvio dirbtuvės į Romano trobelę. Jis vėl ėmė rašyti, o berašydamas laukė

grįžtant Marijos Sniegės, paprastai įpusėjus knygai, kai jau galutinai išryškėja veiksmo vieta ir intriga. Ji įsipina į pasakojimą kartais kaip meilužė, kartais kaip sesuo. Šitaip jis praleidžia didumą dienų su Marija Sniege, tai bendrininke karaliaus dvare, tai kaimo mergina, išgelbstinčia didvyrį, jam pačiam to nesitikint. Marija Sniegė – pradingusi dvynė sesuo, Marija Sniegė – žonglierė, kurią įsimyli pagrindinis herojus ir kuri, dangstydamasi dainininkės ir akrobatės vardu, plėšia Bordelė pilis, Marija Sniegė – viename jo romane išvedanti aklą tėvą iš svetimšalių miesto. Jo romanuose dažnai pasitaikydavo neatliepta arba nepastebėta meilė. Vis dėlto Liusjenas dažniausiai nudžiugindavo skaitytojus laiminga pabaiga. Baigęs romaną, siųsdavo į nedidelę Tulūzos leidyklą, sėkmingai perkamomis knygomis didindamas jos pelną. Ilgainiui pagrindiniai jo kūrinių veikėjai tapo itin mėgstami, juo labiau kad niekas nežinojo, kas yra tikrasis knygų autorius, pasirašąs Garonės slapyvardžiu. Liusjenas rašė jas slapčia – daugmaž taip jaunystėje svajodamas vaikščiodavo paupiais, per giraites ir miškus, atsiverdamas gamtai kaip artimiausiai draugei. Sunku buvo patikėti, jog tas knygas rašo garsus poetas, išleidęs kartėlio kupiną elegiją apie neseniai praūžusį ir visų jau pamirštą karą.

Jo aprašomų nuotykių herojus kartais būdavo vienišius, kartais labai linkęs bendrauti žmogus, kartais itin apdairus, kartais nutrūktgalvis. Prieš špaga perverdamas niekšui širdį, visada kartodavo savo mėgstamus žodžius: „Atsisveikink su gyvybe!“ Kai tik skaitytojai pamatydavo šiuos žodžius, iškart suvokdavo, jog kitoje pastraipoje niekšas neišvengs mirties. Tai būdavo ženklas, skelbiantis finalą, tuo tarpu „Romanas“, Prancūzų akademijoje nusmeigęs grafą de Gispelį ir prie įspūdingų ąžuolinių durų prisegęs atitinkamą pasiaiškinimą, iš antrojo aukšto nu-

šokdavo į apačioje laukiantį šieno vežimą, o arklius paprastai vadelėdavo arba Matildė, arba Melikantė, arba Marija Sniegė.

Romanas buvo nenuspėjamas, sąmojingas su savo mylimąja ir rūstus priešams, tačiau kartais priešingai – sąmojingas su priešais ir rūstus mylimajai. Atrodė, jog autorius neperpranta jo būdo, tad niekas juo per daug nepasikliaudavo, netgi jo bendrininkai. Galbūt šimtmečiu vėliau jam būtų nustatyta maniakinė depresija, arba bipolinis afektinis sutrikimas, tačiau to meto Prancūzijoje jis buvo geras ir toks. Dažnai jis būdavo prislėgtos nuotaikos arba staiga pašėldavo. Labai retai išrėkdavo savo pyktį, priešingai, slėpdavo jį (kai kurių skaitytojų nuomone, gana negarbingai) nuo būsimos aukos, kuri tokiu atveju nenumanydavo esanti sekama arba medžiojama. Paskutinėje romano dalyje niekšo finansinė imperija žlugdavo, jo sąjungininkai tapdavo priešais ir grafas de Porselenas laužydavo galvą spėliodamas, už kurią nuodėmę yra baudžiamas – ar už tai, kad nederamai pasinaudojo *droit du seigneur**, ar už tai, kad iš namų išvarė ligotą šeimą, ar už finansines machinacijas su Liono leidykla, įvariusias į bankrotą visus, išskyrus jį patį. Kaip tik dėl to slepiamo pykčio, paskutinįsyk bausdamas mirtimi kaltininką, Romanas vos spėjo prisegti savo pasiaiškinimus atpildo vietoje, kaip paprastai po kiekvieno žygio prieš sprukdamas drauge su Marija Sniege ir jų talkininku Žaku (apie kurį dar papasakosime vėliau), pagrindiniais visų knygų herojais.

Romanai *Šuo Gartampo upėje* ir *Geltona suknelė* nuskambėjo per visą Prancūziją. Be kita ko, niekas, netgi artimiausi šeimos nariai, neįtarė, kad esama kokio nors ryšio tarp Liusjeno Seguros ir Romano istorijų autoriaus, pigiais skaitalais pelniusio

* Pirmosios nakties teise (*pranc.*).

neregėtą sėkmę ir, regis, taip puikiai išmanančio leidėjų pasaulį ir jame klestinčias intrigas, kad jautėsi jame kaip žuvis vandenyje. Negana to, špagos meistras Romanas kaudamasis nesidygėdavo padeklamuoti Verleno arba Pjero Le Kra eilių, kartais norėdamas pasišaipyti iš priešininko, bet dažniausiai kaip tikras poezijos vertintojas ir mylėtojas. Viename romane jis vaikščioja Miunchene po garsiąją meno galeriją, niūniuodamas dono Otavijo ariją *Dalla sua pace* ir pirštais braukydamas per drobes. Žodžiu, mėgaudamiesi dvikovomis, meilės nuotykiais ir teisėtu kerštu, skaitytojai prarydavo ir visa kita. Stebino neįprastas Romano polinkis į dailę ir poeziją, ko gero, atsiradęs dėl to, kad jis buvo beraštis. Tų eilių, deklamuojamų ir dainuojamų, jį išmokė, regis, nelabai doras bendražygis, Vienakis Žakas, laisvamanis ir socialistas: jis tvarstydavo Romanui priešininko padarytas žaizdas – bent jau tada, kai šalia nebūdavo Marijos Sniegės, – ir, be to, mokėdavo, meistriškai persirengęs, įsismelkti į priešo stovyklą, kartais apsimesdamas kvaileliu dofinu, kartais – turtinga grafiene. Romanuose Žakas ir Romanas daug kur ginčydavosi prie laužo tokiomis temomis kaip skurdas, lokalūs karai, Gojos juodųjų piešinių ciklas, kraujomaiša, prekyba vaikais, Balzako Votrenas ir Paryžiaus bankų sistema. Romanai visada atspindėdavo to meto įvykius.

Taip klostėsi įvykiai iki paskutinės knygos, kurioje Marija Sniegė miršta, kilus epidemijai, o tuo metu Romanas ieško nuotykių Bretanėje, tad Žakas vienintelis praleidžia su ja paskutines jos gyvenimo valandas. Jis aptiko ją sodyboje, vienišą, drugio krečiamą. Jai maišosi mintys, ir, vos atgaudama kvapą, ji šaukiasi Romano. Pakuždomis prašo ištikimąjį Žaką duoti žinią Romanui, ir Žakas priverstas jai meluoti. Jis slaugo ją, keičia sudrėkusias nuo prakaito paklodes, maitina. Pagaliau, kai ji užsnūsta,

jis nusirengia, ima iš komodos Romano drabužius, apsivelka juos, nusikerpa ilgus plaukus ir nusidažo. Triukšmingai įeina į jos kambarį, apsimetęs jos mylimuoju, pažadina ją, nutaisęs jo balsą, tad neregінčiomis akimis ji mato Romaną. Mostu prašo jį atsigulti šalia, ir senas visų piktadaryščių bendras, kaip niekas kitas pažįstantis ir mylintis tuodu žmones, išsitiesia lovoje šalia kaimo karalienės, su kuria visus tuos metus bastėsi, darbavosi ir rezgė pinkles. Visuose postoviuose ir prie Ardešo, ir prie Luaros, visuose žygiuose, aprašytuose ankstesnėse knygose, tokiose kaip *Raitelė* ir *Baptisto atodūsis*, jis miegodavo vienoje laužo pusėje, o Romanas su Marija Sniege – kitoje.

Ji kužda, glosto jo plaukus, stengiasi įsižiūrėti į rūpesčių išvargintą veidą. Prieblandoje jo veidas jai atrodo kaip Madonos. Jis taip pat kalba su ja pakuždomis, mena buvusias dienas, tą saulėtą popietę, kai juodu, Žako lydimi, keliavo per ąžuolyną, kur lapai šnarėjo nelyginant lietus, o paskiau maudėsi upėje, kužda apie savo meilę... Žodžiu, budi šalia, prieš jai užmingant amžinu miegu. Bučiuoja jos lūpas, gulėdamas lovoje visą tamsią naktį, kol pagaliau, pro langą įspindus pirmiesiems aušros spinduliams, išvysta jos veidą. Ji guli sustingusi kaip vaškinė figūra, karštis, nukankinęs ją, paliko jos kūną drauge su siela. Jos lūpos apkepusios baltomis apnašomis, kurių anksčiau jis nebuvo pastebėjęs. Jis laukia, kol visai prašvis, ir tuomet, pražiodinęs ją, pamato, kad liežuvis aptrauktas balkšva plėvele. Po kaimus siautė difteritas, pjaudamas vaikus ir jų slaugytojus. Po klajonių Bretanėje grįžęs namo, Romanas susiduria su žiauria tikrove. Liga atėmė iš jo abu širdžiai brangiausius žmones. Pražudė juos ne karas, ne pinigai, ne godulys ir ne valdžios geismas, ne tai, kas taip lengvai subjauroja žmogų, bet pragaištingas baltulys ryklėje.

Taip šiurpiai pasibaigė skaitytojams Romano nuotykiai, o kas vėliau nutiko Romanui – nežinia. Skaitytojams užskleidus paskutinius *Baltulio* puslapius, jis dingo, ir Liusjenas nustojo rašyti, palinkęs prie stalo kaimynų trobelėje, netoli Marsejano kaimo. Pasibaigė visos septynios Romano istorijos. Tose knygose Liusjenas papasakojo viską, ką žinojo ir ką prisiminė apie Mariją Sniegę, apie jos ratelių dardėjimą, apie tai, kaip ji kurdavo ugnį, kaip žiovaudavo, kaip vaizdingai sykį nupiešė usnį, kritusią jai į atmintį pakelės griovyje. Ji amžinai pasiliko jo širdyje.

Jis atidarė naują banko sąskaitą ir padėjo į ją kuklią pinigų sumą. Susikrovė visus sąsiuvinius, įsėdo į arklio traukiamus ratus, panašius į tuos, kuriais motina važiuodavo į kasmetinę Vik Fezansako koridą ieškoti tėvo, ir pradingo beveik kaip garstyčios grūdelis kišenėje. Daugiau jis nebeparašė nė žodžio.

Po pusmečio viename tų sąsiuvinių jis rašėsi taškus, Demiu kaime lošdamas kortomis su berniuku, vardu Rafaelis. Berklio universiteto Bankrofto bibliotekos archyve saugomi trys sąsiuviniai (vienas jų tuščias). Ten yra keletas lyg vaiko ranka nubraižytų žemėlapių, kuriuose nurodyta, kur naujajame savo darže jis sodino daržoves. *Ar jūs sodininkas?* – paklausė jį būrėjas. Be to, pagal mastelį nubraižytas jo valdų planas – namas, alėja ir ežerėlis. Taip pat piešinys, kuriame parodyta, kaip iš pusiau išgliaudytos kukurūzų burbuolės padaryti lizdą vabzdžiams.

Vieną popietę Liusjeno sode netoli Demiu kaimo berniukas pasisakė skaitąs nuotykių knygas apie Romaną, bet Liusjenas Segura nepratarė nė žodžio. Tik paėmė iš jo rankų knygą, norėdamas pažiūrėti, ką Astolfo sūnus naudoja vietoj skirtuko, paskiau pasakė, jog yra girdėjęs apie tą rašytoją, prirašiusį kny-

gų apie laisvės džiaugsmą ir kerštą, apie meilę ir nuotykius, bet nėra jų skaitęs.

„Mes turime meną, tad tiesa mums nebaisi“, – sako Nyčė. Nes tikroji tiesa apie bet kokį epizodą amžina, kaip ir man mano sesers gyvenimo tarpsnis ir mano santykių su Kupu istorija. Kiekvienąsyk, kai vėlai po vidurnakčio netikėtai sučirškia telefonas ir aš išgirstu pypsėjimą ir dūzgimą, ženklą, jog skambutis iš anapus Atlanto, laukiu, kada pasigirs gilus atodūsis, prieš prabylant Klerei. Jeigu ji neturėtų anos mano nuotraukos, aš jai būčiau beveik nebeatpažįstama moteris.

Kiekvieną popietę prieš vakarienę mūsų tėvas paprastai apeidavo ūkį Petalumoje, kol pagaliau pasirodydavo ant tolimos kalvos, išnėręs iš tamsių medžių šešėlių, ir sulig paskutiniaisiais saulės spinduliais nusileisdavo pakalnėn. Mes visada tykodavome jo, nors jam niekad neateidavo į galvą, jog mes visi trys jį sekame. Vieną vakarą pamiškėn paskui jį išbėgo lapė, puolė į vieną pusę, į kitą, bet tėtis, žiūrėdamas kitur, ramiais žingsniais traukė į slėnį. Klerė pirmoji ją pastebėjo ir kumštelėjo mums. Lapė zujo pasiliuoksėdama, lyg ant spyruoklių, beveik nekreipdama dėmesio į žmogų netoliese. Tėtis kažką pajuto ir stabtelėjo. Grįžtelėjęs pamatė lapę, atsargiai ėmė trauktis atbulas, nenuleisdamas nuo jos akių, o ji tuo tarpu strakčiojo, liuoksėdama tai į vieną, tai į kitą pusę, bet vis kita kryptimi.

Atmintis, praeities atbalsis plačiai atkelia vartus. Mes galime užbėgti laikui už akių. Naktimis mums neduos ramybės anų dienų atkarpa ar veikiau įvykis, kaip neduoda ramybės nepažįstamo žmogaus žodžiai. Išgirdusi plazdant vėliavą, išvydusi jos spalvas, prisimenu Petalumą ūmai užgriuvusią pūgą. Panašiai,

lankstydami žemėlapį, atsiduriame visiškai kitoje geografinėje platumoje. Žodžiu, visur mane lydi Kupo, sesers, tėčio gyvenimo akimirkos (*visur* aš piešiu jų portretus), o ir jie tikriausiai, nors ir kur būtų, galvoja, kur esu pradingusi. Nežinia. Trokštame to, ko neturime, ir to, kas mus sieja.

***

Įsivaizduoju Liusjeną Segurą paskutinįsyk drauge su berniuku. Rafaelis prisimena jį sėdintį lauke, akinančioje dienos šviesoje. Rafaelis ateina, nešinas duona. Jie laužia duoną ir valgo, pasigardindami ją svogūnais ir prieskoninėmis žolelėmis. Ištroškęs Liusjenas eina prie tvenkinėlio, rieškučiomis pasisemia vandens ir geria. Tokį aš jį ir prisimenu, pasakoja man Rafaelis.

Liusjenas eidavo į daubą, kur kitados telkšojo *mare*, atsisėsdavo prie savo mėlynojo stalo, vienintelio baldo, kurį įsikėlė į ratus, išvykdamas kelionėn. Prieš kelerius metus, kai jis dar gyveno Marsejane, kartą aprašant įnirtingą susirėmimą špagomis jam staiga pasidarė įdomu, koks to stalo ilgis ir plotis. Ėmė jį matuoti ranka. Dukart nuo alkūnės iki pirštų galiukų ir dukart nuo riešo iki pirštų galiukų. Vadinasi, trupučiuką daugiau nei metras ilgio. Ir apie metrą pločio. Sukaltas iš dviejų pušinių lentų, o toje vietoje, kur jos sudurtos, – siauras griovelis per visą stalą. Stalas visada apkrautas sąsiuviniais, visada nematomas, kai jis rašo. Sukaltas šešiomis vinimis, nudažytas, kaip tik tokio aukščio, kokio jam reikia, kad, palinkęs lyg viršum veidrodžio, pamatytų tai, ko ieško. Ištikimas draugas.

Astolfo sūnus atbėgęs atsisėsdavo ant taburetės priešais jį, šypsodamasis ir tarytum trokšdamas visko, ką gali pasiimti iš gyvenimo. Matyt, ir Liusjenas toks buvo vaikystėje. Kaip liesas,

dailiai suglostytas skalikas, lekuoja iškoręs liežuvį, godus visko ir visur greitas. Netgi lietus jo nesulaikydavo. Liusjenas žiūrėdavo pro miegamojo langą – Rafaelis atbėga, pastovi po ąžuolu, palindęs nuo lietaus, ir vėl kuria toliau. Galvodavo žiūrėdamas į Rafaelį, ką jis prisimins iš jųdviejų popiečių. Lošimą kortomis ar savo padrikas mintis, mįslingas kaip ligi galo neatskleistos paslaptys. Ar prisimins jį kaip gerą dėdę, nuo kaitrios, spiginančios saulės delnu prisidengusį sveikąją akį? Ar jis išliks vaiko gyvenime bent kaip miglotas prisiminimas?

Žiūrėdavo, kaip Rafaelis atbėga, stabteli ir vėl dumia į daržą, kur auga prieskoninės žolelės. *Palauk. Eikš čionai*, garsiai sušukdavo jam Liusjenas. Berniukas grįždavo, sėsdavosi priešais kitoje stalo pusėje. Ir visa tai, ką Liusjenas prisimindavo, pradingdavo jo kietai sugniaužtame kumštyje.

Netgi tie keli draugai jį paliko.

Rafaelio tėvas palengva nuėjo platanų alėja, vedinas dviem mainais gautais arkliais. (Tiesą pasakius, išmainė juos į Liusjeno Seguros povą, kurio taip geidė vienas toliau gyvenantis ūkininkas. Liusjenas dar nespėjo pasigesti paukščio; paprastai povas klajodavo kur tinkamas, o gal tiesiog praūžus audrai kur nors nuklydo, sekdamas paskui šilumos bangą. Šiaip ar taip, užkietėjusio vagies akimis žiūrint, nusinešti kokio žmogaus žuvį, paukštį ar šunį – tai anaiptol ne vagystė: juk jo taip greit neprisijaukinsi, jis visada gali grįžti namo, nors ir kur būdamas, už septynių ar aštuonių ūkių.) Žodžiu, Rafaelio tėvas ramia sąžine švilpaudamas žingsniavo žagreniais apaugusio namo link, priešingai nei naktį, kai ketvirtą valandą tylutėliai išsliūkino, po savo ilgu paltu pasikišęs spurdantį paukštį, kone žvėrį, kaip tuomet pagalvojo.

Liusjenas matė, kaip jis grįžta, vedinas dviem galvas kinkuojančiais arkliais iš šalių, tačiau, nenorėdamas pasirodyti per daug įkyrus, palaukė rytojaus popietės ir tuomet, su visa šeimyna valtele irstydamasis po ežerą, paklausė, ką jis ketina su jais daryti. Kurį laiką jie pagyvensią tolėliau, šiaurėje, atsakė šis. Jo draugai nieko daugiau neaiškino, o jis ir neklausinėjo. Gal ten lengvesnis gyvenimas, o gal Rafaelio tėvas nenorėjo, kad pasklistų gandai, jog jis gyvena šiose apylinkėse. Sakydamas „kurį laiką", jis nenorėjo atskleisti, ar jie ilgai užtruks išvažiavę. Po kelių dienų, senojo rašytojo akimis žiūrint, siaubingai greitai, šeimyna, pradardėjusi siauru keliuku palei namą, nuvažiavo tiesia platanų alėja. Aušo, ir Liusjenas, gulėdamas savo siauroje lovoje, klausėsi, kaip dusliai tarška prikaistuviai, kiekvienąsyk krestelėjus ratams, ir Arija aiškiu balsu kažką šneka berniukui. Po dešimties minučių išėjęs į kiemą, jis užuodė silpną smilkstančios cigaretės dūmą ir pastebėjo prie šiurkščios plytų sienos priplotą nuorūką.

Jiems išvažiavus, turbūt jis vienui vienas leido delčias naktis, sulaukė žiemos, o paskiau – pavasario. Daržas žiemojo po sniego patalais, tik kyšojo palaikė tvora ir palapinė, brezentu dengta karčių piramidė, kurioje kitais metų laikais keliauninkai laikydavo savo įrankius. Vieną dieną, nuklampojęs per lysves, padengtas trapia sniego pluta, valandėlę pastovėjo, įėjęs į tuščią, šviesią palapinę. Tai buvo Arijos daržas. Dažnai ją matydavo plušant ankstų rytą. Palengva kylant ir sklaidantis rūkui, ji šliaužiodavo keliais po minkštą, nakties lietaus sudrėkintą žemę, rankiodama sraiges ir nudžiūvusius lapus. Jam dingojosi, kad visą naktį ji praleido tokia poza, kone fanatiškai melsdamasi, kad išsisklai-

dytų tamsa, o paskiau išsimiglotų migla ir Liusjenas pagaliau ją paregėtų, pečius apsigaubusią žalia skara.

Metams slenkant, po tiekos permainų ir klajonių Liusjenas Segura nė kiek nepasikeitė. Jam buvo aišku, kad jis prisiima atsakomybę už save veikiau vaikystėje nei dabar, tėvystėje. Apskritai jis nebuvo geras tėvas. Ir štai čia, žiemos vėlyvos pūgos užkluptas toje netvarioje piramidinėje palapinėje, po sniegu glūdint įšalusiems svogūnėliams ir sėkloms, vėl atgysiantiems artimiausiu laiku, jis suprato, kad jo gyvenimas jau nugyventas. Jis išėjo iš pastogės, priklausančios Arijai, ir grįžo namo, sniege palikdamas tik savo pėdas: niekur nebuvo matyti netgi povo pėdų – ten, kur žengtų jo šiltos tripirštės kojos, iš po sniego išlįstų žalia žolė.

Pro medžius raibuliuoja ežerėlis. Liusjenas akimirką muistosi vilkdamasis megztinį, paskiau traukia po ūksmingais ąžuolais. Be vaiko gyvenimas atrodo netikras. Be nepamainomo Rafaelio. Juodu apdairiai viskuo dalijosi. Jis padovanojo tam beveik įsūniui vieną kitą savo gyvenimo nuotrupą, o Rafaelis mainais nupiešė saulės užtemimą, kurį juodu su motina matė netoli Plezanso, siaubingą vėją, kur kas siaubingesnį nei tamsa. Ir dabar Liusjenas labiausiai laukia audros.

Iš visų meno šedevrų, kuriais jis žavėjosi jaunystėje, labiausiai jam įsiminė dailininko Iljos Repino „Ivanas Žiaurusis ir jo sūnus Ivanas“. To paveikslo jis negalėjo pamiršti ilgus metus. Senas despotas glaudžia apkabinęs sūnų, kurį netyčia nužudė smogęs per galvą, – patriarcho akys dega, o aplink jį tirštėja tamsa. Po savaitės kitame mieste jis pamatė dar vieną paveikslą, dar vieną košmarą: Petras Didysis kvočia sąmokslu įtariamą

sūnų, ir tėvo žvilgsnis sakyte sako, kad jis neabejoja jaunuolio kaltumu.

Jis niekada nesužinos, kas atsitiko jo vaikams. Nesužinos, ar juos išauklėjo, ar suluošino. Viena duktė automobiliu šaldytuvu keliauja Kalifornijos slėniu, beveik neatgaudama žado – gal iš baimės, gal priblokšta savo pačios drąsos, atidžiai klausydamasi gerojo nepažįstamojo žodžių. Liusetė Paryžiuje su savo meilužiu girsnoja pelynų trauktinę. Rafaelis susipažins su manimi, moterimi, atvykusia iš Naujojo Pasaulio... Na, o Kupas? O Klerė? Ar tie vaikai, dabar gyvenantys skirtinguose miestuose, taps savo gyvenimo šeimininkais?

Niekaip negaliu atgauti ramybės, ne per seniausiai vienoje monografijoje perskaičiusi tokią pastraipą apie dingusį tėvą: „Taigi aš tikėjausi, jog temstant ateis kas nors, koks nors žmogus, galbūt mano tėvas. Sustos prie durų arba miško takelyje, o jo balti marškiniai, seni kasdieniai marškiniai, bus sudriskę, purvini ir kruvini. Jis nepasakys nė žodžio, nenorėdamas išsiduoti, bet žinos tai, ko nežinau aš."

Ak, tas senolis, jam labiau reikėtų lopšinės nei audros.

Išnėręs iš po ūksmingų medžių, jis traukia per pievą prie upės, kol pagaliau atsiduria prie persenusios valties. Prisimena aptikęs ją žolėse patį pirmą rytą, kai atvažiavo į Demiu kaimą ir iš pradžių jos griaučius palaikė gyvulio šonkauliais. Ji riogso dumble, virve pririšta prie medžio. Rafaelis dažnai vakarais irstosi po ežerą, vien trokšdamas pasipuikuoti savo jėga.

Liusjenas nustumia valtį nuo dumblėto kranto į drumzliną vandenį ir įlipa į ją. Sėdasi, irkluoja tolimo kranto link. Mato, kaip pamažu tolsta jo namas. Vanduo sunkiasi pro plyšius, ir

jam atrodo, kad jis plaukia apsižergęs plūduriuojančius griaučius. Greitai temsta, bet prieblandoje jis dar įžiūri tolydžio mažėjančio namo kontūrus. Jis stojasi, norėdamas viską aprėpti akimis, bet tą akimirką po kojomis neišlaiko valties dugnas – stuburas, visa ko pamatas, ateities laidas. Žvilgsniu įsikimba į paskutinius blėstančios šviesos spindulius. Tirštėjančioje tamsoje skraido paukščiai, beveik susiliedami su savo šešėliais.

Padėka

Labiausiai dėkoju Susie Schlesinger ir Jean-Hubert Gailliot, ir France David už nuolatinę pagalbą man rašant knygą. Taip pat dėkoju Billui ir Sakurako Fisher iš San Fransisko ir San Anselmo; Theresai Salazar, Anthony'ui Blissui ir Davidui Duerui, Kalifornijos Berklio universiteto Bankrofto bibliotekos darbuotojams; Alfredo Vea iš Ouklando, talentingajam magui Davidui Benui iš Toronto; Glenui Garrodui ir Kate Winningham, Dave'ui Waldenui ir Janis Arch iš Nevados miesto, Lake Tahoe ir San Francisko. Sandrai Compain iš Kvinsio, Rickui Simonui iš *Coach House Press*, Toronto; Madeleine Duffort ir Paulette Latarget iš Barano; Guy Bodéanui iš Demiu ir Oliveriui Maackui iš Petalumos. Caroline Richardson ir Susie Schlesinger už puikias konsultacijas apie arklius. Robertui Creeley ir Roy'ui Kiyookai. E. F. C. Ludowyckui – padėjusiam prieš daugelį metų. Karen Newman, Lucy Jacobs, Agnes Montenay, Davidui Warrellui, Alexandrai Rockingham, Mary Lawlor ir Julie Mancini; architektui Jonui Fernandezui, vaizdo įrašų specialistui Douglas'ui Gordonui, Davidui Youngui ir Anthony Minghellai, ir *Baltic Avenue*. Taip pat Grahamui Swiftui – už rūpinimąsi upe. Taip pat *Le Daroles* barui Ošo mieste ir Jet Fuel – Toronte.

Ačiū jums, Katherine Hourigan, Diana Coglianese, Lydia Buechler ir Anthea Lingeman, Knopfo leidyklos darbuotojos. Ir jums, Anna Jardine. Ellen Levine ir Steven Barclay. Ačiū jums, Donya Peroff ir Tulin Valeri. Ačiū Quintin už atliktus tyrimus ir Griffin, Estai ir Lindai už pastabas, pareikštas man baigiant rašyti knygą. Ačiū jums, Sonny Mehta ir Liz Calder, Louise Dennys ir Olivier Cohen. Ir dar sykį ypač

dėkoju Ellen Seligman, savo redaktorei, *McClelland & Stewart* leidyklos Toronte darbuotojai.

***

Dainelė, kurią Kuperis niūniuoja prie pokerio stalo, – tai *Johnny Too Bad / Bjaurybė Džonis*, pirmąsyk atlikta 1970 m. *The Slickers*, žodžius parašė Derrickas Crooks, Roy'us Beckfordas, Winstonas Bailey ir, remiantis skirtingais šaltiniais, arba Delroy'us Wilsonas, arba jo brolis Trevoras Wilsonas. 135 puslapyje minimą dainą atliko Tomas Waitsas, o *Lovin' Spoonful* roko grupės žodžiai pacituoti 57 puslapyje. Dainos *In Delaware, When I Was Younger / Delavere, kai buvau dar jaunas* autorius – Loudonas Wainrightas. Galima pasakyti, kad knyga prasideda Lupicinio Rodrigueso daina *Um Favor / Malonė* (iš dalies aprašyta 88 puslapyje).

Pastraipa 297 puslapyje apie „tėvą temstant" – tai Marc Trivier knygos *Le paradis perdu / Prarastasis rojus* (Yves Gervaert Editeur, Bruxelles, 2001, © 2001 Marc Trivier) ištrauka, pavartota autoriui leidus. Nietzsche's posakis vokiškai skamba taip: *Wir haben die Kunst, damit wir nicht an der Wahrheit zugrunde gehen.* Man pakliuvo į akis truputį pakeistas jo vertimas, kurį J. M. Coetzee pavartojo, tardamas žodį per Jeruzalės premijos įteikimą. Autorei leidžiant, 161 puslapyje pateiktos dvi Lisos Robertson eilėraščio eilutės iš knygos *Rousseau's Boat / Ruso luotas* (Nomados, Vancouver, 2004). Taip pat jos plunksnai priklauso žodžiai: „Archyvai man – tai Utopija." Posakis „šlavinėja vertėjo namus" pasiskolintas iš Brendos Hillman eilėraščių knygos *Cascadia* (Wesleyan University Press, 2001). Alexandre'o Dumas romano *The Black Tulip / Juodoji tulpė* ištraukos pateikiamos remiantis Robino Busso vertimu į anglų kalbą (Penguin). Pastaba apie Colette „širdingai parinktus žodžius" paimta iš Françoise Gilot knygos *Matisse and Picasso* (Bantam, Doubleday, Dell Publishing Group, 1990). Pokalbyje apie *Sofi pasirinkimo* autorių, galimas daiktas, pavartotos Williamo Styrono pastabos.

***

Taip pat esu dėkingas šiems kūriniams: *A Military Garden / Karinis daržas*, Georges Truffaut, bendradarbiaujant su Helen Colt, 1919 m.; Eugen Weber *Peasants into Frenchmen: The Modernization of Rural France 1870–1914 / Prancūzai valstiečiai: kaimiškosios Prancūzijos modernizavimas* (Stanford University Press, 1976), iš kurio pasisėmiau istorinių duomenų apie vestuvių papročius, taip pat pasiskolinau kelis priežodžius; Barry Wood *Miasmas to Molecules / Miazmos ir molekulės* (Columbia University Press, 1961); Stephen Johnson, Gerald Haslan, and Robert Dawson *The Great Central Valley: California's Heartland / Didysis Vidurio Slėnis: Kalifornijos širdis* (University of California Press, 1993); J. S. Holliday *Rush for Riches: Gold Fever and the Making of California / Turto geismas: Aukso karštligė ir Kalifornijos gimimas* (University of California Press, 1999); *Belles Saisons / Gražiausi metų laikai*, Colette raštai, sudarė Robert Phelps (Farrar, Straus & Giroux, 1978); Tad Wise *Blessings of the Wind / Vėjo palaiminimas* (Chronicle Books, 2002); Marnye Langer *The Tevis Cup / Tevio taurė* (The Lyons Press, 2003); Robert Prus and C. R. D. Sharper *Road Hustler / Kortų sukčius* (Kaufman and Greenberg, 1979). Kai kurie pirmojo Persijos įlankos karo aprašymai, kuriuos mini Dornas, lošdamas pokerį, pasiskolinti iš Michael Kelly knygos *Martyrs' Day: Chronicle of a Small War / Kankinių diena: Mažojo karo metraštis* (Random House, 2001); Kelly žuvo per antrąjį Persijos įlankos karą. 159 puslapyje cituojama Annie Dillard straipsnio ištrauka – visas straipsnis išspausdintas žurnale *The American Scholar* 2004 m. pavasarį. Duomenys apie *gotraskhalana* pasiskolinti iš Wendy Doniger knygos *The Bedtrick: Tales of Sex and Masquerade / Išdaigos lovoje: Pasakojimai apie seksą ir apsimetimą* (University of Chicago Press, 2000).

Ondaatje, Michael
On-06 Divisadero : romanas / Michael Ondaatje ; iš anglų kalbos vertė Valdas V. Petrauskas. – Vilnius : Tyto alba, 2009. – 301, [1] p.

ISBN 978-9986-16-680-1

Michaelas Ondaatje (g. 1943 m. Šri Lankoje) – vienas žymiausių Kanados poetų ir prozininkų. Tamilų, olandų, sinhalų kilmės rašytojas, anglų literatūros dėstytojas. Nuo 1962 m. gyvena Kanadoje. Naujausias M. Ondaatje romanas paslaptingu pavadinimu. Divisadero – tai vieta, kurioje būdamas regi išties toli – skirtingas epochas, vietas ir žmones. Romanas, kuriame tiesinis pasakojimas daugybę kartų nutrūksta, išsišakoja ir vėl susipina, o skaitytojo sąmonėje lieka dramatiška, keista ir nuostabi istorija apie trijų našlaičių likimus.

UDK 820(71)-3

Michael Ondaatje

DIVISADERO

Romanas

Iš anglų kalbos vertė *Valdas V. Petrauskas*
Viršelio dailininkė *Ilona Kukenytė*

Tiražas 2000 egz.
SL 1686. 2009 01 21. 10,61 apsk. l. l.
Išleido „Tyto alba", J. Jasinskio g. 10, LT-01112 Vilnius,
tel. 2497598, info@tytoalba.lt
Spausdino AB „Aušra", Vytauto pr. 23, LT-44352 Kaunas
ausra@ausra.lt
Užsakymas 57

Aš atvykau iš Divisadero gatvės. Ispanų kalbos žodis divisadero *reiškia „skyrimas, dalijimas“, tuo vardu ir buvo pavadinta gatvė, kitados skyrusi San Fransisko miestą nuo Presidijaus laukų. Galimas daiktas, tas žodis kilęs iš veiksmažodžio* divisar, *tai yra „stebėti ką nors iš tolo“. (Netoliese yra aukštuma, irgi vadinama Divisadero.) Taigi vieta, iš kur galima žiūrėti į tolumas. Man regis, tą ir darau. Iš tolo stengiuosi įžiūrėti tuos, kurių netekau, tad matau juos visur.*

ISBN 978-9986-16-680-1
9 789986 166801
TYTO ALBA
www.tytoalba.lt

Michaelas Ondaatje (g. 1943 m. Šri Lankoje) – vienas žymiausių Kanados poetų ir prozininkų, *Booker* premijos, teikiamos labiausiai nusipelniusiems anglakalbiams rašytojams, laimėtojas. Tamilų, olandų, sinhalų kilmės rašytojas, anglų literatūros dėstytojas. Nuo 1962 m. gyvena Kanadoje.

M. Ondaatje kuria labai savitą literatūrą. Jo kūryboje poetinės jėgos kupinos tolimos tėvynės legendos ir mitai susipina su racionaliu vakarietišku suvokimu. Garsiausiame jo kūrinyje „Anglas ligonis“ (pagal jį sukurtas garsus to paties pavadinimo filmas) poetinės kalbos sluoksniai dengia vienas kitą, sudarydami sudėtingą ornamentą, pro kurį blyksteli netikėtas siužeto vingis ar išmintimi alsuojantis sakinys. Naujausias M. Ondaatje romanas paslaptingu pavadinimu „Divisadero“ – tai vieta, kurioje atsidūręs regi išties toli – skirtingas epochas, vietas ir žmones. Romanas, kuriame tiesinis pasakojimas daugybę kartų nutrūksta, išsišakoja ir vėl susipina, o skaitytojo sąmonėje lieka dramatiška, keista ir nuostabi istorija apie trijų našlaičių likimus.

Trys našlaičiai augo kartu: motinos netekusi Klerė, pamestinukas Kupas ir Ana, kurios motina mirė ją gimdydama. Anos tėvas augino juos kaip brolį ir seseris, kol ramios jų laimės nesugriovė Kupo ir Anos meilė. Juodu užklupęs tėvas, pagautas įniršio, sumušė Kupą iki sąmonės netekimo ir jaunuolių keliai išsiskyrė. Kupas tapo profesionaliu pokerio lošėju, Ana pabėgo iš namų ir iš šalies ir tik Klerė, tebemylinti Kupą, liko su tėvu. Po dvidešimties metų jų gyvenimai susipins dar kartą – dramatiškai, tragiškai ir keistai...

Istorija apie lošėjus, lošiančius su gyvenimu, našlaičius ir menininkus, apie mažą keistuolių bendruomenę, gyvenančią visiškai skirtinguose pasauliuose, – ir apie tai, kad meilėje, gyvenime ir šeimoje jokia nekaltybė neįmanoma.